

SOPRONI FÜZETEK 2020.

Szerkesztette: Zentai László

Soproni füzetek 2020.

Művészeti antológia

A szerkesztőség tagjai:

Bősze Balázsné Kenesei Irén, ifj. Bősze Balázs, Dr. Hegyi Ferenc,
Jakabné Tóth Márta, Keresztény Richárd, Dr. Kovács András,
Dr. Ifj. Sarkady Sándor, Schey Andrásné, Szabó Miklós, T. Horváth József

Főszerkesztő: **Dr. Zentai László**

A borító **Sz. Egyed Emma: Hieronimus Bosch** című domborművének felhasználásával, Berkics Miklós tervei alapján készült.

Felelős kiadó: **Dr. Hegyi Ferenc**
(Kulturális Egyesületek és Baráti Körök Szövetsége)

Tördelés, tipográfia, képszerkesztés: T. Horváth József

A kötet megjelenését támogatták: Sopron Megyei Jogú Város Önkormányzata,
Barankovics Alapítvány, Győr-Sopron-Ebenfurti Vasúti Társaság,
FORENO Kft.

Példányszám: 365 db
ISSN 0138-9963

Nyomdai munkák: FORENO Foglalkoztatási
és Rehabilitációs Nonprofit Kft.

Felelős vezető: **Major Lajos**

SOPRONI FÜZETEK
2020.

MŰVÉSZETI ANTOLÓGIA

ALKOTÓMŰHELYEK
2020.

INTERJÚ FEJÉR ZOLTÁN FESTŐMŰVÉSSZEL

Történelmi füлке (István király és Gizella hercegnő)

gyerekekkel, majd Hirdre költöztünk. Állandóan gyűjtöttem a kavicsokat, cserepeket, magokat, ezekből nagy gyűjteményeim voltak. A szüleim – *nevelőapám és édesanyám* – pedagógusok voltak, így alakult ki bennem is a pedagógusi szemlélet, hiszen amikor ők Pécsre mentek értekezletekre, akkor rám bízta a tanulókat és mint egy kistanár tanítottam, felügyeltem őket. Később, amikor 1961-ben Sopronba kerültem, a Halász utcai Petőfi Sándor Általános Iskolában dolgoztam, ahol a közelben sok poncichter élt, majd 1968-ban átkerültem a soproni Entzbruder középiskolai kollégiumba főhivatású nevelőtanárnak a fiúkollégiumba.

– *Hogy kerültél Pécsre?*

– Szentlőrincen érettségiztem, majd Dr. Szalay László tanárom javaslatára a pécsi főiskola biológia-földrajz szakára felvételiztem, ahova akkor fel is vettek, ott végeztem. Nagyon szerettem a biológiát és a szakdolgozatomat is mikrobiológiából írtam a Mosonmagyaróvári Agrártudományi Egyetemen.

– *Miért nem lettél kutató?*

– Szabadlelkű embernek tartom magam, nehezen viselem a kötöttségeket, ez vitt inkább a művészi pálya felé.

– *Hogy alakult a soproni életed?*

– *Mesélj a gyermekkorodról!*

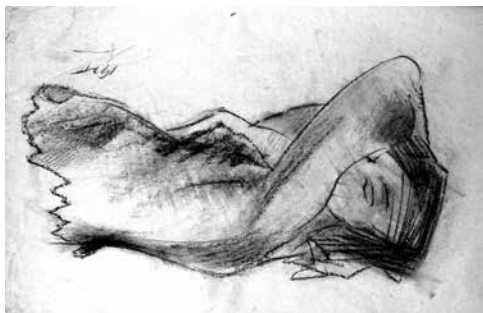
– Édesapám malomellenőr volt és éppen a Bakonyban járt, amikor édesanyámmal véletlenül összeházaszkodtunk Bakonybélben, és megszerettük egymást, így kerültünk aztán Zircra. Tisztességes emberek voltak. Édesanyám a háború előtt nem kapott sehol sem állást. Szegény lány volt, és a zalaegerszegi tanítóképző elvégzése után Kézdiszázpatakra, egy igazi tiszta, katolikus faluba került. Amikor a bölcsőben feküdtem, az anyám úgy tudott elhallgattatni, hogy egy színes pálinkásüveg sorozatot tett elém, azok annyira tetszettek akkor, hogy órákig néztem őket. Lehet, hogy a színek szeretete már ekkor kezdődött és megkapott engem. Ott nőtem fel hatéves koromig a székely

– 1968-ban agrármérnöki diplomát is szereztem, Dr. Takács Tamás egyetemi kutató jóvoltából az egyetemen, mint külsős munkatárs, mikrobiológusként dolgoztam, de a sorsom ekkor is inkább a művészet felé vonzott. Arra gondoltam, hogy szeretnék inkább olyan tevékenységformát választani, ami igazán az enyém. Ekkor már elkezdtem egy műhelykönyv sorozatot írni, minden nap leírtam a vizuális látványmegfigyeléseimet. Közben tanítottam-neveltem, az Eötvös gimnáziumban művészettörténetet oktattam. A soproni középiskolai fiúkollégiumban szakköri tanítványom volt például Eperjes Károly színművész, Dr. Paragh László, Tóth Imre a Berkeley egyetem lézerkutatója, Bonyhádi Károly fotóművész, grafikus, Czethoffer Csaba költő, dr. Gyurácz Ferenc irodalomtörténész, szerkesztő, Biczó Csaba mérnök, igyekeztem nekik egy szabad világot nyújtani, büszke vagyok rájuk.

– *Mikor érezted azt, hogy festővé váltál?*

– Régen az édesanyám gyakran megkért arra, hogy készítsem el az iskolai dekorációkat, így illusztrációkat is készítettem a részére, majd különböző kiállítások dekorációit készítettem el. Nem akartam festő lenni. Még az egyetemen készültem egy szigorlatra, amikor kék és piros tintákkal dolgoztam, varázslatos volt, emellett apám

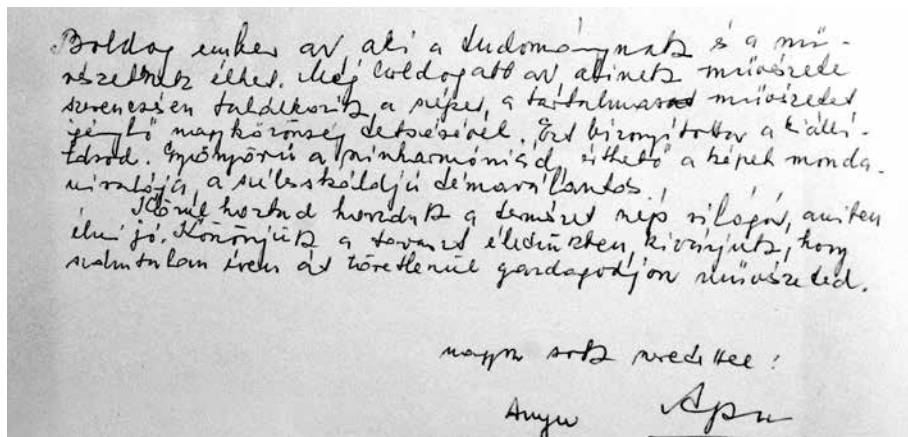
Alvó nő

is állandóan noszogatótt, hogy fessek képeket, látták, tudták kívülről a tehetséget. Közben mindig olvastam, nagy hatással volt rám Ujfalussy József *A valóság zenei képe* című könyve. Tudtam zongorázni is, a színvilágról készült tanulmányok Goethe és Isaac Newton munkái is megérintettek, ekkor különböző színszekvenciákat hoztam létre, és ez elindított nálam egy új vizuális gondolkodási módot.

Jól rajzoltam, bármit képes voltam fejből lerajzolni, sokáig gondolkodtam azon, hogy átérhetek-e a festői pályára.

Néhai Molnár Imre – nagylelkű kollégiumi igazgató – jóvoltából vezethettem a kollégium könyvtárát és önképzőkörét. 1962-ben, rajztanárhiány miatt, elküldtek Dr. Gáspárdy Sándor rajz-szakfelügyelő által vezetett nyári rajztanárképző tanfolyamára, ahol megszereztem a rajztanításhoz szükséges alapokat, szaktudást. 1966-ban házasságot kötöttem Molnár Marianna zongora-szolfézs szakos tanárnővel. A fiatal, helyke-reső küzdelmes években a szárföldi hétvégék nyugalma és szépsége mellett bejártam a Rábaközt és minden múzeumát. Eközben a kavicsbányatavak látványvilága varázsolt el, valamint Rábatamásiban a Sári-gyöp, ahol Horváth Teri színésznő is élt egykoron. A Sári-gyöp, a Határárok és a Farkasárok olyan tájélményt nyújtottak számomra, amelyek meghatározták az expreszzív plain air tájképi világomat. Az itt szerzett élményeket miniatúrák formájában dolgoztam fel a szárföldi tyúkudvar fészérében lévő régi, iskolai tanítói asztalnál. Ez a világ stílusmeghatározó volt számomra.

– Az apósom szárföldi iskolaigazgató volt, ő írta az alábbi sorokat, az 1978-ban, a Festőteremben megrendezett első kiállításom alkalmából.

– Kik voltak a példaképeid?

– Borsos Miklós, Meggyesi Ferenc, Kandinszkij, Egri József, Anton Maulbertsh, Stefan Dorffmaister, Williém Turner.

Az irodalomból a legkedvesebb idézetem is művészetről szól, ezt pedig feleségtől kaptam:

„Egy porszem világot jelent,

S egy szál vadvirág az eget,

Fogd föl tenyeredben

a végtelent,

S egy percben élj évezredet.”

William Blake

Miközben a feleségem zongorázott, a soproni zeneiskolának készítettem egy ritmusgrafikai sorozatot. A Soproni Képzőművészeti Társaság alelnökéként Keresztény Richárd elnök vezetése alatt, a 90-es években mindig résztvettem a soproni nemzetközi „barokk” tábork munkájában is. 1996-ban beléphettem a Magyar Rajztanárok Egyesületébe, ahol a magas szintű előadásokból szintén sokat tanulhattam.

– Tudok arról is, hogy sok embert segítettél a pályádon, nem csak a saját művészetteddel törődöttél.

– Igen volt egy jellemző tulajdonságom már kisebb koromban is, mindig igyekeztem felkarolni azokat a gyerekeket, akikben valami féle tehetség lakozott. Úgy érzem, hogy én már akkor egy tehetséggondozó ember voltam. Emlékeim szerint legalább 80 egyetemistát készítettem fel a Budapesti Műszaki Egyetemre rajzból. Katolikus vallású vagyok, annak születtem, de mindig tiszteltem azokat az embereket, akik komoly tudással, az emberek iránti jóakarattal élték az életüket, értük mindent vállaltam. Burkus Józsefről írtam egy könyvet Rejtőzködő neovénuszok címmel, amiben összekapcsoltam a hiperrealizmust, a Zent és a görög művészeteket. 1985-ben, az ifjúság védelme érdekében elkészítettem egy drog apokalipszis című sorozatot, amelyet a soproni kórházban állítottak ki.

– Közel áll hozzád a művészettörténet, mondhatom, hogy a legfontosabb számodra az európai és a magyar művészek műveinek ismerete?

– Bejártuk Európa múzeumait, szinte minden hónapban egyszer Budapestre utaztam és minden időmet arra fordítottam, hogy a kiállításokat megnézhessem, megismerhessem, így szinte kívülről ismerem a budapesti képtárak anyagát. Én ehhez hozzátanultam, rengeteget olvastam, képeztem magam, a célom az volt, hogy szakemberré válhassak ezen a téren. A művészet számomra nem hobbi kérdés, számomra alázat, töménytelen munka. A munkát én mindig becsültem. Készítettem már 1969-

Fertő menti szerenáda

a poncichterek világa, a Fertő tó nádas, környéke, környezete, számtalan soproni motívum, eszközök, tárgyak kerülnek a festővásznadra. Beszélnél arról, hogy alakult ki mindez?

– A művészet alapeleme számomra két dologból tevődik össze: a tartalomból és a formából, amely ehhez kapcsolódik. A tartalmi meghatározás erre a tájra, a soproni világra koncentrálódott, hiszen ebben éltem én is. A formát pedig korunk jelrendszereként értékelem. Nagyon szerettem Zsilka János szemiotikus gondolkodását, tőle is sokat tanultam és emeltem be az én gondolatvilágomba. Én végigelemeztem több magyar festő művét. Az elemzések is segítettek a festői gondolkodásomat, de nemcsak ebből indultam ki, hanem mindazt megpróbáltam elsajátítani, amit a magyar művészeti gondolkodás és érzésvilág adhatott számomra. Tiszteltem az avantgardizmust, de tudtam, hogy az avantgarde világ eltűnik egyszer, a posztmodern pedig épül a peratológiára, ami azt jelenti, hogy össze kell kapcsolni a művészetelméleteket, a szociológiát, a pszichológiát, és a különböző társadalomelméleteket, tehát egy komplex művészet-elemzéshez nem elegendő önmagában csak a művészet!

– *A jelképek, az allegóriák, a szimbólumok festőjének tartanak téged. Ez az összegző, egybeolvasztó szándék - amit itt is megfogalmaztál - valóságétűdökben, fénymetaforákban, miniatúrákban öltenek testet. Az elnevezések is sokatmondóak, hiszen ezek a fogalmak többnyire az irodalomban jelennek meg. Hogy épül be mindez a gondolkodásodba, a festészetedbe, műveid sorába?*

ben - a saját gondolataim megőrzésére - egy úgynevezett műhelykönyvet. Ma is megvan, ebben a következő címek, fejezetek olvashatók: A képi tartalom meghatározása, Érzetszűntelen szimultán transzátvitele, A figurális világ tartalom meghatározása, Improvizációs készség, Impresszív hajlam, Látványszeretet, Kedvfaktorok, A pont kontrasztos térképzése stb.... A festőművész stílusát meghatározza a felületek kidolgozottsága, ezért arra is törekedtem, hogy a mai nagy felületek átgondolása mellett önálló stíluselemeket teremtsék. Ezekből építettem fel azt a tudásbázist, amely az alkotói munkáimat, alkotói világomat jelzi. Az is foglalkoztatott, hogy mindebből hogy lehet úgy kilépni, hogy közben mindezt megtartva egy új világot teremthessek meg, azt, ami csak rám jellemző.

– *Nagyon érdekes a művészetben az, hogy te olyan motívumokra leltél rá, amelyek szinte a földön hevernek. Megjelenik festészetedben*

– A fogalmaknak vannak beltartalmi elemei, lényegei, hogy különböző morfok, formai morfok jönnek létre. Ezek nemcsak fogalmi morfok, hanem a lerögzített, legszűkebb formái a fogalmi tartalomnak. A fogalmak molekulái, atomjai kerültek át a művészetben a vizuális gondolkodásra. Vannak a vizuális alapelemek, a pont, a vonal és folt, még hozzá lehet tenni ezekhez a metaforikus megváltozott formai világot, és az átvitt értelmű mondanivalóját, a szimbolizmust. Én nem akartam sosem szimbolista festő lenni, mert imádom a látványokat. A látványfestészetben össze kell kapcsolni a mai világot az elmúlt generációk látványlátásával, és hozzá kell tenni a mai látványvilágnak a szépségeit. Nem arra törekedtem, hogy tudományos, komoly képeket fessek, hanem arra, hogy amit átélek, spontánul a belső látvány és a külső valóság bizonyos formái adják a vizuális kommunikáció elemeit. Végülis a stílusom egy strukturalizmusra épülő expresszív plein air fény design. Aszerint dolgozom, hogy az igazi valós, átélt élmények sokasága, a valóságot megszüntetve-megőrizve ars poeticája érvényesüljön műveimben a holisztika törvényei szerint.

– *Egy új kép elkészítésekor mi inspirál? Milyen témaválasztásod?*

Fertő menti golgota

– Egy új kép elkészítésekor mi inspirál? Milyen témaválasztásod?

Fertő parti szépségverseny

Mezei angyaltorzó

– A Fertő világa az egyik legnagyobb élmény számomra, már régóta vonz, amióta a sarródi táborok résztvevője, vezetője voltam. Mindig a Fertőt járom, festem, és felruházom különleges, szimbolizált alakokkal. Művészeti vezetője voltam a festőművész-tanár Ferenczi József és családja, Fereczi Katalin irányításával, támogatásával megvalósult sarródi nemzetközi művészeti tábornak 2003-tól 2015-ig, neves alko-

Panorámás kunyhó

Szent Mihály megjelenése

nem őket, megérdemlik azt, hogy írjanak a műveikről, a munkáikról. Ezért éreztem fontosnak ezt a tevékenységemet is. Sopron művészete, kultúrája megérdemli azt, hogy megmentjük, örökül hagyjuk az utánunk jövőknek, legyen írásos nyoma is tevékenységüknek. Legféltebb vizuális kincseimet a soproni Orsolyiták őrzik, és Rábatamáiban is láthatóak. A Bakonyi szenteket és szerszámokat Zircen, a szülővárosomban, a Reguly Antal Kézműipari Múzeum fogadta be.

– *Az idén, 2020. február 29-én Dr. Csőregh Éva emlékéremet adományozott részedre a Magyar Rajztanárok Országos Egyesülete, ezzel is elismerve a magas színvonalú művészetpedagógiai munkásságodat és művészi tevékenységedet.*

– Nagyon meglepett ez a kitüntetés, úgy éreztem, hogy értékelik, megbecsülik mindazt, amit a művészetemmel képviselek, és értékelik a munkásságomat. Nagyon meghatott, hogy a Képzőművészeti Társaság is köszönetét és gratulációját fejezte ki ebből az alkalomból. Hetvenöt éves koromban egy Szász Endre vázával köszöntöttek és egy kispasztikával a társaság örökös alelnöki tisztségével ajándékoztak meg. Nem gondoltam sosem, hogy ennyire elfogadnak.

– *Mit üzensz a következő festőgenerációnak?*

– Először is köszönöm minden művészszerető ember segítségnyújtását, mindazt, amit az életem során a művészi munkám végzéséhez tőlük kaptam. Az utánunk jövő generációnak pedig azt üzenem, hogy ne legyen öntelt, legyen nagyon szorgalmas és munkás, szeresse az embertársait, ne csak magának fessen.

tók és tanárok dolgoztak itt. A másik, amin most is dolgozom, az a Profán bakonybéli szentek és szerszámok címet viseli. Ezek grafikák, amelyek A/4-es méretű pasztellel készült munkák. A címek: Mennybemennel, Savanyú Józsi könyörög a Máriának, A szerzetesek bejövetele, Az aratás... Bakonybél mindennapos falusi életét festettem meg.

– *Milyen eszközzel dolgozol?*

– Tulajdonképpen mindent szeretek, de az olaj az, amivel a legtöbbet festek.

– *Rendkívül sokat publikáltál az életed során, írtál elemzéseket, kritikákat. Miért volt fontos ez a tevékenység számodra, hiszen közben mindig tanítottál, festettél.*

– Sopronban nagyon sok jó mester, kitűnő festő él, én úgy véltem, hogy meg kell örökíte-

FEJÉR ZOLTÁN - festőművész

Fejér Zoltán 1961-ben került Sopronba tanítani. Az aktív tanári tevékenységével (általános- és középiskolai rajzoktatás) párhuzamosan alakult ki és fejlődött művészete. 1971 óta rendszeresen kiállító művész. Munkásságát többek között Kratochwill Mimi, Salamon Nándor, dr. Pogány Gábor művészet-történészek és Tüskés Tibor József Attila-díjas író méltatta.

52 önálló, egyéni kiállítás (Einzelausstellungen):

Sopron: 1978, 198.5, 1987, 1988, 1991, 1996, 1997, 1999, 2000, 2002, 2003, 2005, 2006, 2007, 2009

Győr: 1983, 1985, Budapest: 1982, 1983, 1984, 2007, Lövő: 1984, Sopronhorpács: 1984, Kapuvár: 1985, Iván: 1985, Mosonmagyaróvár: 1985, Fertőd: 1993, Zirc: 1994, Celldömölk: 2001, Grosswarasdorf: 2009, Mihályi: 2004, Fertőszéplak: 2005, Pécs: 2007, Balf: 2007, Hegykő: 2009, Fertőhomok 2010, Balf 75 éves jubileumi „Teremtett Fertő-táj” 2014.

Csoportos kiállítások:

Sopron, Győr, Székesfehérvár. Oroszlány, Pécs, Kismarton Eisenstadt, Graz, Pozsony, Bécs (Döbling), Bamberg, Kulmbach, Budapest, Mosonmagyaróvár, Magyar Rajztanárok Országos Egyesületének kiállításai, Budapest

Kitüntetések, díjak:

Megyei alkotói díj, Győr, 1989

Perényi Kálmán-díj, Sopron, 1990

A soproni Eötvös Gimnázium emlékére rajztanításért, 1996

Sopron Megyei jogú Város Önkormányzatának díja, 1997

Győr-Moson-Sopron Megyei Önkormányzat díja, 1999

Millennium 2000. emlékérem, Sopron, 2000

Megyei Őszi Tárlat díja, 2003

Soproni Bormarketing Műhely Kht. I. díja, Sopron, 2008

Sopron Kultúrájáért Díj 2011.

Sarród díszpolgára 2014.

IDÉZETEK KIÁLLÍTÁSMEGNYITÓK MÉLTATÁSAIBÓL

Salamon Nándor

Megnyitó Fejér Zoltán kiállításán

„Kegyes volt a Sors, megadta az esélyt az akkor feltűnést keltő tárlat szereplőjének a kibontakozásra. Részesült örömeiből, de nem kevés keserűséget, bánatot is rejtegetett számára.”

„Egyedisége vitathatatlan, miként az sem tagadható, hogy pályája nem a megszokott mederben áramlott a kifejlet felé.” „Döntő hatással voltak a végtére mégis csak természetelvű, de metaforákkal, szimbólumokkal telített, gondolati és vizuális rétegeket egymásra vetítő képalkotó tevékenységére.”

(Elhangzott 2009. szeptember 19-én, a Festőteremben tartott kiállításmegnyitón.)

Bősze Balázs

Gondolatok Fejér Zoltán kiállítása elé

„Már alakul egy újabb korszak, más izgalmas közelítésekkel Isten teremtett világához. Itt és most a „Fertő táj plain air guas-pasztelljei, figuratív mitologikus és valószínűs jelenetekkel – valamint – a nád antropomorffija” nevű korszak alkotásai sorakoznak. A Lajtadéli Vimpác fakeresztje, amit egy franciskánus-minorita szerzetes a derekát övező kordájával húz a partra a megáradt folyóból, akár Fejér Zoltán kedvencének, a Nádpieta-nak alapmondája is lehet.”

(Elhangzott 2010. július 10-én Fertőhomokon a Tájházban.)

Szimon János

Soproni csendélet allegóriák

„Míg a kitelepítés után a német ajkú népcsoport elveszettség érzése az egyházban enyhült az anyanyelven történt ígéhirdetés által, addig a tanár-festőművész az itt maradtak tekintetét az értékeikre irányította.”

(Elhangzott a Magyarországi Németek Házában Budapesten, 2007. január 25-én.)

Kadosa Beatrix

A Fertő-tó bensőséges világa

„A Kikeletli madonna személyiségjegyeivel ruházta fel annak minden apró elemét.”

(Várhely, 1988. november 1. kedd)

Kuntz Zoltán

Nyulak útjától az Emlékgolgotáig

„Ahogyan maga is vallja: impressziók helyett most erősebb valórökkel dolgozik, hűen idézve a népi forma- és színvilágot, ugyanakkor a természet új struktúráinak felfedezésére is törekszik.” „Talán a legkiemelkedőbb gondolati kifejezést hordozó „Emlékgolgota” című alkotással érdemes leginkább befejezni ezt a rövid tárlatsétát. A művészi megérlelődésének egyik legnemesebb hordozója: a népi ihletésein túl immár a magyarság drámai sorskérdéseit faggatja. Egyben a művész küzdelmét és szenvedéseit is felidézi, tehát önvallomásként is felfoghatjuk.”

Pók Viktória

Vonzódik a múlthoz, de izgatja a jövő is

- Sosem akartam festő lenni, de úgy látszik, ennek születtem. Ars poeticám szerint a még nem látott szépségeket, az elsősre még észre nem vehető motívumokat igyekszem láttatni a képeimen.

(Kisalföld)

Horváth Ferenc

Engem a sors tett festővé

(Múteremlátogatás Fejér Zoltánnál)

„Messziről érkezett a festészethez, tán góbé és bakonyi ősei örökítették át génjeibe a természet és az ember szeretetét, a mindenáron való megmutatkozás igényét.”

Gosztonyi Miklós

Poncichtervilágok megörökítője

„Olyan sajátos, egyediségében is értéket hordozó kisebbség életmódja tárult elélem, amelynek minden mozzanata a sokszínű élet szépségéről és a tisztességes munkáról szólt. Az 1988-as festőtermi kiállításom után tudatossá vált bennem, hogy az idősebb korosztály által képviselt, lassan a hanyatlás szélére kerülő - nevezzük Szent Mihály-dombi vagy Balfi úti - kultúrát meg kellene menteni.”

Gosztonyi Miklós

A megújulás reményével

A Sopronban élő Fejér Zoltán festőművésztől nem áll messze a szenvedésnek egyéni látásmóddal való megjelenítése. Eddig festett golgotái közül kiemelkedő a „Táncosgolgota” (mint a sírva vigadás allegóriája), az „Anyám golgotája”, a „Kis Rába-golgota”, vagy a „Kulák-golgota”.

T. É.

Lelki poncichterség

„A Fejér Zoltán által vallott „lelki poncichterség” gondolata köré fűzött képkelekcio egységessége ellenére egyenkénti egyéni vizuális üzenetei különleges erővel mentenek kialakított teret alkotnak. Allegóriájuk - amint azt Pogány Gábor megnyitóbeszédében is hangsúlyozta - megengedi a befogadónak, hogy gondolkozzon, keresgélje, és maga találja meg azt, amire a művész rá szeretné vezetni a közönséget, az évszázados kövek, falak között, a soproni poncichtervilág hiteles és maradandó értékeiben a művész által látott és megláttatott város spirituális arcát.”

Gosztonyi Miklós

Megszólalnak-e a festett harangok?

„Ez a titkos értemű harangkondulás önmagában hordozza a magyar nép összetartozásának sok-sok évszázadát, de jelenthet figyelmeztetést is, hogy ne a széthúzás jellemezze napjaink társadalmát.”

Török M.

A festő, aki engedett génjei akaratának

„- Mi hajtotta a festészet felé?

- A megismerés, a felfedezés és az olthatatlan kíváncsiság. Családunk tagjai közül egyesek muzsikáltak, mások festettek, rajzoltak, voltak, akik faragtak. A génjeim akaratának engedelmeskedve lettem festő, szép lassan, ahogy a víz mossa a partot. A legelső szakmai sikert a rábaközi táj megörökítése hozta.”

1993. szeptember 27., hétfő

A Dunántúl szemlélődő poétája

Rábaköz ihlette képek

Fejér Zoltán a dunántúli tájnak és embereinek szemlélődő poétája: érzelmeit festőként juttatja kifejezésre. Valószínűleg az ihletett rajzok, a festmények közvetítik, a színnek és formák nyelvén. Tizenöt éve, 1978-ban volt első egyéni kiállítása a patinás soproni Festőteremben. Azóta hosszú utat tett meg művészetében az alkotó.

Festői tehetségét leginkább a maga útját járó, őszönös művészként, egyenleg teljesítette ki. A festésre elméletileg is tudatosan készül, mindent magába szívó és felhasználó intellektusa vezette.

Művészetét a szülőföld ihlette, éltette, ami eszméléséről körülvette és adta a ceruzát, az ecsetet kezébe, a lelkéből kiszakadó, kifejezni vágyott mondanivalóhoz.

Kompozíció, bár leginkább tájképeknek tűnnek, mélyértelműek. Hangulat- és színviláguk; a látványon túl a festő kapcsolását adják hírül nézőinek az ő imádott vidékéről, a Rábaközről. Követi a mindig változó és a mégis mindig maradó látványt és annak lelkét, így érzésvilágának

és belső adottságainak hullámzása révén születnek az újabb és újabb képek. Harmonikus atmoszférája, belső tüze lobogva, minden művét átlengeti.

Művészi útját rajzai kísérik végig. Míg a képek lírai szürrealizmusukkal, gyengédpasztellszínekben élnek, rajzai szinte már szobrászian erőteljesek, plasztikusak.

E képességét úgy használja fel képeiben, hogy a konstruktív szerkezetek, színvilágának puha melegségében, feloldódnak.

A Rábaköz – szeretett világa – nemcsak embereivel, tájjaival, népi építészetével és eszközeivel ad állandó témát a festőnek, de a népmesék gyermekien őszinte igazság hitű mondanivalójával is. Ezzel a mesemondás képekkel való kifejezésével telíti műveit.

Régóta kísérhetem figyelemmel Fejér Zoltán alkotói tevékenységét. Egyre leszűrtebben, összefogottabban és egyre kevésbé részletezően fest, mégis gazdagodó képek születnek. A motívumkincs, ami a régi paraszti világot mindig is nagyon jellemezte, sok

helyütt már inkább csak jelzéseként vagy színvilágban, szimbolikusan érzékelhető. Szintetizálja az eddig elért eredményeit. Gondolok itt a Rábaköz ihlette képei mellett például a Fertő tavi csend, a Téli Fertő vagy a Fertő tavi életkép című műveire.

Képein mindig is, többé-kevésbé szerepet játszottak az atmoszféra jelzésére a fényhatások. Mint ahogy minden eddigi képi elemének tudatos kiértékelése során váltak kifejezőeszközzévé kutatásai, manapság nagy gyönyörűséggel és az újnak járó felfedezés örömeivel alkalmazza és ad teret a fényfestésnek, ami itt látható a kiállításon, ami belülről is sugároz és a kompozíciók térrelményét is gazdagítja. Bepillantást ad e látlat a műalkotóval megáldott művész műtermébe és sejtetni engedti útjának további sikereit.

Kratochwill Mimi
művészettörténész

(Elhangzott szeptember 17-én, Fejér Zoltán tárlatán, a fertői Muzsikaházban. A kiállítás október elsejéig látogatható.)

T. HORVÁTH JÓZSEF

A SZÉPSÉG HATALMA

Horváth Endre fotóművész alkotóműhelyében

Horváth Endre tizenegy éves korától kezdve komoly érdeklődést mutatott a fényképezés iránt, később műemlékeket fényképezett, ezeket több kiállításon is bemutatta. Munkáit a 70-es évek elejétől, először Kapuváron, majd 1983-tól Sopronban is kiállították.

2001-ben a Soproni Fotó Művészeti Kör az Ő kezdeményezésére alakult. Közel tíz évig a kör vezetőjeként segítette a tagok fejlődését. Még 2001-ben fotóművész címet, bronz diplomát, majd 2006-ban ezüst diplomát kapott.

Nemzetközi tagsággal, kitüntetéssel is büszkélkedhet, a FIAP (Fédération Internationale de l'Art Photographique), azaz a Nemzetközi Fotóművészeti Szövetség művésze – mely örök és visszavonhatatlan.

2004-ben, Sopron Megyei Jogú Város képviselőtestülete, Sopronért Díjat adományozott Horváth Endrének. Újságíróként 2002-ben sikeres felvételt nyert a Magyar Katolikus Újságírók Szövetségébe, majd 2005-ben, a Magyar Fotóművészek Szövetsége fogadta tagjai közé. 1996-tól a Soproni Képzőművészeti Társaságnak és a Felföldi Fotográfusok Szövetségének is tagja.

Horváth Endrének eddig 44 önálló kiállítása volt, több mint 400 csoportos kiállításon szerepelt, több tucat könyvben társszerzőként láthatók munkái. 2000-ben, a Millennium évében, önálló könyve jelent meg, és az ehhez kapcsolódó kiállítás-sorozata, amelynek címe Az Árpádkori templomok napjainkban. A vándorkiállítást több mint 20 településen mutatták be. A kiállításon szereplő képek, - a szerző ajándékaként - a Soproni Bencés Otthon falán láthatók. Dr. Várszegi Asztrik - az akkori főapát úr - megszenvelte, és emléktáblát helyezett el Horváth Endre nevével. A kiállítást a művész szülőfaluja is támogatta, finanszírozta Németh László, és az akkori polgármester, Linter Tibor.

Önmagáról így vall:

„Több évtizede, hogy a fényképezőgépet a kezembe vettem. Már iskoláskoromban tetszett, még akkor is, ha 12 kockából csak kettőt lehetett jól megnézni. Első felvételeimet barátaimról, testvéreimről, virágokról, egyszóval mindenről próbáltam elkészíteni. A sok sikertelenség – ahol azt láttam, hogy alul vagy felül exponált, életlen – elvette a kedvem az egésztől. De később, alig egy hónap után, újra és újra próbálkoztam mindennel, egészen 20 éves koromig. Azután megint egy visszaesés következett,

azért mert nem éreztem azt – ami később meghatározó célommá vált – hogy az jött létre, amit szeretnék. Nem elégítettek ki azok a felvételek, nem éreztem azt, hogy ez az, amit igazán szeretnék. Aztán próbáltam folyamatosan, tudatosan belső készítésre megörökíteni a látható élményeimet. Kialakult egy bizonyos hiányérzet, amit le kellett küzdeni. Rájöttem, hogy a NŐ, és a műemlékek állnak a legközelebb hozzám. Megjegyzem, hogy egészségügyben dolgoztam – még jelenleg is – és ott a mindennapi látványt, a sok szenvedő embert, és a fájdalom látását egyensúlyba kellett hozni a mindennapi életemmel. Úgy éreztem, hogy a fotó mint alkotás, még a mai napig egyensúlyban tart. Nincs sorozatkényszerem, rácsodálkozással találkozom és érzékelek, bátran vállalok minden képet, és írom a saját történetemet... A technikán túl szeretek ráérezni a lelki tartalom szépségére, igyekszem nem eltévedni a vizuális kultúrák útvesztőjében, ráérezek ösztönösen a teremtés titkaira, és megérkezem oda, ahol a valóság kifejezőeszköze az akt.”

Kovács János Zoltán (festőművész) írta Horváth Endréről:

„A képeket járva észre kell venni, hogy az összefüggések üdítően laza szövete tapasztalható. Nincs sorozatkényszer, inkább az alkotó gyermeki rácsodálkozásával találkozunk, amellyel igyekszik bejárni a koncepcióról koncepcióra felfedezett vizuális megoldásokat. Bátor vállalás minden képen, minden munka újra írja a saját történetét, az alkotó hajlandósága, hogy újra felfedezze az eszközeit, kicseréli a régit valami újra és nem az ismert és sokat bejárt utakat követi. Bátor dolog felvállalni a személyiséget, a személy személyességet, az érzelmeket és a kíváncsiságot a napjainkban uralkodó tendenciák sodrásában, amelyek kapitalista szemlélettel válnak a művészet megrendelőivé. A kutatást, amellyel nemre és életkorra való tekintet nélkül kutatjuk a világot, a világunkat. Itt nem köszönnek vissza korábban megoldott vizuális kérdések, képről képre haladunk a meglepetések és érzékek birodalmában, így a kiállítás öröm, és igazi utazás a szellemnek.”

Beszélgetés a fotóművésszel

– Milyen volt a gyerekkorod? Milyen családban nőttél fel? Kaptál, hoztál otthonról valamilyen művészi indítást?

– Szép volt a gyerekkorom, bár szegény család volt a miénk. Ivánban nőttem fel, ez egy közepes kis falu volt, ahol a plébános úr volt a második apám, úgyhogy nekem mindig úgy kellett viselkednem, hogy abból tényleg baj ne legyen. Engem papnak szántak, de nekünk nem volt pénzünk arra, hogy tanulhassak, hogy elmenjek a faluból. Ebben az időben az édesanyám az iskolában takarított, de elbocsátották azért, mert engem, a fiát, hittanra beíratott. A sorsunk ezzel megpecsételődött. Az apám egyszerű ember volt, szerette a zenét, ő maga is játszott hangszereken. Nálunk sokan megfordultak, a tanár, a tanító, a plébános, a mezőre dolgozni járó emberek is mindig beköszöntek édesanyámhoz, sokan, szívesen jártak hozzánk.

– *Hogy alakult ezt követően az életed?*

– Az általános iskola után Sopronba a Berzsenyibe kerültem, ott érettségiztem, majd az egészségügyi pályát választottam. Beteghordóként kezdtem 1971-ben Kapuváron, közben elvégeztem az általános ápoló és általános asszisztens szakot, ezt követően szakosodtam, és elvégeztem a mütös szakasszisztensi, majd az endoszkópos szakasszisztensi képzést is. Ezt ma, az egészségügyi főiskolán tanítják. 1991-től a soproni Endoscopos Laboratórium vezetője voltam 2007-ig. Itt egy bizonyos kicsinek hitt kullancs-csípés után, LYME /lájmkört/ kaptam, aminek köszönhetően nagyon beteg lettem. A labor vezetését saját elhatározásomból nem folytattam tovább, gyógyulásom után visszahívtak, és mint beosztott dolgoztam 4 órában még 5 évig. Azóta magánrendelésen dolgozom. Az életem egy része az egészségügy volt, a másik pedig az alkotás, a fotózás, mindig a művészi alkotás létrehozásának belülről jövő szándéka.

– *Gyermekként a fotóművészetre, a fotózásra hogy találtál rá?*

– Hetedikes voltam, amikor az osztállyal Kapuvárra mentünk kirándulni. Mindig érdekelt az, hogy hogyan lehetne valamit jól lerajzolni, de a rajzolás sajnos nekem nem ment. Próbálgattam, de sosem jött úgy össze a rajzom, ahogy azt én szerettem volna. Édesapám ebben az időben adott nekem

100 Ft-ot, ami nagyon nagy pénz volt akkoriban. Kapuváron a fotóboltban megláttam egy Skolnyik nevezetű fényképezőgépet, amely 99 Forint volt, azonnal beleszerettem és megvásároltam. A filmre már nem maradt pénzem, de a boltos olyan rendes volt, hogy ajándékba adott egy tekercs filmet. Így kezdődött az ismerkedésem a fotózással. Akkor elkezdtem fotózni a velem egykorú gyerekeket, egy-egy tájképet, de készítettem magamról is képet, aztán egyre jobban növekedett bennem az a vágy, hogy valahogy a képek segítségével tükrözsem vissza a világot. Faluhelyen kerekeket fotóztam, kidobott talicskát, és még rengeteg mindent, de soha nem hozta vissza azt az érzésvilágot, amit én szerettem volna. Képileg jó volt, csak lélekben nem. Később, amikor megnősültem, a gyerekeimet kezdtem fotózni. Sopronban 1981-ben a Pinceszínházban Kövesi Gyurinak mutattam meg a képeimet, aki a színház akkori vezetője volt, és amikor megnézte a képeket, azonnal vállalta a kiállítás megszervezését. Ott volt az első kiállításom. Mindig többet szerettem volna megmutatni a képekkel. Rengeteg csalódásom volt. Pályázatokra küldtem be képeket, de öt-hat évig egy képeimet se fogadták el. Az alkotók gyakran olyan hibába kerülnek, hogy nagyon jónak érznek olykor egy-egy elkészült képet. A zsűrizésekre azonban olyan képet, képeket kell beadni, amire ha ránézünk, akkor cím nélkül is értsük, tudjuk, hogy mi van a fotós vagy az alkotó a lelkében, mit akar ábrázolni, mi a mű üzenete. Bekerültem a Soproni Fotóklubba rendes tagként, ekkor már egyre inkább elfogadták a fotóimat. Győrben megismerkedtem Marko Ödönnel és Dániel Istvánnal, akik akkor neves fotósok voltak, és megmutattam nekik a képeimet. Azt kérdeztem tőlük, hogy érdemes-e folytatnom, érdemes-e önálló kiállítás létrehozásában gondolkodnom? Amikor látták a munkáimat, azonnal kiállításra ajánlották a képeimet, így mertem elkezdni a fotók nagyközönség előtti bemutatását, az önálló publicitás szervezését.

– *Miről szóltak a képeid témái ebben az alkotói időszakodban?*

– Mindenféle képet készítettem a pályám elején, de úgy éreztem, hogy semmi sem hozza ki még belőlem azt az érzésvilágot, azt a képi megjelenést, amit én szerettem volna átadni az emberek-

nek. Ekkor kezdtem először portrékat fotózni, majd ennek tovább-lépéseként, specializálódásaként jutottam el az aktfotózáshoz.

– *Miért nehéz műfaj a portrék fotózása?*

– A portréfotózást, úgy gondolom, rosszul magyarázzák. A portréfotózás egy embernek a bemutatása, bármilyen tevékenység, bármilyen munka, amit egy ember végez, ami bemutatja az ő mindennapi életét, megmutatja azt, hogy ő azzal az adott tevékenységgel foglalkozik. Szerintem ebből lehet művészi képeket készíteni, odafigyelve a fény-játék hatásokra. Például, ha egy tanár munkáját az iskolában egy órán keresztül kísérjük végig, azaz végigfotózzuk, a gyerekek kérdésétől, a tanár mimikájától, a táblára íráson keresztül minden apró részletét bemutatjuk – az egy portrészorozat lesz.

– *Miért kezdél el aktképeket készíteni? Mi motivált erre?*

– Szerintem a női test a legszebb a világon. Voltak külföldi barátaink, akik mindig küldtek nekünk fotóművész újságokat, könyveket. Ezekben láttam aktképeket, és egyre inkább az motivált, hogy ilyen minőségű, ilyen színvonalú fotókat készítsék én is. Akkor azon gondolkodtam, hogy az én munkámban, hogy tudnék olyan fény-árnyék hatásokat, olyan beállításokat, olyan gondolati tartalmakat létrehozni, mint amelyeket a könyvekben láttam, ezekben a munkákban megtapasztaltam. Ezzel nagyon sokat foglalkoztam, nagyon sokat próbáltam ezt a hatást elérni, de nem csak akkor, most is ugyanúgy vagyok ezzel, ma is sokat gondolkodom egy-egy beállításon, fény-árnyék hatás kibontásán, azóta sem változott ez meg alkotói munkáimban. Sajnos sosem vagyok elégedett önmagammal. Folyamatosan próbálkozom, keresem a tökéletesség fele tartó irányokat, persze a tökéletességet sosem érhetem el, csak közeledek felé, megfelelő alázattal. Az érzéseim az elgondolásaim ma is megvannak, mindig előre eltervezem, hogy milyen képeket szeretnék készíteni, pedig harmincöt éve az aktfotózással foglalkozom. Azt szeretem, ami belülről megfog, ami a lelket is megérinti, ami a lelki vágyamat kielégíti. Olyan kép legyen, ha a ránéz az ember, azonnal gyönyörűnek érezze. Minden képben kell egy főtéma, ami a szemet erre a pontra fókuszálja. Mindegy, hogy mi az, a lényeg, olyan legyen, hogy érezzem, hogy a kép szinte kilépjen az álmvilágból.

– *Modellekkel dolgozol. Hogy választod ki őket? Hogy érheted el velük a fent említett álmvilágot?*

– A modellek általában szépek, olyan ember pedig nincs, akinek nincs hibája, aki tökéletes. Egy aktfotó elkészítéséhez nagyon fontos az, hogy a modell átvegye azt a gondolatot, amit én a szép aktról gondolok, és ők, a modellek, ezt hamar meg is értik. Ezt követően már csak ebbe az irányba folyik a munka, mindent a szép aktfotó elkészítésének rendelünk ilyenkor alá, ez egy nagyon érdekes, közös munka, hiszen ugyanúgy kell éreznie, ugyanúgy kell gondolkodnia a modellnek is ebben az esetben, mint annak, aki a képet készíti. Én egyedül hiába szeretnék jó képet készíteni, ha a modell nem érti

meg az én képalkotó gondolataimat, tehát egy-egy aktkép elkészülése, megalkotása, közös munka, és közös gondolkodás eredménye.

– *A képeid műteremben készülnek?*

– Igen, van itthon egy műtermem rengeteg kellékkel, de ezt csak télen használom, mert amikor már jó idő van, akkor csak a természetben dolgozom.

– *Milyen a te stílusod? Miről ismerhető fel egy Horváth Endre fotó?*

– Én azt szeretem, ha a képeimen a lágyság és az érzelem jelenik meg, a lefotózott nő legyen lány, legyen mindig nagyon szép. És ehhez hozzájön még az is, hogy csak olyat kapok lencsevégre, ami a lelkemen keresztül is, az agyamon keresztül is hatást vált ki belőlem, stílszerűbben olyant, ami megérint.

– *Mit jelent számodra a jó fotó?*

– A jó kép olyan, ami megragad, ami megfog, nekem ennél nem kell több, nem kell megmagyarázni, az érthető, világos, nincs benne zavar.

– *A mai fotós társadalomban hova helyezed önmagad?*

– Én a szép női testet szeretem fotózni. Ez biztosan mások számára konzervativizmusnak tűnik, de úgy gondolom, hogy 100 évvel ezelőtt is, vagy 50 évvel ezelőtt is, a szép női test ugyanolyan szép volt, mint ma, úgy érzem, hogy ezt akarom és szeretem bemutatni. Például én korábban azon gondolkodtam, hogy egy fiatal nő egy régi parasztházban mit is csinálhat egy vasárnap délután? Ezt hogy fejezzem ki a képeimmel? Ott egy régi bölcső, egy régi ágy, engem ezek ösztönöztek, motiváltak a képalkotás során.

– *Mi a véleményed a mozaikszerű ábrázolásról?*

– Lehet részleteket fotózni, de szerintem ne egy képben tegyük. A művészeti anatómiánál van egy olyan szabály, hogy ízületben soha nem szabad csonkolni. Mostanában láthatunk olyan képeket, fotókat, hogy a könyékhajlatban elvágják a kart. Ez tilos! Mindig csak az egyharmadban szabad vágni. Nagyon fontos, hogy anatómiai ismeretekkel rendelkezzen az, aki a művészetnek ezen a területén kíván alkotni. Sokan nem tudják ezt sem, és azt gondolják, ha egy kép színes, akkor az már attól jó! Ez nem igaz.

– *Milyennek látod a mai fotóművészetet, a mai fotóművészet helyzetét?*

– A fiatal fotóművészek új trendeket hoztak létre, amelyek megjelennek a kiállításokon, interneten, fotós szaklapokban, én ezeket nagyon szeretem, és izgalmas kihívás számomra is, de én úgy érzem, megmaradok a saját stílusomnál, saját eddigi ízlésemnél, gondolatiságomnál.

– *Mi a véleményed a mostanában egyre többször megjelenő fotóművész megnevezésről? Ma, akinek egy jobb fényképezőgép van a kezében, és készít szép, jó minőségű képeket, az már fotóművész?*

– Gyakran olvasom, hogy valakik fotográfusnak vagy fotóművésznek nevezik magukat egy-egy kiállítás kapcsán. Ilyenkor mindig elcsodálkozom, hogy ez az ember mikor lett fotóművész? Mikor lett ő fotográfus? Ha valaki azt írja ki, hogy hobbi-fotós vagyok, akkor azt a képet vagy képeket mutassa meg valóban hozzáértő szakértő embernek. Olyannak, aki ki tudja válogatni, hogy melyek azok az alkotások, amelyek a nagyközönség elé valók. Szerintem ezt így kellene megoldani. Ma már mindenki festőművész és fotóművész. Aki vesz egy ecsetet vagy hozzávaló papírt vásárol és festeget valamit, az már festőművésznek nevezi magát. És ehhez jön, hogy a kiállítás-megnyitók meghívóin máris festőművésznek nevezik magukat ezek az emberek. Szerintem művész csak az lehet, aki művésztanár vagy rendelkezik azzal a művészi végzettséggel, művészigazolvánnyal, amely erre a feladatra feljogosítja és bizonyítja az ő hozzáértését. Nálunk ezt nagyon elfelejtették, de nemcsak Sopronban, hanem másutt is. Mindig hangoztattam, hogy olyan vezetőre van szükség egy képzőművészeti társaságnál is, egy fotóművész körnél is, aki ért a vezetéshez, aki művésztanár, aki elméletben és szakmailag is felkészült.

– *Van olyan képed, képsorozatod, amit az életed legjobb képének, fotójának tartasz?*

– Két modellemhez kapcsolódnak azok a képek, amelyek felejthetetlenek számomra. Egyed Kata és Bálint Szilvia voltak azok a modellek, akikkel felejthetetlen sorozatot készíthettem. Tudták, hogy mit akarok, mit szeretnék láttatni a képeken, nem kellett magyaráznom semmit. Ezek a fotók azok, amelyeket a legjobbnak tartok az eddigi munkáim közül.

– *Összefoglalva a művészeted szintézisét, az általad elkészített, közel ezer akt milyen üzenetet hordoz?*

– A mai nagy kiábrándultságot megélt emberiségnek, az embereknek szeretném bemutatni, hogy nézzenek körül a saját világukban, és lássák meg benne a szépet. Ne fordítva szemléljük a világot, ne azt keressük, hogy mi a rossz, mi a csúnya, mi a negatívum, hanem a mindennapok szépsége segítségével tisztítsa meg a saját szellemét, vegye észre és okozzon boldogságot számára. Csodálkozunk rá a világra, vegyük észre, hogy milyen szép, hogy mennyi szépséget hordoz – például az én művészetemben – egy szép nő, egy szép női test, amely egyben az örök emberi szépség szimbóluma is. Lássuk meg a szépet, mutassuk azt meg, közvetítsük, és terjesszük. Ez az én üzenetem.

– *Milyen terveid, céljaid vannak az elkövetkező időben?*

– Félig vagyok készen egy könyv fotografálásával, ebben a soproni belvárost szeretném az én látásmódom szerint bemutatni. Ugyancsak elkezdtem dolgozni a Domonkos-templom külsejének és belsejének képanyagán. Emellett természetesen továbbra is marad a nagy szerelmem, az aktfotózás. Rengeteg képem van, most ebben a pillanatban is három kiállításra való képanyaggal rendelkezem, remélem, hogy ezeket hamarosan bemutathatom. Sok támogatást kaptam eddig is Sopron városától és intézményektől, amelyet ezúton is köszönök. Szerencsésnek mondhatom magam, mert nekem sosem mondták azt, hogy nem segítik a munkámat, ez nagy megbecsülést jelent nekem.

– *Van olyan elismerés, amelyre büszke vagy?*

– A Sopronért-díj az, ami számomra a legfontosabb, azt jelképezi ez számomra, hogy az a hely, ahol élek, azok az emberek, akiknek a munkáimat készítem, elismerik az alkotói munkámat. Erre vagyok a legbüszkébb.

– *Mit üzennél azoknak, akik a következő évtizedben aktfotózással komolyan szeretnének foglalkozni?*

– Legyenek alázatosak, legyen hitük és önkritikájuk. Az alázat számomra annyit jelent, hogy én megértem a másik embert, őszintén fordulok felé és ebből az „optikából” szerintem csak jó származhat.

**GRABNER JÓZSEF FESTŐMŰVÉS
ALKOTÓMŰHELYE A VÁROS**

Szerkesztőségünk szeretettel köszönti a 80 éves Grabner Józsefet!

RENDAHAGYÓ INTERJÚ GRABNER JÓZSEFFEL

Az akvarell nagymestere, Sopron „garabonciás” festője 80 éves

Furcsán érdekes csomagot szállítva, kerékpárján hol itt, hol ott, Sopron frekvenciált helyein vagy éppen eldugott, kevésbé ismert utcáiban, kertek övezte mellékútjain, környező falvaiban, főként Bánfalván, a legkülönbözőbb időpontokban, hajnalban, kora reggel, késő délután, verőfényben, esőben, hóban, minden évszakban gyakran feltűnik egy férfi. Biciklijét letámasztva, csomagját gyors mozdulatokkal kibontva, pillanatok alatt festőállványt vagy igazából asztalt varázsol a körütekintően, előre kiválasztott helyszínen és azonnal munkához lát, azaz festeni kezd.

Gondosan előkészített papír, ecsetek, festékek, tálkák, textil darabok és víz.

Egy mindent átfogó, felismerő, átvilágító, értő pillantás és máris mozdul a kéz és a jól begyakorlott mozdulatok, az utánozhatatlan gyorsaság nyomán - hiszen az akvarelltechnika egyik legjellemzőbb tulajdonsága, hogy az alkotót összpontosításra, gyorsaságra készíti - rövid időn belül, kibontakozik, megszületik, látható lesz a kép.

Aki olyan szerencsés, hogy egy ilyen alkalommal éppen arra jár és elég kíváncsiság, bátorság ébred benne a megállásra, az érdeklődés feltámadása, nagy meglepetéssel, élménnyel szolgál számára. Ámulhat és csodálkozva gondolhatja: amit itt a festő asztalán látok, ez a különleges szépséget hordozó utca valóban az én utcám, amin nap mint nap jövök-megyek? Miért nem vettem eddig észre az összesimuló, egymást vigyázó házakat, azt a tornyot a házior közepén, azokat a most virágzó fákat, vagy csak a csendes egyszerű harmóniát, ami széppé varázsolja ezt a kis külvárosi utcát, avagy teret vagy éppen a faluvéget...

Rögtön fel is tehetjük a kérdést ki Ő, ki ez az ember, ki ez a festőművész, aki ezt a varázslatot véghez vitte és véghez viszi mind a mai napig, szinte megszámlálhatatlan, a városunkat ábrázoló alkotás, kép helyszínen történő megfestésével? Mindazok, akik kiállításain jelen vagyunk és gyönyörködünk alkotásaiban, vagy számos éven át kiadott falinaptárának képeiben, - amelyek megszerzéséért nemegyszer közelharcot vívtunk - már több évtizede jól ismerjük.

Ő Grabner József, az egyik legnépszerűbb festőművésze Sopronnak, a soproni akvarell festészet, mondhatjuk a speciális és méltán híres akvarell-iskolájának méltó folytatója, igazi képviselője és mára már „nagymestere”. Ez annál inkább becsülendő és méltányolható, mivel ezt az iskolát a XX. század elejétől rendkívüli művészek fémjelzik: Soproni Horváth József, Mende Gusztáv, Wosinsky Kázmér, Mühl Aladár, Szarka Árpád, Gáspárdy Sándor és a fia Gáspárdy Tibor és talán egyetlen nőként Magyaráné Derszib Eti ...

Ide kívánczik Csatkai Endre örök érvényű megállapítása, amelyet a Soproni képzőművészet története 1848-1948-ig című kiadványában írt le:

„Az a szeretet, amellyel minden soproni övezi városát, rányomja bélyegét a képzőművészetre is...”

Grabner József szívvel-lélekkel soproni, soha nem hagyta el városát. Itt született 1940-ben, május 23-án és csak katonaévei szólították el Kőszegre, a közeli, rokon szellemiségű alpokaljai városkába.

Elmondása szerint őseit, nevük eredetét sokan kutatták családjában és 1745-ig vezethetik vissza. Biztosan, ezen a családnéven, az üknagypapa dokumentálható, mert a család birtokában van az 1811-ből származó keresztlevele. Alsó-Ausztriában agyagművesség volt a mestersége, értelemszerűen németnyelvű családról van szó. A dédnagypapa már cipőfelsőrész készítő mesterember, akinek 1865-ből származó kétnyelvű vándorlási könyve és mesterlevele van a család birtokában. Az 1879-ben született cipész-mester nagypapa honosítási okirata 1892-ből származik, amely lehetővé tette, hogy Sopron városában műhelyt és boltot nyisson a Várkerületen. Édesapja – szintén Grabner József – 1907-ben született Sopronban, iskoláit is itt végezte, és a vasúton dolgozott gépészlakatosként. Zeneszerető és értő emberként állandó tagja volt a Lomositz Pál vezette nevezetes városi kórusnak és így a próbákon kívül sok fellépés élményének részese. Édesanyja Krisch Terézia is nevezetes soproni családból származott, varrónő volt. Fiúk, a festőművész Grabner József a család féltve őrzött relikviáinak jelenlegi őrzője, már az ötödik József, de vele most megszakad a Józsefek sora, mivel neki két lánya született.

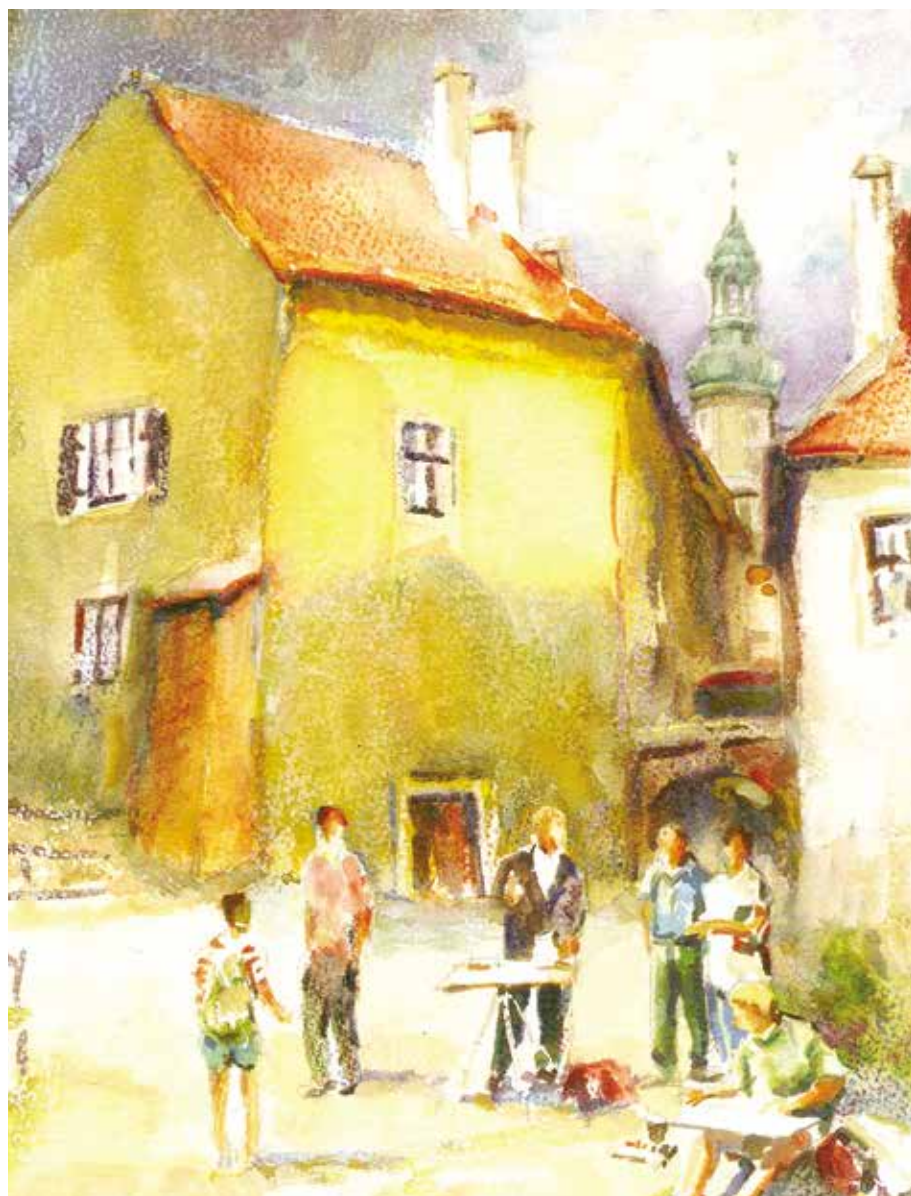
Láthatjuk, hogy csupa mesterember adja a Grabnerek családfáját. A kezdetekben csak németnyelvű család itt élte át a huszadik század brutálisan viharos eseményeit. 1914, 1920, 1940, 1946, 1956. Hűségük Sopronhoz megkérdőjelezhetlenné vált. Biztos mesterségbeli tudásuk, tisztességük és városuk iránti szeretettel áthatott, a hétköznapiakban megélt jobbá, szebbé, „nemesebbé” tenni vágyuk, akarásuk apáról fiúra öröklődött és tette őket a város igazi polgáraivá.

Sopron lényegéhez, szellemiségéhez szervesen hozzátartozik, hogy lakói valóban polgárok, jellemzően ún. lokálpatrióták. Az urbánus lét hordozói.

A szőlősgazdák német nyelvet bíró, nemes bort készítő - a város lelkiségét jelentősen meghatározó - „poncichterek” népes táborától, a tisztességes mesterek és kereskedők sokaságán át az ún. úri, értelmiségi családokig. Ez a szellemiség magához vonzza a művészetek szeretetét, megbecsülését és igényt az alkotói tevékenységben való részvételre. Ezért szerveződik közösségekbe polgársága, a művészeti ágakhoz is kapcsolódó körök, egyesületek, egyesületek sokszínű világát létrehozva és működtetve. Zene egyesület – kórusok, zenekarok, otthoni öröm muzsikálások. Irodalmi társaság a költők, írók, publicisták megismerése és támogatása céljából. Képzőművészeti Kör – rajziskolák működtetése, bemutatkozási lehetőségek és kiállítások szervezése a kézművességben kiemelkedőt alkotóknak is. Itt létesül az ország első Városszépítő egyesülete, kőszínháza, a Széchenyi István által alapított Kaszinó és folytathatnánk a sort...

Ez a szellemiség hatja át és irányítja Grabner József életét és képzőművészeti alkotó tevékenységét.

Haladjunk most tovább a szűkszavúan, szinte szemérmesen elmesélt életrajzi adatok nyomán. A Halász utcai általános iskolában Burgolits Istvántól, rajztanárától kapja meg az első biztatást, amikor az iskola folyósóján kiállításra kerül két festménye, amely akkora „dicsőség”, hogy hatására elkezd komolyabban rajzolni, festeni, a zenei tanulmányai mellett. Vadászkürt a hangszer, amit választott és így került a város fűvőzenekarába, ahol együtt zenélt Friedrich Andrással, Kiss Károllyal és azért említi csak őket, mert ők a mai napig zenei életünk meghatározó személyiségei. Az ő zsebéből azonban ekkor már leginkább ceruza és ecset kandikál kifelé. Ezt veszi észre a család egyik jó ismerőse Steiner Antal, a város akkori nevezetes festőművésze, és több „próbatétel” után komolyan kezd el foglalkozni a fiatal fiúval. Megismerteti az olaj technika rejtelmeivel és állandó feladatként sok másolat készítését írja elő. Grab-

Festő köz

ner József ekkor már a Fáy András Közgazdasági Szakközépiskola tanulója és Steiner Antal az érettségi után az Iparművészeti Főiskolára való jelentkezését javasolja. Az ő ajánlásával 1957-ben bekerül Mende Gusztáv jó hírű rajziskolájába, ahol sok, mára már neves művésszel együtt rajzolni tanul és megismerkedik számos új, többek között az akvarell technikával is. Valószínűleg az itt töltött három év alatt teremődik meg egész életére szóló elköteleződése az akvarell festészet mellett. 1958-ban az érettségi után egy váratlan döntéssel még sem megy el a főiskolai felvételi második fordulójára. Polgári foglalkozást választ. Állítása szerint soha nem bánta meg ezt a döntését.

Háztetők felett

A 60-as évek az egzisztencia teremtés és a családalapítás évei. 1968-ban a Győr Megyei Állami Építőipari Vállalat (GYÁÉV) dolgozójaként számos nagyszabású építkezés részese. Például a soproni Kőfaragó téri lakótelep, vagy Pozsonyban a Bratislava szálloda. Közben elvégzi a postatiszti iskolát és a soproni egyetemen műszakirajzot tanul. 1993-ban lesz a Soproni Posta Igazgatóság beruházási osztályának műszaki ellenőre és okleveles építőipari árszakértője, egészen nyugdíjba vonulásáig.

A festés, rajzolás ezekben az években is vele maradt. A nagy fordulópont 1970.

Újabb, életét meghatározó döntést hoz: veszi a bátorságot, hogy megszólítsa a Festőközben, az Ikva parton festő Mühl Aladárt, volt szolfézs tanárát, hogy megnézné és véleményezné-e addigi munkáit. Sorsdöntő találkozás volt. Mühl Aladártól tanulta meg az akvarell festészet lényegét, a témaválasztás fontosságát, az egyszerű megoldásokat és a technikai bravúrokat. Grabner József szerint azonban nem csak ezt köszönheti mesterének, hanem azt a lelkiületet, ami a város igazi szeretetét jelenti. 10 éven át tartó kapcsolatuk mester és tanítvány viszonyuk, majd barátságuk életének legjelentősebb időszakai közé sorolható.

Igy vall erről:

„Közös festéskor, ami szép számmal akadt a tíz év folyamán, a kiválasztott helyszínre együtt érkeztünk, az előkészületek után külön festettünk. Mühl Aladár is mindig a szabadban készítette város- és tájképeit. Ebből időskorában sem engedett, mint ahogyan én sem. Mikor elhangzott ironikus mondata – mai napig fülemben cseng – Na sikerült már elrontani? azt jelentette, hogy elkészültünk. A helyszínen soha nem néztük meg a képeket, hanem elmentünk Ali bácsi otthonába, egy jó kávé után, a zongora lábához támasztottuk mindkettőnk „művét” és jöhetett az elemzés, az észrevételek sokasága. Először nagyon meglepett, hogy ugyanaz a téma, amit ugyanakkor, egyszerre festettünk, szinte ugyanabból a nézőpontból, soha nem volt egyforma képeinken. De ez így volt jó. Most idős fejjel is tudom, hogy a helyszínen megfestett képet haza érve alaposan, minden szempontból ki kell elemezni. Ekkor derül ki, hogy a kompozíció, a színek és sok más összetevője a képnek azt adják e vissza, amit szerettem volna. Ott van-e a gondolat, a lelkiség, amiért megfestettem? Milyen lesz, ha megszárad? Aki ilyenkor az eladhatóságára vagy a zsűri véleményére gondol az elveszett. Úgy gondolom kész kép nincs, mindig lehetett volna egy-egy fontosnak ítélt részletet másképp megoldani, de rossz akkor lesz, ha hiányzik belőle az egyéni érzés, a szív és a lélek.

Ekkor megtanultam, azt is, hogy az Ali bácsi képviselte akvarellezés technikai lényege, hogy mindig a fehértől, a világostól haladunk a sötétebb színekig, valamint azt is, hogy a papírnál nincs fehérebb.”

Az akvarelltechnika és Grabner József mesterségbeli tudásának lényegét a bánfalvi könyvtárban, 2018-ban rendezett kiállítását megnyitó művésztsárs, Dorosmai Erzsébet a vele való beszélgetés után, nagyon pontosan foglalja össze:

„Az akvarelltechnika tisztá, átlátszó felületeket ad, amely alól átvilágít a papír és néhány festékréteget egymásra téve más és más színeket érhetünk el. Összefolynak a színek a nedvesített felületen, a papíron keveredve, szabadon szaladnak. Javításra van lehetőség, de már nem érünk el olyan hatást, mint amikor érintetlenül hagyunk néhány felületet. Éppen ezért mielőtt a festést kezdjük, a kép már ott kell legyen a fejben, még mielőtt az ecset érinti a papírt. Tudatos munkát kíván, frissességet és gyors döntést. Határozottságot és magabiztosságot. Előre kell tudni, melyek lesznek a világos felületek, hol lesznek a fények.

Hiába gondolnánk azt, hogy Grabner József, amit hajdanán elsajátított csupán azt alkalmazza. Nézve e tárlatának képeit, jól látható, hogy mennyire jellemzi a megújulás igénye, az új megoldások keresése és a kísérletező kedv. Képein többféle kísérletezést is látunk: a papír felületén különleges textúrákat, folytatott és spriccelt felületet, szárazon festést vagy nedvesen hagyva az alapot, szabadon haladó színeket, hol lendületesebb, hol lágyabb ecsetvonásokkal.”

Téli Frankenburg út

A 80-as évek hozzák meg az egyéni hangra, a csak rá jellemző stílusra való ráta-lálást. Képei összetéveszthetetlenül, azonnal felismerhetők, észrevétetik magukat a csoportos kiállításokon.

A 90-es évek elejére kialakul sajátos színvilága. A sárgák, narancsok, vörös fol-tok, azúrok, kobalt kékek olyan egységes világot alkotnak, amelyek létrehozzák, lehe-tővé teszik a fény megjelenését képein. Ez a fény ragyog vagy szűrődik át a levegőn, tükröződik a vizek felületén. Ez a fény azonban valami titokzatos belső izzás, amely Sopron auráját jelenti, annak szerves része. A levegő és a víz két nagyon fontos elem, amelyek az értelem és érzelem elemei, szinte az összes alkotásán jelen vannak. Eső-ben, eső után - című, valamint káprázatos téli havas képei utánozhatatlan varázslatok, bravúrok.

A 2020-ig tartó, három évtized alkotó tevékenységének, tehetségének méltó, igazi kibontakozása.

Ekkor már a Soproni Képzőművészeti Társaság tagja, ahol akár külföldön is ren-dezett tárlatok sokasága ad számára bemutatkozási lehetőséget. Egyre sűrűsödnek az egyéni kiállításai, pedig ő soha nem „kilincsel” kiállítási lehetőségért. Egyre többen ismerik nevét és szeretik, Sarkady Sándort idézve: „tüneményes látványfestészetét, amely az elfutó pillanatban mindig az örök érvényűt keresi.” Népszerűsége töretlen, egyre több otthon őrzi megbecsült értéként festményeit, hiszen jó velük együtt élni, a képekről sugárzó szépség, harmónia és békés életöröm, a soproni szívekben és nem-csak a soproniakéban visszhangra talál.

Kiállításainak ünnepi megnyitói tömegeket vonzanak, esemény számba mennek. Művészetének méltatói is egyre szaporodnak. Egyre többen próbálják képeinek titkát megfejteni, akik mind-mind a város szerelmesei, vagy elismert, nagyszerű művészek.

A teljesség igénye nélkül említi meg a művésztársak közül Fejér Zoltánt, akinek méltató, elemző írása elsők között jelent meg a Soproni Szemle 1997-es kiadványában, valamint Gáspárdy Tibort, akinek a „garabonciás” jelzõt köszönheti és ő nyitotta a 2015-ben rendezett születésnap kiállítását. Dorosmai Erzsébetet, aki a 2018-as kiállításának méltatója. Kubinszky Mihály egyetemi tanárt, aki építész szemmel művek sokaságát írta városunkról és ilyen szemmel értékelte képeit. Sok éven át Ő volt a Városszépítő Egyesület elnöke. A legnagyobb lokálpatrióták közé tartozott. Végül de nem utolsósorban a legértőbb és leginkább lelki rokont, a költő irodalmár Sarkady

Bujkáló nap

Sándort, aki a festészet lírikusa megtisztelő jelzővel illette. Több kiállítását nyitotta meg, és az itt elhangzottak mélyen bevésődtek szívébe, és inspirálták a továbbiakban.

Óriási szerencse, hogy ezek a minden művésznek oly fontos méltatások, elemzések nem szálltak el a megnyitók egyszeri alkalmával, hanem írásban megjelentek és megjelennek ma is a Sarkady Sándor által életre hívott és szerkesztett, évről évre kiadásra kerülő Soproni Füzetekben – a város művészeti és kulturális antológiájában. Pótolhatatlan „katalógusa” lett a soproni művészeknek. Ezért mondhatta Grabner József, hogy róla minden lényeges ott olvasható, nem kell nyilatkoznia, interjúkat adnia. Újságírók ritkán bírták szóra, de az utóbbi évtizedben már nem igen tudta elkerülni. Több elismerés lett osztályrésze, amelyet a „Civitas Fidelissima” szeretett városának rangos kitüntetése koronázott meg.

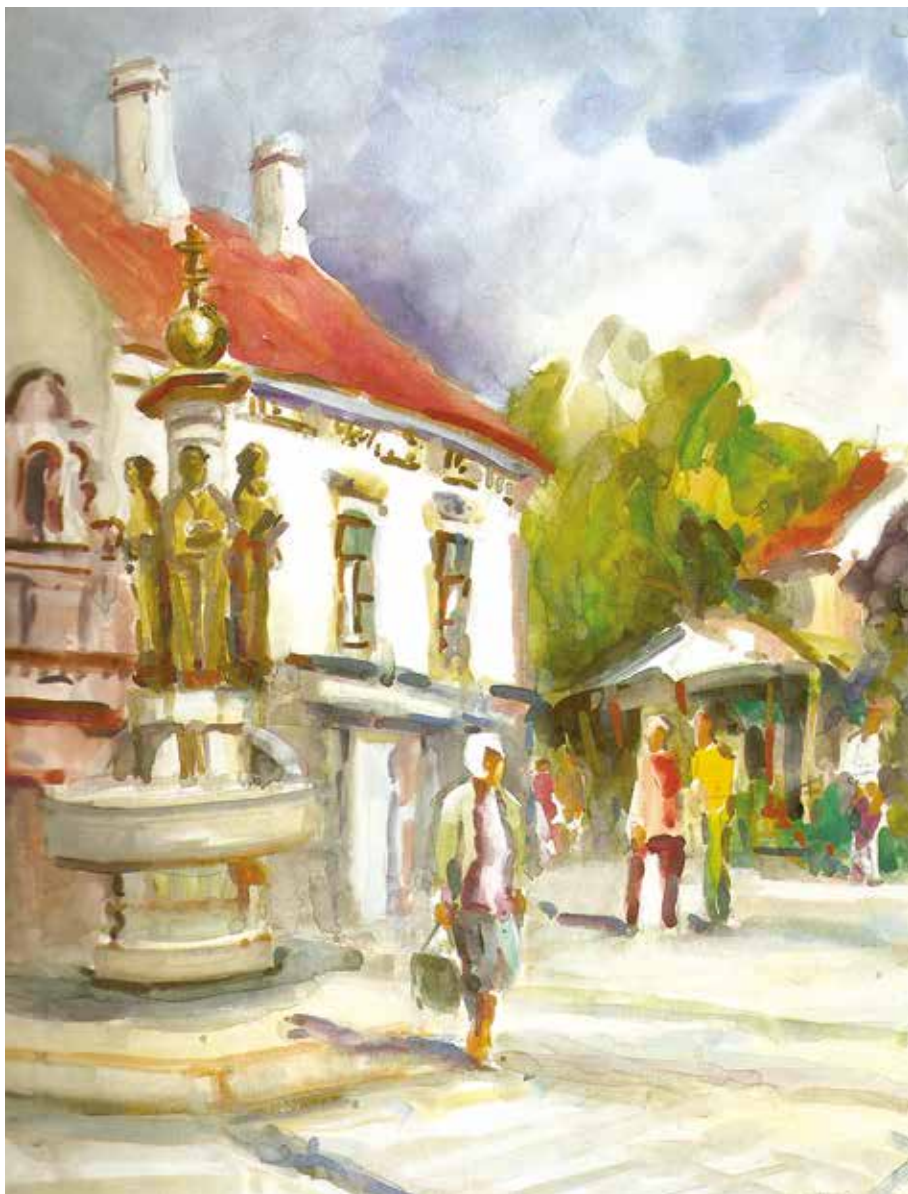
Grabner Józsefet jómagam, mint a Képzőművészeti Társaság titkára, a 2000-es években, az elmúlt húsz évben ismerhettem meg igazán. Ekkor ragadott magával engem is a vágy, hogy „titokfejtő” legyek.

A Liszt Ferenc Művelődési Központ majd a Petőfi Színház munkatársaként a város kulturális és művészeti életének forgatagában dolgoztam és munkálkodom mind a mai napig. „Közvetítő szereplőként” (ma divatos szóval menedzser) a színház és az irodalom mellett a képzőművészet, a vizuális kultúra területe volt az enyém, ami azt is jelentette, hogy sok-sok kiállítás megszervezése és rendezése is feladataim közé tartozott. Így lett Sopronon kívül mindkét művészeti ág örök szerelmem.

Grabner József alkotásait többször nézegetve fedeztem fel, hogy sok egyéb értéke mellett, elképesztő arányérzékének köszönheti képeinek emberekre gyakorolt hatását. Ezzel a hibátlan arányérzékkel csak ő tudja például Sopron jellegzetes tornyait megfesteni. Pont ott elhelyezni a képben, jelenvalóságukat, jelentésüket hajszál pontos mértékben láttatni. A mérték tudása adja tehetségének magját, egyedi és utánozhatatlan szépségét munkáinak. Ez a mértékismeret, jellemzi egész habitusát, emberségét.

Ízig-vérig közösségi ember. Két közösség, a Postás Természetjáró Szakosztály és a Soproni Képzőművészeti Társaság Egyesület hűséges és meghatározó tagja, immár több évtizede. A két közösség az ő életében a látszat ellenére összefügg. Postai alkalmazottak általa szeretett és megbecsült munkatársi közössége a természetjáró szakosztály. Égisze alatt szervezett túrák, kirándulások, közös élmények lehetővé tették a munkán kívüli igaz emberi kapcsolatok, esetleg ma is tartó barátságok létrejöttét. Fontos volt az a tény is, hogy a gyakori gyalogtúrák állandó kondícióban tartják a testet, ezért tudott és tud még idősebb korában is elhagyhatatlan, hűséges kerékpárján közlekedni. Az utazások más tájak, városok, helyek felfedezését, megismerését is lehetővé tették.

A képzőművészek társaságában, alapító tagként 30 éve tevékenykedik a szó szoros értelemben, mivel állandó, aktív részese a fizikai jelenléttel és munkával járó tevékenységeknek. Nincs kiállítás a Várkerület Galériában szellemi iránymutatása és konkrét cselekvő részvétele nélkül. Akaratán kívül vált a közösség meghatározó egyéniségévé, nagyra értékelt és tisztelt tagjává, pedig Ő sosem akart vezető, tanító, avagy „mester” szerepet betölteni. A maga csendes, mértékadó bölcsességével egyszerűen azzá vált. Ez a mértékadó bölcsesség úgy süt át egyéniségén, mint Sopron belső izzó tüze az általa festett képeken. Derűs, soha nem bántó, vagy sértő, iróniával fűszerezett humora átvilágította a közösségekben előforduló konfliktusokat, problémákat és mértékadó szavaival helyre billentette őket. Mindig segít, támogat, ha kéri, és soha nem él vissza tekintélyével. Nagyon inspiráló és egyszerűen jó vele beszélgetni, példaadó

Hűségkút

emberségének fényében sütkérezni, avagy megfürdeni bölcs gondolataiban, mint az általa annyira szeretett Tómalom tiszta, természetes vizében.

1971 óta kiállító művész, 20 önálló kiállítása mellett számtalan hazai és külföldi csoportos tárlat résztvevője.

2020-ban, a Festőteremben 80. születésnapja tiszteletére megrendezett életmű tárlatán került bejelentésre, hogy a Soproni Képzőművészeti Társaság az „Örökös

Tiszteletbeli Tag” kitüntető címet adományozta neki, s átvehette az ezt megjelenítő emléklakettet.

Szép számú kiállításai közül, számára mégis az „Egymás mellett” című 2010-ben, 70. születésnapja tiszteletére rendezett a legfontosabb.

Így vall erről:

„Ezen a tárlaton unokámmal, Katyi Ádámmal együtt szerepeltem, aki éppen abban az évben végzett a Soproni Alkalmazott Művészetek Intézetének grafikai tagozatán és diplomavédő kiállítása is ez volt. Végtelenül büszke vagyok unokáimra, tehetségükre. Úgy érzem családban meglévő tehetség tovább öröklődött, a művészetek iránti fogékonyság a jövőben is élő marad. Ami nekem talán hiányosságom volt az unokáiban kiteljesedhet...”

Képei, nem csak a kiállítások alkalmával láthatók, hanem a Soproni Füzetekben, naptárain, képeslapokon, valamint az általa kiadott „képeskönyvében” (2005) és egyre több kiadványban is.

Álljon itt az a pár sor, amit arra a kérdésre adott válaszként, hogy számára mit jelent a ”Soproniság”?

„...hogyi mi a Soproniság sokan sokféleképpen megfogalmazták. Számomra azt jelenti, amit Becht Rezső a „Soproni évszakokban” oly felejthetetlenül írt meg. Én pedig hosszú ideje próbálom megfesteni a fény és a színek segítségével. De én nemcsak a várost és a tájat szeretem, hanem a gyermekkoromtól megismert és tisztelt embereket, akik rólam mindent tudtak és érdekelte őket mire jutottam.

Ma már nagyon keveseknek kell előre köszönnöm az utcán.

Mi az, amit még várok az élettől?

Családom, unokáim szeretetét. Azt, hogy nézhessem a felhők vonulását, a napot, az évszakok szépséges változásait, azt, hogy továbbra is észrevegyem a mindenütt fel-lelhető örömet, és azt, hogy megtudjam festeni, amit még nagyon szeretnék.

Azt, hogy át tudjam adni az üzenetet: Az élet szép! Így látom, így gondolom.”

Idézet Kubinszky Mihálytól:

„Olvastam egyszer egy fejtegetést arról, hogy milyen művektől fosztanánk meg a világot, ha a hatvan évnél idősebbek által alkotott különböző műalkotásokat környezetünkben eltávolítanánk. A siker útjára lépni, ugyanis fiatal korban kell, de a világot igazi értékekkel megajándékozni, ez az idősebb nemzedék lehetősége. Az alkotó erejének teljében lévő Grabner Józsefnek remélhetőleg a jó Isten még alkotásban termékeny esztendőket biztosít, hogy ennek a gondolatnak jegyében továbbra is élénk tárhassa szeretett szép városunk és környékének festményeit.”

Grabner József önálló kiállításainak jegyzéke:

1992. Várkerület Galéria /Sopron

1994. Bad Wimpfen /Sopron testvérvárosa / Németország

1996. 1997. Fertőszentmiklós

1998. Celldömölk

1998. Pannónia Galéria /Sopron

1998. Torony Galéria /Sopron

2000. Lábasház /Sopron

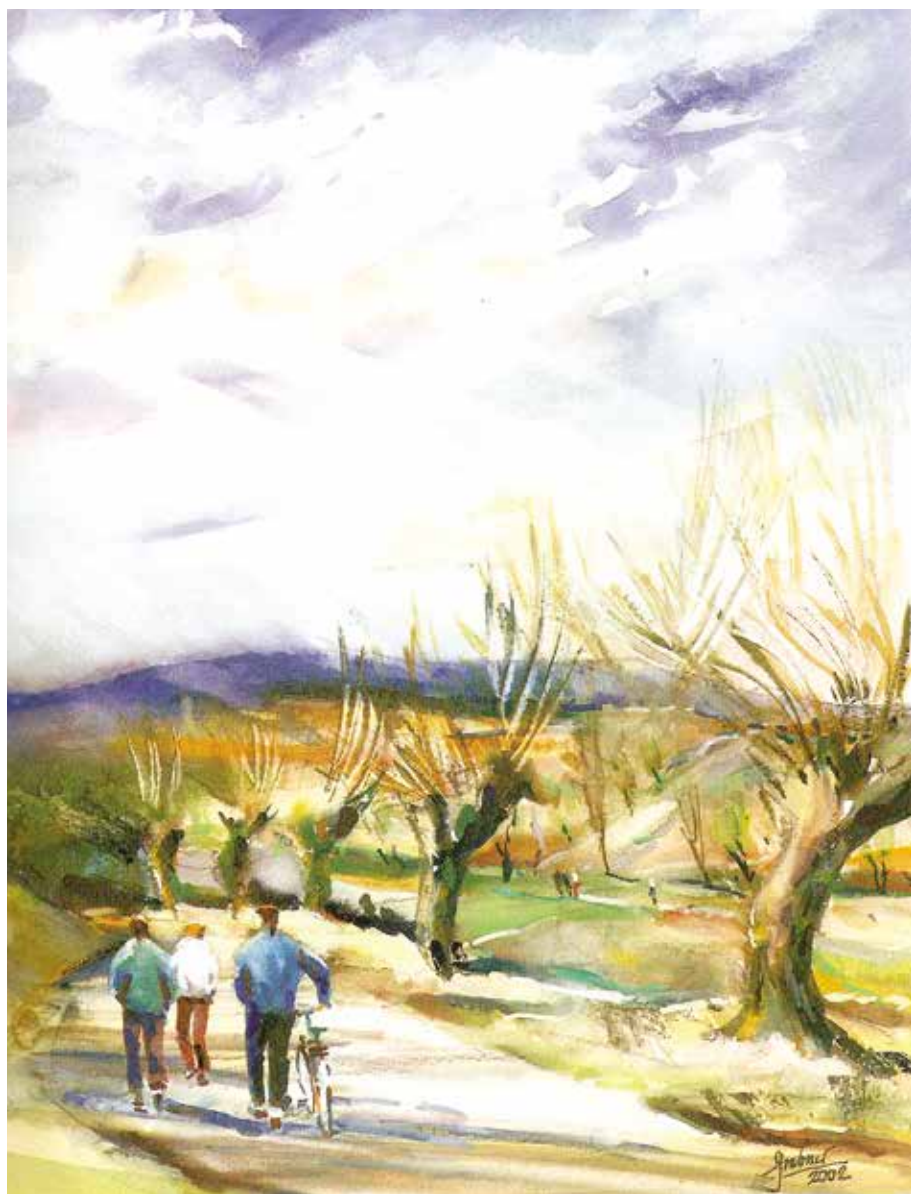
2001. Medgyes /Sopron testvérvárosa /Erdély

2002. Großwarasdorf /Burgenland /Ausztria

Medárd napi eső

- 2002. Széchenyi István Városi Könyvtár /Sopron
- 2002. Benczur Galéria /Budapest
- 2002. Wiener Naudorf/Ausztria
- 2003. Pannonia Galéria/Sopron
- 2004. Szany
- 2005. Várkerület Galéria /Sopron – Könyvbemutató
- 2006. Völcej

Hideg fellegek

2006. Festőterem /Sopron

2009. Fertőhomok Tájház

2010. Alkalmazott Művészeti Intézet /Sopron „Egymás mellett” címmel

2015. Várkerület Galéria /Sopron „Szívvel és ecsettel” címmel

2018. Bánfalvi Könyvtár / „Sokszínű Bánfalva” címmel

2020. Festőterem /Sopron életmű kiállítás „Látkép másképp” címmel

Kitüntetés: 2019. Civitas Fidelissima Díj

DR. SIMON ISTVÁN

KÖSZÖNTŐFÉLE GRABNER JÓZSEF KIÁLLÍTÁSA ELÉ

Éva asszony, kedves Jóska,
Sass elnök úr!
Tisztelt Hölgyek és Urak!

Grabner József 80 éves! Igazi lokálpatrióta, ahogy szoktuk mondani, megbecsült, és tiszteletnek örvendő polgártársainkra. Soproni: itt született, itt nevelkedett, álmodozott, alkotott, itt tett hozzá a saját közösségéhez, itt adott valamit a városnak, a hazának, az embereknek – nekünk, a jövőnek. Soproni lokálpatrióta. Ízlelgetjük a szót. Mi is ez? Miben gyökerezik, mihez kötődik hazaszeretetünk? Sok szempont ötlük eszünkbe. Mindenki esetében egy kicsit más.

Tűztorony. Sokszor pillantottunk rá, nézegettük, bámultuk, merengtünk rajta, olykor talán félig öntudatlanul bambulva, mégis érzékelve jelenlétét, ami aztán az évek, évtizedek alatt belénk is ivódott. Utazásból hazaérve, megpillantva érezzük, hogy itt-hon vagyunk, biztonságban, jó helyen.

A Szent Mihály-templom hasonlóan lebegett át lelkünk mély rétegeibe, a két szép temetővel, nagy emlékekkel, húsvétokkal, feltámadási és bizony temetési menetekkel. Belül a szép gótika emel fel bennünket, kívülről fenségesen uralkodik a dombon, a városon, a környező ősi utcákat kotlósként veszi szárnyai alá.

Ősz Bánfalván

A védelmet adó belváros, a dolgoz gazdanegyedek, a Wieden, a Halász utca, Balfi utca, Szent Mihály utca, Pócsi utca, Rákóczi utca, házai, pajtái, udvarai, kamrái, pinceajtajai, küzdelmek és sok-sok elkötelezettség helyszínei. A kanyargó Ikva, a Paprét.

A Domonkos–templom, melynek két ága valahogy soha nem takarja egymást, akárhonnan nézzük. A Petőfi Színház, a Liszt Központ, amely a Magyar Művelődés Háza, a Festőterem, a kultúra és sport számtalan megnyilvánulása. Az egyetem, az iskolák, a lecke terhét aggódva cipelő kisdíákok. Az amfiteátrum, az ókori leletek, a számtalan műemlék, és érdemes polgárok és polgárasszonyok egész sora.

A Soproni-hegység, a Lővérek, a napban csillámló Schneeberg, a Rax, a belváros tornyai, a Kuruc-dombi kaszárnya, a Bécsi domb kontúrja itt van bennünk.

A szőlőskertek, gyümölcsöskertek, utak, ösvények, sövények és gyepek, pihe-nőkeresztek, árnyas ülkék és pléhkrisztusok.

A környező falvak, Bánfalva, Ágfalva, erek, csermelyek, patakok, vízfolyások, erdei tisztások, lápok és tavak, fészerek és pajták, a régi poncichter gazdák, gazdapolgárok élettere, lófogatos szüretetek, préselés, mustszag. A poncichter hagyomány, a földművesek szorgalma, tisztessége, szerény alázata a földhöz, a természethez, az időjáráshoz, a forgandó szerencséhez, a történelem és a sors igazságtalanságaihoz.

A szabad város nyugatos polgári törekvései és eredményei: mindenben elsők és úttörők Pannoniában.

A szél, az eső, máskor a tiszta fényben tündöklő színek, a harangszó.

Ihlető, nemes gondolatokat ébresztő, ösztönző összesség. Nekünk ez a legszebb a világon, ez a hazánk, és talán tényleg páratlan is.

Büszkék vagyunk rá.

Tisztelt Hölgyek és Urak!

Ebből a csodából ad vissza nekünk Grabner József művészi látása, tehetsége, képzettsége, mesterségbeli tudása és soproni szíve sok különlegességet, amire a 80 év alatt ott és arra, ott és akkor ráébredt, és amit megragadott a piktúrájával. . .

Valamiféle csodás helyesség, rend, bizalom megsejtését adja műveivel, ahogy a pergő időben a dolgok majd lassan történelemmé rendeződnek. A táj, a természet, az ember évezredes szerves egységét alkotva ezen a különleges vidéken. Ugyanakkor lényünk végességének bölcs felmérése is kiséjlik ezeken a képeken. Egy időszakot örökít meg a következő generációknak, akik Sopront már nem így tapasztalhatják vagy élik meg.

Barátaim!

Fontos a műelemzés, a filozófia, de mindezek fölött a szeretet, a barátságosság áramlik át a szemlélőre ezekből a képekből.

Jóska! Köszönjük.

(Elhangzott 2020. szeptember 26-án a Festőteremben.)

TISZTELT TÁRLATLÁTOGATÓK!

Hálás szeretettel köszönöm mindazok segítségét, akik a kiállítás megvalósításában, akár előkészítésében, akár azoknak, akik a háttér szolgálatban közreműködtek. Ugyancsak köszönetet mondok sokak anyagi támogatásáért, közösségi programokban való részvételek vállalásáért.

Amikor természetes lelkesedéssel készültem ráhangolódni azokra a témákra, amik korábban – fiatal koromban – megragadtak és elbűvöltek, kíváncsi voltam, hogy most ennyi év után mit hoznak ki belőlem. A téma látványa, a színek, a fény-árnyék teremtette átmenetek és elkülönülések, - az idő, az alkotó munka másfajta lesz, mint amelyet mindennapi életemben korábban átéltem.

Miután visszamentem, megkerestem a nézőpontot, a világítást, normális feszültség követte kihagyhatatlan szorongásomat – meg tudunk-e birkózni a feladattal. De nem az a kérdés, hogy úgy festjük meg, ahogy látjuk, hanem ahogy érezzük. Ez a mi tájunk, mi fogjuk megfesteni olyannak, amilyenek megálmodtuk. Ezért, ha mi nem vállalkozunk a megvalósításra, akkor ezt nem teszi meg helyettünk senki.

Itt merül fel az emberben az a kérdés, hogy nem kellene-e egészen másképpen festeni ezt a tájat? Az önértékelésnek igen fontos szerepe van ebben a szakaszban. Kezdődik a szakmai kérdések felvetése, kompozíció, forma alakítás, színkeverés, ecsetkezelés, térteremtés... stb. - a kéz munkába lendül.

Minden tájkép alkotó folyamatában a tisztelet és az öröm kettős érzésének benne kell lennie. Ha nincs benne, az nem szakmai hiányosság, hanem az egyéni érzés hiánya. Itt nem lehet hazudni.

Derül az ég

Ha már sokat dolgoztunk a képünkön, és eljutottunk egy szintre, megszólalnak az anyagok, formák, terek, de főleg a színek, a fények, amelyek a természetben láthatóak. Elégedettek vagyunk, és akkor jönnek a kétségek, milyen lesz, ha megszárad – még bármi történhet! Aki ilyenkor arra gondol, hogy mennyiért lehet eladni, mit szól a zsűri, az elveszett. Az nem tesz mást, mint a kép hatáskeltő elemeit próbálja az újabb képen reprodukálni.

Kész kép előtt állunk (nevezzük inkább abbahagyott képnek). Ez a kép a mi alkotásunk, szellemünk egy része. Ahányan vagyunk, annyiképpen viszonyulunk a saját képeinkhez. Azt kell tudomásul vennünk, hogy a kép ebben a pillanatban eltávolodott tőlünk, önálló tárggyá vált. Ez nem jelenti azt, hogy semmi közünk hozzá. A kép mint független tárgy, a mi szellemi, lelki termékünk. Kilép a nyilvánosságra és megkezdődik az életútja! Idézek: „Nekem is két szemem van, De én mégis máshogy látok, Vagy csak álmodom Azt a szép világot!”

Annyi érték található műveinkben, mint amennyi érték található bennünk – érzéseinkben, megélt életünkben.

Mi az, amit még várok az élettől?

Nézem az unokáimat és dédunokámat, mi az, ami bennük van és belőlem hiányzik. Szeretnék még festeni, nézem a napot, a felhőket, és amit még meg szeretnék örökíteni, és megállapítom, hogy az élet mégiscsak nagyon szép.

DIÁKKÖLTŐK,
DIÁKÍRÓK

BEN SASSI YASMIN

UTOLSÓ CSEPPEK

A zápor elnyomja a halk nyöszörgést. A kihűlő testekre hulló cseppek mossák a sártól és vértől mocskos arcokat. A felégetett puszta közepén csak egy elfeketedett fa ágai nyújtózkodnak az ég felé megváltásért, de a fényt adó korong gyászos felhők mögé rejtőzik. A mozdulatlan húshegyek között, egyik lábát húzva egy meggörnyedt árnyék botladozik. Nehéz lépései elsüllyednek a mocskos földben, ahogy a dombon álló fához siet. Egyik kezével vérző oldalát szorítja, nyúzott arca megrándul a szenvedéstől. Nehezen lélegzik, a levegőben terjedő halál szaga fojtogatja. Sírna, de képtelen rá. A könnyek nem folynak szeméből, miközben kétségbeesetten nyúl, hogy elérje a fát. Száját nyitja, kiabálna, de a hangok torkán akadnak, még suttogni sem bír. Vörösben ázó kezét a fekete kergű törzsre tapasztja, s annak dőlve rémülten néz át a fa másik oldalára.

Hirtelen minden fájdalom megszűnik. Könnyűség járja át, mintha ólomsúlyok esnének le szívéről, s gyilkos sebe gyógyulni kezdene. Kezéből lassan elengedi a kardot. Nem bánja. Nincs büntudata, amiért életek bíbora tapad kezéhez. Mondjon ezentúl bárki bármit, ő tudja: megérte.

Meggyötört vonásait kisimítja a végtelen nyugalom. Elfeledt mindent; a mögötte tornyosuló holtakat, a fájdalmas üvöltéseket és a lelkektől megfosztott tekinteteket. Maga előtt csak az ártatlan kislányt látja, ahogy annak a kormos fának a tövében kuporogva bámul vissza rá. A férfi szája egy erőtlen, mégis könnyed félmosolyra húzódik. Rekedten felnevet, ami nem hallatszik többnek egy haldokló sóhajnál. Fejét az égnek fordítva a felé hulló cseppeket látja. Mosolya egy pillanatra sem tűnik el. Lassan kihűlő testét keserű öröm és kétélű béke járja át. Tudja: most már minden rendben lesz. Egyedül azt sajnálja, hogy már nem lehet vele, nem vigyázhat rá többé.

Ereje elhagyja, a test összecsuclik, s lassan a földre zuhan. Arca a sötét sárba mélyed, de az utolsó pillanatban még látja, hogy a szürke felhők közül előtörnek a nap első sugarai, és az eső eláll.

Török Bernadett: Oltalom

DUDLA ZSOLT

KÍVÜLÁLLÓ

„Járok egyedül...
Félek mindentül...”
Ki mindentül elmenekül,
a sárban elterül.

Elkerül.
Lelke sajog, keserül.
Elhúzódik embertül,
a sarokban leül.

Nevetés nem csendül,
s kérdi az Istentül:
„Ha a szívem fel nem pezsdül,
a világ majd összedül?”

Jár-kezel egyedül,
félelemtül leterül.
De végül nem rendül,
még ha a vihar soha el nem ül.

Ezt kapta végzetül.
Tudja ezt kezdettül.
Nem fél már senkitül,
a magányban elmerül.

Egyedül
menekül
mindentül!!!
Kívülálló.

HAWKINS LILI

SOPRONRÓL

Erdei forrás merre vezethet?
Kanyargó tölgyfák útjai mellett
csordogál, végig a borvidéken
figyeli a szőlőst az ezüst holdfényben.
Fönt a magasban, majd lent a völgyben
integet az erdei magányos fenyőknek.
Szelíd őzgidák, virágos mezőkön,
galambok osztaga a szürke tetőkön.
Folyik végig a belvárosban
az autók és biciklik reggeli káoszban.
Megkerüli a Tűztornyot és a sok templomot,
a Nap csillogó sugarától kristályos csókot lop.
Fő terünkön menyegző, s sírdogáló csecsemő,
kapun túl a lombok alatt megbújik két szerető.
Verdesik a fejünket a nyári esőcseppek,
kimondják egymásnak: „Örökké szeretlek!”

Örökös Mária: Valami

HORVÁTH RUDOLF

TELEFON

Te ördög szüleménye! Pokoli gépezet,
ki jól magadhoz láncolsz,
s előtte még sem kérdezed,
hogy nem olvasnék-e inkább,
vagy írnék verseket,
vagy futnék, vagy játszanék,
de mind ezt NÉLKÜLED!
Ha bekapcsollak téged,
az idő oly végtelen,
és azt érzem, veled együtt
egész az életem.
Egy buborékot fújsz körém,
mi szándékálló,
akarat és tett ellen,
teljesen kiváló.
Közel jössz arcomhoz,
képed szemembe világít,
de nem bánom, mert
olyat mutatsz nekem,
amit csak kívánnék.
A buborék túl erős,
hogy kipukkanthatnám,
de ha ilyen jót mutatsz,
miért is akarnám?
SZIA!- egy hang szólalt meg,
s valaki ajtómon belép,
és egy szempillantás alatt,
megszűnik a buborék.

*(Az „Így írok én” 2020 pályázat verskategóriájában
I. helyezett alkotás.)*

4. FEJEZET

(Részlet egy készülő regényből.)

– Hát... Lehet, hogy gondoltam rá. De most komolyan. Tegyük fel, valaki megöli az egyik családtagodat. Mit tennél? – kérdezte Oma.

– Nem igazán tudom... – kezdtem bizonytalanul a válaszomat, de Oma közbeszólt. – Bosszút állnál – mondta ki lassan, de annál hatásosabban a szavakat.

– Lehet, hogy elintéznék egy-két plusz évet neki a börtönben, de meg nem ölném – pattantam fel a kórházi ágyamból, miközben a hangomat egyre emeltem. Lassan a szomszéd betegek elkezdtek figyelni minket.

– Nem öltem meg senkit! – üvöltött rám Oma. Sárga szemével úgy nézett rám, mintha tört akarna szúrni a szívembe. Most már néhány folyosón kóválygó látogató is minket figyelt.

– Lehet egy kérdésem? – nézett ránk értetlenül Crish – Honnan veszed, hogy Oma meg akarja ölni a nagyapja gyilkosát?

– Most ne szólj bele! – ordítottunk Crishre, de hirtelen az oldalamba nyilallt a fájdalom. Most nem estem össze, de egy hang megszólalt a fejemben: „Szükséged van rá”, és a fájdalom hirtelen elmúlt.

Először nem tudtam mire vélni ezt, de felnéztem, és mikor a tekintetünk össetalálkozott, megértettem.

– Rendben, de ha bármi olyasmit csinálsz, amivel mások testi épségét veszélyezteted, akkor vége – mondtam határozottan, és elkezdtem kísértelni a kórházból. Crish mellém futott és felvette a tempómat. Oma grimaszolt egyet, majd csatlakozott hozzánk. Elmosolyodott. Ránéztem, és megláttam az enyhén nagy szemfogait. Mosolygás közben úgy nézett ki, mint egy vámpír.

Kiértünk a kórházból. Crish beszállt az autójába, de még előtte utánunk szólt:

– Visszamegyek az antropológiára, hátha találok valamit a holttesten. Ja és Oma, ha lehet, amikor legközelebb összefutunk, szeretném, ha Miss Blake-nek a feje ugyanott lenne, mint most – nevetett fel és elhajtott. Mi is nevtünk a megjegyzésen.

– Ma vagy holnap forgatjuk fel a házamat? Ma vagy holnap? – Oma mosolya most ragyogóbb volt, mint bármikor. (Nem mintha sokszor láttam volna mosolyogni.)

– Nem forgatjuk fel a házadat, csak nyomokat keresünk. Amúgy, ha engem kérdezel, akkor azt mondom, holnap. Nekem ma még egy csomó dolgom van. Holnap viszont az lesz az első feladatomból – válaszoltam.

Oma bólintott és megfordult. Pár lépés után megállt. Valamit előkeresett a táskájából. Babrált vele, majd megfordult, tett egy lépést felém, és a kezembe nyomott egy cetlit. Hátat fordított nekem, és eltűnt a tömegben. Megnéztem a papírcetlit. A telefonszáma volt rajta.

KOVÁCS BORBÁLA

ÍRÁSJELEK A PERONON

nem érted mi fáj
de a vonatról leszáll
ott marad a peronon
kezében a csomagom
ne sírjon kérem
de bent van a szívem
a bőrönd alján
a senki karján
mert csak egy senki
könnyű elhagyni
messze elmenni
aztán meghalni
nem kell a látszat
ne mutass másnak
maradj a téren
semmi se érjen
nem kell már tenni
hagyjuk elveszni
dobjuk a köré
jól összetörve
majd áttapos rajta
sok cipő talpa
ezernyi szilánk
már hangzik a nyitány
egy új élet dallama
száll ablakodba
táncol a kő
ami szíved helyén nő
mert ha az enyém
a bőrönd mélyén
akkor a tiéd
ki tudja miért
ott lapul
némán és aljasul
a kabátzsebemben
viszem hogy mentsem
mert nem is látszik
de tudom hogy vérzik

SZÓJÁTÉK A MÚLTAL

Emlékek, emlékek,
amik eltűntek,
hiányzik az az élet,
mindig csak amit nem kaphatok meg.

Nézem, amiket itt hagyta az évek során:
velük van tele a szobám.
Ott az a kagyló,
azt mondtad szeretsz,
s én elhittem,
ott hever azóta megtörtén.

Ott az az álom,
alszik az ágyon,
úgy, ahogy én hagytam,
csak békésen.

Nem ébred fel már,
nem ébred már fel úgysem,
álmában felnőtt,
ott marad örökre féltében.

Hiányzol nekem,
hiányzol kincsem,
nem mondhatod, hogy elkéstem,
változott minden,
csak egy nem: az érzésem.

Hajlik a nyárfa,
leng a kis ága,
elhal a lárma,
csak az érték nem.

Fázik a nyárban,
hosszú ruhában,
suhanva lebben,
zuhan a fény a mélységben.

Ázik az arcom,
gyengül a harcom,
megfakul minden,
jobban, mint hittem.

NÉGY FAL KÖZTI TAVASZ

Napsugár simít végig a zárt ajtón
és a hirtelen változás nevet az állandón.
Az utcákon nyoma sincs az életnek,
csak megvalósíthatatlan tervek lézengnek.

A napok, az órák, az életek mások,
de nem lehet, hogy mindez csak átok,
mert a négy fal közt sok minden átalakul,
ami odakinn nem maradhat változatlanul.
Egy légy zümmögését figyeled a lámpánál,
ez is olyan, amit máshol meg se hallanál.

Jól tudom, hogy ez nem az én döntésem,
de az rajtam múlik, hogy végre megértem:
a por igenis hasonlíthat a hópehelyre,
és a könyvekben világok vannak elrejtve.
Milyen otthon ülni, az ablakon kibámulni
és egyszer nem másról, magadról tanulni.
Othonná tenni egy házat az idővel, amit ott töltesz
kell, mert így lesz hely, ahova hazatérhetsz.

Felnyitni az emlékdobozt már akarát,
és akarát megnézni, hogy benne mi akad:
vágy, ami a doboz aljához ragadt,
száz régi kép, ami az évekből maradt,
fel nem használt, elavult belépőjegyek,
olvasatlanul elsüllyesztett levelek,
halomnyi üres hely: a szavaké, amiket kimondtál,
amiket jobb lett volna, ha még mindig itt tartanál.
Kérdések lakat alatt, amiket bezártál,
hisz „a tudatlanság néha biztonság”,
gondosan kitervelt menekülési útvonalak, azok,
amik miatt erőd a küzdelemre nem jutott.

Meghallani történés a szavakat,
de megérteni már döntés és akarát,
ahogy azt súgja minden: választhatsz,
idén nincs tavasz, vagy belőled fakad.

AZ IDŐ TENYERÉN

Lehajolt hozzám,
kezébe vett az idő.
Séta végtelen ujján
a mesébe illő,
tátongó és éhező
jövő.

A tánc elkezdődött,
hegein, ujjpercein
hasznosnak hitt illúzióban időzött
az akarat a félelmeim.
Tünedezik a merengő,
múló felhő.

Csak rajta áll,
mikor rázza le,
hányadik állomás
lesz az ő végtelenje.
Megremeg a levegő,
az idő: felejtő.

Apró porszem
láncolná magához,
nem teheti mégsem,
mert a közöny halálos.
Közel a lejtő,
a látszat megnő,
az eredő patak
kiszáradt tócsa volt.

KOVÁCS NOÉMI

BETWEEN THE WOLVES*

Vörös szemek
csattanó fogak
eggyé vált lélegzetek
egyedül te,
fakó lélek
reszketsz, mint őzgida!
Néped vagyunk
mégis elvetsz!
Ma újra közlünk való leszel!
Üvölt a falka,
érezed már?
Lüktess hát!
Vagy égj hamuvá, örökre!

**Farkasok között*

ÁRNYAK DALLAMA

Sikoltó lovak
– Szakadt falak
Rázkódó talaj
– Hörgő hegyek

Félelem szaga
– Reszketés maga
Üvöltő vasak
– Röhögő szavak

Csöpögő fogak
– Rozsdás havak
Tátongó lyukak
– Fagyott lelkek

MÁRKUS BORÓKA

AZ ERDŐ ÉBREDÉSE

Erdei hajnal,
tölgy szaga libben,
mohától selymes
zöld pelerinben.

Erdei hajnal,
pirkad az égbolt,
a táj, mi nemrég még
csillagoké volt.

Fű harmatjában
látszik a napfény,
megcsillan itt-ott
a sok-sok cseppjén.

Fák lombja közt már
látod a kéket,
s madárdalokkal
ébred az élet.

KÖRTÁNC

Két holló száll fenn az égen,
szél hátán a fényességben.
Szárnyuk egymásba fonódva,
torkukból rozsdás a nóta,
de nekem szép ez az érces,
karcos, rekedt, mégis édes
hangjuk, mellyel betöltik most
minden szabad, égi ritmust,
mintha röptük körtánc lenne,
bújnak át a szürkületbe.
Hűséggel nézik a holdat,
nem volt tegnap, nem lesz holnap.

AZ ERDŐ HANGJAI

Fák susogása, levélzörej,
mohaszőnyeg, mit virág főd el.
Ugrik a szarvas a bokrokon át,
fején viselve agancskoronát.

Röppen a cinke a bükkfa fölé,
éppen a föld és a felhők közé.
Hűvös a lég, de nap melegít,
ágak közül sugarat menekít.

Zöldbe borulva az erdei táj,
friss illattal és színekkel vár.
Itt nagy a csend, de a csend is beszél,
madárdal hallik, suttog a szél.

ESÉLYEK

Néztek a szemembe,
s egyre jöttek felém,
homlokukra írva:
„Lehetőség” „Remény”.
Láttam tiszta lelkük,
friss, józan eszüket,
lentről mosolyogva
nyújtották kezüket.
Jöttek millióan,
egy végtelen sorban,
de egy sem volt, amely
előttem megtorpan.
Mentek, mentek gyorsan,
rám vissza se néztek,
el is tűntek, amint
közelemben értek.
S egyszer csak elfogytak...
se mosoly, se kezek...
Így vesztettem én el
minden esélyemet.

A FELELŐSSÉG ELÉVÜLÉSE

Az ős gyönyörű színes levelekkel borította be a fák alját csillogó, fényes erdei avart képezve az egész udvaron. Végig a kerítés mentén óriási halmokba tornyosul a piros-sárga levélzuhatag, időnként játéku szolgáltva az apróbbaknak. A parányi játszótéren is csak foltokban tűnik elő a homokozó és néhány ott felejtett színes lapát és vödör. A nagy sárga, ódon épület két méteres ablakaival a kert irányába mered, a bejáratot csak közvetlenül az ablakpárkány sarkából lehet látni. Aprócska kislány ül itt, arcát rendíthetetlenül az ablakhoz nyomva bámul a porta felé.

– Anna, gyere el az ablaktól, még a reggelidet sem etted meg! – kiált a lánykára a telt gondozónő barátságosan. Mosolyog a gyerek felé, aki némán néz rá, majd egy fejrúzással jelzi, hogy nem éhes.

A nappali tulajdonképpen az egyetlen közös helyiség itt az átmeneti otthonban, amely az étkező szerepét is betölti. Jelenleg csak a három testvér tartózkodik benn, a többiek már a szobáikba mentek végezve a reggelivel. Barna, műbőr bevont kanapé két fotellel – a tévé előtt – szolgálja a kényelmet. Egy picurka kislány fekszik rajta vékonyka pléddel betakarva. Mellette egy műanyag vödör, az ismétlődő hányások felfogására. A gyermek nagyon sápadt, szemei lilán aláárkoltak, szaporán, pihegve veszi a levegőt. A másik kislány a kanapé végén ül, arca nem árul el semmiféle érzelmet, de nem mozdul testvére mellől.

– Nem tudunk mit tenni, szólnom kell az ügyeletnek – mondja és az intézeti mobilt tárcsázza a gondozónő, hangosan, szinte kiabálva ecseteli a problémát. – Kérem, értsék meg, nem ülhetek egész nap mellette, nekem másik huszonnégy gyerekre is figyelnem kell, elkülöníteni sem tudom a többitől. Jó, rendben, köszönöm. Megnyugodva ismét rámosolyog a gyerekekre: – Mindjárt jön az orvos!

Az óriási képernyős tv-ből rendíthetetlenül trillázik a Mancs őrző zenéje: „semmi baj, semmi gond”. Ez az egyetlen luxuscikk az egész épületben, tavaly karácsonyra kapta az otthon az önkormányzattól. Posztmodern benyomást kelt a kopott szekrényos és az omladozó vakolat kontrasztjaként. A doktornő kis orvosi táskáját a földre tudja csak letenni, fonendoszkóppal a nyakában ül le a gyermek mellé.

– Hogy vagy picur? - kérdőn néz a gondozónőre. – Tud beszélni?

– Szerintem tudna, ha akarna, ért mindent, és már elmúlt három éves, de ezek hárman - mutat a testvérekre-, amióta itt vannak, nem szólaltak meg. A legnagyobb hétéves, ő öltözteti és eteti is a másik kettőt, ideje nagy részét viszont az ablakban tölti kifelé bámulva.

– Hol vannak a szüleik? – mondja, és az orvos egyre komorabb képpel vizsgálja a gyermeket. – Teljesen ki van száradva, be kell küldennem a kórházba. Hívok neki mentőt.

– Az apjuk börtönben, valami droggereskedés miatt sok évre leültették – mondja. Kis hátizsákba kezdi pakolni a gyermek kevés holmiját. – Az anyjkkal, két évvel ezelőtt anyaotthonba kerültek, ahonnan az asszony két hét után meglépett, azóta sem tudják, hogy hol van.

A távolból már hallatszik a mentőautó semmihez sem hasonlítható, egyre erősödő szirénája, majd hirtelen elhallgat. Hamarosan két fiatalember jelenik meg, a mentőtiszt branült köt a gyermek karjába, majd infúziós palackot csatlakoztat hozzá. Az orvos

eközben elvégzi a papírmunkát, megírja a beutalót és a mentési utalványt. A magas, vállas mentőápoló ölében szinte elveszik a parányi gyermek, az orvossal együtt vonulnak le a kocsihoz. Egymással beszélgetve, munkájukat végezve nem veszik észre, hogy a nagyobbik testvér némán, szinte láthatatlanul mindvégig velük tartott, ösztönösen ül be testvére mellé a hordágyra.

– Hé, te mit keresel itt? – kérdezi a mentős, s mérgesen ráncolja a homlokát. – Menj vissza azonnal, nem jöhetsz velünk!

– Figyelj, kislány – mondja az orvos békítőleg, kedvesen lép a gyermekhez. – Jó helyre kerül a testvéred, meggyógyítják, és visszaengedik hozzátok. Hidd el, vigyázni fognak rá!

– Nekem kell vigyáznom rá, megígértem anyának! – keményen néz a felnőttek szemébe, teljes erejével kapaszkodva a hordágyba. A tiszt és az orvos néma pillantást vált, majd megíródik a másik beutaló is.

A mentőautó csendesen kanyarodik ki az udvarról a kórház felé. Ablakából egy aprócska árnyék látszik csupán az épület hatalmas ablakának sarkában. Az itt maradt testvér átvette az őrhelyet, és rendíthetetlenül figyeli a bejáratot, anyjukat várva, aki évekkkel ezelőtt ígéretet tett, hogy visszajön értük. A három gyermek némán, erős hittel kitart, mert az ígéretet ebben a világban ugye nem megszeghetők, mint ahogy nem évülhet el soha a gondoskodás felelőssége sem... a törődés... a szülői szeretet.

(Az „Így írok én 2020” pályázat novella kategóriában I. helyezett pályamunka.)

Gerhard Cervenka: Kapu

MESE A KISLÁNYRÓL, AKI ELTÉVEDT A SZÁMOK ERDEJÉBEN

Aprócska ország, picurka falujában, kis sárga házikóban édesanyjával éldegélt egy kislány. Nem voltak gazdagok, de szükségét sem szenvedtek semmiben. A kert fái bőségesen teremtek, lédús gyümölcsökkel látva el a családot. A gyermek szépen cseperedett, okosodott. Nap nap után tanulta anyjától az élet nélkülözhetetlen, fontos dolgait. Egyre önállóbb lett, nem félt már az idegentől, bátran elindult hát egyedül meglátogatni édesapját a nagyvárosban.

– Ne feledd, gyermekem – intette az anyja. – A kilencedik buszmegállóban kell leszállnod, se nem előbb, se nem később!

– Ne aggódj, kedves édesanyám, nagyon fogok figyelni. – Hátára vette hát tarisznyáját, és útnak indult.

A zötyögő, nyikorgó öreg busz gyönyörű tájakon ment keresztül, a kislány nem győzött ámulni a sok csoda láttán. Az emberek hömpölygő tömegben szálltak fel s le a járműről. Nem beszéltek, nem is köszöntek egymásnak. Mindenki néma csendben utazott, időnként fülsüketítő robajjal szólalt csak meg egy-egy mobiltelefon. Milyen furcsa világ ez - tűnődött el a gyermek -, mintha mindenki robot lenne! Gépiesen mozognak az emberek, érzelmeknek semmi nyoma az arcokon. Ahogy így magába fordulva töprengett, hirtelen eszébe jutott, hogy elfelejtette számolni a buszmegállókat. Jaj, hol is lehet most, a hatodikban, vagy már a nyolcadikban? A mellette ülő bácsi maga elé meredt, de nem volt más, akitől útbaigazítást kérhetett volna.

– Bácsi kérem, ez a hetedik vagy a nyolcadik megálló volt, mióta felszálltam? – kérdezte roppant udvariasan utastársától.

– Hát azt én meg honnan a csudából tudjam? – szólta a goromba válasz.

Nem tehetett egyebet, megnyomta hát a leszállást jelző gombot, lesz, ami lesz. A buszmegálló szürke ködbe burkolózott, csendes és hideg volt minden, csak a jelzőtábla nyikorgása hallatszott, ahogy csapdosta a szél az oszlophoz. Teremtett lelket sem lehetett látni közel s távol. A kislány kicsit megszeppent, amikor leszállt, mert semmit nem látott, ami ismerős lett volna számára. Elindult hát egy keskeny ösvényt követve, előbb - utóbb csak találkozik majd valakivel, aki útba igazítja. Hosszú utat tett már meg, a köd egyre sötétebbé és sűrűbbé vált körülötte. Hamarosan fekete, fatörzshöz hasonló képződmények rengetegében találta magát.

– Hahó! – szólalt meg hangosan. – Van itt valaki?

A néma csendben visszhangot vetett a hangja. De furcsa erdő ez! Se madárcsicsergés, se lombsusogás nem hallatszik.

– Miért kiabálsz ostoba gyermek, hát nem tudod, hogy a számok erdejében tilos hangoskodni? – A hangja mély és öblös volt, és olyan, mintha egyszerre minden irányból szólna.

– Elnézést kérek – szeppent meg a kislány –, csak útbaigazítást szeretnék kérni, hogy hol vagyok, és hogyan jutok el apám házáig. Félek, eltévedtem.

– Mi a vektorok vagyunk, és valóban eltévedhettél, mert ez már a sűrű rengeteg, ahol vagy. Mondd csak, nem tudsz te számolni!

– Nem, sajnos nem tudok, eddigi életemben nem volt rá szükségem, hogy megtanuljak. Kérlek, segítsetek. Hogy jutok ki innen?

– Innen még senki nem jutott ki, aki nem ismerte a matematikát, a kivezető utat ugyanis csak bonyolult feladatok megoldásával lehet megtalálni. Ahhoz viszont fel kellene ismerni a feladatot, te pedig az egyszerűbbek mellett is elsétáltál.

– Ó, jaj nekem! De hát akkor mit tegyek? – A leányka hüppögve sírva fakadt.

– Keresd az origót, ő talán segíthet... – és a hang gyorsan halkulva tűnt el.

Keressém az origót, de hogy találom meg, ha azt sem tudom, hogy néz ki? Elke-
serevedve indult tovább a keskeny úton, ami ösvénynek látszott. A rengeteg egyre sűrűbbé
vált, alig tudott haladni, lábai folyton elakadtak a geometriai formák képezte avarban.
Az út hirtelen jobbra derékszögben elfordult, és szemben pedig folytatódott tovább.

– Na, most aztán merre induljak?

Lábával minden irányban elkezdte szétrugdოსni a háromszögeket, négyzeteket,
rombuszokat. Egy kis idő után előtűnt még egy útszakasz balra is.

– Nahát, egy útkereszteződésben vagyok! - kiáltotta hangosan.

– Üdvözöllek – szólalt meg egy kedves női hang. – Én vagyok az origó. Mi járat-
ban vagy errefelé, kicsi lány?

– Téged kerestelek. A vektorok mondták, hogy talán te segíthetsz kijutnom a
számok erdejéből, ugyanis eltévedtem, és nem találok apám házához.

– Ha nem tudsz számolni, bizony képes elnyelni ez a végtelen rengeteg. Csak
úgy segíthetek, ha egy kérdésemre helyes választ tudsz adni. Kérlek, nagyon gondold
meg, hogy mit válaszolsz, különben itt ragadsz örökre.

– Mondd hát a kérdést, kedves origó.

– Ha végtelenből vonunk ki végtelent, mi lesz a végeredmény?

A kislány összeszorított szemekkel és csikorgó fogakkal igyekezett koncentrálni
a feladatra, de bármennyire is erőlködött, a végtelenről a gyönyörű színekben pompázó
végtelen ég jutott eszébe, az erdőszéli végeláthatatlan mezők, ahol hajnalban őzek és
szarvasok legelésznek, és fácánok rázzák nedves tollukat a szélben, és édesanyja vég-
telen türelme és szeretete, amely nap, mint nap körülveszi. Mi a végeredménye, ha ezt
a sokféle végtelent kivonja egymásból?

– Bármí! – mondta ki hangosan, patakzó könnyekkel az arcán, lemondva immár
a szabadulás utolsó reményéről is.

– A válasz helyes!- szölt az origó, és hirtelen körös-körül vakító fény támadt,
körbe ölelve minden láthatót. Olyan erős volt a ragyogás, hogy a gyermek nem bírta
nyitva tartani szemeit. Egyszer csak furcsa simogatást érzett az arcán. Tétován pislo-
gott fel az idegen, egyenruhás férfira. A buszsofőr volt az.

– Elaludtál, kicsi lány. Ez itt a végállomás. Idáig akartál jönni?

– Nem – nézett körbe mosolyogva az ismerős terepen –, de innen már bárhová
eltalálok!

Végtelen örömmel telten indult hát tovább, a végeláthatatlan, ismerős utcákon
át, élete ösvényein keresztül, elérni kívánt célja felé...

(Az „Így írok én” 2020. évi pályázat mese kategóriájában I. helyezett pályamunka.)

SZALAY NIKOLETTA

A REMÉNYRŐL

Tél volt. Az egész táj fehérbe öltözött, a szél süvítve hordta a havat.

Egy lány sétált a hidegben, melegen öltözve. Kezében a Remény sugarát szorongatta. Lassan lépdelt, hisz a szél nagyban akadályozta haladását. De nem adta fel. Síszemüvegét belepte a hó, amit minden percben lesöpört onnan kesztyűs kezével. De a Remény fénye azt mutatta, hogy ki fogja bírni.

A lány ruházatát is hó fedte. Már alig bírt menni. Meg is állt néha-néha. Aztán valami furcsa történt. A Remény fénye halványulni kezdett.

A lány letérdelt, majd elfeküdt a hóban. Már csak egy aprócska fény világította meg őt.

Félt. Didergett. Egyre jobban eltemette a hó, amikor autó fénycsóvái jelentek meg a távolban.

A kocsifékelt a lány mellett, majd egy férfi szállt ki belőle. Karjába vette a remegő testet, miközben ezeket a szavakat suttogta neki: „Megtaláltalak, kislányom. Nem kell félned!” És ekkor a Remény vakítóan felragyogott.

Dorosmai Erzsébet: Téli hangulat

6. fejezet (Részlet az Edward Pirlo: Kvartett című regényből.)

ISTEN SZÍNE ELŐTT

EGYESÜLT KIRÁLYSÁG, LONDON, 1867. 05. 05.

Álmosan indult a vasárnap reggel Londonban. Most, hogy senki nem igyekezett a munkahelyére és senki sem volt időhöz kötve, a város szinte kihalt. A legtöbb ember még reggeli omlettjét fogyasztotta, vagy a még lustábbak éppen ágyukban fordultak át másik oldalukra. Ám amikor a madarak éppen, hogy köszöntötték a nap első sugarait, Pablo már régen úton volt a Café Royal felé, hogy főnökét kávéval várhassa a találkozóhelyen. Bár a megbeszélte mise csak egy óra múlva kezdődött, Pablo már le is ült a templom elé, nehogy megvárassa főnökét. Az egy óra azonban hamar eltelt, és már a harangok is megkondultak, Pirlónak pedig még nyoma sem volt. Pablo türelmetlenül kezdett fel s alá járkálni, míg végül röpketizenöt perc késéssel megérkezett a neves magánnyomozó. Köszönés nélkül elvette asszisztensétől a kávékat, belekortyolt, majd az egészet a mellette lévő bokorra öntötte.

– Pfuj, de hideg – mondta szörnyülködve. – Ez volt az egyetlen feladatod!

Pablo feje vörösödni kezdett, keze ökölbe szorult, de mégsem venné senki jó néven, ha Isten háza előtt megverne egy sánta öregembert. „Felebarátainkat szeretnünk kell” – mondta magában és keresztet vetett.

– Nem is láttam még ezt az öltönyét. Új? – terelte a témát gyorsan Pablo.

– Úgy van, pár hete szabták meg. Jó szemed van. Egy kész vagyont volt. Az angóranyulukat, amelyek szőréből készítették, én magam választottam ki.

– Remek, de most már igyekezzünk kicsit, ha tanácsolhatom. Mostanra már talán a Sanctus Sanctinál tartanak.

– Nem is tudtam, hogy ilyen jó keresztény vagy, Pablo. Furcsállom lelkesedésed.

– Ön talán nem vallásos, Uram?

– Kérlek. Annyi borzalmat láttam már, nehéz bármilyen magasztosban hinni ezek után. Gyilkosok, erőszaktevők, emberrablók és még sorolhatnám. Miféle felsőbb hatalom hagyna efféléket randalírozni országában? Én, ezzel szemben, rács mögé juttattam ezeket a szörnyetegeket. Ha van isten, hát én vagyok az. Még is mondom a bentieknek.

Pablo hiába ellenkezett, Pirlo szinte belökte a templom ajtaját, és éppen prédikálni kezdett volna, amikor meglepetten konstataálta, hogy az épület szinte üres. Mindössze két ember lézengett a hatalmas csarnokban: egy fiatal, öltönyös férfi és egy pap. Előbbi förmedt rá a váratlan vendégekre először:

– Mi ez az egész? Mit keresnek itt? – kiabált az öltönyös, külföldi akcentussal.

– Hogy gondolják, hogy csak így berontanak ide, a szertartás közepén?!

– Szertartás? – kérdezte Pirlo. – De hisz itt egy lélek sincsen. Miféle szertartásra készülnek itt maguk a pappal? És egyáltalán ki maga?

– Hogy merészeli? Itt legfeljebb én tehetek fel kérdéseket! Szóval feleljenek!

– Fialatúr, bár cseppet sem tetszik ez a hangnem, de tudja, okos enged. Az úriember mellett Pablo, bennem pedig nem más tisztelhet, mint a nagy Edward Pirlót, a legkiválóbb magánnyomozót a Temzén innen és túl.

– Nyomozó? És mit nyomoz itt éppen, az én nagy napomon, hm?
– Csigavér, uraim – csitította őket a pap. – Elvégre most Isten színe előtt vagyunk.

– Semmi baj, atyám – mondta Pirlo. – Hozzászoktam már az ilyen konfliktusokhoz. De mivel a barátja nem válaszol túl készségesen, talán maga segíthet. Mi ez a magán-mise, ami itt zajlik?

– Ne válaszoljon! – intette meg a papot a másik. – Ezeknek az idegeneknek semmi köze nincsen semmihez. Ha ez apám fülébe jut, maguk mind nyakig benne lesznek!

– Fiacskám, ez az ember egy nyomozó, talán emberéletek múlnak azon, hogy felelünk-e a kérdésére – mondta bölcsen a pap, majd magyarázni kezdett. – Mr. Pirlo, ez az ember arra kért fel, hogy vezényeljek le egy esküvői szertartást. Egész eddig az arára vártunk, de úgy tűnik, meggondolhatta magát. Kapcsolatos ezzel az ügye?

– Nos, nem mondhatnám. Egy eltűnt asszonyt keresünk, bizonyos Agatha Corbeau-t, állítólag gyakran járt ide.

– Áh, igen, Agatha tagja volt a gyülekezetnek. Most, hogy említi, hetek óta nem láttam erre felé. Mária segíts, ugye nem esett baja?

– Nem tudhatjuk, abban reménykedtünk, hogy valaki a hívők közül láthatta mostanában, de úgy tűnik, az időpont nem alkalmas.

– És ez enyhe kifejezés! – morgott ismét a fiatal férfi. – Megkérdezték, amit akartak, választ is kaptak, most pedig kifelé innen. Ez a nap már maguk nélkül is tönkrement.

Ezután a férfi a földre hajította az eddig a kezében szorongatott gyűrűt, majd az oltár mögött elsietve a templom hátsó termeibe viharzott.

– Jobb lesz, ha megnézem, nehogy kárt tegyen magában – mondta aggódva az atya. – Sajnálom, hogy nem tudtam segíteni. Sok sikert a nyomozáshoz!

Ekkor a pap is eltűnt a falak mögött. Pirlo eléggé ideges lett, hogy így faképnél hagyták őket, de végső soron már nem volt mit tenni. Pablo odament mellé, megnyugtató gesztusként vállára tette a kezét.

– Vigyázz! – mordult rá Pirlo. – Bemocskolod a gyapjút!

Idegesen megfordult, és sérült lábát meghazudtoló sebességgel indult meg a kijárat felé, segédje szorosan a nyomában. De, mint tudjuk, a dolgok általában nem alakulnak zökkenőmentesen, amikor Edward Pirlóról van szó. Most sem volt ez másképp, hiszen amikor szinte már a küszöbnél jártak, a kínos, feszült csendet megtörte egy igen-csak hangos orgonaszó. Pablo azonnal visszafutott és felnézett az orgonistára, ám az nem látszódott letről a karzat miatt, csak a hangszer óriási sípjai. Pirlo is visszasietett.

– Mi ez a lárma? Talán mégis lesz szertartás? – értetlenkedett Pablo, de a főnök sem tudta ezt a kérdést megválaszolni.

Tanáctalanul álltak a csarnok közepén, amíg egy újabb hang cselekvésre nem készítette őket. Az orgonaszó ugyanis, lehetett bármilyen fülsiketítően hangos, nem nyomhatta el a sikolyt, ami halkán bár, de a sekrestye felől hallatszott. Pirlóék azonnal odasiettek. A fal mögött, a földön feküdt a vőlegény, vérfoltokkal körülveve, mellette a pap térdelt, fejét fogva, kétségbeesetten valamilyen imát mormolt. Pablo gyorsan elhúzta onnan az útban lévő tiszteletest, Pirlo pedig a sebesült fölé állt. Közélről már látta, hogy a sérülés nem halálos, de feltétlenül el kell állítani a vérzést. Habozott kicsit, de végül a szíve győzedelmeskedett a kapzsiság felett. Levetette vagyont érő zakóját és a felkaron ejtett vágáshoz szorította, amilyen erősen csak tudta. Néhány perc után

úgy tűnt, a veszélyen már túl vannak, Pirlo tehát talpra segítette a sérültet. Azonban nem sokáig nyugodhattak meg, hiszen a férfi amint felállt, szinte nyomban összeesett, mozdulatlaná vált. A korosabb pap komolyan megszedült a látottaktól, így hát Pablo inkább kivette a templom hátsó ajtaján. Pirlo továbbra is szorította a ruhát a sebre, de egy idő után feltűnt neki, hogy a vérzés hirtelen abbamaradt. Hogy meggyőződjön, ellenőrizte a férfi pulzusát a nyakánál, de beigazolódott Pirlo gyanúja: a férfi meghalt, nem tudta megmenteni. Bárki ejtette azt a sebet, az okolható a haláláért. Az egyetlen ember, aki a közelben tartózkodott, a pap volt, aki még a legkisebb izgalomtól is rosszul lett. Szinte biztos, hogy nemrég járt itt hátul egy harmadik ember is.

Ezek a gondolatok éppen, hogy átvillantak a fején, amikor a főbejárat nyikorgását, és léptek közeledtét hallotta.

– A gyilkos! – mondta magában, és előrántotta sétapálcájából a pengét.

Valószínűleg ezzel hozta magát a lehető legkellemetlenebb helyzetbe. A falak mögül ugyanis nem egy ember, hanem legalább öt fegyveres férfi lépett elő. Nem volt nehéz összerakniuk a képet. Adott egy holttest, vágott sebbel a kezén, és adott egy másik, élő férfi egy pengével a kezében. Pirlo azonnal eldobta a pálcát és magyarázkodni kezdett:

– Nem úgy tűnik, tudom, de el kell hinniük, hogy ez csak egy félreértés! Én csak meg akartam menteni!

De sajnos ennek a „mesének” a fegyveresek nem dőltek be. A vezetőjük előlépett, és puskatussal éppen halántékon ütötte Pirlót, aki ájultan rogyott a földre.

Búzás Tünde: Névtelen

HELYI MEMOÁROK

EGY TORONY NÉGY HARANGGAL

Sopronban, az evangélikus templom tornyában, egymás után szólalnak meg a harangok: B, Cisz, É, Gisz hangon kapcsolódnak egymás zúgásába. Zúgnak a harangok a belvárostól a külváros felé. A hanghullámok, különösen tavasszal, besompolyognak az ajtók, ablakok résein. A zúgó, hívó hangok mindenkit Isten házába hívnak. Imára Soproniak.

Gerengel Simon volt a Lutheri tanokat meghonosító prédikátor a városban. Az ő beiktatásától számítjuk a soproni evangélikus gyülekezet létrejöttét, 1565. február 11-től az evangélikus egyházközség megalapítását. A város vallási közösségei ezt követően egymást felváltva használták áhítatra a templomokat.

Egy évszázad is eltelt a megalapítás óta, amikor őseink 1674-ben, 150 év után kényszerítve lettek, hogy a régi közösen használt templomokból kiköltözzenek. Ezzel számukra elnémultak a harangok és az orgonák hangja is.

Kétszáz évig kellett a harangokat és az orgonát felsőbb parancsra nélkülözni.

A második önálló evangélikus fatemplomban (1677) szólalt meg újra az orgona. Majd ennek javítása helyett, 1752-ben, egy 27 regiszteres orgonát építtetett a gyülekezet.

A harangok, az ige szolgálatának beszédes hírnökei. Feladatuknak megfelelően, a híveket hívták, hívják és figyelmeztetnek az Isten tiszteletére, vagy az otthoni imádkozás idejének eljöttére.

Ellenreformáció megkötésének enyhülése hozzájárult a toronyépítéshez, és ezzel lehetővé vált a harangok beszerzése. A torony hatalmas – fagerendákból készült – harangállványán 4 haragnak adtak helyet. Az első sorozatban négy harang el is készült egyszerre. Ebből egy maradt meg eredetben a mai napig. Hárman az I. világháború szükséges áldozatai lettek. Az 1-es és 4-es harangot követte egy hónap múlva a 2-es. Az újraöntés először a 4-est pótolta. A magánadakozás készítményét a II. világháború újra felemésztette. Az 1-es és 2-es újra öntése közadakozásból, 1925-ben történt, amit 1948-ban a 4-es öntésével egészült ki újra az eredeti létszámra.

A harangokat a felavatásukot számozással látták el. Az idők folyamán alkalomszerűen a hívek megkeresztelték őket, nevet adtak nekik. A hősök harangja elnevezéssel az első világháborúra és hősi halottjaikra emlékeztek. A Békeharang elnevezéssel az egyházközség reményét fejezte ki, hogy nem lesz többé háború. A Hűség harang elnevezéssel emléket állítottak annak a hírvivőnek, aki mindenkor a gyülekezet rendelkezésére állt. A Miatyánk harang a legtöbbet szenvedő szolgálattelvő volt, amely a legtöbbet figyelmeztet az Isten tiszteletére.

Hősök harangja

1-es harang

A soproni egyházközség legnagyobb harangja. A békéscsabai után Magyarország második legnagyobb hangadója.

Az elkészítését a soproni Seltenhofer Frigyes harangöntő és tűzoltófecskendőt gyártó üzemében végezték. A felfüggesztését füles-koronás megoldással biztosították. Hozzásegített a harangok gyártásához az a 25,0 q (50 Zentner) ágyúfém I. Ferenc József kegyajándéka (Gnadengeschenk), ami a kiadások harmadát fedezte. A haran-

gok elkészülését a hívek adakozó kedve is lehetővé tette. Ennek a nagy harangnak a gyártása közben fellépett hibák miatt, már az első alkalommal meg kellett ismételni az öntését. Mindenki tökéletes munkát kívánt, és akart átadni, átvenni.

1864 áprilisáig elkészültek a megrendelt harangok. Sürgősen lebontották a torony előtt még álló régi épületeket, épületmaradványokat, hogy a harangok átszállításánál a gyülekezet tagjai számára megfelelő kilátást ne akadályozzák.

1864. május 11-én szállították ünnepi díszmenetben a torony elé a gyülekezet jövőendő négy büszkeségét. Ezüst utcán, a Fő téren (Várkerületen), a Líceum épületéig, innen a Promenádnén (Széchenyi téren) át az Imaház utcáján (Templom utcán) az Isten háza elé hozták. Felszentelésüket a Soproni Evangélikus Egyházközség megalakulásának 300 éves jubileumára tervezték. Felszereltették a harangokat a toronyba. Használhatóságukat előkészítették. A toronyépítő bizottság, akik ellátták a harangbizottság munkáját is, megbízást kaptak a harangok súlyának ellenőrzésére is. Az átvizsgálás a harangfémre és a szerződéses megbízás valamennyi pontjának teljesítésére és végrehajtására kiterjedt.

Az első próbaharangozást 1864. május 17-én 18 órára tűzték ki.

1864. június 14-én megtartott presbitergyűlés leszögezte, hogy az 1-es, legnagyobb harang nem szól elég öblösen, nem szól elég világosan és nem hallható elég tisztán és csengően. A harang hangjának színezete, erőssége nem volt elfogadható az egyházközség tagjai számára. A Seltenhofer harangöntő család nem zárkózott el a legnagyobb harang újra öntésétől harmadszor sem.

1865-ben ezért kellett valamennyi harang felszentelését elhalasztani. Az 1-es harang újra öntését, a gyülekezet fennállásának 300 éves évfordulójának ünneplését, össze kellett kapcsolni a toronyavatással is. Halasztó hatálya volt a torony, az összekötő folyosó és az imaház homlokzatának eltérő volta is.

Végülis a bizottság, az akadályok megszüntetése után hozzájárult a közös felszentelő ünnepség megtartására. A harangok első felszentelését, 1867. szeptember 14-ére engedélyezték. A dunántúli szuperintendens ekkor adta a soproni evangélikus gyülekezet használatába a harangokat. Lefektették a harangozási rendet és ebből a célból a harangok számozását 1, 2, 3, 4-gyel jelölték. Wagner Friedrich János lelkész németül, Petrik Jákob a teológiai professzora magyar nyelven imádkozott a harangokért.

A felavatott harangok fél évszázadig hívták és gyönyörködtek a hívek seregét. 49 év után hadba rendelték az 1-est, a legkisebb haranggal és az orgonasíppokkal együtt. A rendelet úgy szövelt, hogy minden egyházközség az összes harangjának 2/3 részét köteles beszolgáltatni. 1916. október 22-én valamennyi istentisztelet keretében elkészöntek a hadba vonuló harangoktól. Az utolsó harangszó Hauer Sámuel, a szíves, tiszteletre méltó presbiter, és gazdapolgár temetésén szólt. Esti imára is és a pihenésre még ez a nagyharang, az 1-es, szólított ezen a napon utoljára.

A következő reggel a nehéz kalapácsütésekkel végzett zúzó munka, szívszaggató hangokra váltott. Ezen a napon kevés szem maradt szárazon.

Az egyes és a 4-es harangokat a magasból dobták le a templomtorony elé, ahonnan a darabokat elszállították. A platós kocsin felvirágozva és feliratozva vitték a törmeléket a „Királyért és hazáért elvérezve” a vasútállomásra. Boldog volt az, aki magántulajdonosa lehetett a harang egy-egy kisebb darabkájának, ami egy szent relikviának számítva, megőrizte a múltat.

A harangok pótlása a világháború lecsengése után, hamarosan felmerült. Az első világháború és következményei: a forradalom és tanácsköztársaság lecsengése után,

már 1920 Ádventjén, az egyház prominensei gondoltak a harangok pótlására. 1920. november 12-én a presbitergyűlés elhatározta gyülekezeti ülés összehívását és új harangok beszerzését. A presbitergyűlés felhívással fordult az egyházközség tagjaihoz: „Ha sok van neked, úgy adjál gazdagon; ha kevesed van, adjál a szíveddel”. Az első felhívás csak 180 ezer koronát eredményezett. Volt, aki azonnal harangfémeket akart venni, volt, aki Bécsben olcsóbbnak találta. A huzakodás közben a pénz elértéktelenedett. Forster Gusztáv az egyházközség felügyelője és felesége Fröhwirt Paula a tettek mezejére lépett és saját erőforrásból a legkisebb harangot megöntette (4-es harang). A példamutató Forster házaspár további harangok beszerzését próbálta előmozdítani ezzel a tétivel.

Minden példamutatás, szóbeli fáradság azonban hiábavaló volt. Bár a gyülekezetben folyamatosan felvetődött az új harangok elkészítésének szükségessége, de a nehéz anyagi helyzet, a folyamatos infláció, és a Trianoni békeszerződés értelmében elszakított környező települések okozta gazdasági űr, meghiúsította a felvetődött jóindulatú szándék azonnali megvalósítását.

És jött a csoda. Annyi megismételt eredménytelen próbálkozás után. 1925 év őszén bátortalan, félénk, szégyenlős próbálkozó, tapogatózó gondolat nyomán, egy harangalapítvány létrehozása vetődött fel. Miután ez a gondolat a vezető személyiségek között barátságosan fogadtatott, november 10-én, Luther születésnapján, megtartott presbiterülésen egy ilyen irányú indítvány nyert betérjesztést. A gyűlés világi elnöke, Dr. Straner Gyula, nagyon megértően fogadta a gondolatot, támogatta, úgyhogy a presbitérium egyhangúan magáévá tette az indítványt. A presbitérium felhívásaként, az új templomi évben, minden gyülekezeti tag kézhez kapta a presbiteri határozatot írásban. A felhívás tömören így szólt: „Stiften wir ein Heldenglocke!” (Jegyezzünk a hősök harangjára!) ... A felhívás tartalmazta azt is, hogy a hősök harangjára a felajánlás érzékenyen érint mindenkit. Legyen egy dolog a fontos: „Az áldozat legyen az áldozatért, a szeretet a szeretetért.” ... Az adomány nem csak a hősök harangjára szólt, hanem a templom előterében felállítandó hősök táblájára is, hogy soha el ne felejtődjön azok neve, akik a háborúban haltak, nevük maradjon fenn örökre. ... Dátum: „1925. Ádvent”. Aláírás: „A Soproni Evangélikus Gyülekezet Presbitériuma”.

Az adományozásra, a felhívás, most már nyitott fülekre talált. Az egyházközség adománygyűjtésből szerezte meg a harangra valót. 1925 Ádvent vasárnapján 400 millió Koronát jegyeztek a hívek. 1926. 06. 09-én keresztelték a „Hősök harangja” névre, emlékezve a háborúban elesett soproni evangélikus katonákra. Seltenhofer Frigyes és Fiai harangöntők 5000. jubileumi harangjaként próbaharangozás képen szólaltatták meg még a gyár területén. Az újra elkészült harang felirata háromnyelvű.

A paláston, közvetlenül a díszléc alatt olvasható:

**HELDENGLOCKE VIVOS VOCO, MORTUOS PLANGO HŐSÖK
HARANGJA. 1914-1918.**

(Hívom az életet, gyászolom a halottakat.)

A harangpaláston közepén egy kereszt, alatta félkörívű felirat:

PER CRUCEM AD LUCEM

(A kereszt visz a fénybe.)

Továbbá:

EIN FESTE BURG IST UNSER GOTT. ERŐS VÁR A MI ISTENÜNK.

A palást átellenes oldalán évenkénti csoportosításban felsorolták az I. világháborúban elhunytak neveit.

A pártázat felirata:

**KÖZADAKOZÁSBÓL KÉSZÍTETTE A SOPRONI EV.
GYÜLEKEZET SELTENHOFER FRIGYES FIAI HARANGÖNTŐ
GYÁRÁBAN SOPRONBAN. 1926. 5000. SZ.**

Súlya 3441 kg. Hangja B. Alsó átmérője 181,5 cm. Tányérkoronás felfüggesztéssel készült a társával együtt.

Békeharang

2-es harang

Eredetileg ez a harang is a Seltenhofer Frigyes harangöntő és tűzoltófecskenő gyártó üzemében készült. Füles-koronás felfüggesztéssel és 1651 kg-os súllyal.

A többi haranggal együtt 1864. május 11-én szállították díszmenetben a torony elé. A négy nagyjelentőségű alkotás egyszerre tervezett felavatását – a soproni evangélikus gyülekezet 300 éves ünnepére tervezték. – De 1865-re elhalasztották.

Végül is az első felszentelés 1867. szeptember 14-én történt meg valamennyi haranggal közösen, amikor minden a helyére került. Ez a harang is 49 év szorgalmas szolgálat után hadba vonult. Az ismeretek szerint 1916 novemberében követte az 1-es és a 4-es harang darabjait a harc mezejére.

A háború utáni pótlása az 1-es haranggal közösen történt közadakozásból 1926. 05. 21-én öntötték újra a Seltenhofer és Fiai öntödéjében az 5001-es gyári számot viselve. 1926. július 19-én, a gyárban próbaharangozást végeztek nagy érdeklődés közepette. Miután sikeres volt, július 22-én ünnepélyesen elhozták a gyárból mindkét harangot.

Az új harang súlya 1750 kg lett és Cisz hangú. Alsó átmérője 145,5 cm. Tányérkoronás felfüggesztéssel. Hanzmann Károly esperes úr „Hiszek egy” harangnak emlegette. Ennek a harangnak a palástjára is rákerült a Forster harangon látható Luther arc-kép. A harangpalást négy térnegyedén található feliratok és domborművek a következő képen lettek elhelyezve:

Első térnegyed:

**BÉKEHARANG
HISZEK EGY HAZÁBAN
HISZEK MAGYARORSZÁG FELTÁMADÁSÁBAN
ÁMEN**

Második térnegyed:

Luther Márton domborműve, alatta:

HA ISTEN VELÜNK KICSODA ELLENÜNK? (RÓM. 8. 31.)

Harmadik térnegyed:

**FRIEDENSGLOCKE
VERLEIHE UNS FRIEDEN GNÄDIGLICH.
HERR GOTT, ZU UNSER ZEITEN.
ES IST JA DOCH KEIN ANDER NICHT
DER FÜR UNS KÖNNTE STREITEN.**

**DENN DU, UNSER GOTT, ALLEINE.
MEINEN FRIEDEN GEBE ICH EUCH.
(JOH: 14. 27.)**

Negyedik térnegyed:
domborműként egy kereszt, alatta a következő felirattal:
IN CRUCE PAX

A pártázaton:
**KÖZADAKOZÁSBÓL ÖNTETTE A SOPRONI EV. GYÜLEKEZET
SELTENHOFER FRIGYES ÉS FIAI HARANGÖNTŐ-GYÁRÁBAN
SOPRONBAN.
1926. 5001. SZ.**

Az első világháború borzalmai után reménykedtek a névadók a békés időszak elkövetkeztére, ezért keresztelték **Békeharang** névre.

1926. július 22-én ünnepélyesen elhozták az újonnan elkészült két harangot (1-est és 2-est) a gyárból. A templom tövében várták az ünnepi menetet, lelkészek és az embertömeg. A templom előcsarnokában helyezték el ideiglenesen a harangokat. A megtekintésre a búcsújárás 1926. szeptember 09-ig tartott. Búcsújárás volt a harangok megtekintésénél.

A harangokat a torony előteréből a négyszeres lánc, fölötte lévő fafödém és egyéb, a toronyban lévő tárgyak, többek között az óramű ideiglenes eltávolításával tudták csak felemelni.

A kisebb harangot 1926. szeptember 9-én reggel 8 órakor emelték a magasba, amivel három óra alatt végeztek. A harangot kézi működtetéssel lehetett megszólaltatni, a helyszínről történő mozgatásával. A nagyobb harang emelését délután három órakor kezdték felvonni a toronyba. Másfél óra alatt sikerült megoldani.

1926. szeptember 14-én már a helyükön lévő harangokkal próbaharangozást végeztek a toronyban. Altdörfer Viktor karigazgatóval az élen az új harangok hangját teljesen hibátlanul találta a bizottság.

Felszentelésük 1926. szeptember 19-én a vendégsereg jelenlétében megtörtént. Ezeket a harangokat, a korábbi időben is a harangozók, a harangok elhelyezési helyszínén, a toronyban, kézi erővel tudták csak megszólaltatni. A harangok ünnepélyes avatását egy harsonakórossal nyitották, amit Mühl Aladár Alfréd tanító vezetésével, a templomi kórus adott elő. Közben, Kapi Béla püspök, városunk köztiszteletet viselő fia, magyarul és németül megkapó és megindító beszéddel és imádsággal a harangokat beavatta. Az embereket az igazi keresztény szeretet és béke, különösen a vallási béke érzésére ösztönözte. Felekezetek közötti béke érzésének és gondolatának magáévá tételét javasolta. Az aktus szavai és a gyülekezet csendes imádsága közben először a Hősök harangja, utána a Békeharang harangját hallották a hívők.

A mai időben a toronyórát elektronika irányítja. A Békeharangon a negyedórát jelzi. Az idő múlásán kívül a harangok kondulását. A harangok megszólaltatásához, a harangozáshoz valamikor négy-öt emberen kívül többre volt szükség fenn a toronyban. Saját magam tíz éves koromban megismertem a toronyba mászás nehézségeit, amikor édesapámat kísérttem fel az előírt időben a harang megszólaltatásához. Ma már a földszinten gombnyomással megoldható.

Húségharang

3-as harang

Az első nemzedék harangsorozatának tagja.

Súlya 1153 kg, „E” hanggal. Alsó átmérője 123 cm. A legnevezetesebb és kicserélés nélküli, legrégebbi harang az evangélikus templomban. Készült eredetileg füles koronás felfüggesztéssel. Valószínűleg az 1926-os javításkor, tányérkoronásra alakították.

Eredetileg 1864. május 11-én szállították ünnepi díszmenetben az azonos nemzedékűekkel együtt a torony elé.

Az egységes ünneplést, avatást, felszentelést minden akadályozó ok megszűnése után lehetett megtartani. Valamennyi ok megszűnte lehetővé tette a felszentelés ünnepének megtartását 1867. szeptember 14-én.

A harang díszlece alatt olvasható az öntésre vonatkozó információ:

Feliratában csupán a harangöntő:

SELTENHOFER FRIGYES

ÖNTÖTTE 1863

a pártázaton a megrendelő:

**SOPRONI EVANGÉLIKA EGYHÁZI GYŰLEKEZET
DIE OEDENGURGER EVANGELISCHE GEMEINDE**

nevét öntötték rá.

Ennek a harangnak a kondulását eredetileg az első emeletről kézi mozgatással lehetett megoldani. Ma már, az elektronika beépítésével, ennek a megszólaltatása is gombnyomással a földszintről irányítható.

Miután folyamatosan, a világháború alatt is ez a harang a toronyban maradt, 1921-ben a népszavazás eredményét ez zengte világgá. Az osztrákok telefonon keresztül hallhatták, a magyarok számára az örömhírt. Innen ered a neve: ”Húségharang”. Ezt a nevet kapta a Soproni Evangélikus Egyházközség ősi tagjaitól, híveitől. Emlékezés képen, minden év december 14-én valamennyi harangozást, más harangok helyett is, egy időszakban, ez végezte. Meggondolandó és esetlegesen megvalósításán jó lenne egységes álláspontra jutni a Húségharang december 14-i egész napos egyedüli megszólaltatásán.

Miatyánk harang

4. számú harang

Az első generációs harangsorozat legkisebb harangja. Seltenhofer Frigyes harangöntő készítette ezt is Sopronban füles-koronás felfüggesztéssel.

1867. május 11-én szállították első ízben, ünnepi díszmenetben a torony elé. Ez a legtöbbet szenvedett harangja a gyülekezetnek, mert nem csak az első, de a második világháborút is megszenvedte.

A 4-es számú harang első felszentelése: 1867. szeptember 14-én megtörtént az első sorozat valamennyi tagjával együtt. 49 évi szolgálat után az 1-es haranggal közösen vitték először a háborúba. Lelkészi és gyülekezeti búcsúztatás után kalapács ütésekre a harang szívszagató hangokat hallatott, ami egy idő után szívet tépő hangokra váltott, órák múlva pedig nyögő, nyöszörgő, sóhajtozó, ropogó hanggá változott,

mintha a halálos csapást szenvedő emberszív készülne a halálra. A törmeléket felvirágozott platókocsin, és egy szomorú halotti menetként a vasútállomásra szállították.

A 4-es harang első pótlása.

Az első világháború befejeztével Forster Gusztáv fűszer nagykereskedő és felesége, Frühwirth Paula harangot adományozott húsvéti ajándékként az egyházközségnek. Ezen a harangon látni lehetett Luther Márton arcképét, ami balról, a szív felőli oldalon volt, és nyitott Bibliát tart a kezében. A jobb kezét erre a könyvre fekteti. A harangra öntött betűkkel a következő szavakat lehetett olvasni:

**BETE UND ARBEITE
EIN FESTE BURG IST UNSER GOTT
EHRE SEI GOTT IN DER HÖHE, UND FRIEDE AUF ERDEN**

(Imádkozzál és dolgozzál

Erős vár a mi Istenünk,

és dicsőség a magasságban Istennek és a földön békesség.)

Súlya 445kg. Tányérkoronás felfüggesztéssel.

Az első pótlás felszentelése: 1922. április 9. Virágvasárnap Ziermann Lajos vezető lelkész végezte a szentelést. A nem várt vendégek Budapestről, mind vallási vezetők, az élen Wolff Károlyal, - német és magyar nyelven a harangot be is avatták – részt vállaltak, ünnepélyesebbé tették a felszentelés ceremóniáját.

A gyülekezetnek ekkortól két harangja volt egyidőben. Kihasztnálták a lehetőséget és bevezették a vasárnapi roratét a húsvét utáni 5. vasárnaptól, a mindennap reggeli imádságra hívó harangszót. Nyári hónapokban 5 órakor, a téli hónapokban 6 órakor. Sok gyülekezeti tag ez időtől a reggeli harangszóra mondta el reggeli imáját, fogott neki a napi munkának.

A 4-es harang második pótlása.

A második világháborúban ez a harang ismét áldozattá vált, ismét bevonultaták, szükség volt az anyagra a háborús eszközök előállításához. Az állam elrekvirálta 1943-ban.

A háború után az újra öntést már Seltenhofer Frigyes és Fiai harangöntő gyára nem tudta elvégezni, mert a cég telepét, Sopronban 1944. december 6-án, teljes egészében szétbombázták.

A harang árát a második világháború befejezése után közadakozásból teremtették elő. A budapesti Szlezák László cége öntötte tányérkoronás, tárcsás felfüggesztéssel 1948. július 28-i megbízással.

Súlya 487 kg. Gisz hangú. Alsó átmérője 94,0 cm.

A palást közepén négy sorban olvasható:
**A FORSTER GUSZTÁV ÉS FELESÉGE
FRÜHWIRTH PAULA ÁLTAL AJÁNDÉKOZOTT
ÉS A HÁBORÚBAN IGÉNYBE VETT HARANG
PÓTLÁSÁRA ÚJRA ÖNTETETT 1948-BAN**

A palást alsó részén két sorban olvasható:
ÖNTÖTTE SZLEZÁK LÁSZLÓ HARANGÖNTŐ

MAGYARORSZÁG ARANYKOSZORÚS MESTERE BUDAPESTEN

A palást átellenes oldalán Luther rózsza látható, alatta körül írva:

IMÁDKOZZÁL ÉS DOLGOZZÁL! 5044.SZ.

A harmadik felszentelés: 1948. novemberében történt.

Az ünnepélyes harangavató megtartása után új harangozási rendet vezettek be: A vasárnapi és ünnepi istentiszteleteken a „Mi Atyánk” imádkozásakor a legkisebb harang, amit e naptól „**Miatyánk harangnak kereszteltek**”, ami az úrhoz szóló fohász elmondásakor is minden alkalommal megszólal.

Megszólaltatását eredetileg az első emeletről, kézi mozgatással lehetett megoldani, ha szükségessé vált. Addig szólt kézi vezérléssel, amíg az automatikát be nem szerelték és egyszerűsítették a napi harangozást.

A kézi mozgatással való megszólaltatás időszakában, valamikor Szentgyörgyi Aminger Kálmán énektanár és kántor idejében a regiszter szekrényen (Menzúra házon) volt felszerelve a nyomógomb a villamos csengőhöz, amit a kántor az orgona mellőli ülésről megnyomott, és ebből tudta a harangozó, hogy mikor kell megszólaltatni és megszüntetni a harangszót.

Amióta a harang villamosított automatikáját felszerelték, azóta már az oltárnál szolgálatot teljesítő lelkész nyomja meg a Mi Atyánk imádság elhangzása tartamára, a harang indításra a gombot a Miatyánk – harang működésének idejére.

Javítások a harangokon:

Javítások a harangok körül:

Az első, 1926-os javítás során, valószínűleg a felfüggesztés levágásával, és köztes darab rácsavarozással alakították tányérkoronássá.

A második, az 1960-as években többször történt kísérlet elektromágnesek beépítésére, a működtetés villamosítására. Ez a maga idejében Magyarországon újszerű megoldás azonban nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket. Részben az elektromos meghajtás gyenge, házilagos konstrukciója, élel és tűzveszélyes volta, másrészt a mechanikus megbízható üzemeltetés alapvető feltételének megoldatlansága miatt nem valósult meg.

A harmadik, 1994-es toronyfelújításkor elvégzett munkálatok folyamán, megállapították, hogy a harangok ékcsapágyai az idő múlásával megkoptak, ez nehézkessé tette kilengésüket. Az átépítési munkák során a jármok teljes körű felújításával együtt, korszerű, modern, önbeálló gördülőcsapágyak kerültek beépítésre. Ezzel elérték az óramű egyszerűbb behelyezését és a harangok működtetését. Ezt megelőzte a tölgyfa harangláb karbantartása, gombavédő anyaggal való kezelése. Mindezekkel a harangok működtetése könnyebb lett.

A toronyfelújítást a pécsi Gulácsi és Fiai Kft. végezte. A befejezett toronyfelújítás során, a toronyórának elektronikus óraművel való ellátása óta, folyamatosan újult meg a négy harang felfüggesztése és működtetése. A pécsi Gulácsi és Fiai Kft. egyenként emelte le a harangokat újította fel a jármokat, látta el friss csavarozással. Ez idő óta a harangozást elektronikus vezérlésű lineáris motorok végzik.

A reggeli, déli és esti, napi harangozást a Miatyánk haraggal, az óraütést a Béke és a Hősök harang megkondításával, a fenti, a toronyfelújítás során beszerzett elektronikus központi óra által szabályozza.

A negyedik javítás szükségessége 2005-2006-ban látott napvilágot, és a harang-sérülés tette közismertté. Történt ugyanis, hogy a Hűségharang elektronikája elromlott. Az egyházközség gondnoka, Gálos Ernő felment a szerelőkkel együtt a toronyba, és ekkor vették észre, hogy a nagyharang tárcsás koronája megrepedt. A harangot csupán néhány milliméter tartja fenn a leszakadástól. Óriási szerencse, hogy észrevették, mert ha működés közben szakad le, a harang lendületből kirepülhetett volna toronyból az utcára. A további harangozást, ezzel a haranggal természetesen, azonnal leállították. A monori Farkas Titusz harangszakértő új korona öntését javasolta, csavarokkal a harangpalásthoz rögzítésével.

Szerencse, hogy ebben az időben rendezte Budapesten az Országos Műszaki Múzeum, Öntödei Múzeuma a harangöntészeti ankétját. Ezen itt volt a nödlingeni Hans Lachenmeyer cég küldötte is, több társával együtt, ők javasolták azt a technológiát, amellyel a harangokat hegesztéssel állítják helyre. Így javították meg Európa legnagyobb harangját, a kölni Speciózát is. A javítás módját elfogadva, végül ezzel a technikával hozták működésképes állapotba.

Leengedték a toronyból a javítandó harangokat, elszállították Németországba. Javításának idején csak a Miatyánk harangot használta a gyülekezet. Visszaérkezés és felszerelés után az újra szentelés 2006. 09. 03-án. A javítási munkálatok során a nödlingeni Hans Lachenmeyer cég a harangnyakat meghegesztette, a passzau Perner cég pedig kicserélte a két harang jármait és új nyelveket is kaptak. A munka négy millió forintjába került az egyházközségnek. Ennek a haragnak a nyelve a toronyban emlékként a mai napig látható.

Az óra elektronikája azóta, a Hősök harangján, az egész órát jelzi.

A bécsi Schauer cégtől 1993-ban vásárolt a gyülekezet elektronikusan toronyórát. Pontosságát a nürnbergi központból, hosszúhullámon sugárzott jelek biztosítják. A harangok 2005-2007-es felújítása során az óra automatájaként is egyensúlyba helyezték a valóságos idővel.

A harangok megszólaltatását távirányítással meg lehet oldani. A földszinten gombnyomással lehet bármelyik harangot mozgásra bírni.

Az ötödik javítás: 2005 és 2007 között az órát és a megszólaltatás automatizmusát a Perner cég hozta egyensúlyba, ami remélhetőleg most már hosszabb ideig működőképes marad. Az elvégzett munkálatok hosszú időre biztosítják a hibamentes üzemeltetést Isten dicsőségére.

Utószó

Emlékező megjegyzés: Gálos Ernő mérnök, a Soproni Egyházközség gondnoka gyermekkorában jelen volt, amikor a tornyon kívül csörlőzték fel a 4-es harangot megfelelő magasságba, és helyezték be a helyére.

A mindenkori pótoltt harang felszentelésekor, az ünnepélyes harangszó alatt, a megszámálhatatlan számú gyülekezeti tag, akiknek még a harangok úgy csengenek,

mint a régiek: az emlékektől boldogan sóhajtoztak. Főleg azok, akik még hallották a régi harangok hangját. A fiatalok örömmel vették tudomásul valamennyi harang együttes megszólalását.

A két világháború ellenére aránylag jól megúsza az evangélikus torony harangállománya a hiányt és a soproni gyülekezet gyorsan gondoskodott a pótlásukról.

4 harang megszakítva három alkalommal működhetet egy időszakban: 1864-1916-ig, 1926-1943-ig, 1948-tól a mai napig.

3 harang 1943 és 1948 között szólalhatott meg.

2 harang 1920-1926-ig állt rendelkezésre.

1 harang 1916-1920-ig kongott magában a szükség szerint.

Amikor a mai harangjainkat halljuk megszólalni: egészen puhán, lágyan – melegség önti el valamennyi soproni hívő szívét, újra megnyugodva, hogy békében, hittel vehet részt a harangok hívásának, és imára gyűlhetnek Isten házában.

Pálhegyi Árpád: Utolsó harangszó

EGY ÉLETMENTÉSRE SZÁNT REGÉNY

(Gárdonyi Géza Szunyoghy Miatyánkja¹)

A Szunyoghy Miatyánkját Dédapám életmentésre szánta. Ezért is különleges írás. Különleges könyv: „...emberi test. Papiros-test. A Földön élt lélek világító része maradt benne. S hangtalan beszéde könnye, mosolygása, — szíve dobogása.”² Ahogy az ember Isten képére és hasonlatosságára teremtődött úgy testesül bele az író is könyvébe, ha lelki ember. A könyvírás számára szakrális dolog az Isten teremtő munkájába való bekapcsolódás: az Ida regényét idézve az „isteni legyen” meg- és újraelése. A könyvből az író lelke világít. Gárdonyi vallja: agyagedénybe zárt Isten-sugár az ember,³ „Istenből való részecske minden lélek.”⁴ „Életünk téves felfogása abból ered, hogy egynek véljük ezt a két fogalmat: ember és emberi test.”⁵ Ő magát az Isten-sugárral, a lélekkel azonosította, amely lélek felette kell (!!!) álljon a testnek: „Én lélek vagyok. A testem meg hús. Én vagyok a kocsis, a testem a kocsi.”⁶

Minden nap olvasta a Bibliát. Emberi habitusát Szent Pál első korinthusi levele⁷ alapján érthetjük meg. Ő lelki ember akart lenni. A Lélek utasítását követte, aszerint akart élni. Elfogadta, hogy ezt sokan nem képesek megérteni, de nem szűnt meg hirdetni, hogy a Lélek tanítása felette áll az emberi bölcsességnek. Más dimenzió.

Számára Jézus volt a követendő példa, az evangéliumok az életvezetési tanácsok: „A legfejlettebb lelkű ember Jézus volt, senki sem említi annyiszor a lélek és a test különvalóságát, mint ő, tehát senki nem is érezte annyira, senki se volt e tekintetben olyan tájékozott, mint ő, senki se adhat olyan biztos utasítást, mint ő. Utasításai az evangéliumokban vannak megírva.”⁸

Tordai Ányos, az egri jó barát, ciszterci szerzetes paptanáer és irodalomtörténész Amit nem tudunk Gárdonyiról című életrajz kiegészítésében⁹ mély hitét és útkereséseit helyezi előtérbe, kiemeli Krisztus és Mária szeretetét, emberi tisztaságát: „... Örömmel kell azt hirdetnünk, hogy alig van Isten-hívőbb, Krisztus-szeretőbb, Mária-tisztelőbb, másvilágban-bizakodóbb, tisztább tollú és erkölcsösebb írónk Gárdonyinál (...) keresett-kutatott, vizsgálódott szíve utolsó dobbanásáig. Az én lelke tele van Istennel, mondta a papnak pár órával halála előtt.” Tordai mindennapos vendége volt a Gárdonyi háznak, közvetlenül és személyesen ismerte az író, így az ő jellemzése a leghitelesebb.

A „lelke tele van Istennel” vallomás a Pesti Hírlapban úgy szerepel, hogy: „Az Isten az én szívemben lakik.”¹⁰ Mindkét állítás, de az utóbbi talán hangsúlyosabban a János evangéliumhoz vezet. Az igazi szőlőtőről szóló részhez.¹¹ Az evangéliumot élet-

1 A Miatyánkot nagybetűvel írom, mint ahogyan Nagyapám is tette, ld: GÁRDONYI József, Az élő Gárdonyi-II, Dante, Budapest, 1934, 209.

2 GÁRDONYI Géza: Földre néző szem Égre néző lélek, Dante, Budapest é.n., 32.

3 GÁRDONYI Géza: Földre néző szem Égre néző lélek, Dante, Budapest é.n. 189.

4 GÁRDONYI Géza: Földre néző szem Égre néző lélek, Dante, Budapest é.n., 109.

5 GÁRDONYI Géza: Földre néző szem Égre néző lélek, Dante, Budapest é.n., 110.

6 GÁRDONYI Géza: Földre néző szem Égre néző lélek, Dante, Budapest é.n., 102.

7 ld.: 1 Kor 2, 12-16.

8 GÁRDONYI Géza: Földre néző szem Égre néző lélek, Dante, Budapest é.n., 103.

9 TORDAI Ányos: Amit nem tudunk Gárdonyiról, Különlenyomat a „Magyar Kultúra” 1935. évfolyamából

10 Pesti Hírlap 1922 október 31-i számában: „Az Isten az én szívemben lakik” című cikk tudósít Dédapám haláláról

11 ld.: Jn 15, 1-17

vezetési útmutatónak elfogadó író Tordai jellemzése alapján bátran azonosíthatjuk egy szőlőtőből kinövő szőlővesszővel. Vonatkoztathatjuk rá az evangéliumi szakasz állításait. Mivel rajta maradt a Szőlőtövön ezért tiszta. A tisztaságát Tordai bizonyítja¹² amikor azt állítja, hogy Dédapám az egriek csak a Bebek-bástyáig tudták emelni, de a Jóisten még magasabbra vitte. A „még magasabbra vitte” azt jelenti, hogy keresztény értelemben élete célba ért. A Szőlőtő benne bő termést hozott. A termés bár a vesszőn érlelődött, a Szőlőtőé. Nem is lehet másé, hiszen a vessző a tőből táplálkozik, nem tudja és nem is akarja megváltoztatni helyét és feladatát, mert elhalna és terméketlen lenne. Addig tud élni és alkotni, amíg a Tövön van. Tudja, hogy a Tő mindent megad, ami a terméshez kell, és csak a tőle tudja kapni. Ebben a tudatban lehetett benne az a bátorság, hogy bármit merjen kérni, még azt is, hogy olyan regényt tudjon írni, ami minden embert megőriz az életre. A Szőlőtő és szőlővessző kapcsolata a szereteten alapul. Ez kell a jó terméshez. Ezt felismerni, ebben élni öröm. Mondhatnánk parancs...

A szerzetes irodalomtörténész, Sík Sándor is Tordaihoz hasonlóan észreveszi: „...vátesznek, a lélek papjának, emberek útmutatójának érezte magát. Gárdonyi Géza a betlehemi csillagot érezte céhe címerének, és hittel vallja, hogy csak az a jó könyv, amely tanítója a nemzetnek. (...) Egész alakja azonban életével és halálával, mélységeivel és különöségeivel, prédikációs könyvlapjaival és tiszta költészetével: impozáns erővel hirdeti a lélek szuverenitását, a halhatatlanság hitét, a szeretet evangéliumát. Ezt a tanítást írásaival beleépítette a jövő magyar generációk lelkébe. (...) Gárdonyi remeteforrásából mindig a tiszta felfrissülés vizét meríthetjük.”¹³

A hangtalan beszéd

A Gárdonyi féle könyv-meghatározás hangtalan beszédre vonatkozó kitétele a Titkosnapló alapján az íróban és olvasóban egyaránt meglévő Isten-sugár mentén felépülő metakommunikáció. Tudatosan bevonja olvasóit az alkotás folyamatába: „Az író hatalma nem abban rejlik, amit mond, hanem amit az olvasó fantáziájával mondat: ahogy az olvasó fantáziáját működteti.”¹⁴ „Semmit ki ne mondj, amit az olvasó maga kitalálhat.”¹⁵ A „kitalálás” reális lehetőséget ad az írói szándék félreértelmezésére. Az esetleges kudarcot Dédapám nem szeretné az olvasóra hárítani. Magára veszi. Művészi értékmérőnek tekintti. Az Ida regénye szavaival: „Legsikerültebben az a művész (alkot), aki azt a szép-rezgést úgy tudja formába önteni, hogy aki az alkotását nézi, vagy hallja, vagy olvassa, csak azt a szép-rezgést érzi, amelyet a művész érzett, mikor a műve fogant, mikor a művet alkotta, és befejezte.” Az olvasó fantáziáját az író az angyali sugallatokra szűkíti. Az olvasó is érzi — meg kell érezze — „Minden téma a végtelenség egy sugara alá állítandó.”¹⁶

Könnny és mosoly

A Göre levelek szerzője a Titkosnaplóban is hitet tesz a derű mellett: „Amelyik műben nincs mosolygás, olyan, mint a sótlan leves.”¹⁷ A humort, a komikumot manapság ritkán kötik össze a könnyel, kivéve olyan összefüggésben, hogy a nevetéstől néha kicsordul az ember könnye.

12 TORDAI Ányos: Amit nem tudunk Gárdonyiról, Különlenyomat a „Magyar Kultúra” 1935. évfolyamából

13 SÍK Sándor: Gárdonyi Ady Prohászka, Pallas Rt., Budapest, 1928, 398-403.

14 GÁRDONYI Géza: Titkosnapló, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1974, 55.

15 GÁRDONYI Géza: Titkosnapló, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1974, 55.

16 GÁRDONYI Géza: Titkosnapló, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1974, 60.

17 GÁRDONYI Géza: Titkosnapló, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1974, 97.

Hogy a könny is és a mosoly is a humor alkotórésze, nem ismeretlen gondolat. Sík Sándor is azt tartja, hogy: „bizonyos élmények tragikus, mások komikus sorsérzést válthatnak ki, sőt a humor formájában a kettő egyesülhet is.”¹⁸ Gárdonyi számára az egyesülés, egyesítés írói minősítő technika: „A komikus mű értéke mindig problematikus. Csak az igen finom humor becses. Ha könnycseppel van megszentelve.”¹⁹

Könny és mosoly ellentézis, ami szívesen alkalmazott írói eszköze: „Kalamári-sodban ne csak ténta legyen, hanem ellentézis is.”²⁰ „Az ellentézis az a varázsvessző, amellyel a legnagyobb rezgéseket keltjük. Az író hímzőrámája az ellentézis!”²¹ Célja van: „Az ellentézis természete, hogy rendet teremt. Oszt is, köt is. Árnyék és világosság egyszerre.”²² Gárdonyi úgy néz könyveire, mint Isten az emberre. Isten könnyel és mosollyal nézi teremtményét. A könnyet az agyagedény csalja a szemébe, a mosolyt az Isten-sugár és Jézus megváltó műve, ami már felülírta az ördög minden cselvetését. Világosság és sötétség, angyal és ördög egyszerre volt és van jelen életünkben.²³ Rendet Jézus kínszenvedése, halála és feltámadás teremtett azzal (az ellentézissel), hogy élénkélte: „A szenvedés szülte a szeretetet”²⁴ és bizonyította: „Nagy értékű széppé válik a rút, ha vonatkozásba kerül a világegyetemmel egy könnycseppel át...”²⁵

Szíve dobogása

A Titkosnaplóban a szív közel százszor fordul elő. A hangtalan beszéd egyik kulcs-szava. Reflektor szó, mert ahol előkerül mindig lelki, transzcendens fénnel világítja meg a szövegrészt: írói, olvasói, írói módszert, irodalmi értéket egyaránt. A szív képes az isteni szeretet fényét befogadni is, sugározni is. Dobogása az Isten-sugarat alkotó fény rezgésének hallható hangja. „Ami a szívből jön, a végtelenségből jön, s ami a végtelenségből jön mindenkinek kincse. A szív művei halhatatlanok.”²⁶

A Szunyoghy Miatyánkja

Szunyoghy Miatyánkja egy mondatban tér el az eredetitől. Szerzője a ments meg minket a gonosztól kérést ments meg minket a fantáziánktól-ra módosítja.

A regény 1913-ban született. Ha az életrajzban a fejezetcím alatti dátomokat tekintjük, akkor mindössze fél év alatt 1913. július 7. és december 3. között. Ha az életrajz egy másik mondatának hiszünk, akkor „két hónap alatt”.²⁷ Először a Pesti Hírlapban jelent meg folytatásokban. Az első rész 1913. december 25-én. Ezt sem Nagypám²⁸, sem Kispéter András²⁹ sem Z. Szalai Sándor³⁰ nem említik. Csak az 1916-ban megjelent könyvről írnak. A napló szerint a szerző kezébe 1916. április 9-én került az első nyomtatott példány. Már egy év múlva 1917-ben jelent meg a második kiadás.

18 SÍK Sándor: Az olvasás művészete, https://www.szepl.hu/irodalom/vers/sik/olvasas/olvasas_III.5.html 2020.07.21 in HIDASI Márk: Az irodalmi-esztétikai humor teológiai értelmezésének és alkalmazásának kísérlete, Előadás a III. Göre Gábor Humorkonferencián; <http://www.gardonyigeza.hu/wp-content/uploads/GGHumor-Konf/2016/GG-2016-Hidasi-Mark.pdf> 2020.07.21

19 GÁRDONYI Géza, Titkosnapló, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1974, 68.

20 GÁRDONYI Géza: Titkosnapló, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1974, 79.

21 GÁRDONYI Géza: Titkosnapló, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1974, 79.

22 GÁRDONYI Géza: Titkosnapló, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1974, 79.

23 GÁRDONYI Géza: Szunyoghy Miatyánkja, Singer és Wolfner, Budapest, 1917, 201.

24 GÁRDONYI Géza: Földre néző szem Égre néző lélek, Dante, Budapest é.n., 186.

25 GÁRDONYI Géza: Titkosnapló, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1974, 81.

26 GÁRDONYI Géza: Titkosnapló, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1974, 60.

27 GÁRDONYI József, Az élő Gárdonyi-II, Dante, Budapest, 1934, 212.

28 GÁRDONYI József, Az élő Gárdonyi-II, Dante, Budapest, 1934, 209-214.

29 KISPÉTER András, Gárdonyi Géza, Gondolat Kiadó, Budapest, 1970, 229.

30 Z. SZALAI Sándor, Arcok és vallomások, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977, 289.

Dédapám sokat gondolkodott írásainak a címén. Azt tartotta, hogy a „Rossz cím a jó művön olyan, mint elegáns emberen a rongyos kalap, vagy márványpalotán zsúpfedél.”³¹ A cím szoros összhangban van a művel: üzenetet hordoz.

Hét viadal volt az első címváltozat. A hét misztikus szám. Hét napból áll egy hét. Hét szín alkotja a szivárványt. Hét feje van a sárkánynak, és hetedhét országot bejárva lehet csak legyőzni. A regényben Imrefi hét napon keresztül viaskodik Szunyogyival, aki hét sokakat öngyilkosságba kergető történetet mesél el.³² A záró történetben Margit és Cselkey a hetedik oldalra írják a könyvekbe az egymásnak szóló üzeneteket, Margit hét órára ad találkát Cselekeynek.

A viadal emberek és állatok küzdelmét jelenti, áttételesen a test és a lélek harcát, ami totális és örök. A lélek és csak a lélek képes a sértő bűnökön felülemelkedve azokat legyőzni. A hét főbűn³³ külső és belső fullánkját képes kihúzni az irgalmasság — Szunyogy és Hedvig által gyakorolt — hét testi³⁴ és hét lelki³⁵ a bűnösöket meginteni, a tudatlanokat tanítani, a kételkedőknek jó tanácsot adni, a szomorúakat vigasztalni, a bántalmakat békével túrni, az ellenünk vétkezőknek megbocsátani, az élőkért és holtakért imádkozni. cselekedete. A hét történet sem képes megtörni a főhőst. Ő mindent eltűr és mindent elvisel. Elviseli a csapásokat, nem forral bosszút, továbblép, megbocsát. Még csak nem is vádol. A hét viadalba rejtett ellentétis a hetvenszer hétszer való megbocsájtás jézusi tanítása, és az a rmen, hogy „... bármily titokban cselekszel is jót, virága évek múlva is fejedre hulldogál.”³⁶

A Szunyogy Miatyánkja a második címváltozat. Ellentétis. A profán és a szent. Egy rovar és a keresztények legszentebb imája. Hatalmas feszültség. Célja van Megsejtenni, hogy „A témák témája a nagy ellentétis felé vergődő szív.”³⁷

A regényben több, a szereplő jellemére utaló névvel találkozunk. Margitot egy Csel(-)key nevű úr csábítja el, a kis Daninak Kígyó(-)ssy Péter őrmester ad szállást. Hedvig jelleme Jadwigájéval rokon.

Hogy a Szunyogy név mögött is keressünk üzenet, arra egy kis epizód bízgat. Fiumében döbben rá Imrefi, hogy találkozott már Szunyogyival, aki akkor durván viselkedett a feleségével. Ezért, mikor megtudja nevét, „hümmmentett” és arra gondolt „inkább Bivalydy lehetne”.

A Mai csodák című kötet egyik novellájának címe Légy és szunyog (szándékosan hagyom meg az eredeti írásmódot). A történetben három ember beszélget egy erdélyi fürdőben, akiket megzavar egy légy. Témát váltanak: mennyire zavarják az embert a legyek, férgek, szunyogok, mennyire jelentéktelenek, feleslegesek. Egyszer csak az orvos hirtelen fordulattal transzcendens síkra emeli a csevegést és azt mondja: „Néz-zétek az isteni rendet (...) a légy meg a szunyog életében. A légy meg a szunyog a takarító állatok rendjében azt a helyet foglalja el, amit a földmivelő nép az emberi tár-

31 GÁRDONYI Géza: Titkosnapló, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1974, 147.

32 gyerekkori trauma, az apa meg akarja ölni gyerekét, fiatalkori élmény: valótlan állítással (lopással) gyanúsítanak valakit, meghurcolják, megszegényítik, kiközösítik, kora felnőttkori trauma: a szegény fiú nem veheti el azt a gazdag lányt, aki őt szereti, mert a szülők nem engedik, fiatalkori özvegység és kicsi gyermek temetése, hivatásbeli válságok: a végzett munka nem boldogít, saját hibából nem érhető el a már biztosnak látszó cél, erkölcsi válság: a becsületesség anyagi meglehetetlenültséhez vezethet, házastárban való csalódás.

33 Kevélyesség, fősvényesség, bujaság, irigység, torkosság, harag, jóra való restség.

34 Az éhezőknek ételt adni, a szomjazóknak italt adni, a szegényeket ruházni, az utasoknak szállást adni, a betegeket és a börtönben levőket látogatni, a halottakat eltemetni.

35 a bűnösöket meginteni, a tudatlanokat tanítani, a kételkedőknek jó tanácsot adni, a szomorúakat vigasztalni, a bántalmakat békével túrni, az ellenünk vétkezőknek megbocsátani, az élőkért és holtakért imádkozni.

36 GÁRDONYI Géza: Földre néző szem Égre néző lélek, Dante, Budapest é.n., 185.

37 GÁRDONYI Géza, Titkosnapló, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1974, 62.

sadalomban. Ha ezek nem volnának, a bacillusok meg a baktériumok sokasága egypár hét alatt ellepné a világot, mint a hordót a penész.”

A szunyog metaforát — a társadalmi analógiát — az író maga fejti ki.³⁸ Az az állat, melyet mindenki csak zavarónak tart, csípéséért le akar csapni, követendő és pozitív emberi tulajdonságot személyesít meg! A Gárdonyi számára kedves földművelő ember metaforájává lesz. A szunyog — és Szunyoghy alakja — az ellentézis szabálya szerint erkölcsi példaképpé és áttételesen az akkori és a mindenkori elkényelmesedett világot megszégyenítő és megtisztító jelképpé válik. Csípős (szunyogcsípős) ironia, mely hangtalanul azt hirdeti, hogy a rosszat magukba szívó, a világot ezáltal megtisztító embereket nehéz követni. Útik, verik, csapkodják őket a tétovázva vagy kifejezetten kényelemben élők, mint a melegben napozók és sütkérezők a szunyogot. Pedig Szunyoghy nem tesz mást, mint imádkozik: „Aki Istenről gondolkodik, imádkozik. Aki alkotásait csodálja, imádkozik. Aki bizalommal néz az égre, imádkozik. És legjobban imádkozunk akkor, mikor Istenre való gondolással segítünk embertársainkon.”³⁹

A regény keletkezésével kapcsolatban Gárdonyi József életrajza a naplót idézi: „1913. július 8.

A pozsonyi temetőben egy fiatalembert találtak. Pisztoly hevert mellette. A mellén seb. Mellette egy könyvem s rajta ceruzával ez a jegyzet: »Ez a könyv csaknem visszatartott az öngyilkosságtól.«

Nem írta az újság: melyik könyvem volt az. De én mindjárt arra gondoltam: Hogyha ez a könyv csaknem visszatartotta a maga meggyilkolásától azt az embert, írhatnék talán olyan könyvet, amely bizonyosan megtartja sokakban az életet, – hiszen csak azt kell megvilágítanom, hogy a fantázia zavarja meg a halálra keseredettek elméjét.

Beállítok egy embert az élet legnehezebb forgói közé s felvértetem a fantázia ellen való küzdelemre a fantáziának a filozófiai megismerésével. Megbecsüli a fantáziát, míg kellemes, de rátípor, mihelyt kínzó: az értelme mindig erősebb.”⁴⁰

A regény arról szól, hogy egy összejövetelemmel egy fiatal rendőrtiszt — Imrefi Dezső — elmeséli Szunyoghy Dániel történetét úgy, ahogy magától Szunyoghytól hallotta. A detektív egy csaló után megy Fiáméba, ahol feltűnik neki és gyanússá válik. Együtt szállnak az Amerikába induló hajóra. Egyikük a csaló után, másikuk az új élet reményében. A nyomozó beszélgeti gyanúsítottját. Ő mesél, de közben megismerkedik egy özvegyasszonnyal és kislányával, Bözsikével. Tanítja a kivándorlókat angolra, segít nekik megérkezni. Mire Imrefi megtalálja a csalót, Szunyoghy végére ér élettörténetének, kiderül erkölcsi nagysága, igazolódik filozófiájának igazsága. Miatyánkára maga Imrefi mondja az áment ezzel engedve útjára Szunyoghyt, az özvegyet és a kis árvát.

Nagyapám az életrajzban detektívregénynek is, és életregénynek is nevezi a könyvet: „Gárdonyi Géza is átélte fiatalon a nagy pillanat lélekrezdülését. Ezért is sietett oly gyorsan mentésükre azoknak, akik az ő sorsában talán lelki vigasztalást találnak.”⁴¹ Én a Debrecenben és Kolozsvárváron játszódó epizódokban az ottani tanárokkal való beszélgetésekben Sándor és József fiaihoz köthető emlékeket sejtek.

38 KOVÁCS Gábor is megfigyelte, hogy Gárdonyi a legyek, hangyák, pókok és méhek világának bemutatásával képes rámutatni az emberek világának működésére In: KOVÁCS Gábor: Legyek, bolhák, piócák (Gárdonyi Géza: Hosszúhajú veszedelem – Finum Ilka) <http://www.gardonyigeza.hu/wp-content/uploads/GGHumor-Konf/2016/GG-2016-Dr-Kovacs-Gabor.pdf>

39 GÁRDONYI Géza: Földre néző szem Égre néző lélek, Dante, Budapest é.n., 175.

40 GÁRDONYI József, Az élő Gárdonyi-II, Dante, Budapest, 1934, 211.

41 GÁRDONYI József: Az élő Gárdonyi-II, Dante, Budapest, 1934, 212.

Sándor Debrecenben, József Kolozsváron végezte a gazdasági akadémiát.

Szunyogyh szavai alapján haláltánc: danse macabre⁴² is lehetne a műfaj. A napló egyszerre tartja küzdelmek történetének és filozófiai műnek. Filozófiája alapján tézis-regényként is meghatározható.

Pszichológiai és Istenhitre buzdító írás is. Bemutatja az embernek az embert, elmagyarázza, hogyan lehet megtalálni a nehéz helyzetekből kivezető utat: „Az ember is, - már aki feljebb lát a háztetőnél (a Magasságban bizakodik). Lássá, ha ilyesmire is gondolunk, másképp ítéljük meg a magunk kis bajait, amelyeket csak a képzeletünk óriásit el, fekete fellegekké. Sed libera nos a phantasia nostra...”⁴³

Szunyogyh Jóbbhoz hasonló (igaz embernek) tartja magát: „ültem kókadat fejjel, mint Jób a szemétdombján”.⁴⁴

A magyar lélek megtestesítője, Gárdonyi alkotta Jézus-követő magyar lelki ember, aki Izajás szavait juttatja eszünkbe és sorsa nem véletlenül Jézusra emlékeztet: „Megvetett volt, utolsó az emberek között, a fájdalmak férfia, aki tudta, mi a szenvedés; (...), megvetett, akit bizony nem becsültünk sokra. Bár a mi betegségeinket viselte, és a mi fájdalmaink neheztedek rá, mégis (Istentől) megvertnek néztük, olyannak, akire lesújtott az Isten, és akit megalázott.” (Iz 53, 3-4)

Gárdonyi közvetlen utalásokkal is erősíti a jézusi párhuzamot. A második történetben, tudatos sorsvállalása kezdetén, mikor Danit lopással gyanúsítják tizenkét éves. Olyan idős, mint a jeruzsálemi templomban az Atyját megvalló Jézus. Arca szenvedő Jézus arc: „arcomon vér és nyál és kín”.⁴⁵ Kicsapatása az iskolából pilátusi ítélet: „se ártatlansága, se bűnössége nincs bizonyítva, de az iskola jó hírének megőrzése miatt”⁴⁶ mennie kell. Jézus sorsa lesz osztályrésze: „mindenkinek van hajléka, csak nekem nincsen”⁴⁷.

Szunyogyh története a lelki emberek története. Érdekesen sejteti ez a regény alcíme: „A háború előtti időkből”. Ez áttételes utalás. Nem az 1913 évi megjelenésre emlékeztet és nem a dúló világháborúra. Sokkal inkább a jó és rossz örök, az emberben belül zajló de nem országok, nemzetek közötti harcára. Nem a földi élet és jólét a háború tétje, hanem örök élet vagy az örök halál. Szunyogyh Ádám leszármazottja, aki mindenki rokona, és akinek mindenki rokona⁴⁸. A kísértésekkel gyerekként, szegényként, gazdagként egyaránt szembesül. Minden története az örök halál, az öngyilkosság lehetősége, és az örök haláltól való megmenekülés, az élet melletti döntés. A könyv az élet újraértelmezésére biztat: „- Új kapcsolatokat kell keresnünk az élettel, barátom. Első kapcsolat az egészség. ... a második (...) A szeretet, a családi szeretet. Mindenki iránt való szeretet, aki velünk egykenyérből szeli a falatját. Mindenki iránt való szeretet, aki magyar szavakat mond álmában. De van még egy harmadik kapocs is, vagy talán az illik elsőnek: a bizalom a Magasságban. Bizony ez az első, a legelső. Minden éjjel kigyúlnak fölöttünk a fényjegyek: hogy odafenn is van valami. A hajó is azokhoz irányodik.”⁴⁹

42 Id: Szunyogyh és Imrefi párbeszéde: „Isten engem nagyobb mozigéppel szerelt föl, mint a földieket szokta. Nekem már nyolc éves koromban megjelent a halál képe is: a danse macabre”, 30. old

43 GÁRDONYI Géza: Szunyogyh Miatyánkja, Singer és Wolfner, Budapest, 1917, 232.

44 GÁRDONYI Géza: Szunyogyh Miatyánkja, Singer és Wolfner, Budapest, 1917, 146.

45 GÁRDONYI Géza: Szunyogyh Miatyánkja, Singer és Wolfner, Budapest, 1917, 43.

46 GÁRDONYI Géza: Szunyogyh Miatyánkja, Singer és Wolfner, Budapest, 1917, 44.

47 GÁRDONYI Géza: Szunyogyh Miatyánkja, Singer és Wolfner, Budapest, 1917, 46.

48 gondoljunk arra a jelenetre amikor Danit származása miatt szegényíti meg a gróf

49 GÁRDONYI Géza: Szunyogyh Miatyánkja, Singer és Wolfner, Budapest, 1917, 232.

Gárdonyi filozófiai gondolatai emberfogalmára épülnek („Agyagedénybe zárt Isten-sugár az ember”).⁵⁰ Szunyoghy története rávezet, hogy az életet nem csak az agyag, hanem az Isten koordinátarendszerében is értelmeznünk kell. A két rendszer független is, meg nem is. Attól, hogy az agyag nem vesz tudomást az Istenről, attól Isten létezik és nem felejtkezik meg az agyagról. Az agyagedények az Isten-sugár okán sem lehetnek függetlenek egymástól, következésképp a nemzetet is kötődik a Teremtőhöz. Az agyagedények földi életükben szabadságot kapnak a Teremtővel és más agyagedényekkel való kapcsolat építésére, a nemzet megtartására vagy pusztítására, általánosságban az Isten-sugár izzítására, vagy kioltására. Amíg az agyagedény él, az Isten-sugár benne működik, képes erőt adni, vigasztalni, ösztönözni arra, hogy helyes úton járjon, vagy ha arról letért, oda visszatérjen.

Az ember szabadságfoka a jelen. A jelen két irányban hat. Előre és hátra. Az anyagedény múltja az Isten-sugár jövője. Az agyagedény időben él, az Isten-sugár szeretetben. A döntések adott pillanathoz kapcsolódnak. Lehetnek jók és rosszak. Az agyagedény nem maga dönt: „Mintha mindenki mellett járna ördög is, angyal is. Olykor cselekszünk rosszul, s nem tudjuk miért, csak mikor ránk zuhan a következménye. És olykor cselekszünk jól, mintha angyal mozdította volna rá a gondolatunkat. De az angyal mindig készülés nélkül cselekszik. Az ördög készüléssel, a fantáziánkat színes lámpással bódítva. Boldog, akinek az angyala ébren van, és elfújja az ördögnek a lámpását.”⁵¹

Az embert a boldogság utáni vágy hajtja. De sajnos a boldogságfogalmunk rossz. „Csak a gyermek (aki a teremtő Istent vallja Atyjának) tud boldog lenni.”⁵² „A boldogság (...) nem tanultságból kél, se helyből, se pénzből, se rangból.”⁵³ A boldogság titka, a jézusi kérdés teljesítése: „Legyetek olyanok, mint a gyermekek...” (Mt 18, 3). A regény sokszor idézett gyönyörű gondolata: „A boldogságnak hát órája volna, valami olyanféle, mint a gáz-óra, gőz-óra, mindenféle dinamó-óra a boldogság órájának két mutatójára ez a két szó volna írva: VAN és LESZ. A VAN a kismutatón, a LESZ a nagymutatón. A nagymutatót a fantázia hajtja. A kismutatót a szeretet.”⁵⁴ A boldogság a jelenben dől el. „A múlt nem a tied, csak az utána vonuló árnyék. A jövő nem a tied, csak az elédbbe vetődő sugara. /Az óra a tied, csupán az óra, amelyben élsz. Ne siess ki belőle, ha napfényes, virágos békességgel teljes: a világ minden üzlete nem ér fel a szívnek egy boldog órájával.”⁵⁵

A regény arra tanít, hogy a szeretet gazdagság.⁵⁶ Boldogságforrás. Ezzel élni kell. Meg kell fogadni Szent Pál gondolatait (1 Kor 12,12-31; Tit 2 és 3), hogy legyünk boldogok abban az életállapotban, amibe beleszülettünk, örüljünk annak a feladatnak, amit kaptunk (Ef 4, 1-24). Ha elfogadjuk, amit kaptunk, rájövünk, hogy agyagedényünket a Teremtő erre a feladatra formálta, ezzel a feladattal és ezekkel az adottságokkal tudunk legjobban bekapcsolódni Isten teremtő művébe, így tudunk a legtöbbet nyújtani másoknak, a világnak. Ez az elfogadás tesz bennünket képessé a szeretet megélésre, mert „Minden foglalkozás boldogít, ha szeretjük azt a foglalkozást: mun-

50 GÁRDONYI Géza: Földre néző szem Égre néző lélek, Dante, Budapest é.n. 189.

51 GÁRDONYI Géza: Szunyoghy Miatyánkja, Singer és Wolfner, Budapest, 1917, 201.

52 GÁRDONYI Géza: Szunyoghy Miatyánkja, Singer és Wolfner, Budapest, 1917, 95.

53 GÁRDONYI Géza: Szunyoghy Miatyánkja, Singer és Wolfner, Budapest, 1917, 151.

54 GÁRDONYI Géza: Szunyoghy Miatyánkja, Singer és Wolfner, Budapest, 1917, 152.

55 GÁRDONYI Géza: Földre néző szem Égre néző lélek, Dante, Budapest é.n., 206.

56 GÁRDONYI Géza: Szunyoghy Miatyánkja, Singer és Wolfner, Budapest, 1917, 108.

kánkat, mesterségünket, művészetünket, - boldogít. Nem a foglalkozásunk boldogít, a foglalkozásunk szeretete boldogít. A szeretet boldogít.”⁵⁷

A magyarság akkori — de talán mindenkori — sorskérdése is témája a műnek: „- Ha nincs rendjén a gyomrunk, nincs rendjén a fejünk se, fejünk ablaka se: nem bízunk a jövőben. Se a magunkéban, se a másokéban, se a nemzetében. De ha rendjén a konyha, rendjén a ház is: vidáman tekintünk ki az ablakon: van élet kint is. A magyar nemzet is él. Él és virágozni fog.”⁵⁸ Dédapám e regényben a magyarságot is óvja, inti az öngyilkosságtól. Szunyogh a történet zárójelenetében tiszta lélekkel új társakkal új életet megy kezdeni egy új világban. Sorsa részben jóra fordult. De a zárójelenettel megszakad. Annyit tudunk, hogy a hajó a többi magyarral együtt távolodik Magyarországtól. Imrefi ámenje után egy új élet, egy új közös történet kezdődik. Mivel Szunyogh magyar lelki emberként a magyarságot is szimbolizálja az ő további élete a magyarság sorsa, melynek nagy kérdése a megmaradása. Imrefi „zöld mohájába burkolt”⁵⁹ ámenje, a szelíd óhajítás, a „vajha úgy lenne!”⁶⁰ előrevetített remény, hogy a magyarság sem pusztítja el magát, mert hiszen az új világban is ott lesz, lesznek a Szunyogh Dánielek, akik ott is a Miatyánk szellemében élnek.

Utóélet

A Szunyogh Miatyánkja volt Gárdonyi utolsó regénye, melyet maga rendezett sajtó alá.

A könyv formában való megjelenés évéből, 1916-ból kilenc újság, illetve folyóiratcikket⁶¹ találtam, melyek e regénnyel foglalkoznak. A fogadtatás nem egységes. A Budapesti Hírlap – mely elsőként már március 4-én bemutatta a könyvet - érdekesítően kalandosnak, a Pesti Hírlap teljesen újszerűnek és lebilincselőnek, a Budapesti Szemle fordulatosnak, változatosnak és szórakoztatónak látta és megjegyzi, hogy „Külön büszkeségünk, hogy ez a kiválóan becses Gárdonyi-regény először lapunk hasábjain látott napvilágot.” Az Új időkben Balla Ignác páratlan pszichológiai tanulmánynak nevezi. A Magyar Figyelő azt emeli ki, hogy Gárdonyi írásmódja ebben a regényben tökéletessé tisztult, műve a gondolkodás és írásművészet jeles termékei közé tartozik. Andor József az Életben úgy fogalmaz, hogy nem kivételes ajándék, mégis szívből jött és szívhez szóló meglepetés. Schöpflin Aladár a Nyugatban megjelent elemzésében jónak tartja az első személyű elbeszélést, méltatja az elmés és érdekes keretet, sőt azt is állítja, hogy a regény néhány lapja a legszebbek közé tartozik, amelyeket valaha írt, ugyanakkor nem sok újat talál benne és nem érti a földöntúli üzeneteket.⁶² A Katolikus Szemle nem ezt tartja Gárdonyi legjobb regényének. A kritikák, illetve méltatások alapvetően a szerkesztéssel, a történettel foglalkoznak, de kitérnek a mondanivalóra is.

Két kritikát külön is kiemelnék. Nem szeretném, ha az Új időkben és az Új nemzedékben megjelent írások teljesen a feledés homályába vesznének.

57 GÁRDONYI Géza: Szunyogh Miatyánkja, Singer és Wolfner, Budapest, 1917, 152.

58 GÁRDONYI Géza: Szunyogh Miatyánkja, Singer és Wolfner, Budapest, 1917, 232.

59 in: GÁRDONYI Géza: Álmodozó szerelem, Győri Közlöny, 1886.

60 in: GÁRDONYI Géza: Álmodozó szerelem, Győri Közlöny, 1886.

61 1/Budapesti Hírlap 1916 március 4., 2/ Az Élet 1916 1.száma Kultúra rovatában az 506 és 507.oldal, 3/Új idők 1916 április 30., 4/Pesti Hírlap 1916 április 30., 5/ Uj nemzedék 1916.június 25. 6/Nyugat 1916. 13. szám, 1916 július 1 Schöpflin Aladár, 7/ Magyar figyelő 1916 augusztus, 8/Katolikus szemle 1916 959-960 old., 9/ Budapesti Szemle. 1916. 168. kötet, 305-307 old.

62 „Milyen érdekes volna ez az ember (Szunyogh), ha életfölköti lelki ereje csakugyan meg volna magyarázva, ha emberfölköti lelket tudnánk benne látni.”

Balla Ignác az Új időkben transzcendens bölcsességre épülő, az ember természetét és döntéshozatali mechanizmusát egészen újszerű módon magyarázó páratlan pszichológiai tanulmánynak tartja a regényt. Azt állítja, hogy a „klasszikussá nemesedett világirodalom, az új francia naturalizmus megteremtőinek, Flaubertnek és Stendhalnak regényeiben találunk csak ilyen lelki problémákat. És ezért tudja lekötni a legmagasabb, legfejlettebb igényű regényolvasó-publikum érdeklődését is, amelyre többek között méltóvá teszi az is, hogy nemcsak története, akciója van ennek a regénynek, hanem, hogy ez a könyv egyúttal olyan pompás kis galériája is a biztos kézzel, művészi erővel megfestett lelki-portréknak, aminőkkel a klasszikus értékre jogot tartó regények indulnak el hódító útjukra. Mert az igazi művészet — a szó legnemesebb értelmében — nemcsak mesét tud szőni és bogozni, hanem embert is tud teremteni a papíron: érző és vérző szívű embert, aki vergődik és gyötrődik, ha arca, mint valami élő álarc, nem is árul el mindebből semmit sem.”

Az Új nemzedékben megjelent írást Dédapám biztosan olvasta, hiszen a Titkosnaplóban meghatottsággal említi: „az Új Nemzedék múlt vasárnapi száma úgy ír a Szunyoghy-ról és rólam, ahogy még magyar íróról nem írtak.”⁶³ Az Új Nemzedék 1916. június 25-i számában egy akkor huszonnyolc éves író, Lendvai István⁶⁴ jegyzi a Gárdonyi Géza Szunyoghy Miatyánkja, Babits Mihály Recitativ című könyvismertetést. Fontosnak tartom, hogy egy nyugatos és egy nem nyugatos alkotót láttat egyszerre. Mindkettőnek a lelke érdekl. A Titkosnapló alapján mi már tudjuk, a meghatottság oka az volt, hogy Lendvai téziseiben felfedezte a rejtett írói szándékot és ezt osztotta meg a nagyközönséggel. Babitsról és Gárdonyiról egyformán azt állítja, hogy mindketten túlnőttek az esztétika keretein. Ez a Titkosnaplóban így hangzik: „Esztétika: szép az, amit, ha csak egy percre is, szeretünk, ami meleg érzést kelt bennünk. Csak a meleg érzés, megindulás, ihlet az értékes.”⁶⁵ Gárdonyit „szent értelemben” nevezi magyar-nak. Ez összecseng azzal, hogy „A magyarság nem kalapdász, hanem a szíve mélyében viseli a magyar, mint tenger csigája, a gyöngyét.”⁶⁶ Azért beszél Lendvai Szent magyarságról, mert „... a legtartalmasabb magyar pszihét olyan arányokban jeleníti, amilyen értelemben és arányokban Tolsztoj az orosz-ságot és Anatole France a franciaságot”. Ez a meglátása két vonatkozásban is érdekes. Észreveszi, hogy Gárdonyi tudatosan magyar hősképet állít példaképként olvasói elé (gondoljunk csak az Egri csillagok keletkezésének történetére⁶⁷) és hogy ezt világirodalmi szinten teszi.

Amikor Lendvai Gárdonyi önzetlen magyarság-szolgálatáról beszél, hogy „az elhivatás és tehetség hevületében nem látja (Gárdonyi), hogy hiányzik mellőle az a publikum, az a nemzetpublikum, amely több a kiadói szempontnál, a példányszámnál” mi tudjuk, hogy emögött, az író részéről tudatos elhatározás és önnevelés, önfegyelem, szinte aszketizmus állt: „Kezdetben a művész önző célt szolgál, aztán magáért a művészetért dolgozik, aztán személyét is, művészetét is odaajándékozza a társadalomnak.”⁶⁸ „Mindenki élete erre a kérdésre felel meg: mit akar? A legtöbb ember kapni akar. Az igazi író azonban alkotni akar, vagyis adni. Minden egyéb mellékes neki.”⁶⁹

Lendvai elemzése zárómondata Babits kapcsán foglalja össze a gondolatmenet

63 GÁRDONYI Géza, Titkosnapló, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1974, 22.

64 https://hu.wikipedia.org/wiki/Lendvai_István 2020.07.18.

65 GÁRDONYI Géza, Titkosnapló, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1974, 81.

66 GÁRDONYI Géza, Titkosnapló, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1974, 48.

67 GÁRDONYI József, Az élő Gárdonyi-II, Dante, Budapest, 1934, 18-19.

68 GÁRDONYI Géza, Titkosnapló, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1974, 49.

69 GÁRDONYI Géza, Titkosnapló, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1974, 40.

lényegét: „ha a vér és szurony nacionalizmusát szabad volt megcsinálni, nem lehet-e megcsinálni nálunk egyszer a lélek nacionalizmusát?” Ez az ellentézis az emberi, politikusi, kritikusi, művészi felelősségre való utalás, Gárdonyi szavaival: „A lelki embereken volt mindig a világ szeme. Az állati embert megvetettük. Erő s gazdagság szívet nem hódított. De a lelki embereket holtuk után is isteni tisztelettel becsülte meg a népek emlékezete, a lelkiség ösztönös tisztelete.”⁷⁰

Helye az életműben

A Miatyánkot Dédapám pályája kezdetén az *Álmodozó szerelemben*⁷¹ mondatonként elemezte. Fontos, az életet végig kísérő, születésnél és halálnál felkiáltó jelként szereplő imádságnak tartotta: „Háromszáz millió ember rebegi el mindennap e gyönyörű költeményt, melyet tizenkilenc századdal ezelőtt alkotott az istenlelkű szerző. Ezt dadogja mindennap az ártatlan kised; ezt sírja el a bűnbánó; ebben talál vigasztalást a sorsüldözött; ezzel ad hálát a boldog; ennek szavaival esd kenyérért a koldus; ezt reszketi el a fonnyadt ajkú agg; ez a születés örömdala; a halál búcsúszava; ezzel kísérik az eltávozott lelket mennyei útján: ezzel könyörgünk érte.”

Filozófiai összegzésnek is tekintette: „Ebben az egyszerű miatyánkban — melynek említésére a mai hite fogyott kor mosolyog, — több gondolatremek van, mint a világ összes költőinek műveiben; több bölcsesség, mint az ó- és újkor minden filozófusának koponyájában...”

Hosszan elmélkedett a megbocsátás mechanizmusán. Az imádkozó ugyanis azt feltételhez köti. A „Bocsásd meg a mi bűneinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétetteknek.” Kérés és feltétel egyszerre. Ezáltal „Rettenetes ítélet a haragvóknak, átok azokra, akiknek bosszú forr a szívökben, mert ezzel önmagát ítéli el az imádkozó; magára idézi az Isten büntető kezét: annyi, mintha átkot mondana önféjére.” A Miatyánk következő mondta az Álmodozó szerelem gondolatsorát folytatva: „Megbocsátunk tehát, és könnyebbülten sóhajtunk fel: <<Ne vígy minket a kísértésbe>>, hogy szelíden élhessünk, mint a galambok: üdvözítő édes szeretetben, mint az Isten gyermekeinek kell. A megbocsátás és a kísértéstől való megszabadítás kérése után „Az égi Hatalmasság segítségét kérjük, hogy <<minden gonosztól szabadítson meg minket.>>”.

Az Álmodozó szerelem e részletét — a megbocsátás, kísértéstől való megóvás és a gonosztól való menekülés — a Szunyogy Miatyánkja szellemi előzményének tekinthetjük. Már itt átírja a kérést, bővíti, magyarázza a vonatkozó szövegrészt. Nem egyszerűen a gonosztól beszél, hanem azt mondja: „minden gonosztól szabadítson meg minket.” Szunyogy története azt bizonyítja, hogy a Miatyánk élhető, követhető embervezetési útmutató.

Ebbe az írásba más fontos műveiből is átvész részleteket. Az írói küldetéssel foglalkozó Mese a szekérről című novellát idézi fel a történetet indító beszélgetésben a foglalkozások vetélkedése.

Hedvig alakja a lekedvesebb regényében szereplő Dzsidsiájéval rokon, az ő tyúkrok iránti szeretete Zétéával. A felgyújtott kúria látványa szintén A Láthatatlan emberre, annak zárójelenetére emlékeztet.

A kis árvát — Bözsikét — nevezhetnénk a „Hatalmas Harmadik”-nak.

70 GÁRDONYI Géza, Titkosnapló, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1974, 62.

71 1886: Győri Közlöny

Az öreg tekintetést idézi a „Micsoda? Rábizonyosodott, hogy becsületes? Ez valóban ritkán történik meg Budapesten” kérdés, valamint az, hogy a grófi inasnak nem szabad pipáznia, továbbá Szunyoghy gépies mozdulatai, mikor felgyújtja a házat.

Az emberiség története öt mondatban szabadverse prózai változata került be a regénybe:

<p>Az emberiség története öt mondatban:</p> <p>A világosság szülte az életet.</p> <p>Az élet szülte az akaratot.</p> <p>Az akarat szülte a bűnt.</p> <p>A bűn szülte a szenvedést.</p> <p>A szenvedés szülte a szeretetet.</p>	<p>Valami különös szép törvény az Istennek földi rendjében, hogy minden szerencsétlenségünkéből valami jó fakad. Minden keserűségünkéből valami édesség. Minden könnycseppünkéből, valami boldogság. Minden szenvedés gyöngyöt terem. Néha mingyárt is. Néha napok mulván, vagy évek mulván, vagy talán csak a másvilágon, - de gyöngyöt terem minden szenvedés.</p>
--	--

⁷²A Levél Brassai Sámuel úrnak című versének utolsó versszakában említett pókháló fonál ihlethette Dani első öngyikossági kísértéstől való megmenekülésének indokolását, hogy „A Teremtő láthatatlan erős fonállal köti a mi lelkünket is az élet fájához”:

Óh mondd: úgy vagyunk-e, mint az erdő fája,
 mely aggon visszadől a földnek porába;
 vagy úgy, mint ama nagy égitestnek fénye:
 remegve szállongók, minden sötétségbe;
 s nem tudva: mi élet, mi halál, mi álom,
 csak csüggünk a hiten, mint a pók a szálon.

(Levél Brassai Sámuel úrnak) S mégsem ugrottam a vízbe.

Mi tartott vissza? Ma már tudom: az élet becsének az érzete. Ösztönös érzés. Minden élő teremtményben megvan. A pillangó, amelyik a faleveleket odaköti finom fonállal a fához, hogy ha majd jön az ősz, ne hulljon le a fiaival, hanem elviseljen minden esőt, minden havat, minden szelet a télen által, - az a pillangó nem tudja mit cselekszik, s amit cselekszik mirevaló? S mégis cselekszik. A Teremtő láthatatlan erős fonállal köti a mi lelkünket is az élet fájához.⁷³

Az Ida regénye előszava is két helyen érlelődik már. Az egyik az a jelenet, mikor Dani miután kisdíakként mindenholonnan kizárják és este az utcán találja magát felteszi magának a kérdést: „hova menjek”⁷⁴ A másik mikor ezután megmagyarázza, hogy a haláltól egy „rejtelmes erő”⁷⁵ mentette meg. Az extázis jelenet egyik elemének egy korai — A Titkosnapló gondolataira épülő — szövegvariánsát is felfedezhetjük: „A szeretet magyarázza meg a művészi lelkeket is. Szeret valami művészetet: hangszert, ecsetet, íróttalat. Mindig azon van a lelke, tehát mindig azt gyakorolja. Egyenkint fedezi

72 GÁRDONYI Géza: Szunyoghy Miatyánkja, Singer és Wolfner, Budapest, 1917, 52.

73 GÁRDONYI Géza: Szunyoghy Miatyánkja, Singer és Wolfner, Budapest, 1917, 32-33.

74 GÁRDONYI Géza: Szunyoghy Miatyánkja, Singer és Wolfner, Budapest, 1917, 49.

75 GÁRDONYI Géza: Szunyoghy Miatyánkja, Singer és Wolfner, Budapest, 1917, 50.

föl a művészete titkait, s azok mind örömek: a művészete bányájának az arany-leletei. Ha jófejú a művész, csodált emberré válik a gyakorlatai következtében. Ha tökkolop, abban nyugszik meg, hogy majd a későbbi nemzedék... De azért, ha szereti a művészetét, szereti az életét is”.⁷⁶

Világirodalmi kitekintés

Mindkét 1916-ból felidézett kritikában találunk utalást Gárdonyi világirodalmi jelentőségére. Ezzel az aspektussal sajnos sokáig nem foglalkoztak a Gárdonyi kutatók.

Mérföldkőnek tekintem ezért Kovács Árpád megállapítását, aki Dosztojevszkij és a Te Berkenye című regény kapcsán mondja: „A <<legújabb Gárdonyi>> titkának megfejtése száz év elteltével sem történt meg, bár szerencsére már elkezdődött.”⁷⁷ A Titkosnapló bejegyzéseit elemezve megállapítja, hogy „Az Attilát és Dobót követő Biri és Berkenye alkatú karakterek megteremtője új programja megvalósítása során a világirodalom legjelentősebb mestereinél, Poe-nál, Balzacnál, Dickensnél, Hugonál, Flaubert-nél, Gogolnál tájékozódik.”

Gárdonyi ebben a regényében Szunyoghy segítségével kicsit feltárukozik. Érzékelteti, hogy magát a legnagyobbakhoz is tudja viszonyítani. A viszonyítás erkölcsi alapról indul. A bevezetésben már említett gondolat az alapja, nevezetesen az, hogy a könyvírás szakrális dolog az Isten teremtő munkájába való bekapcsolódás: az Ida regényét idézve az „isteni legyen” meg- és újraélése. Gárdonyi ugyanis vallja, hogy „Az olvasmány, amely bennünk marad, lelkünknek részévé válik. A szép és nemes olvasmány nemes, szép és jó részévé; a rút, aljas olvasmány: mint a mocsokfolt, ami beleeszi magát a ruhánkba, hogy azt sem tudjuk, hogy került belé.”⁷⁸ Az író a regényhős szájába adja a kritikát. Szunyoghy mondja ki a Titkosnaplóban megfogalmazott igazságot: Rómeó és Otelló nem követendő emberi példák, nem pozitív karakterek. Rómeó erkölcsi hibája, hogy nem érzi az élet adta köteleességek vállalásának szükségét, nem látja saját szerepét, munkáját, feladatát az életben, elvakítja a szerelem ennek summája: „Ha Romeo munkára van nevelve, nem hal meg kedvese mellett”⁷⁹. Hamlet nem tudott uralkodni gondolatain, nem tudta elfogadni, hogy vannak fel nem tehető kérdések és ezek azért vannak, mert halálba taszítanak. Az éljek, vagy ne éljek⁸⁰ kérdés tabu. Otelló bírálata is summás: „Intelligens ember nem ordít és nem fojt.”⁸¹

Záró gondolat

Ady 1912-ben az új, Kovács Árpád 2014-ben a legújabb Gárdonyi titkát tárja olvasói elé.

Tanulmányom célja is egy régi-új regénynek a bemutatása volt. Nem más kortárs, vagy hasonló témájú írásokkal összevetve, hanem az írói szándékot keresve, a Titkosnaplóban megtalálható útmutatásokra támaszkodva, a korabeli kritikusok véleményét is figyelembe véve.

A Szunyoghy Miatyánkja azért született, hogy megóvja az embereket az öngyilkosságtól. Segítsen megértetni hogyan befolyásolja a fantázia a döntéseket, mi a helyes

76 GÁRDONYI Géza: Szunyoghy Miatyánkja, Singer és Wolfner, Budapest, 1917, 152-153.

77 KOVÁCS Árpád: A „legújabb Gárdonyi”: arccal Dosztojevszkij felé (A poétikai irányváltás kérdéséhezre való emelése), Filológiai Közöny 2014/2.

78 GÁRDONYI Géza, Titkosnapló, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1974, 53.

79 GÁRDONYI Géza: Szunyoghy Miatyánkja, Singer és Wolfner, Budapest, 1917, 94.

80 GÁRDONYI Géza: Szunyoghy Miatyánkja, Singer és Wolfner, Budapest, 1917, 226.

81 GÁRDONYI Géza: Szunyoghy Miatyánkja, Singer és Wolfner, Budapest, 1917, 246.

boldogság-fogalom, micsoda érték a szeretet, hogy a földi életnél van nagyobb kincs: az örök élet⁸², és ahogyan az emberek, úgy maga a nemzet is lehet öngyilkos.

Szunyoghy élete érdekfeszítő történet, amit úgy sző az író, hogy alakja erkölcsi példaképpé és áttételesen az akkori és a mindenkori elkényelmesedett világot megszügyenítő és megtisztító jelképpé válik.

A korabeli — 1916-os — kritikák java része észrevette a történet mögötti történeteket, és érezte az írói szándékot. Több kritikus világirodalmi párhuzamokra is rámutatott. Ezzel akkori meghatározó irodalomtörténészek is egyetérthettek, mert biztosan nem véletlen, hogy éppen a megjelenés évében is felmerült, hogy Gárdonyit Nobel díjra terjesztik fel.⁸³

A háború előtt tanult emberek számára még egyértelműek lehettek a regény erkölcsi értékei, mert 1950-ben a „nacionalista, klerikális vagy burzsoá reakciós felfogást” terjesztő művek közé sorolták és a könyvtárakból el kellett távolítani.⁸⁴

A hamburgi székhelyű Agentur des Rauhen Hauses 1961-ben Hans Thurn fordításában *Mit der Nacht vertraut* címen megjelentette.⁸⁵ A címadásból — ami szabadfordításban: Aki az éjszakát ismeri és szereti — arra lehet következtetni, hogy a hatvanas évek elején a német olvasók figyelmét a fordító a záró szerelmi történettel és Margit alakjával szerette volna megnyerni.

Z. Szalai Sándor és Tóth Gyula az 1962-ben napvilágot látott összkiadáshoz kapcsolódó tanulmányukban⁸⁶ megemlítik ugyan a korabeli kritika méltán elismerő voltát, állítva, hogy a dicséretnek azóta sem koptak meg, de csak Schöpflin gondolatait részletezik. Szerelmi tárgyú kisregényként határozzák meg a műfajt. Az ELTE lapjában 1963-ban még hírt adtak egy új kiadás megjelenéséről⁸⁷, de a Sötér féle irodalomtörténet⁸⁸ már nem említi, viszont 1969-ben rádiójátékként hallgatható volt⁸⁹. Kispéter András 1970-ben az iszákosság ellen írt (?!) egyik regényként említi⁹⁰, ami nyilvánvaló tévedés. Z. Szalai Sándor *Arcok és vallomások* sorozatban 1977-ben Gárdonyiról megjelent könyve ismét csak Schöpflint említve⁹¹ az összkiadás gondolatait ismétli. Nagy Sándor 2000-ben úgy fogalmaz, hogy Gárdonyi a Szunyoghy Miatyánkjában (és még más háború ideje alatt megjelent könyveiben) a háború veszedelme „helyére a szeretet, a humánus minden akadályt legyőző erejét állította”⁹². Brassai Zoltán 2003-ban a bravúros szerkezetet és Szunyoghy házasságának történetét emeli ki. Idézi Az

82 A címben szereplő Miatyánk hangtalan de annál hangsúlyosabb üzenete, hogy nem a szerelmi boldogság, nem a földi élet, hanem az örök élet a tét. A fogalom lényegi üzenetét a regényen belül a másik katolikus ima, a hiszekegy is megerősíti. Szunyoghy a hiszekegyet is értelmezi. ld.: GÁRDONYI Géza: *Szunyoghy Miatyánkja*, Singer és Wolfner, Budapest, 1917, 228.

83 GÁRDONYI Géza, *Titkosnapló*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1974, 22.: Mária 1916. Másodszor történik, hogy a Nobel-díjjal kapcsolatban említik a nevemet. Most a Borszem Jankó vasárnapi száma. Ez konstatálja azt is, hogy „magyarul senki se tud úgy: a nyelvnek nem ismert, új szépségei pompáznak” stb. Tehát hiába borítanak rám sötétséget.

84 Köznevelés - Minisztériumi rendeletek, közlemények, 1950 (6. évfolyam, 1-24. szám) 1950-03-01 / 5. szám

85 Érdekes, hogy a könyv recenziója említi 1913-as kiadást: Originaltítel: Szunyoghy miatyánkja, 1913 & 1916.

86 Z. SZALAI Sándor, TÓTH Gyula: Gárdonyi Géza kisregényei in GÁRDONYI Géza: *Ábel és Eszter Szépirodalmi Könyvkiadó*, Budapest, 1962, 489-492.

87 https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/EgyetemiLapok_1963/?query=szunyoghy%20miatyánkja&p-g=59&layout=s 2020. 08. 07.

88 Budapest, Akadémiai Kiadó, 1964—1966.

89 https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/FejerMegyeiHirlap_1969_09/?query=szunyoghy%20miatyánkja&p-g=146&layout=s 2020. 08. 07.

90 KISPÉTER András, Gárdonyi Géza, Gondolat Kiadó, Budapest, 1970, 203.

91 Z. SZALAI Sándor: Gárdonyi Géza, Szépirodalmi Könyvkiadó Budapest, 1977, 264-265.

92 NAGY Sándor: Gárdonyi közelében, Heves Megyei Múzeumi Szervezet, Dobó István Vármúzeum, Eger, 2000, 25.

emberiség története öt mondatban című szabadversre és az Ida regényére emlékeztető részeket, a Rómeó és Juliáról alkotott véleményt, a boldogságról, a szeretetről szóló szép mondatokat és méltatja az optimista hangvételt⁹³. Z. Szalai Sándor 2013-ban megjelent könyvében külön fejezet foglalkozik már a művel. Ismét előkerül a fogadtatás, és Schöppflin, de az akkori siker egyik titka: a transzcendencia is.⁹⁴

Tézisem, hogy a Szunyoghy Miatyánkja szakrális könyv, hiszen ahogyan Cs. Varga István állítja „egy alkotás azért és attól szakrális, vagyis szent, mert jézusi eszményt képvisel: szépséget, jóságot, igazságot, evangéliumi szeretetet, emberséget”⁹⁵. Dédapám lelki ember, számára a könyvírás az Isten teremtő munkájába való bekapcsolódás. Olvasóiban az Isten-sugarat látta. Ezen az alapon vonta és vonja be őket az alkotás folyamatába. Megadja az értelmezés szabadságát, de a metakommunikáció módját író minősítő kritériumnak tekinti. A jó író úgy ír, hogy az eszmei üzenet ne térhessen el az írói szándéktól: minden témát a végtelenség egy sugarával szemlélni. Ennek az írói elvárásnak a transzcendens vonatkozások kutatásával igyekeztem eleget tenni.

Részlet az Ida regényéből: - Mint ahogy a veleje-szegény gazdag elteszi az aranytálat, az elefántcsont fészületet, az igazgyöngy füzért, amelyben a szeme gyönyörködött, hogy teljes életére gyönyörködhessen benne, meg hogy a társaságát is gyönyörködtethesse vele; mentül több embert; mind a világot; és ha meghal, megmaradjon az a gyönyörűség a fiainak, a leányainak, azok társaságának, mind a világnak, továbbra is. Hát a művész is, hogy meglegyen, megmaradjon. Ez az isteni legyen!... Ezen elgondolkozhatasz...

S megállt, hogy ezt mondta.

- De hát a művész olcsóbban jut a maga kincséhez, gyönyörűségéhez. Ingyen. Dehogyan ingyen! - fakadt ki egyszerre magasabb hangon - Dehogyan ingyen! Irtóztató árat fizet érte. Az ifjúsága örömeit fizeti oda érte: aj, sok szenvedés, nélkülözés, sok felhő, sok tövis, sok keserves év az ár...

Mi nem a világ lelkét kaptuk, hanem az Istentől eredő Lelket, hogy megismerjük, amit az Isten a kegyelemben ajándékozott nekünk. Erről beszélünk is, de nem az emberi bölcsesség tanította szavakkal, hanem ahogy a Lélek tanít, lelki embereknek lelküket nyújtva. A testi ember nem fogja fel, ami az Isten Lelkéből ered. Balgaságnak tartja, s nem képes megérteni, mert lelkileg kellene megítélnie. Noha a lelki ember mindent megítél, őt nem ítéli meg senki. „Hiszen ki látta át Isten gondolatait, hogy oktathá őt?” Mi azonban birtokában vagyunk Krisztus gondolatainak. (1Kor 2, 12-16)

„„Mintha mindenki mellett járna ördög is, angyal is. Olykor cselekszünk rosszul, s nem tudjuk miért, csak mikor ránk zuhan a következménye. És olykor cselekszünk jól, mintha angyal mozdította volna rá a gondolatunkat. De az angyal mindig készülés nélkül cselekszik. Az ördög készüléssel, a fantáziánkat színes lámpással bódítva. Boldog, akinek az angyala ébren van, és elfűjja az ördögnek a lámpását” (201.old.)

„Sötétben állunk néha, magunk se tudva, hogy kerültünk belé. Csak meresztjük a szemünket, csak tapogatódzunk, bizonytalankodunk. És a szívünk hüledez./ - Merre? / S véljük, hogy semerre. / Csak tapogatódzunk. Lépünk. Meg-megállunk vakul. Fejünk felett talán kőszikla csügg? Lábunk előtt talán farkasverem vagy szakadék tátong?

93 BRASSAI Zoltán: Gárdonyi Géza, Vár Ucca Műhely, Veszprém, 2003, 180-182.

94 Z.SZALAI Sándor: Gárdonyi nagy útja, Kairosz, Budapest, 2013, 400-402.

95 CS. VARGA István: „Nyújts feléje védő kart...” Kőlcsey Ferenc: HIMNUSZ, Hungarovox Kiadó, Budapest, 2020, 11-12.

Talán kígyóra lépünk? Szívünk remeg, mint a nyárfalevél. / - Istenem!... / De mennünk kell, hogy kijussunk valamerre. Hát lépünk, bizonytalankodunk tovább és tovább. Az iránytalanságban. Vakon. Dermedezve. Tapogatódzva. Szemünket olykor könny önti el. Szívünket olykor elszorítja az aggodalom. Aléldozunk. / - Hova jutok?! / S nem érezzük a sötétségben, a bizonytalanságban, a veszedelmek között, a Halál el-ne-csússz ösvényén, nem érezzük, hogy egy láthatatlan jóságos kéz van a kezünkön. Vezet.”

Nem aprózom tovább: csak azt akarom elmondani, hogy nem keresi gödörig magavesztét, akiben életerő buzog. Csak épp hogy ötletképpen vetődik föl a halál gondolata is az elméjében. De az energiája mégiscsak felocsudik végre a csüggedtségből és bontakozást keres. Élni akarok! - kiáltja egy rejtelmes erő bennünk, - élni akarok!

Részlet az Ida regényéből: – Mint ahogy a veleje-szegény gazdag elteszi az aranytálat, az elefántcsont feszületet, az igazgyöngy füzért, amelyben a szeme gyönyörködött, hogy teljes életére gyönyörködhessen benne, meg hogy a társaságát is gyönyörködtethesse vele; mentül több embert; mind a világot; és ha meghal, megmaradjon az a gyönyörűség a fiainak, a leányainak, azok társaságának, mind a világnak, továbbra is. Hát a művész is, hogy meglegyen, megmaradjon. Ez az isteni legyen!... Ezen elgondolkozhatasz...

S megállt, hogy ezt mondta.

– De hát a művész olcsóbban jut a maga kincséhez, gyönyörűségéhez. Ingyen. Dehogysis ingyen! - fakadt ki egyszerre magasabb hangon - dehogysis ingyen! Irtóztató árat fizet érte. Az ifjúsága örömeit fizeti oda érte: aj, sok szenvedés, nélkülözés, sok felhő, sok tövis, sok keserves év az ár...

„Az életünk dolga nem az, hogy leányokat és asszonyokat mulattassunk ezen a földtekén. Nem paradicsommadár az ember, se nem tenyészállat. Mindenkinek ki van jelölve a munkája, akár bíborban született, akár rongyban. Ha Rómeó munkára van nevelve, ha gazda, vagy tisztviselő, vagy politikán buzgó elméjű fiatal-ember, akkor ő is erre gondol. Nem hal meg a kedvese mellett. Csak megsiratja szép keservesen. Mert ő nem célja az életnek, a szerelem nem főmunkája: a házasság nem végállomás. A nő csak társunk az életünkre. A szerelem csak a fajfentartó ösztönünk muzsikája. A házasság csak szerződés a születendő gyermekek sorsának a biztosítására. Haszontalan fráter volt az a Rómeó!

– És Júlia?

Vállat vont:

– Júlia? A nő a fantáziájával gondolkodik”

„- Mít hisz a hiszekegyből?

- A hiszekegyből? Az első mondatot.

Bólintott:

- Elég. Ha az első mondatot hiszi, hiszi az utolsót is.

- Az örökéletet?

- Azt. A kettő együtt jár. Ha nem hiszek Istenben, nem hiszek a másvilágban se. S akkor végső bontásában nem fontos semmi. Se egészség, se vagyon, se erkölcs, se reménység, semmi sem fontos, - maga az élet se. De aki hisz Istent, hiszi az örökéletet is, és akkor a földi életet is megbecsüli. Része az öröknek. Nem szabad elhajítanunk, mint valami rossz bakancsot.”

SOPRONI LICISTÁKBÓL LETT NYELVTUDÓSOK GOMBOCZ ZOLTÁN ÉS ZSIRAI MIKLÓS

A 2018-ban megjelent kitűnő líceumtörténeti kiadványban, a Líceumi Olvasókönyvben olvashatók ezek a sorok: „Minden évszázadban országos méretű fiakat tud adni a kis magyar önképzőkör [a líceumi Magyar Társaság]: Kis János, Döbrentei Gábor, Pákh Albert, majd e század [ti. a 20. század] elején Gombocz Zoltán, Zsirai Miklós e társaságból nőnek a magyar szellemi Pantheon arányáig” (Horváth Edit 46). A soproni Líceum történetéről szóló írásokban ismétlődően találkozhatunk az utóbbi két tudós nevével. Illendő és méltányos tehát, hogy emléküket a Soproni Füzetekben is fölidézzük.

A Magyar Nagylexikon összefoglaló értékelő mondatait idézem: Gombocz Zoltán „[e]lsősorban nyelvtörténész volt, munkássága azonban szinte az egész nyelvtudományra kiterjedt. Tanszéke és az általa irányított Eötvös Kollégium [helyesen: Eötvös Collegium] szellemi központ volt” (1999, 8. kötet. Magyar Nagylexikon Kiadó, Budapest. 697). Zsirai Miklós „[e]timológiai, őstörténeti, finnugor alaktani és tudománytörténeti kutatásokat folytatott, nyelvműveléssel és tudományos ismeretterjesztéssel is foglalkozott” (i. m. 2004, 18. kötet, 908). Hogy azonban részletesebb, pontos és ellenőrizhető képünk legyen szakmai életpályájukról, közlöm a Magyar Tudományos Akadémia tagjai 1825–2002 című, szakszerűen összeállított kiadványban (Budapest, 2003) róluk közöltek (a rövidítések feloldásával, bizonyos helyreigazításokkal s szerkesztési könnyítésekkel). Írásomban nem adok nyelvtudományi elemzést munkásságukról. Idézni csak olyanoktól idézek, akik a két jeles tudóst ismerték. A Soproni Füzetek olvasói számára a két főszereplőről alkotott vélemények és az életutaknak a tudományos pályával való összefüggése bizonyosan érdekesebbnek kínálkozó olvasmány, mint a szakmai részletek. Lectori salutem!

*

Előrebocsátom: Gombocz a magyar nyelvtudomány máig legnagyobb hatású tudósa, aki kora nyelvészetének több ágát is eredményesen művelte. Amihez hozzányúlt, abban előremutatót alkotott. A 15 évvel fiatalabb Zsirai a magyarországi finnugor nyelvtudomány kiemelkedő alakja, akinek Finnugor nyelvrokonságunk című könyve a leginkább olvasott finnugrisztikai mű volt évtizedeken át. Az egyetemen Gombocz tanítványa volt Zsirai, aki mestere nagyságát hamar felismerte. Így emlékezett ugyanis első előadásaira: Gombocz „tudománya nagyobb volt, mint hittük, de annak csak sugallatos varázsát éreztük, nem pedig megsemmisítő fölényét”. A tudományos tevékenységet mindketten nemcsak az igazság kutatásának tekintették, hanem erkölcsi magatartásnak is tartották. Szemléletük az volt, hogy a tudósnak elvei legyenek, ne érdekei. Mert – Kodály megfogalmazásában írom – a tudomány kérlelhetetlen igazságkeresés, amely nem lehet sem ancilla theologiae (azaz a teológia szolgálóleánya), sem pedig meretrix politicis (azaz a politika prostituáltja). Azt vallották továbbá, amit Zsirai szavaival közvetítek: „A tudomány műveléséhez a szakértelmen felül tárgyszeretetre és önmegtágadó, áldozatokat is vállaló készségre van szükség” (idézve Kiss 2006: 16). Mind Gombocz, mind Zsirai túl korán elment: egyikük sem érte meg a nyugdíjaskort: Gombocz 57, Zsirai 63 évesen hunyt el. Gombocz már 28 évesen lett az Akadémia

tagja, Zsirai 40 évesen. Mindketten a humboldti elvet követték (Forschung und Lehre): az egyetemi tanár akkor a leghitelesebb, ha azt tanítja, amit kutat is, a kettő tehát egymást feltételezi. Más szavakkal: az egyetemi oktató kötelező jellemző jegyének tartották, hogy kutató és pedagógus is legyen egyben.

A mai kor tudománytörténészei akkor járnak el helyesen, ha tekintettel vannak arra a korra s azokra a lehetőségekre és akadályozó tényezőkre, amelyek jelen esetben Gombocz és Zsirai életét befolyásolták, meghatározták. Ezeknek a figyelmen kívül hagyása lehetetlenné tenné az életművek és tudományos pályák korrekt megrajzolását. Gombocz életének két harmada a Monarchia kisglobális világához kötődik, s csupán egy harmada a trianoni Magyarországhoz. Zsirai tudományos pályája majdnem teljesen az utóbbihoz kötődik, megtoldva a Rákosi-éra éveivel. Mindketten nemzeti-patrióta, de nacionalizmustól mentes humanista embereszményt testesítettek meg. Világok választanak el bennünket ma mindattól, amiben Gombocz és Zsirai élt. A globalizálódó és digitalizálódó jelen a maga eltérő szemléletmódjával és technikai lehetőségeivel ezért érti olykor nehezebben, hogy mit miért és hogyan tett, írt a két jeles tudós.

*

Írásomat három részre tagolom, amely értelemszerűen csupán válogatás lesz mindabból, amit a két tudósról tudunk. A bevezető sorok után Gombocz és Zsirai pályafutása fontos eseményeinek és eredményeinek nagyrészt időbeli sorrendbe állított, fontos jellemző adatait közlöm A Magyar Tudományos Akadémia tagjai 1825–2002 című akadémiai kiadványból. Nem közlöm műveik bibliográfiai adatait, mivel ezeket az érdeklődő olvasó megtalálja az említett akadémiai kiadványban. A 2. részben kortársakat és tanítványokat, tehát őket személyesen ismerőket szólaltatok meg (tőlük származó idézetekkel). A 3. részben a két jeles nyelvész pályafutását szemrevételezem annak fényében, mit jelentett a tehetség és életkörülményeik alakulása képességüknek a kibontakoztatásában. Mert tudnivaló, hogy a tudósi teljesítmények is a hétköznapiak, a munka szürke világában születnek, még akkor is, ha tudjuk, Gombocz és Zsirai esetében a tudományos kérdésekre adandó válaszok keresésének belső hajtóereje meghatározó szerepű volt kutatásaikban. Írásom a szokásos módon bibliográfiával zárul.

Megjegyzés: mindkét nyelvész munkássága egyetemi éveim óta foglalkoztat. Merő véletlen, de abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy soproni berzsenyista öregdiákként természetes volt bennem a szándék, hogy a kötelező egyetemi penzumokon túlmenően tanulmányozzam a két jeles licista életútját és tudományos munkásságát.

I.

GOMBOCZ ZOLTÁN

Született Sopronban, 1877. június 18-án, elhunyt Budapesten, 1935. május 1-jén. Nyelvész. – 1895 és 1900 között az Eötvös Kollégium [helyesen: Báró Eötvös József Collegium, a régi hétköznapi nyelvhasználatban is: Eötvös Collegium] tagjaként tanult a budapesti egyetemen, 1899-ben magyar-francia szakos tanári, 1900-ban bölcsészdoktori oklevelet szerzett. 1899-ben Párizsban J.-P. Rousselot-nál kísérleti fonetikát tanult, 1903–04-ben Lipcsében, Párizsban, Uppsalában és Finnországban folytatott fonetikai kutatásokat. A Magyar Tudományos Akadémia tagja (levelező 1905. május 12, rendes 1922. május 11, igazgatósági 1933. május 19.), az I. Osztály elnöke (1933. május 16-tól 1935. május 1-éig). A helsinki Finnugor Társaság levelező, az Észt Tudós Társa-

ság és a müncheni Deutsche Akademie tiszteleti tagja. 1904-től a Magyar Nyelvtudományi Társaság jegyzője, 1922-től titkára, 1925-től alelnöke, 1917–19-ben az Erdélyi Múzeum Egyesület Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Szakosztályának elnöke. 1922-től a Minerva Társaság elnöke; 1933-tól az Országos Ösztöndíjtanács alelnöke és a felsőház tagja. A Magyar Tudományos Akadémia Nagyjutalma (Melich Jánossal megosztott, 1921), Corvin-koszorú (1930), a Francia Becsületrend lovagja (1930). – 1900-tól a budapesti Eötvös Kollégium [helyesen: Eötvös Collegium] helyettes, 1901–10-ben rendes tanára. 1906-tól a budapesti egyetemen az általános fonetika és finnugor hangtan című tárgykör magántanára, 1908–10-ben a francia nyelvészet helyettes tanára. 19014–21-ben a kolozsvári egyetemen az urál-altaji összehasonlító nyelvészet nyilvános rendes tanára. 1918–21-ben a magyar nyelv tudomány helyettes tanára. 1921-től haláláig a budapesti egyetemen a magyar nyelv tudomány nyilvános rendes tanára, a Magyar Nyelvtudományi Intézet igazgatója; 1934–35-ben a budapesti Bölcsészettudományi Kar dékánja. 1927-től haláláig az Eötvös Kollégium [helyesen: Eötvös Collegium] igazgatója. 1927–28-ban a berlini egyetem vendégtanára. – Munkássága a magyar nyelv tudomány egészére kiterjedt, behatóan foglalkozott leíró és történeti hangtannal, kísérleti fonetikával, magyar történeti nyelvtannal. Vezető szerepet játszott a tudománypolitikában és a felsőoktatás irányításában. 1905–14-ben (Melich Jánossal, Szily Kálmánnal) és 1922–35-ben a Magyar Nyelv, 1922-től A magyar nyelv tudomány kézikönyve című sorozat (Melich Jánossal, Németh Gyulával) szerkesztője. (I, 419.)

ZSIRAI MIKLÓS

Született Mihályiban (Sopron vármegyében) 1892. október 10-én, elhunyt Budapesten 1955. szeptember 9-én. Nyelvész. – 1912-től az Eötvös Kollégium [helyesen: Eötvös Collegium] tagjaként a budapesti egyetem magyar-latin-görög szakán tanult. 1921-ben bölcsészdoktori és magyar-latin-görög szakos tanári oklevelet szerzett. 1823-ban a helsinki egyetemen finn és finnugor nyelvészeti tanulmányokat folytatott. A Magyar Tudományos Akadémia tagja (levelező tag 1932. május 6, rendes tag 1945. május 30, igazgatósági tag 1945. június 6–1946. július 24.). 1930-tól a helsinki Finnugor Társaság külső tagja, 1938-tól az Észti Irodalmi Társaság és az Észti Tudós Társaság, 1937-től a Magyar-Finn és a Finn-Magyar Társaság alelnöke. 1941-től a helsinki Kalevala Társaság tiszteleti tagja. 1922-től a Magyar Nyelvtudományi Társaság jegyzője, 1937-től elnöke [helyesen: 1937-től alelnöke, 1944-től 1952-ig elnöke, majd haláláig alelnöke]. Az Észti Tudós Társaság tagja (tiszteleti, 1938). A Magyar Tudományos Akadémia Nagyjutalma (1939), Kossuth-díj (1949). – 1915 márciusában kikerült a frontra, ahol a galíciai Turka város közelében orosz hadifogságba esett. Öt és fél éves hadifogságának nagy részét Tobolszkban töltötte, ahol megtanult oroszul és zürjénül. 1920-ban tért haza Nyugat-Szibériából. – 1921–24-ben a Magyar Tudományos Akadémia főtitkári irodájának a vezetője, 1924–32-ban a budapesti Eötvös Kollégiumban [helyesen: Eötvös Collegiumban] a magyar és finnugor nyelvészet szakvezető tanára. 1929-től a budapesti egyetemen a finnugor összehasonlító nyelvészet helyettes, 1932-től nyilvános rendkívüli, 1935-től nyilvános rendes, s haláláig tanszékvezető tanára [nem pedig 1947-től]. 1947–49-ben a bölcsészettudományi kar dékánja. 1941-től a Budapesti Középiskolai Tanárképző Intézet elnökhelyettese és a Budapesti Állami Középiskolai Tanárvizsgáló Bizottság ügyvezető alelnöke. – Főként finnugor nyelvészettel, magyar őstörténettel foglalkozott; nyelvművelő és a magyar nyelvtu-

domány történetével kapcsolatos munkássága is jelentős. 1932–38-ban a Magyarosan (1932–34-ben Nagy J. Bélával), 1935–53-ban a Nyelvtudományi Közlemények szerkesztője. (III, 1442.)

II.

Kollégáik, tanítványaik visszatekintése

Mivel nem ismertem személyesen egyik jeles tudóst sem, róluk megbízhatóan csak kollégáik, tanítványaik hiteles – mert személyes tapasztalat alapján született – véleményének, visszaemlékezésének a megidézésével szólhatok. Ez következik alább.

Gombocz Zoltán

Gombocz Zoltánról már életében legendák keringtek. Németh Gyula 1972-es kismonográfiájában ezt írta egyebek mellett: „[e]gy-egy mondása szájról szájra járt” (227). Az egyetemen, az Eötvös Collegiumban és az Akadémián, de a rá visszaemlékező és őt emlegető volt collegisták és tanítványok körében is. 1967-ben megjelent könyvében még azt írta Devecseri Gábor: Gombocz „személyéről halála után évtizedekkel [...], sőt még napjainkban is páratlan szájhagyomány él” (353). Ez bizony páratlan a magyar nyelvtudomány történetében. Kodály ezt írta 1964-ben a collegista Gomboczról: „Sok éve annak, hogy a Csillag utcai Collegium első emeleti folyosóján, ahol tavasszal az udvar fája kertet jelentett számunkra, sokszor beszélgetett egy kisebb csoport Gombocz körül. Alig pár évvel volt idősebb nálunk, rendkívüli fölnyét, bár sohasem érezte, mindnyájan szívesen elismertük. Magyar szakvezetőm volt, finnre, franciára, angolra tanított” (1964: 289). Zsirai Miklós szerint „Gombocz Zoltán a született, az ellenállás, erőfeszítés nélkül hódító és mindenkitől kivételesnek elismert tehetség iskolapéldája” (1935: V). Természetes tehát, hogy „tanárainak mihamar szemet szúrt a finommodorú tanítvány nagy műveltsége, ítéletének találó szabatosága, s ezért szinte egymással vetélkedve igyekeztek magukhoz, illetőleg tudományszakukhoz édesgetni” (1935: VII).

Gombocznak „[m]intaszzerű módszere, művészire törekvő nyelve, és előadásmódja, legmélyebbre ható részleteiben is világos okfejtése mindnyájunkban a legnagyobb csodálatot, bámulatot keltette, s az utánzás, a hasonlónak válás gondolatát ébresztette, az ez irányban való törekvést elősegítette” (Melich János 1936: 21).

„a két világháború közti Akadémia igazi képviselőinek Bartók Bélát és Gombocz Zoltánt [...] látjuk” (Sötér: MNy. 1977: 393).

„Gombocz nem csak a magyar nyelvtudománynak, hanem az egész akkori hazai tudományosságának is kétségtelenül egyik legkiemelkedőbb személyisége volt” (Kosáry Domokos: MNy. 1977: 363).

Gombocz „döntő súlyát az adta meg, hogy szakmáját egyetlenegy irányban sem zárta le, sőt minden irányban kapcsolódásra teremtett lehetőséget” (N. N.: MNy. 1977: 395).

„Eötvös Loránd törekvése és az Eötvös-Collegiumban megtestesülő tudománypolitikai koncepció éppen arra irányult, hogy a magyar tudományt európai szintre emelje, s bekapcsolja a nemzetközi tudomány vérkeringésébe. Gombocz mint az Eötvös-Collegium első évfolyamának növendéke, majd tanára, végül igazgatója egész

életében kivételes képességeivel magas szinten oldotta meg ezt a feladatot” (Harmatta János: MNy. 1977: 395).

1955-ben írta Kovalovszky Miklós: „Húsz éve halt meg Gombocz Zoltán. Emlékezések sora, vers és regény idézte akkor alakját és szellemét. Ez a gyászkar nem a szokásos halotti búcsúztató volt. Sajátos dallama valami rendkívüli veszteség fájdalmát érezteti. Még a legtárgyilagosabb méltatásokból is az emberi és szellemi nagyság misztikuma árad, s ezt megérik azok is, akik már csak az alakját burkoló legendákból és munkáinak csillogó értelmű soraiból ismerhetik meg” (1955: 3).

„Halála után nem volt valamire való európai nyelvészeti folyóirat, amely ne az egyetemes nyelvtudomány legnagyobbjai közé sorolta volna nekrológjában” Gombocz Zoltánt (Kálmán Béla: MNy. 1977: 427).

Gombocz az Eötvös Collegium történetének is kiemelkedő, meghatározó alakja volt. „Szerette az ifjúságot [...]. S a fiatalság rajongott érte. A Collegiumban diák-kora óta glória övezte „Gombocz urat”, s ennek a glóriának a fénye messze világított” (Németh Gyula 1972: 208).

„A legnagyobb nevelő volt, akihez valaha is közünk volt: hol egy törvényszerűségből, hol egy Wagner-opera nyitányából, hol egy bor ízéből vezetett rá bennünket arra, amit meg akart ismertetni velünk. Mert mindig csak az életre tanított [...]. A gomboczi eszmény valójában a minőség eszménye, olyan minőségé, amely erkölcsöt is jelent. A legtöbbet és legjobbat adni magunkból, másoknak, és másoktól is ugyanezt elvárni: ez volt Gombocz Zoltán nevelői elve [...] a Kollégiumban rendtartás nélkül is rend, szabadon és önként vállalt fegyelem, munkaerkölcs uralkodott” (Sötér István: MNy. 1977: 388).

Az észt Alo Raun úgy tapasztalta, hogy Gombocz „előadásai [...] utolérhetetlen tartalmi és formai világosságukkal nyerték meg hallgatói tetszését” (MNy. 2015: 467).

Horváth József szerint pedig Gombocz „minden új kutatási területen csak addig időzött, amíg kombinatív-intuitív elméje rá nem lelt a punctum saliens-ra” (MNy. 2015: 467).

Németh Gyula írta róla: „Kritikai éleslátás és tudásának szédítő részletessége [...], a tervszerűen megszerzett egyetemes műveltség, az egyetemes látás” jellemezte őt (1972: 13, 27). „Gombocz mondta, tehát alighanem igaz” (i. m. 219). Beszéd közben nemigen használta ezt a fordulatot, hogy „nem tudom” (i. m. 220–221). „Soha sem tévedett az adatok útvesztőjébe, minden mondata logikus, kicsiszolt, hibátlan volt” (i. m. 229).

„Nem becsülte sokra az «eredeti» elméket: a mindenáron új nem mindig jó is. Az igazság a jó, mindegy, hogy ki mondja ki először” (Bóka 1958: 11).

Bóka László így idézte egyik mondását: „Nem kell mindjárt mindent megírni. Ha az első cédula írásakor nincs kész bennem az egész, leteszem a tollat. Az adatok csak arra jók, hogy mások is elhiggyék az ötletemet” (i. m. 23).

Vizsgáztatásáról egyik volt tanítványa írta: „Nem vizsgáztatott: vizsgált bennünket [...]. Nem a kész tudás érdekelte; a gondolatainkra volt kíváncsi. Kedvvel, sőt szenvedéllyel tanított ilyenkor is, ha látta, hogy érdemes. Tévedéseink bozótjából kivezetett bennünket az igazság nyílt útjára, nem is sejtett összefüggéseket és távlatokat láttatott meg velünk [...]. Ezekért az alkalmakért gyűltünk össze szobájába. Ilyenkor tanított igazán, szellemének ragyogó, meglepő tűzijátéka ott bomlott ki előttünk” (Kovalovszky Miklós 1955: 4).

Gombocz munkái „szinte művészi ökonómiával megépített” művek, s tanulmányai „leginkább matematikai értekezésekre emlékeztetnek, szabatos szerkezetükkel, szűkszavúságukkal, kristályszerű áttetszőségükkel” (Sötér István: MNy. 2015: 467).

„Gombocz a nagy összefüggéseket rögtön megpillantó fölényes szintetikus elme [...] örökös szellemi mozgékonyágban élt” (Kornis Gyula: MNy. 2015: 467).

„Zseniálisan tiszta ítélőképesség” jellemezte (Eckhardt Sándor: MNy. 2015: 467).

„Gombocz Zoltán tudományos munkásságának értéke és széles horizontja, gondolkodásának kristálytiszta logikája, tudós szemléletének mélysége és európaisága, valamint tanári személyisége ma is mintaképül szolgálhat egyetemünk tanárainak és hallgatóinak” (Harmatta János: MNy. 2002: 240).

Hevesi András szerint „fogalmazása szóban és írásban [...] maradéktalanul tökéletes volt” (MNy. 2015: 470).

Gombocz „kézírására a kalligrafikus írásmód volt jellemző. Szépen s olvashatóan írt. Nevét is mindig így írta, lett légyen szó egyetemi indexről, privát levélről vagy levelezőlapról. Kosztolányi «rajzos, nyugodt betűk»-et emleget Gombocz írásáról szólva” (1925/2015: MNy. 471).

„Az életműve, s a tudomány értelme felett kesernyés szemlét tartó Gombocz mindmáig a fausti elvet igazolja szememben, mely szerint a tudománynál az élet többet ér” (Sötér István 1976: 120).

„Enyhén nyugat-dunántúli árnyalatú művelt magyar kiejtését is élvezet volt figyelniük” (Tompai József: MNy. 1977: 410)

„Évről évre zsugorodik az egykori, deresedő fejű tanítványok kisded tábora. Ezek még személyesen ismerték őt, bámulták káprázatos memóriáját, világos képleteket nyújtó rendszerezését, határozott kritikáját. Tanulmányai olvasásakor ők még mindig hallják a hangját, azt a higgadt, megnyerő, kissé talán tompa színezetű hangot, amely az ő elmúlásával örökre elnémul” (Ligeti Lajos: MNy. 1977: 396).

Gomboczról „[m]a azt hallottam, hogy esős, csúnya időben visszahívta az inast, akit cigarettáért küldött, nehogy miatta megfázzék; tegnap azt mondta valaki, hogy lázasan, gyulladt mandulákkal is elment, télvíz idején az ország másik felébe, mert ott akart lenni egy kedvelt tanítványának esküvőjén” – írta Bóka László (1935: 32). Majd pedig ezt: „[s]ohasem engedte, hogy aggódjanak érte, gondjai csak neki lehetnek másokért” (1958: 26).

„Valóban, nem lehet meghatódás nélkül szólni arról, hogy [1977. évi centenáriumi] ülésünknek mind a délelőtti, mind a délutáni részét e nagy előadótermet zsúfolásig megtöltött hallgatóság élte végig s figyelem, érdeklődés megannyi külső jelével, Ez csak újabb bizonyosság arra, hogy Gombocz személyiségének, tudósi magatartásának és eredményeinek varázsa több mint négy évtizeddel halála után is elevenen él még tudományunk művelőiben” (Benkő Loránd: MNy. 1977: 482).

Zsirai Miklós

„Azok közül, akik őt személyesen nem ismerték, kevesen fogják megérteni, ki volt kortársainak s különösképpen tanítványainak Zsirai Miklós” (Korompay Bertalan 1956: 370).

„Az életmű nagy része máris kiállta az idő próbáját. Az elkövetkezendő idők finnugristái is megbecsült ismeretforrásként fogják lapozgatni Zsirai munkáinak egyre sárguló lapjait” (Honti László in: Kiss 2006: 3).

„Zsirai Miklósnak – szaktudományától sokszor független – hatása onnan eredt, hogy nemcsak a tudós elmélyedő tehetsége, széles látóköre és józan szenvedélye volt meg benne, hanem az igazi tanár embernevelő képessége is. Hallgatóit rögtön meghódította közvetlenségével, természetes modorával, érdeklődő, segítőkész emberségével. Nem professzori tekintélyével akart hatni: szinte feszélyezetten, rangrejtve viselte méltóságát. Volt olyan, «miniszterviselt» tanárunk, aki elzavarta a neveletlen hallgatót, ha nem «kegyelmes úr»-nak címezte. Zsirai Miklós «kollégáknak» tekintett és szólított bennünket, s szemüvegének csillogása még derűsebbé tette barátságos mosolyát. Eötvös-kollégiumi tanítványai úgy emlékeznek rá, hogy tőle tanulhattak legtöbbször pontos rendszerességű, de kedélyes, családias hangulatú óráin” [...] Mihályi falusi iskolájából került a soproni líceumba, melynek kitűnő diákja, Gombocz Zoltán akkor már az Eötvös-kollégium végzett növendéke és ifjú tanára. Amikor Zsirai érettségizik, valószínűleg Gombocz ajánlatára vagy ösztönzésére kerül ő is a pesti egyetem bölcsészkarára, s ott a nyelvrokonság kérdései fordul érdeklődése [...]. Minden leírt mondata tükrözi töretlenül megőrzött ízes dunántúli beszédét, példás magyarságát és világos gondolkodását [...]. Közéleti felelősségvállalása, tudósi tekintélye és emberségének fénye egyaránt világító példa” (Kovalovszky Miklós 1981: 506–507).

Volt tanítványa, Hajdú Péter így emlékezett: „mi még láttuk virágkorában, élveztük előadói zsenialitását, tapasztaltuk közvetlen emberségének számos jelét, s a háborút követően tudomást szereztünk otthona pusztulásáról, a helyreállítás érdekében is végzett közéleti szerepvállalásairól, majd végül egyre nyilvánvalóbbá váló, súlyosbodó betegségéről, amely 63 évesen vitte a sírba. Főleg ezek az utolsó hónapok és évek megrázóak számomra, mert amíg lehetett, bizony szoros kapcsolatban maradtam vele” (MNy. 1996: 354). Továbbá: „Zsirairól egy életvidám, környezetével fesztelenül közvetlen és segíteni mindig kész tanárportré maradt fenn [...] [a Zsirai vezette finnugor intézet a] legkomorabb háborús és posztháborús években is [...] üde refúgiumnak bizonyult, ahol az ember biztonságban érezte magát és szabadon dolgozhatott [...] A tanszék Zsirai-érája emlékezetes és sikeres volt, amelyre nosztalgiával, a professzor úr személyére hálával gondolunk vissza” (idézve Kiss 2011: 587).

„Zsirainál szebben magyar nyelvész még nem írt – anyanyelvünk rejtett kincseit úgy, mint ő, legfeljebb ha jeles íróink ismerték, ismerik. A régi nyelv és a népnyelv szépségei egyaránt ihlették tollát: írásaiban ezeket is, azokat is felhasználta. Már-már feledésbe merült magyaros mondat szerkezeteket és szerkezeti elemeket újított fel, népies ízű szavakat avatott irodalmivá. Szinte új nyelven szólaltatta meg a nyelvtudományt, bőségesen élve a régi és a népnyelv magyaros fordulataival, kifejezéseivel, hasonlataival, sőt helyenként közmondásaival is. Nem csoda, hogy stílusával valósgos iskolát teremtett” (Lakó György in: Kiss 2006: 14).

„Zsirai Miklós beszéde-írása anyanyelvünk gyökös régiségeit s harmatfriss, élő ízeit, a tájszó édes lejtését őrizte holtáig” (Bóka 1958: 477).

Pais Dezső szerint Zsirai Miklósnak „kivételes készsége és képessége volt a népszerűsítésre: nagyszerűen értett a válogatáshoz, a beállításhoz és – ami nem éppen tudós, sőt nem is mindig nyelvtudós erény – a fogalmazáshoz. Bátran merté érvényesíteni azt a felfogást, hogy a tudománynak, főképpen a nyelv tudományának nem kell okvetlenül valami túlzottan fogalmivá aszalt nyelven beszélni” (1959: 322).

„Amit kötelességének tartott, azt túlon-túl megtette. S aligha tévedünk, ha azt hisszük, hogy ezért nem végezhetette el azt, amit képes lett volna és el kellett volna végeznie. – Nem tudott magával gazdálkodni. De mások sem tudtak és nem akartak

gazdálkodni Vele. Több mint fölös mértékben igénybe vették önmagával szemben kíméletet nem ismerő áldozatkészségét [...] Az idő előtt elvesztett Zsirai Miklósnak sok irányban, széles távlatokra kiterjedő ismeretei, új eszmékben, gondolatokban termékeny tehetsége, a tudományért való forró lelkesedése, mélységes józansága, emelkedett szerénysége, nemes embersége, mindebből eredő – nem keresett, de természetesen nőtt – itthoni és külföldi tekintélye nagyon soká fog hiányozni nekünk, embereknek, és – ami különösen igen nagy veszteség – egyszer s mindenkorra pótolhatatlan lesz a magyar tudománynak” (Pais: 1959: 327).

III.

A tehetség, a család, a gyermekkor, a licista és felnőtt évek

Mindketten született tehetségek voltak. De Gombocz Zoltán kiemelkedett valamennyi kortársa közül. Az őt jól ismerő Zsirai szerint „Gombocz a született, az ellenállás, erőfeszítés nélkül hódító és mindenkitől kivételesnek elismert tehetség iskolapéldája volt”. A tehetség kibontakozásának persze mindig voltak és vannak feltételei: mind a személyes (adottság, szorgalom, céltudatos tanulás és művelődés), mind az életút a mindenkori környezeti feltételekkel (főként a család, az iskola, a munkahely). Gombocz mind soproni családi otthonát, mind iskoláit tekintve kivételesen jó, tehetségének kibontakozását nagyban segítő környezetben nőtt fel úgy, hogy jól sáfárkodott talentumával. Idő előtti elhunya a magyar tudományos élet óriási vesztesége volt 1935-ben, s különösen a nyelvtudomány sínylette meg pótolhatatlan hiányát. Gombocz mögött négy évtized kutatómunkája áll úgy, hogy ő már egyetemista korában letette névjegyét. Zsirait akár tragikus sorsú embernek is mondhatjuk, hiszen egyetemi tanulmányait öt és fél éves szibériai hadifogság törte meg, s 1945-ben jelentkező betegsége egyre inkább elhatalmasodva lehetetlenné is tette számára 1950 után korábbi lendületes és eredeti eredményeket hozó alkotó munkáját. Így neki lényegében mindössze két és fél évtized nyugodt kutatómunka adatott. Teljesítménye így különösen is tiszteletet parancsoló ma is.

Gombocz édesapja, Gombocz Miklós evangélikus lelkész (Bonyhádon, majd a rábaközi Beledben), 1873-tól a Líceum tanára, 1892-től pedig igazgatója. Édesanyja, Lehr Berta a nevezetes Lehr család sarja, nagy műveltségű, a magyar, a francia és a német irodalom jó ismerője. Közeli rokona Lehr Albertnak és Tolnai (eredetileg Lehr) Vilmosnak (mindketten akadémikusok voltak). Sőtér István szerint Gombocz egyéniségében szülőföldjének, a soproni, nyugat-dunántúli tájnak sok évszázados magyar műveltsége keveredett annak a magyarrá vált német polgárságnak a hagyományával, melyből anyai ágon ő maga is származott. Talán ebből a keveredésből érthetjük meg érdeklődésének erőteljes kétfelé irányulását: a magyar nyelv és kultúra legősibb jelenségei iránti fogékonyságát és a világkultúra iránti rendkívüli érzékét. Gombocz 1887-ben kezdte meg gimnáziumi tanulmányait a magas színvonaláról híres soproni Evangélikus Liceumban. Minden tárgyban egyformán kiváló, de matematikából és fizikából megkülönböztetetten kitűnő volt. Tornában is az elsők közé tartozott. Társai szerint szokatlanul komoly, zárkózottságra hajló természetű volt, aki azonban tudásával a diáktársak tiszteletét, kedvességével pedig szeretetét nyerte meg. A szó legteljesebb értelmében mindig mintadiák volt társai között. Minden dolgát szinte a precíziós óra pontosságával végezte. Társai „Mester”-nek nevezték.

Minden frázistól, pózolástól, stréberségtől irtózott. Kamaszos duhajkodásokban nem vett részt. Hatodik osztályos diákként a zenetársaság könyvtárosi feladatokat látta el. A Líceum évkönyvei 1893-tól nevével vannak tele. Az 1790-ben alapított líceumi Magyar Társaság legtehetségesebb és legtermékenyebb tagja volt. Pályamunkáival, dolgozataival, előadásaival nagy sikert aratott. A legsikeresebbek közül említem a következőket: a magyar regényirodalom fejlődése; a francia realista regényirodalom; az állatok és növények lélegző és emésztési szervei. Kítűnt fordításaival is: például Byron, Childe Harold magyarra fordításával. Fordított ógörögből, franciából és németből. Művészet és valóság c. előadását nyilvános díszülésen olvasta föl. A görög színházról készített rajzát kiállították, s közölték a Líceum évkönyvében.

A párját ritkítóan tehetséges diák a Gombocz család serkentő szellemi légkörében és a színvonalas Líceum falai között úgy nőtt föl, hogy több nyelvet is magas szinten megtanulva szívta magába a korabeli korszerű európai műveltség lényeges elemeit. Az akkor még két nyelvű Sopron, az „Alpok alatti urbs” a maga nyugati kulturális kisugárzásával kitűnő környezet volt a szellem pallérozására. Sötér találó megfogalmazásában: „A Város, a Család és az Iskola áldott fészek volt. A fiatal madár biztos szárnycsapásokkal rebhent fel fészkeről: már tudott a napba nézni”.

1895 őszétől Gombocz már a fővárosban volt, s az Eötvös Collegium tagjaként a pesti bölcsészkar magyar-francia szakán kezdte meg egyetemi tanulmányait. Az egyetemi környezetben bontakozott ki igazán kivételes tehetsége. Olyan collegista társak mellett, mint amilyen Kodály Zoltán, Horváth János, Kuncz Aladár, Szekfű Gyula és Zempléni Győző. S olyan tanárok keze alatt, amilyen Szinyei József, Simonyi Zsigmond, Becker Fülöp Ágost és Gyulai Pál volt. A tehetségével jól sáfárkodó ifjú az egyetemen és az Eötvös Collegiumban is kiemelkedett, s ezt diáktársai és tanárai egyaránt elismerték. Devecseri szerint „A mesterek mestere [...] Gombocz Zoltán volt” (Devecseri Gábor i. m.)

1899-ben tette le tanári szakvizsgáját s szerzett bölcsészdoktori címet is. 1900-ban már az Eötvös Collegium tanára, s 28 évesen akadémikus. Lehetősége volt számos európai város egyetemén fiatal ösztöndíjasként tapasztalatokat szerezni, később professzorként előadásokat tartani, tehát személyes kapcsolatokat is ápolni kora jeles nyelvészeivel. Ennek, mindennek előtt azonban az ő európai hírnevének, elismertségének köszönhető, hogy az Eötvös Collegium igazgatójaként külföldi hallgatókat fogadhatott a Collegiumban és collegistákat küldhetett ki külföldi tanulmányutakra. A történeti hűség készlet annak megjegyzésére, ami Gombocz utóéletéhez tartozik. Az tudniillik, hogy Gombocznak, a Collegium legendás igazgatójának fényképét eltüntették a Collegiumból (Eötvös Lorándét is), amikor a proletárdiktatúra fő ideológiai korifeusai, Révai József és Lukács György 1949-ben látogatást tettek – mint kiderült: a megszűntetés előtt álló – Eötvös Collegiumban.

A Gomboczról fõntebb írottak bizonyára kellõen érzékeltetik, ki volt a tudomány számára Gombocz Zoltán. De érdemes további idézeteket is citálni: „történeti tekintélyként tiszteltük, mikor még köztünk járt-kelt: eleven valóságként él szívünkben, mikor immár történetté magasztosult” (Zsirai Miklós 1935: XVI).

A. Sauvageot, a francia nyelvész és szótáríró írta Magyarországi életutam című memoárkötetében (Bp., 1988, 29–30) a Gomboczcal történt első találkozásra emlékezve: „Nem is tudom, mi volt a varázsa ennek az embernek, az egyetlennek a társaságban, aki igazán elegánsan volt öltözve, és aki modorával kivált mindannyiok közül. Gombocz Zoltánnak hívták. Az első pillanattól éreztem, hogy rendkívüli személyiség”.

„Gombocznak látnia kellett munkássága hatását, alapvető értékét, fejlődéstörténeti jelentőségét. Mutatni azonban sohasem mutatta, éreztetni azonban senkivel sem érezte, mert embernek éppolyan volt, mint tudósnak: nagyvonalú, nemes és finoman tartózkodó [...] A megtestesült jóindulat, a magától kínálkozó szolgálatkészség volt” (Zsirai Miklós 1935 : XVI). Ugyancsak Zsirai Miklós szerint bármennyire is kedves személyiség volt, „lelke legbelsejébe nem engedett bepillantani” (1935: i. h.). A magyar tudományosságra gyakorolt hatását Kornis Gyula Gombocznak „a helyes kérdéseket [...] látó titokzatos” ösztönével magyarázta (MNy. 2015: 472). Horváth József szerint Gombocz „nem volt titkolódzó, s mégis titokzatos” volt (MNy. 2015: 472). Sötér szerint „élete többé-kevésbé misztérium volt számunkra” (uo.). Első életrajzírója, Németh Gyula így írt: „Munkás, vidám, ragyogó emberi élet, – a végén a legsúlyosabb pesszimizmussal” (1972: 209). Ötven éves sem volt még, amikor ennek tünetei jelentkeztek. Hevesi András szerint Gombocz azonban utolsó éveiben sem lett hűtlen önmagához, hiszen „élete utolsó tíz éve is a módszer diadala volt: minden jelenséget oly pontosan elszigetelő [elkülönítő] eljárásával a maga jogos helyére szorította vissza a tudományt” (MNy. 2015: 472). Sötér István, a volt közeli tanítvány szerint bizonyára helyes következtetésre jutott: „Aszkézisben eltelt ifjúsága elmúltával, az élete utolsó szakaszába lépett Gombocz Zoltán későn és tragikusan érezte át, hogy mit veszített el, s az élet micsoda örömeiről és tapasztalatairól mondott le [...]. Legkedvesebb operája volt a Mesterdalnokok, a rezignációnak és a tavasznak ez a színpompás, zenei találkozása. Talán magára ismert Hans Sachs alakjában, aki már kívül volt az életen, s mégis a fiatalság örömeinek társává válhatott” (MNy. 1977: 387). Számára az Eötvös Collegium jelentette a fiatalság vonzó légkörét. Gomboczot 1932-ben érte a brutálisan ijesztő figyelmeztetés, első szívinfarktusa. Ekkor döbbenhetett rá legvilágosabban arra az igazságra, hogy „a tudománynál az élet többet ér” (Sötér: MNy. 2015: 472). Munka közben érte a halál: kari tanácsi ülésen elnökölt mint a bölcsészkar dékánja, s éppen nála volt a szó, amikor egy név kimondásának felénél az asztalra bukott fejével. Az újabb szívinfarktus jelentette az akkori magyar tudományos életet megrázó szomorú eseményt, a nagyszerű tudós és ember váratlan elhunytát. Németh Gyula így emlékezett arra a május elseji napra: „Bekövetkezett az óhajtott szép halál, hirtelen, munka közben. Mi továbbmentünk, sírva, megdőbbenve, nélküle” (1972: 240).

Zsirai édesapja, Zsirai Miklós mihályi volt, édesanyja, Németh Lídia pedig kislelki (Kisfalud Mihályi közvetlen szomszédja). Mindketten tósgyökeres rábaközi lutheránus földműves szülők gyermekei voltak. Az apa tehető gazda (az egyházi anyakönyv szerint: „polgár gazda”) jó anyagi kilátásokkal. Zsirai Miklós első gyermekként született a magyar egynyelvű Mihályiban. Két fiútestvére volt, az egyik a születés után hamar meghalt, a másik katonaként a boszniai okkupáció idején tűnt el. 5 éves volt, amikor édesanyja elhunyt, s 12, amikor édesapja meghalt. Apai nagybátyja, Pintér József gyámsága alá került (gyámját a rokonságban urabácsi-ként emlegették). Az a falusi környezet, amelybe beleszületett, a kislelki alapvető tapasztalatokkal ruházta föl. A rendszeres, lelkiismeretes munka becsülete, a közösségi szolidaritás, összetartás ekkor vált iratlan törvénnyé számára. Az osztatlan falusi iskolában, ahol több tucat gyermek tanult összezsúfolódva, hamar kiderült, hogy fogékony, éles eszű. Tanítója fölfigyelt rá, s rábeszélte az apát, hogy taníttassa tehetséges gyermekét. Szerencse, hogy apja volt olyan helyzetben, hogy ezt megtehetette. Arra vonatkozólag semmit sem tudunk, hogy kisiskolás korában, árva gyerekként miként bővíthette intellektuális hori-

zontját, de biztos, hogy az akkori falusi életbe simult bele teljesen. Nyilvánvaló, hogy a falusi parasztyerek lehetőségei meg sem közelítették városi kortársainak az (értelmiségivé váláshoz szükséges tanulási) lehetőségeit. 1904 őszén Sopronba, a nemes hagyományairól híres Evangélikus Líceumba kerülve látványosan kibontakozott sokoldalú érdeklődése és tehetsége. A Líceum nemesítő, fegyelmező, serkentő légkörében ízlelte meg a tudás ihletését, a szellem varázslatos kalandját. A falusi gyermekévek után már-már meseszerűen eredményes volt gimnáziumi életszakasza. Nemcsak a kötelező órák kitűnő abszolválásában, hanem az önképzőkörben több területen is mutatott, eljövendő tudományos kutatásra való alkalmasságát mutató pályamunkáiban. A líceumi önképzőkörrel okkal írt költői szavakkal 1940-es visszaemlékezésében ekképpen: „Akkoriban nem is gyanítottam, ma azonban világosan látom, milyen egyéniség alakító hatása volt a Magyar Társaság szellemi légkörének. Egyikünk többet, másikunk kevesebbet, de mindegyikünk kapott valami értékes ösztönzést, nemes sugallatot, hasznos útravalót. Mindegyikünkben fölébredt magyar voltunk öntudata, s mindegyikünknek meg kellett szívlelnie a társas együttélés, a közös munka fegyelmező tanulságait. Ha tőlem kérdeznék, a Társaság jótéteményei közül minek köszönhetek legtöbbet, habozás nélkül ezzel felelnék: a Társaság ismertette meg velem a könyvet és a tudományos munkát. Mai szemmel nézve meglehetősen szegényesnek látom ugyan hajdani könyvtárunkat, de előttünk így is kincseket tárt föl, de ilyen elnyűtt állapotában is alkalmasnak bizonyult arra, hogy a detektívponyva fertőzötétől és a tankönyvbőlcsesség cellájából a korlátlan ismeretek és győzelmes gondolatok verőfényes ígért-földjére szabadítson ki bennünket. A szűkösön világított olvasóteremben friss levegő csapott az arcunkba, fénycsóvák gyúltak fel, távlatok nyíltak meg szemünk előtt, amint önfeledten habzsoltuk az egészség, szépség és igazság ígét. Hány meg hány ezer fiatal lelket menthetett meg a könyvtár szentélye! Az olvasmányok, tanulmányok nyomán jelentkező érdeklődést a Társaság felolvasó ülései és pályázatai érlelték tetté: egymással versenyezve ontottuk a tudományosnál tudományosabb értekezéseket. Nem számít, mit értek ezek a zsengek, az a fontos, hogy dolgoztunk, hogy hittünk az önként vállalt munka becsületében, hogy megigézett bennünket a legmagasabb rendű eszmények szolgálatának hevülete”. Zsirai kiemelkedő szorgalmú és eredményességű tagja volt az imént emlegetett líceumi önképzőkörnek. Verseivel, novelláival, műfordításai-val, biológiai, történelmi, irodalomtörténeti tárgyú pályamunkáival tűnt ki. Több ízben nyert pályadíjat. 1910-ben a Soproni Gyorsíró című folyóirat társszerkesztőjévé és a Líceum gyorsíró körének a jegyzőjévé választották. A vakációkat mindig Mihályiban töltötte. A visszaemlékezők szerint szívesen játszott, értett a papírsárkány-készítéshez és a sárkányeresztéshez, elnyerve ezzel a falubeli gyerekek csodálatát. Lelkesen foglalkozott fényképezéssel és fényképek előhívásával. A Líceumhoz és a diáktársakhoz való ragaszkodás szép dokumentuma az 1922. évi érettségi találkozójukon íródott s mindegyiküktől aláírt alábbi fogadalom: „10 éves érettségi találkozóknak napján, igaz barátsággal borulva egymás keblére, elhatároztuk, hogy 1932-ban 20 éves találkozóknak ismét összegyülekezzünk. Ott ismét ünnepélyes tanúságot teszünk arról, hogy a bajtársi érzelem soha el nem múló tűzzel lobog bennünk” (az eredeti dokumentumhoz Sámson Klára tanárnő jóvoltából juthattam). Miként az is, hogy élete végén a Mollay Károllyal folytatott beszélgetés során miről beszélt Zsirai: „előkerültek régi, soproni emlékek, élmények s élvezetesen, jóízű humorral elevenítette fel a líceum egykori életét, diákjainak csínytevéseit. Pedig akkor már beteg volt” (1955: 161).

Zsirai Miklós kitűnő érettségi (1912) után kerül a budapesti bölcsészkarra és az Eötvös Collegiumba (mint korábban Gombocz). Tanárai a kor legnagyobb nyelvészei voltak: Simonyi Zsigmond, Szinnyi József és Gombocz Zoltán. 1913-ban jelennek meg első publikációi a Magyar Nyelvben (mihályi tájszavak). Az I. világháborúba egyetemistaként vonult be (finnországi ösztöndíjas volt, Helsinkiből önként jött haza és jelentkezett katonának). 1915 márciusában orosz hadifogságba esett. Az öt és fél éves hadifogság elején kényszermunkát végzett Nyugat-Szibériában, majd társaival cipész-kollektívát alakítottak s szandálokat készítettek. Az utolsó fogolyévekben Tobolszkban a leánygimnáziumban gyorsírást és latint tanított. Önéletrajzában maga ír a viszontagságos és hosszú fogságról, a sok nélkülözésről, a testi-lelki megpróbáltatásokról, a két és fél évi kényszermunkáról. Egy 1920-ban Mihályiba küldött levelezőlapján írta: „Igazán minden testi-lelki erőnk megfeszítésére van szükség, hogy valamenynyire is nyugodtan várjuk sorsunk eldőlését”. 1920-ban amerikai magyarok gyűjtéséből bérelt hajóval jött haza társaival. A határt az év novemberében lépték át. Zsirai itthon újra beiratkozott az egyetemre, tanári diplomát, majd 1921-ben bölcsészdoktori címet szerzett. 1923-ban megnősült, két gyermeke született. 1924-ben nevezték ki az Eötvös József Collegium tanárává. Ekkor kezdődött Zsirai Miklós intenzív tudományos tevékenysége, amely összességében mindössze negyed évszázadon át tartott, s amely elvezetett az egyetemi professzorságig, az akadémiai tagságig és a Kossuth-díjig.

Zsirai Miklós már-már tragikus sorsú, aki élete végén fájón érezte, mennyi munka marad elvégzetlen, aminek az elvégzésére ő lett volna hivatott. Zsirai a korán anyátlanná, majd teljesen árvává válás miatt érzékeny korában családtalanná csonkulva eleve hátránnyal indult, s bár a falusi környezet a maga következetes erkölcsi szemléletével, a közösségi szolidaritás megtapasztaltatásával, a munka tiszteletének és a becsületességnek a példájával megadta, amit megadhatott, a tehetséges kisfiú szellemi pallérozását csak részben segíthette elő. A fogságból már a trianoni országba érkezett. Szolgálati lakásban lakott családjával. 1939-ban készül el tágas házuk Budán. Ez lett igazi otthonuk, nagy könyvtárszobával. Zsirai Miklós Finnországból hozatott nyírfacsemetéket a kertbe, hogy a nyírfák őt álmai országára emlékeztessék. Finnország nem csak a finnekkel való nyelvrokonság ténye miatt volt követendő számára. Erről egy 1945-ös önéletrajzából vett idézet is tanúskodik: „Egy egységes lelkiületével megragadó, egészséges új világ tárult itt elélem, amelyet főleg a frázistalanul derülő természetesség, a munkaerkölcs komolysága és a mélyről föltörő népi erők érvényesülésének szabadsága jellemez” (tessék az utolsó tagmondat szélesebb jelentésére gondolni!). 1937-ben még „kifogástalan egészségé”-ről írt soproni barátainak. „1939-ben nemzetpolitikai okból járt Finnországban: a finnül kitűnően beszélő professzor Helsinkiben nagy tömeg előtt tartott előadást az első bécsi döntés (1938) után a Finnországban sikeresnek mutakozó csehszlovák magyarellenes propaganda ellensúlyozására (Bakó Elemér: MNy. 1994: 155). Mihályiba is hazalátogatott, ha ideje engedte. Azt mondta egyik rádióelőadásában: „Húsvét előtt hazarándultam rábaközi szülőfalumba [...] a hazai családi fészekben a környezet indukáló hatására gyermekkori emlékképeim világába visszafejtkezve a rábaközi népnyelvet használtam” (Fábián Pál: 1995, 101). 1944-ben Budapest ostroma elől menekülve huzamosabb időt töltött családjával Mihályiban rokonai körében. Mihályiba küldött köszönő levelében az ott töltött pihentető hónapokra gondolva írta: „Hálás szívvel gondolunk vissza a reánk halmozott sok szeretetre, jóságra” (hagyatékából). A fővárosba visszatérve tudták meg, hogy házuk lakhatatlan, mert számos ágyúbelövést kapott. A neves professzor híres magánkönyvtárának „értéktelemné ron-

gyolódása” (ez az ő kifejezése) kedvét szegi, miként az a számára elkésirítően szomorú tény is, hogy kéziratait kidobálták, szétszórták. Később iratai egy-egy darabját a Déli pályaudvar környékén pillantotta meg: a látvány kicsalta könnyeit. Átmenetileg a család egy kolléga átengedett másfél szobájában lakik – könyvei, iratai, jegyzetei nélkül! Az egykori orosz, illetőleg szovjet hadifogságot megjárt, a szovjet–finn háborúban harcosan Finnország mellett kiálló humanista, demokratikus gondolkodásmódjáról ismert, tekintélyes tudóssá lett ember életét szorult helyzetében politikai zsarolások keserítették. Élete egyre zaklatottabbá vált. „Helyállásának gyötrelmei, lelkiismereti küzdelmei ásták alá szívének, idegrendszerének oly sokat kibírt egészségét” (Vermes Stefánia közlése). Közismert volt, hogy Zsirai mennyire szerette anyanyelvét. 1944 történéseinek, a politikai és egyéb veszélyeztetettségeknek az ismeretében érthetjük meg igazán a Magyar Nyelvtudományi Társaságban elhangzott elnöki székfoglalójának érzelmi fűtöttségét, demonstratív hitvallását az anyanyelv mellett: „A mai viszonyok között [...] nem ígerek szép terveket, nagyszabású, üdvös újításokat. Programom nagyon egyszerű. Szeretem nyelvemet, ezt a minden előttem élt magyarnak lelkével átítatott drága örökséget, ezt a minden utánam élő magyarra átszármaztatandó szent muzsikát, s gyönyörűséges kötelességemnek érzem ennek minél tökéletesebb megismertetését, megbecsültetését, megkedveltetését. Ennyi a programom, ezt azonban ma is – holnap is, jóban is – rosszban is vállalom” (MNY. 1944: 144). Pais Dezső történeti távlatba helyezve magyarázza Zsirai anyanyelv-szeretétét: „Népünknek ezt az ágát [a rábaközi magyarságot] éppen az évszázadok óta fennálló gypű-helyzet anyagi és szellemi veszedelmei, fenyegetései tartották folyamatos készenlétben, hogy nagyban és kicsiben csak azért is ragaszkodjék önmagához. Ebből a «vigyázó» lelkületből nőhetett ki Zsirai Miklós rajongó szeretete a magyar nyelv iránt” (MNY. 1959: 317).

Zsirai a Magyar Nyelvtudományi Társaság elnökeként már első évében „heroi-kus küzdelmet vívott a nagy múltú Társaság fennmaradásáért” (Fokos Dávid: MNY. 1955: 403), miközben zsidó származású nyelvésztársak mentesítése ügyében is eljár. A háború utáni nyomorúságos helyzetet követő időszakban tapasztalnia kellett, hogy az eseményeket a tudományos életben is egyre inkább mások és máshonnan irányítják, hogy tehát elnökként is keveset tehet a Társaságért. „1952-ben megvált az elnökségtől, nem annyira azért, hogy valamennyire könnyítsen túlterheltségén, hanem azért, hogy mivel nem akarta tovább vállalni a cím szerinti felelősséget” (Pais Dezső: MNY. 1959: 326). Zsirai Miklós nem zárkózott a tudomány elefántcsonttornyába. Meggyőződése volt, hogy a tudomány eredményeit lehetőség szerint közkinccsé kell tenni. Ezért is válhatott a tudományos ismeretterjesztés kimagasló mesterévé. Fő műve, az 1937-ben megjelent Finnugor rokonságunk – Mihályiban is van dedikált példánya – a tudomány és a tudományos ismeretterjesztés igényeinek egyaránt magas fokon megfelelő, élvezetes stílusban íródott, ragyogó összefoglalás a finnugor nyelvhasználat eredményeiről, történetéről, a magyarral rokon finnugor nyelvekről és a nyelvrokon népekről. (1995-ben jelent meg 2. kiadásban.) De megemlítem 1947 és 1951 között a magyar nyelvről a Magyar Rádióban tartott előadásorozatát is (1995-ben külön kötetben jelent meg, I. Fábrián Pál a. a bibliográfiában).

1949 elején roppant össze először. Sok vívódás, lelki tusa, csalódás után kedvét, lendületét veszítve, meghasonlottan dolgozott, már csak a kötelességtudat hajtotta. Alig sikerül helyrehozni a tágas családi házat (amelynek bejárónője – Zsirai számára is tudottan – besúgó volt, s akinek nem mondhatott fel!), az államosítás veszélye fenyegette, ezért 1952-ben olcsón eladták, s egy rózsadombi kétemeletes ház felső lakásába

költöztek. De mikor erre sor került, akkor már súlyos beteg, egyre hosszabb időt töltött kórházban. Kedves tudománya, a finnugor nyelvtudomány a marxizmus (!) idején „polgári” tudománnyá bélyegezve támadások keresztútjába került, művelőit pedig vádak érték, s korábbi munkásságuk megtagadását követelték. Finnugor nyelvészeink azonban nem hódoltak be a marrizmusnak. „És hogy ez így történt, az sokban Zsirai Miklósnak az igazi tudomány pátoszától áthatott s ezért még alkuba sem bocsátkozó magatartásán fordult meg” (Pais Dezső: MNy. 1959: 325). Zsirai megpróbálkozott órák tartásával az egyetemen: „még visszajött, tartott néhány előadást, de tiszta roncs volt, árnyéka önmagának” – emlékeztek tanítványai (Kiss 1995: 54). Másfél hónapos, néhány világos órával megszakított eszméletnélküliséggel fejeződött be élete annak a tudósnak, akiről volt titkárnoje írta évtizedekkel halála után egy levélben: „Zsirai morális ember volt, akibe bele lehetett kapaszkodni”.

IV.

Hivatkozási források és továbbvezető irodalom

- Bóka László 1935. In: Gombocz Endre szerk. Gombocz Zoltán emlékezete. Kézirat gyanánt. Budapest).
- Bóka László 1955. Zsirai Miklós. Csillag 1955: 2304–2305.
- Bóka László, Tegnaptól máig. 1958. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest.
- Devecseri Gábor 1979. Lágymányosi istenek. Összegyűjtött esszék és tanulmányok. Magvető Könyvkiadó. Budapest.
- Fábián Pál (sajtó alá rendezte) 1995. Nyelv és rádió. Zsirai Miklós emlékének. Magyar Rádió, Budapest.
- Fehér Krisztina 2011. Gombocz Zoltán mint európai nyelvész. Magyar Nyelv 107: 72–78.
- Gyórfly Sándor és Hunyadi Zoltán (szerk.) 1986. A soproni líceum. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Hajdú Péter (szerk.) 1992. Zsirai Miklós-emlékkönyv. Uralisztikai tanulmányok 5. sz. Budapest.
- Hajdú Péter 1996. Kiss Jenő, Zsirai Miklós. (recenzió). Magyar Nyelv 92: 353–356).
- Horváth Edit (szerk.) 2018. Líceumi olvasókönyv. A Berzsenyi Dániel Evangélikus (Líceum) Gimnázium és Kollégium kiadványa. Sopron, 2018.
- Kicsi Sándor András 2006. Gombocz Zoltán 1877–1935. Életrajz és pályakép ELTE Eötvös József Collegium, Budapest.
- Kiss Jenő 1995. Zsirai Miklós. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Kiss Jenő 2006. Zsirai Miklós (1892–1955). Emlékbeszéd az MTA elhunyt tagjai felett. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
- Kiss Jenő 2011. Gombocz Zoltán életéről és munkásságáról. In: Lustrum. Ed. Horváth László, Laczkó Krisztina, Tóth Károly, Péterffy András. Typotex Kiadó és Eötvös Collegium. Budapest, 103–112.
- Kiss Jenő 2015. Emlékezés a 80 évvel ezelőtt elhunyt Gombocz Zoltánra. Magyar Nyelv 111: 465–473.
- Kodály Zoltán 1964. Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok 1–2. Szerk. Bónis Ferenc, Zeneműkiadó Vállalat, Budapest. 2: 289.

- Korompay Bertalan 1956. Zsirai Miklós. *Ethnographia* 67: 370–371.
- Kosáry Domokos 2002. Gombocz Zoltán emlékezete. *Magyar Nyelv* 98: 240–242.
- Kovalovszky Miklós 1955. Gombocz Zoltán. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- Kovalovszky Miklós 1981. Zsirai Miklós táblája előtt. *Magyar Nyelvőr* 105: 506–507.
- Lakó György 1956. Zsirai Miklós emlékezete. *A Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományok Osztályának Közleményei* 1956: 293–295.
- Melich János 1936. Gombocz Zoltán emlékezete. *A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai* 36. sz. Budapest.
- MNy. = *Magyar Nyelv*: az 1977/4. számban (a Gombocz-centenárium előadásai), a 2002/3. számban és a 2015/4. számban (emlékezések Gomboczra).
- Mollay Károly 1955. Zsirai Miklós (1892–1955). *Soproni Szemle* IX. évf. 3–4. szám, 161.
- Németh Gyula 1972. Gombocz Zoltán. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Pais Dezső 1959. Zsirai Miklós. *Magyar Nyelv* 55: 317–327.
- Sauvageot Aurélien 1988. Magyarországi életutam. Európa Könyvkiadó, Budapest.
- Sötér István 1946. *Játék és valóság*. Budapest.
- Szjő Enikő 1992. Zsirai Miklós és a művelődéstörténet. In: Hajdú szerk. 1992: 38–44.
- Zsirai Miklós 1935. Gombocz Zoltán. *Nyelvtudományi Közlemények* 49: V–XVI.

Mezei Zsuzsa: Regöc és Munkács vára a Rákócziak korában

A JÓTÉKONY LISZT FERENC

„...a jókedvű adakozót szereti az Isten.”¹

A Magyar Értelmező Kéziszótár szerint (1975,629) jószívű ember az, aki ember-társain szükség szerint mindig szívesen segít, azok javát előmozdítja, jótékony pedig az, aki jótékonyági tevékenységet végez, adományokat gyűjt és juttat a szegényeknek, a rászorulóknak.

Liszt Ferencről, az emberről, a művészlől, a gondolkodóról, az íróról, a pedagógusról, a karmesterről számtalan írás született már életében, és még ma is kincsesbányája az értő, érdeklődő tollforgatóknak. A zongorajáték utánózhatatlan virtuóza volt, korának egyik legnagyobb mestere, az előadóművészet kiemelkedő teremtő zsenije, a haladó zeneművészet nagyformátumú propagátora. Minden vonatkozásban egyike volt százada „legkimagaslóbb egyéniségeinek”, aki „egyetemes érdeklődésével, segítőkészségével és valóságos segítségével” Európa zenei és művészeti életének számos intézményébe, indításába kapcsolódott be”.²

Takács Menyhért szerint „jótékonyága nem ismert határt. Nem volt olyan jótékony cél, amelyre ne hangversenyezett volna. Tízezreket, sőt százezreket fordított altruista célokra.”³ „Talán sem azelőtt, sem azóta nem volt művész, aki ennyi jótékonyági hangversenyt adott ennyiféle célra és főleg ekkora összegekkel.”⁴ „Magánszemélyeknek juttatott adományait föl sem lehetne sorolni. /.../ Nincs még egy olyan művész a történelemben, aki ilyen bőkezűen adakozott volna pénzéből és idejéből” – írta Alan Walker.⁵ „Jószívűsége már gyermekkorában feltűnt. Tárcaja mindig nyitva állt a szükségét szenvedőknek” – olvassuk ifj. Somssich könyvében.⁶ „Van valami mélységesen megindító abban, ahogyan Liszt igyekezett megosztani tehetségének anyagi hozadékát a nála kevésbé szerencsésekkel.”⁷

Zongoraművészi, alkotóművészi, karmesteri tevékenysége mellett „publicisztikai és a zenei életet szervező tevékenysége is figyelemre méltó” – vélekedett dr. Szilágyi András.⁸

Karitatív tevékenység volt részéről az a számos „ajánlólevél” is, amelyet „ismert és alig ismert művészkollégák kérésére vagy akár kéretlenül állított ki”, például a pályakezdők támogatásánál, továbbá az „ajánlólevelek” sajátos csoportjába sorolhatjuk publicisztikai írásainak jelentős részét /107./. „Barátait szorult helyzetükben pénzügyileg is támogatta lehetőségeihez mérten”, „tanítványait sokszor kisegítette anyagilag” /107./. Összegezőképpen /107./: Kétségtelen, hogy az adakozás, a karitatív tevékenység Liszt alapvető személyiségvonása volt, és hogy „jókedvűen”, bőségesen adakozott.

1 Részlet Pál apostolnak a Korinthusbeliekhez írt második leveléből 9/7./Új Testamentom könyvei 91./

2 Id. Ábrányi Kornél: Általános zene-történet. Bp. 1905, 119.

3 Liszt Ferenc érzelmi világa. Bp. 1941.46. – Altruista=önzetlen, áldozatkész, emberszerető, mások javára fáradozó

4 Dr. Szilágyi András: Liszt Ferenc személyisége. Garbo Kiadó és a Liceum Kiadó közös kiadványa, é.n., 106. Ugyanott „kivonatos összeállítást” olvashatunk Liszt jótékonyági tevékenységéről.

5 Liszt Ferenc 2. A weimari évek 1848-1861. Editio Musica Budapest, 1994,24.

6 Ifj. Somssich Andor: Liszt Ferenc élete. Bp. 1924,30.

7 A.W. II.24.

8 I.m. 101.old. Liszt publikációinak felsorolását lásd a 101-103., zenei szervező tevékenységét a 103-105. oldalon!

A Liszt-család 1822 tavaszán hagyta el Doborjánt, s költözött Bécsbe. Onnan apa és fia szeptember 20-án indult Franciaországba. Útközben a fiú először Münchenben lépett közönség elé, október 17-én, apai engedéllyel, egy héttel később újra fellépett, harmadszor pedig „a szintén magyarországi fiatal tehetséggel, Ebner Károly hegedűművésszel osztotta meg a színpadot”.⁹ November 2-án Augsburgban játszott a tűzkárosultak jaqvára.¹⁰ Rövid pihenő után Liszték előbb Stuttgartba, illetve Strassburgba mentek tovább. László Zsigmondnak az volt a véleménye, hogy a németországi úton kezdődött meg a jótékony célú fellépések sorozata, „most még jórészt az apa józan megfontolása folyományaképp”.¹¹ A „csodagyermek” első nyilvános franciaországi szereplésére 1824. március 7-én került sor a párizsi olasz operában. Párizsban „nemcsak tehetsége, kedvessége, de jólelkősége is ismertté vált”.¹²

Május utóján és a következő év júniusában apa és fia Londonba is átrándult – erről Liszt Ádám Carl Czernynek írt Bécsbe -, és a színházban „az egyik legelső olasz énekesnő javára” zongorázott.¹³ 1825 márciusában franciaországi vidéki körutazás következett, majd a második londoni utazás.

Tíz évvel később a 24 éves művész átmenetileg Genfben telepedett le Marie d’Agoult grófnéval. A nyilvánosság előtt „majdnem kizárólagosan csak jótékony célokra játszott”.¹⁴ Nevezetes volt például az a jótékonyági rendezvény, amit az olasz politikai menekültek megsegítésére szerveztek neves előkelőségek részvételével.

Liszt már Genfben elhatározta, hogy a jövő tél folyamán ingyen fog tanítani a frissen létesült konzervetóriumban.¹⁵ 1837 őszén – más forrás szerint közepén – Lyonban játszott „a nagy ínségben lévő gyári munkások javára”. Miként írta: „Kötelességemmé tettem, hogy minden alkalmat felhasználjak a jótékony egyesületek támogatására”.¹⁶ Amióta a Lyoni szövögyárak munkásainak kiáltását meghallotta, nála sohasem zörgetett hiába a szűkölködő, és más nemes célokért is kész volt gazdag adományokra” – olvashatjuk Legány Dezsónél.¹⁷

Velencében értesült a pesti nagy árvízről. Bécsbe utazott. Hét nap alatt – április 9 és május 25-e között – kilenc hangversenyt adott, és 25.000 forintot ajánlott fel a károsultak segítésére. Ez a „fejedelmi adomány” a maga korában is óriási volt!¹⁸

1839 nyarán Luccában olvasta az újságban, hogy már évek óta gyűjtenek a Bonnbán felállítandó Beethoven szoborra. Azonnal írt a szobor-bizottságnak, és felajánlotta, hogy a hiányzó összeget saját zsebéből fogja előteremteni. A bonni Dómplaton felavatott álló bronz szobor sohasem készülhetett volna el Liszt 10.000 frankja nélkül, ami a legmagasabb egyéni hozzájárulás volt a gyűjtés során.

9 Alan Walker: Liszt Ferenc 1. A virtuóz 6 évek 1811-1847. Zeneműkiadó Budapest 1986,114. – Másutt úgy írják, hogy 24-én „a két Ebner hegedűs hangversenyén” zongorázott, kettőjüket támogatandó. Ifj. Somssich 20-21, László Zsigmond: Az ifjú Liszt (1811-1839) Zeneműkiadó Vállalat Bp. 1962,141.

10 Ifj. Somssich 21, Legány Dezső: Liszt Ferenc Magyarországon 1869-1873. Zeneműkiadó, Budapest 1976,263.

11 László 33.

12 Székely Júlia: Vándor évek. Móra Ferenc Könyvkiadó, Bp. 1962,33.

13 Ifj. Somssich 31-36. László 144., Legány Dezső: A magyar zene krónikája, Bp. 1962,265.

14 Ifj. Somssich 67., Falk Géza: Liszt-breviárium. Bp. 1936,46.

15 15.

Guy de Pourtales: Liszt Ferenc. Európa Kiadó, Bp. 1957,62. – Dr. Szilágyi idézett művének 107. oldalán az alábbiakat olvashatjuk: Pedagógiai tevékenységéért „soha egy fillért sem fogadott el, mindenkit ingyen tanított. Több száz tanítványát figyelembe véve, lehetetlen ennek az 'adománynak' a méretét még csak közelítően is megbecsülni, de milliós összegekről lehetne beszélni.” (v.ö. a 4.sz. jegyzettel!)

16 Levelét Adophe Pictet svájci francia írónak és nyelvésznek küldte.

17 A magyar zene krónikája 256.

18 18. A pesti árvíz-károsultak „felsegélyezéséről” a Társalkodó korabeli száma – 1838.évf. 51.sz. / VI.27./ - részletesen beszámolt Liszt Ferenc Bécsben címmel.

1839/40-ben első magyarországi diadalútja következett. A diadalút az ősi koronázó városban kezdődött, ahol 1839 decemberében három hangversenyt adott, ebből kettőt jótékony céllal, a katolikus polgári ispotály meg az evangélikus ispotály javára. Január 2-án a pesti Vigadóban hangversenyezett a Pest-budai Hangászegyesület megsegítésére. Két nappal később a Nemzeti Színházban lépett föl a Nemzeti Színházat segitendő, 1750 ezüstforint tiszta bevételt szentelt a nemes célra. 8-án Tábornszky János hegedűművész, 9-én a budai Vakok intézete javára játszott, 11-én a Pesten felállítandó konzervatórium (Nemzeti Zenede) költségeihez járult hozzá jótékony koncertjének 1377 forint 14 krajcárjával. 15-én már Győrött zongorázott, majd újra Pozsonyban „többnyire jótékony céllal”, például a pozsonyi egyházzenei szövetség javára. Azután Bécs, február 17-én pedig Sopron következett.¹⁹ 18-án (kedd) jótékonyági hangversenyt adott a városi Kaszinóban, és 900 forint tiszta jövedelmet juttatott a rászorulók-nak. Másnap Doborjánba ment. Támogatta a falu szegényeit, 20 aranyat ajándékozott egykori tanítójának, Johann Rohrernek, és a helyi templom kis orgonájának megjavítására is adakozott.²⁰ Sopronból Bécsbe, Bécsből Prágába vette útját. 1840. március 7-i hangversenyének 2218 forintos bevételét egy helybeli kórháznak és a vakok intézetének adományozta.²¹ Március 30-án Lipszéban az Idős és Beteg Muzsikások Nyugdíj-alapítványának 643 tallért juttatott. Alan Walker Liszt-monográfiájának 2. kötetében (23-24. oldal) az alábbiakat írta: „Külön tanulmányt tenne ki azoknak a jótékony célú kezdeményezéseknek a számbavétele, melyekhez Liszt nevét és hírnevét kölcsönözte Glanzzeitje éveiben.”²²

Szentpétervárot 1842 májusában a hamburgi nagy tűzvész károsultjait segítette 50 ezer frankkal, Moszkvában 13.000 rubelt gyűjtött az Árvaszéknek, és fellépett Fjodor Uszakov színész segélyezése érdekében.

Párizsban is jótékonykodott. 1842 szeptember 13-án a kölni dóm építkezéséhez járult hozzá. Október 28-én Jena szegényeit segítette.

1843-ban Berlinben „a szükséget látó operaházi tagok számára” koncertezett. Február 1-jén a teljes „Varázsfuvolát” vezényelte. Másnap szólókoncertet adott a boroszlói színházban, az egyetemen pedig az akadémiai ifjúságnak játszott. Áprilisban Varsóban lépett fel, májusban már Moszkvában, októberben pedig Münchenben a vakok előtt, aztán a görögországi németek javára. 1844. január 7-én Weimarban vezényelt a zenekar nyugdíjas alapítványát támogató. Februárban Drezdában zongorázott jótékony célokra. Párizsi és dél-franciaországi, illetve év végi madridi koncertjei szintén kiemelkedők voltak. Lisszaboni fellépései között ugyancsak találunk jótékonyági adományokat 1845 első hónapjaiban. 1846 februárjában jótékonyági koncertet vezényelt Weimarban, és ugyanebben az esztendőben mind szülőhazájában, mind „erdélyi vándorlásai” során számos tanújelét adta jótékonyágának. Pesten például az év tavaszán a Nemzeti Zenedét, a Polgári Órhadat, a Pesti Nőegyletet, a József-fiú-árvaházat segítette az április 30-tól május 14-ig terjedő időszakban. Augusztus 3-án a soproni Kaszinóban lépett színpadra, és 400 aranyforintot juttatott a szegények-

19 Erről alapos részletességgel írt vitéz Házi Jenő (városi főlevéltáros): Liszt Ferenc Sopronban (Különnyomat a Soproni Hírlap 1935. XII. 6-12. közötti számaiból, Sopron, 1936.) és Csatkai Endre: Liszt Ferenc és Sopron. Soproni Szemle 1961. 3. sz.

20 Lásd a Marie d'Agoult-nak küldött, Bécs, 1840. február 22-én keltezett levelet! – Hankiss János: Liszt Ferenc válogatott írásai I., II., a 44.sz. levél, Zeneműkiadó Vállalat Bp. 1959, 137-138., A.W.I. 355.

21 A.W.I. 355.

22 Glanzzeit = csúcspont, ezekben az években (1839-1847), amikor Lisztnek ezernél is több fellépése volt, helytálló ez a megállapítás.

nek.²³ Szeptember 27-én Kőszegen a városi Zeneegyletet támogatta zongorajátékával. November 17-én Temesváron is a Zeneegyletet segítette. Kolozsváron (december 3.) szintén jótékony céllal zongorázott, 8-án pedig a nagyenyedi óvoda javára lépett föl. 1847-ben, Glanzzeitje utolsó évében több ízben zongorázott jótékony céllal: Kijevben, Konstantinápolyban, Ogyesszában, Jelizavetgradban. Ezekkel a fellépésekkel fejezte be virtuóz pályafutását. Ezeket az éveket a zenetörténet Liszt zongoraművészi karrierje zenitjének mondja.²⁴ „A turnék évei alatt felhalmozott vagyonának Liszt nem kis részét fordította jótékonyági és humanitárius célokra.”²⁵

1848 februárjában Weimarban udvari karmesterként először lépett fel. Flotow „Márta” c. operáját dirigálta.²⁶ A weimari években (1848-1861) élete sokféle tartalommal telítődött: tanított, komponált, operák sokaságával foglalkozott²⁷, vezényelt, átiratokat készített, sokfelé utazott, levelezett, muzikusokat fogadott, meghívásoknak tett eleget, zenei fesztiválokat szervezett.

A hivatalos koncertek sorában számos jótékonyági hangversenyt dirigált, például 1857. január 7-én és február 26-án Weimarban, 1858-ban Prágában, április 10-én Pesten.

1864 áprilisában, akkor már Rómában, a Madonna del Rosario kolostorban lakott, a „Péter fillér” jótékonyági koncerten a szegényekért tett szolgálataért IX. Pius pápa elismerésében részesítette. (Pontosan egy évre rá fölvette az egyházi kisebb rendeket.) 1866 márciusában, az Esztergomi mise március 15-i bemutató előadását megelőzően, egy előkelő hölgy szalonjában Saint-Saëns-nal négykezes előadásban interpretálta az Esztergomi mise Sanctus és Credo tételét, majd „néhány szólódarabot is eljátszott”.²⁸ Március 15-én volt a nevezett mise bemutatása jótékonyági előadás formájában a Saint-Eustache templomban.²⁹ Liszt négykezesezett Francis Plaute zongoraművésszel is Rossini otthonában. 1869. január 20-án a weimari udvarnak játszott.³⁰

1870 áprilisában a fiatal Edvard Grieg-et ejtette ámulatba az ifjú zeneszerző a-moll zongoraversenye kéziratának „prima Vista” eljátszásával. A weimari udvari zenekar hangversenyén szólolistaként is fellépett. Beethoven születésének 100. évfordulóján rendezett koncertjei kiemelkedő zenei események voltak. „Még nagyobb jelentőségük volt későbbi hangversenyeinek, amelyeken, mint karmester és zongoraművész egyaránt szerepelt.”³¹

1872. március 18-án a pesti Vigadó kistermében egy leégett ausztriai kolostor javára koncertezett olyan feltétellel, hogy a tiszta bevétel fele egy magyar árvaházé legyen. Ezen a rendezvényen a királyi udvar is jelen volt. A következő esztendő márciusában, művészi pályafutása 50 éves jubileumának esztendejében, három jótékonyági hangverseny rendezője és közreműködője volt: 2-án, 21-én, 31-én.

23 Lásd a 19. sz. jegyzetet!

24 A.W.I. 299., Hamburger Klára: Liszt. Gondolat, Budapest 1980,398.

25 A.W.I. 304.

26 V.ö. a 15 sz. jegyzettel! – A.W. II.193. oldalán azt olvassuk, hogy „Muzikalitás és művészi igazság volt az az ikereszmény, amelyek elérésére Liszt a tanítványait ösztönözni igyekezett.”

27 Ösbemutatók végeláthatatlan sora fűződik nevéhez: 44 operát mutatott be, ebből 25-öt kortárs szerző írt.

28 Alan Walker: Liszt Ferenc 3. Az utolsó évek 1861-1886, Eidio Musica Budapest 2003,108.

29 A templomi ösbemutató különböző okok miatt – A.W. szerint – „valóságos katasztrófa” volt, amit „igencsak megsínyelt Liszt párizsi hírneve”. /.../ „Liszt egyedüli vigasza az lehetett, hogy az előadásból több mint negyvenezer frank folyt be. De kétség sem férhetett hozzá, hogy a művészetet feláldozták a jótékonykodás oltárán.”

30 1869-től „időnként ismét Weimarban lakott” – írta Jakov Iszakovics Milstejn Liszt c. könyve I. kötetében, Zeneműkiadó Vállalat, Budapest 1965,369. – Az év néhány hónapját viszont Pesten töltötte, ahol „az ország zenei életének egyik vezetőjévé vált. Egész lázas és fáradhatatlan tevékenysége a magyar zenekultúra és oktatás emelésére irányult.” u.o. 370.

31 Milstejn I. 370.

1874 január 11-én és április 6-án Bécsben jótékonykodott, február 12-én Sopronban egy óvoda javára, márciusban ötször is e célból kamatoztatta istenáldotta képességét, április 19-én megint Pozsonyban lépett föl.

1875 márciusában hivatalosan kinevezett első elnöke lett a pesti Királyi Zeneakadémiának. Szolgálataiért nem kért honoráriumot.³² Március közepén Pesten játszott a Mária-intézet javára, 22-én az írók és művészek egyletének jótékony rendezvényén. Április 28-án Bach-émlékkoncerten lépett föl Eisenachban, aminek bevételét Bach szobrának felállítására fordították. 1876 februárjában Romából véglegesen Pestre költözött. 1877. február 15-én a Művészegyletet támogatta a Hungaria Hotel dísztermében adott hangversennyel. Március 5-én a Szent Erzsébet legendáját vezényelte a Vigadóban a Nemzeti Konzervatórium (Zenede) javára. Március 10-én az izraelita leányarvaház javára zongorázott, máskor az Angolkisasszonyok Intézetét is segítette. 20-án a Vigadóban „jótékonyági zongorahangversenyt” adott, hogy könnyítsen a pesti árvíz károsultjainak helyzetén. Kolozsvárott 1879. március 14-én gróf Zichy Gézával együtt lépett föl a szegedi árvíz-károsultak megsegítésére. Március 26-án Pesten a Művészegylet szervezésében koncertezett. Április 7-én Andrássy Gyula bécsi szalonjában a királyi pár jelenlétében játszott, ezúttal is gr. Zichy Géza közreműködésével. December 30-án a Villa d'Estében adott jótékonyági estét a szegények javára. 1881. április első hetében (3-án, vasárnap) Pozsonyban zongorázott a Hummel-émlékmű felállítását támogató. Most gr. Zichy Géza és Juhász Andor voltak a partnerei. 6-án a soproni Kaszinóban ült zongorához. Másnap Doborjánba látogatott. Az alispánnak Bécsből küldött levelében 200 Goldent mellékelte az iskola és a templom fenntartásához. „Ezekben az években” páratlanul mondható segítőkészségét, jótékonyági fellépéseinek lényegét Milstejn professzor az alábbiakban összegezte: „Csaknem valamennyi hangversenyét jótékony célra rendezte. Akit csak tudott, segített ezekben az években. Voltak köztük öregek, különböző foglalkozású, nyomorban élő emberek, elszegényedett művészek és tanuló fiatalok. Sohasem habozott, ha érezte, hogy szükség van a segítségére. Százakat, ezreket, tízezreket áldozott a szegényeknek és elhagyatottaknak. Koncertet adott a vakok, nyomorékok, az 1879-es szegedi árvíz-károsultak részére. Budapesten a szó szoros értelmében egyetlen olyan művészi intézmény és jótékony célú társaság nem volt, amelynek Liszt pártfogója és önzetlen segítője ne lett volna. Jósága nem ismert határt. Bár kötelezettségei a végsőkig elfoglalták, mégis talált időt mások megsegítésére.”³³

1886 áprilisában, angliai útja során, többször zongorához ült, saját akaratából. Április 6-án a Királyi Zeneakadémián a Liszt-ösztöndíj avatóünnepélyén, ez a fiatal zeneszerzők és zongoristák támogatását szolgálta, 7-én a windsori kastélyban, Viktória királynő meghívására, 11-én (vasárnap), amikor „az angol arisztokrácia ünnepelt” a St. James's Palace-ban, és az április 18-i búcsúvacsorát követő „miniatűr-koncerten”. Luxemburgi vendégeskedése idején (július 20.) a Kaszinóban zongorázott utoljára nyilvánosan. „Nemcsak hogy akkor játszott utoljára nyilvánosan, de talán egyenesen ez volt a legutolsó alkalom, hogy ujjai egyáltalán zongorabillentyűkhöz értek.”³⁴ Három szerzeményét adta elő. La Mara azt írta: „Liszt varázslatos játéka e három darabbal adta át helyét az örök hallgatásnak.”³⁵

32 Az első Királyi Zeneakadémia a Pesti Duna-parton volt, Hal-tér 4.

33 V.ö. a 31. sz. jegyzettel!

34 A.W. III.485.

35 Idézi A.W. III.485. – La Mara (igazi nevén Marie Lipsius) német zeneírónő (1837-1927), Liszt leveleinek közreadója, számos népszerű zenei monográfia szerzője.

NYAKAS SZILÁRD

A SZABADSÁG FELÉ

Filmen a „csak a miénk” utóstop

Észbe kaptak a filmesek. Jó félszáz évre a „lengyelbe” induló magyar autóstopos áradatot követően Zajti Ferenc még belevágott. Autóstoppal a szabadság felé címmel 2014-ben kezdett hozzá dokumentumfilmje forgatásához. A hatvanas éveiknek végén, a hetvenesek elején járó egykori résztvevők azóta jócskán behúztak a korba. Soruk is ritkult, miközben forráshiány hátráltatta a forgatást. Végül az ügy segítségére - mert ez igazi lengyel-magyar ügy - a Waclaw Felczak Alapítvány sietett. Ők segítik befejezni ezt a halaszthatatlan filmet. Halaszthatatlan, mert a lassan évezredes - ám évtizedekig agyonhallgatott - lengyel-magyar barátság újjáéledésének életvilága elevenedik fel a kortárs vallomásokban.

Wajda, Kawalerowicz, Konwicki ...

Az eddig elkészült interjúkat nézve, hallgatva nem meglepő, hogy a megkérdezett nagypapa korúak szívesen nosztalgiáznak. A legendás hatvanas években a magyar huszonévesek előtt a korabeli Lengyelország „nowy Świat”-ként, új Világként tárult fel.

– Itt nyílt ki a szemünk a nagyvilágra. – vallja Engelmayer Ákos is. A később Varsóba nősült újságírónak, az Antall kormány lengyelországi nagykövetének már 1956 nyarán, 17 évesen lehetősége nyílt odautaznia, majd 1962-ben, a legelsők között autóstoppal túrázott a polákoknál. – „Kint ez szervezeten folyt. Egy időnyire váltható stoppos könyvecskét, benne 10-től 100 km-es szelvényekkel. Amennyit utaztál, annnyival búcsúztál sofőrödötől. Év végén az összegyűlt szelvények sorsoláson vettek rész. Értékes nyereményeket tehetett szert a szerencsés, stoppos barát autóvezető.”

Kiss Gy. Csaba irodalomtörténésznek sokunk hazai lengyel-képéről van mondanivalója. A Hamu és gyémánt, a Csatorna (Wajda), a Máter Johanna (Konwicki), a Kés a vízben (Polanski), Az éjszakai vonat (Kawalerowicz) c. korszakos lengyel alkotásokkal (KADR) a 60-as évek elején mindannyian az Egyetemi szinpad filmklubjában találkozhattunk. Rokonszenves volt a közel évezredes barátság tudata is. Sok magyar egyetemista autóstoppot vonzott a hír, hogy ott – ellentétben a környező „utódállamokkal” - szeretik a magyarokat.

A Visztulai csoda

Ám alig hihető, hogy közülünk bárki is tudott volna e barátság 1920-as lélekemelő bizonyítékáról, amelyet „Visztulai csodakén” emlegetnek. A „lengyel pánok” ellen támadó Szovjet-Oroszország hadserege „Lengyelország hulláján át” (Trockij) kívánt masírozni a világforradalomig. Augusztus elején már Varsó határán, a Visztulánál álltak. A Pilsudski parancsnokolta nemzeti hadsereg lőszer és fegyverhiánya tragikussá vált. Néhány napra voltak az összeomlástól. Gdansk a tengeren érkező nyugati segítséget tartotta vissza. A Benes fémjelezte cseh külpolitika „a feltétlen semlegeségre” hivatkozva nem engedte át területén a megroggyant Magyarország önzetlen,

életmentő fegyver-és lőszerszállítmányait. Horthy kormányzó egyetértésével Weiss Manfréd Csepel-szigeti fegyvergyára ekkorra már egy 80 tehervagonból álló szerelvényt állított össze, melyen 48 millió Mauser lőszer, 13 millió Mannlicher lőszer, több millió puska alkatrész, 440 tábori konyha, stb. várta a célba érkezést. Végül kerülővel, Románián át augusztus 12-én érkezett meg Varsó alá a várva várt szállítmány. Ez a „véradás” lehelt lelket a lengyel hadseregbe. Augusztus 15-én, Mária mennybemenetelének napján megfordult a hadiszerencse. A lengyelek Varsó alól elsöpörték, majd országukból is kikergették a bolsevik haderőt. „A Lengyelországnak folyamatosan szállított magyar hadifelszerelések nélkül eléggé valószínűtlen lett volna a visztulai csodának nevezett katonai győzelem.” – állítja a műfordító Konrad Sutarski. Nos, erről az általunk évtizedeken át ismeretlen „horthysta” gesztusról mélyen hallgattak a hazai krónikák. Pedig már akkor büszkéek lehettünk volna rá.

Húsle vesss, Bable vesss...

Amiről már akkor is lehetett némi tudomásunk, az a II. világháborús lengyel menekültek hazai befogadása. Ám id. Antall József menekültügyi kormánybiztosnak az ebben játszott igaz szerepével megismerkedni módunk nem volt. Történelmi tettet agyonhallgatták, még a nyugdíját is megvonták. Autóstoppos utunk során ennek a Lengyelországban közismert II. VH-s magyar helytállásnak igen sokat köszönhattunk.

Sörivő, valahol Varsó felé, talán Pulawy-ban. Egy teherautó platójáról kiszáradva érkezünk a legközelebbi kocsmába. Pivo, pivo – sört kérünk. Lerí rólunk a külföldiség. Néhányan beszédbe elegyednek velünk. – „Jesteśmy węgierski studenti” – válaszoljuk hibás lengyeliséggel. Az ivó felpezsdül: magyarok! Sört fizetnek s zakuszkát. Valakiért elszalasztanak. Percek múlva belép egy természetes, jó negyvenes „hadfi”, fején II. VH-s magyar katonasapka. Mint aki jelenteni kész, összecsapja előttünk bokáját, s elharsogja, jól megnyomva az szavak végét: Húsle vesss, Bable vesss, Paradicsomle vesss – és tiszteleg. Ováció. Leül mellénk s felemlegeti, lengyel katonaként hogyan fogadták őket 1939-ben a magyarok s hogyan kerültek az egyik városunk katonai menekülttáborába. Ezzel a helységnévvvel kicsit meggyűlik a baja, – „Mosomagynos”-t mond. Mosonmagyaróvár – segítjük ki, s ő boldogan csapdossa a vállunk: „Polak, Węgier, dwa bratanki, i do szabli, i do szklanki.”

Sopronból – egyenest

Az 1965-ben érettségizett Magas Lászlóra (Páneur. Piknik '89 Alapítvány) az Erdészeti és Faipari Egyetemre való sikeres felvételijét követően ösztől 11 hónap katonaság várt. A két hónapos szabadságot barátaival lengyelországi stoptúrára szánták. Krakkót követően Gdansk volt az úti cél, mégis Lódz felé vették az irányt, hogy találkozhassanak Evkával, László levelező partnerével. Egy jellemző közjáték Krakkó után egy faluszélen szerencsétlente őket, ahol magyar zászlót lengetve várahoztak.

„A zászló láttán egy kislány szaladt hozzánk azzal, hogy a nagypapája tud magyarul és vár bennünket. Visszamentünk vele. Az öregúr a magyart törve elmesélte, hogy katonaként menekült Magyarországra, a Balatonnál voltak, és igen emberségesen bántak velük. A jeles történelmi érettségim ellenére itt egy lengyeltől kellett hallanom először, hogy Magyarország - Németország szövetségeseként - nyújtott baráti jobbot a

lengyel menekülteknek. Az idős veterán és családja a maguk módján, ebéddel és útravaló elemőzsiával fejezték ki hálájukat az egykori menedékadásért.”

Nota bene: 1939-től lengyel „polgári” menekülttáborok létesültek a már említett id. Antall József felügyelete mellett a Balaton mellett Boglár, Szántód, Szárszó, Szemes, Újhely, stb. településeken.

A hetvenes évek elején messze került Soprontól Nagy László (Viva la musica). Kamaszként - szülei révén - iskoláinak nagy részét Afrikában és az akkori Nyugat-Németországban járhatta. A stoppal is külföldön kötött ismereteseget. Hazatérve alig várta, hogy saját jogon indulhasson felefedező útra. Beszámolója rávilágít, mekkorát változott a stoppos világ jó tíz évre a mi és Magas Lászlóék 1965-ös élménytúrája óta.

„Az első évet elvégezve – 1977 nyarán - egy évfolyamtársammal Prágába indulunk. Stoppal, mert pénzünk nem volt. Átgyalogoltunk a révkomáromi hídon, onnan stoppoltunk Pozsony felé. Órákat vártunk – hiába. Egy öreg paraszt bácsi megszólított, hogy mi járatban vagyunk. Elmondtuk. Szó szót követett. Megkérdeztük, hogy hogyan vannak a szlovákokkal, mire az öreg: ”Szeretjük egymást, mint kecske a kést!” Ennyiben maradtunk! Végül egy dunaszerdahelyi magyar ember elvitt minket Szerdahelyig. Menjünk inkább vonattal - mondta - mert stoppost náluk nem vesznek fel. Erre kifejlesztettünk egy takarékos utazási módszert. Egy-két koronáért vettünk jegyet a következő állomásig. Mindig ott szálltunk fel, ahol a kalauz. Azonnal kezeltették a jegyünket, így pár korona árán néha 2-300 km-t is megtettünk. A jegykezelő az ábrázatunkra emlékezett, jegyünk érvényességére nem...”

Rendőrök

E sorok írója harmadéves egyetemistaként 1965 júliusában jutott ki barátjával, Gulyás Gyulával (filmrendező) Lengyelországba. Közel 2500 km-t stoppoltunk. Negyven napos körutunk anyagi fedezetét egy-egy sky-jackie értékesítése, no meg lengyel barátaink önzetlensége biztosította. Mindenki így volt vele. A filmben szereplő Tolcsvay Bélának a kapós nyloningekkel tettek szert zlotyira, A képzőművész Haász István és társai twistpulóverekkel boldogultak, volt olyan, aki farmerét adta el, hogy még tovább szabadnak érezhesse magát.

Zajti Ferenc interjúalanyai az ottani, addig meg nem tapasztalt szabadságra emlékeznek. Gulyás Gyula ezt beavatásnak nevezi. Van, aki a jazz klubok, az amerikai filmek (Hitchcock: Birds), az érvényesülő absztrakt művészetek felszabadító világát emlegeti.

– „Ülünk egy varsói téren – emlékszik Alexa Károly – s szidjuk a kommunistákat. Egy rendőr közelít. – Halkabban! - mondom a lengyel barátomnak, aki csak legyintett: - Ugyan, ő is lengyel hazafi.” Magyar adalék: hosszú hajuk miatt Márta Istvánt és barátját kifelé, Hidasnémeti határállomáson egy magyar rendőr leszállítja a vonatról. – „A saját költségünkre levágatta a hajukat. Hat-nyolc órát kellett várnunk Cseh-szlovákia felé a következő szerelvényre.”

Kaland, lányok, ötvenhat

Csajozás. Az is volt, hajaj! Itt ne érvényesült volna a magyar-lengyel két jó barát...?! A film lengyel-magyar házaspár története is autóstoppal indult.

Hárman vágta neki az útnak, András, Gábor és Péter. Első nap Zakopanében. Szálláshelyük egészségsügyi szakiskolás lányokkal teli. A következő napokban közös

kirándulások a szakiskola buszán. Ismerkedés. – Beszélgettünk, ahogyan tudtunk, német, orosz, lengyel keveréknyelven. Mikor elutaztunk, a fiúk velünk jöttek – veszi elő zakopanei naplóját Mirka, s belelapoz. – Itt az áll: Jaj, nem fogom soha látni! - neveti el magát. A fiúk esetében „három a kislány”. Érzelmek zűrzavara. A filmben megszólaló Mirkának Péter (Pjotrek) tetszett. Péter is Mirkát választotta volna, ha... Iuventus ventus - a nagy kavarodásban Mirka mégis András felesége lett. Gyermekük születtek. Idővel elváltak. Mirka Magyarországon maradt, András Lengyelországban él. A film rendezője hiába kapacitálta Andrást, hogy álljon a kamera elé. Pedig az ő, Mirka, meg talán Péter életének is ez az utóstopos kaland a fordulópontja.

A filmrendező Péterffy András a tanúja, nyelvi korlátok sem állhattak az udvarlás útjába. Még a nyelvtörököt is bevonták az ismerkedésbe. Péterffyék a „Mit sütsz kis szűcs” kezdetűt kérték számon a lányokon, mire azok a Chrzyszcz brzmi w trzcinie – bogár a nádasban zümmög-gel vágta vissza gyorsan.

Milyen jó poén lett volna, ha a fiúknak tudomásuk van a következő lengyel vonatkozásúról: „– Lengyel Vendel lengyel rendjelt rendelt.”

A megszólaló Bereményi Géza a lengyel fiatalok természetességét hangsúlyozza. – Ott nem akarták a nemzetük tudatát kicserélni, mint nálunk.

A magyar '56 az utolsó nekilendülésünk, hogy lerázzuk magunkról a szégyelendő múltat. Ötvenhatot fiatalok harcolták végig, így itthon évtizedeken át gyanúsak maradtak. – Hol volt, jó volt fiatalnak lenni?! Lengyelországban.”

Ez a korszak a múlté. A mi autóstopos világunk a maiak számára nem átélhető. A Zajti-film hetvenes szereplői méltán bölintanak Márta István nemzedéki verdiktjére: – Ez csak a miénk!

Miklós Horváth István: Sopron, Fő tér

„AZ IGAZAK EMLÉKEZETE ÁLDOTT”

In memoriam dr. Kovács József László

Sokszor és sokan elgondolkodtunk már azon, miért van az, hogy gyakran csak későn ismerjük fel az eltávozott, de hozzánk közel álló barátaink érdemeit, jelentőségét. A sírnál-koporsónál hamar felfedezzük érdemeiket, eszünkbe jutnak megkapott és elmaradt kitüntetések, címeik-rangjaik, munkásságuk eredményei, amelyekkel megajándékozták szűkebb és tágabb pátriájukat: hazánkat. Ha későn is, de akkor végre ott látjuk és értékeljük őket, ahol mindig is látnunk kellett volna.

Dr. Kovács József László irodalomtörténész professzort ismertem, tiszteltem, példamutató, hivatásszerető helytállásáért nagyra becsültem. Szerettem soproni polgár-erényeiért, kultúra iránti szeretetért, derűs jó kedvéért, jó humoráért, tántoríthatatlan, munkaszerető szorgalmáért.

A 85. születésnapján, 2017. október 22-én, a budaörsi német nemzetiségi múzeumban köszöntöttük. (Bleyer Jakab Heimatmuseum.) Családja, budaörsi barátai, soproni íróársai körében szépen, emberül megünnepeltük. Jelen volt a soproni, már Égbe távozott Bösze Balázs költő és író özvegye, Kenesei Irén, és lánya, Bösze Bernadett. (Bösze Balázs költő és író volt, közel harminc esztendőn át vezette a Soproni Fialatok Művészeti Kollégiumát.) Soproni költő és íróbarátai közül köszöntötte a jubilánst, a rendezvényt kezdeményező, soproni kötődésű Büki Attila, Zentai László, Zsirai László. Jómagam nagy érdeklődéssel hallgattam a német nemzetiségi önkormányzat képviselőinek beszédeit, fürkésztem budaörsi-wuderschi dialektusukat. Zentai László, a Soproni Füzetek főszerkesztője, a soproni évkönyv jeles szerzőjének emléklapot ajándékozott, amelyen a jelenlévők megörökítették kezük vonását.

Köszöntőmben, *salvo errore et omissione* – tévedés és mulasztás fenntartásával, kiemeltem a Kovács Tanár Úr tehetségét példamutatóan kibontakoztató tanulékonyságát: a *docilitas* erényét. Különösen jellemző volt rá a „Semper paratus doceri – Mindig készen lenni, hogy (másoktól) tanuljunk.” Salamon király gazdagság helyett az Úrtól tanulékony szívet kért. János evangéliuma szerint pedig egykor mindannyian „*docibiles Dei*”: Isten tanítványai leszünk (Jn 6,43) Ki gondolta akkor, hogy egy év múlva, napra pontosan, mennyei születésnapjáról kapunk hírt!

Sok és sokféle feladatra rendeltetett, mindent, amit vállalt, derekasan, szépen, sorjában el is végzett. Hite, embersége és tehetsége szerint élt és munkálkodott. Megismerte és megszenvedte a *mysterium passionist*. Dicsekvés, panasz és feltűnés nélkül távozott közülünk. Őt és csendes sikereit, diadalait lélek-közelségből csak kevesen ismerték.

Sokirányú irodalom- és helytörténeti, művelődéskutatói és néprajzi öröksége magában foglalja sokrétű életművét, értelmezés-hagyományát, hatástörténetét, beleértve a félreértéseket, hiedelmeket is. Egyenes jellem, az egyenes beszéd híve volt. Egyesek elveihez makacsul ragaszkodónak, öntörvényűnek látták. Néha a háta mögött ki is mosolyogták. Az igazság: „Egyedüli példány” volt, jó ügyeitől nem hagyta magát eltéríteni.

2018. október 21-én, egy nappal a születésnapja előtt, 86 évesen tért meg Teremtőjéhez. Napsütéses arany őszben búcsúztunk Tőle a szépen rendezett ráckevei sírkertben. Családja, sok-sok tanítványa, munkatársa, ismerőse tisztelője, végtisztességtevő, barátja körében szépen, emberül szóltak a búcsúztatók. Szavaikon átsütött a tisztelet és szeretet. Ott és akkor értettem meg, hogy ez az „íz-ig-várig soproni ember”, végül miért választotta Ráckevét végső nyughelyének.

A temetésen jelen volt a Budaörsi Német Nemzetiségi Önkormányzat képviselője, és Varga János, budaörsi kanonok-plébános is. (Vele földiek, kapuváriak, utcabeliek vagyunk, 50 év után itt találkoztunk.) A Tanár Úr emlékezetére, a budaörsiek gyertyagyújtására, kegyeletnyilvánítására 2018. november 1-jén a budaörsi Ó-temetőben került sor.

Jómagam irodalomtanárként és bencés öregdiákként – cum magna reverentia et humilitate – nagy tisztelettel és alázatos szívvel, az Írás szavával búcsúztam soproni bencés öregdiák-barátomtól: „Kezdetben volt az Ige, az Ige Istennél volt, és Isten volt az Ige.” „En arché én ho logosz ...” – In principio erat Verbum...” – Am Anfang war das Wort ... „У почетку беше Реч ...” Tettem ezt abban a tudatban, hogy a kegyelem Antigoné-princípiuma isteni törvény, amely már a római jogban mindent felülírt, amelyet a kereszténység szent kötelességünké tett. A végső búcsúzás akkor is szomorú, ha a Deo gratias érzés, a szívbéli hálaadás enyhíti a fájdalmat.

Dr. Kovács József László 1932. október 22-én született Sopronban. A Civitas Fidelissima örökségét élete végéig szívében hordozta. Bencés diákként kezdte tanulmányait, de a pártállam 1948-ban megszüntette az akkor már 100 éve működő soproni bencés gimnáziumot is. Korán elveszítette apját, aki a Szent Imre Kollégium gépész-lakatos volt. Özvegy édesanyja egyedül nevelte, varrónőként gondoskodott családjáról.

Dr. Csatai Endrében, a nagy tudású, Kossuth-díjas, soproni múzeumigazgatóban, szellemi-apai példaképet talált. Róla mindig hálás szívvel beszélt. Kedves tanárától, Mollay Károlytól is tudományt és tisztességet tanult. Remek tanulmányt, ember-és értékfelmutató portrét publikált róla – Mollay Károly, az ember és a tudós címen.

Örömmel hordta a bencés kítűzőt, rajta a PAX jelszót. A Regula útmutatását tisztelte: Keresd a békét és járj utána – Inquire pacem et sequere eam! Neki is tetszett a mondás: Benedictus ad omnia aptus. (A bencés mindenre alkalmas!)

A jóra való restséget véteknék tartotta. Nagy álma volt a soproni bencés gimnázium újraindítása. Reménykedett, sőt bizakodott: a bencés rend, a soproni születésű főapáttal az élen, vállalni fogja a Szent Asztrik gimnázium újraindítását. Sok bencés öregdiák keserű csalódásként élte meg ezt a kudarcot. Jómagam a kishitűség mulasztásos vétkének tartottam.

A könyvek, a nyelvek szeretetén túl, személyes emlékek is kötnek Jóska barátomhoz. Szívesen látott vendég lehettem budaörsi otthonukban. Sarkady Sándor példáját követve, jöttömre az „aranyul író” Arany Jánost idézte: „Járnak hozzám méltóságok...”. Az idézet végét már együtt mondtuk: „Megbocsásson méltóságatok, / Nem érzek rá méltóságot.”

A házigazda és a háziasszony gondoskodó szeretetében kitágult a tér: „És szólt a férfi asszonyán át s a férfin át az asszony.” (Énekek éneke.) A benedeki Regula értelmében és szellemében olyan szeretettel fogadtak, mintha személyesen az Úrjézus jött volna hozzájuk vendégségbe.

A táborhegyi öröm ajándékát kaptam tőlük: „Uram, jó nekünk itt lenni – Bonum est hic esse”. (Márk 9,4.) Jó volt velük találkozni, beszélgetni, gondolatokat cserélni,

magyar, latin és német irodalmi idézetekkel párbeszédet folytatni. (Csak azt nem tudtam eldönteni, hogy a lakásuk van-e könyvtárban, avagy könyvtár van lakásukban!)

A vendégváró otthonos szeretet, a barátság és lelkes társalgás transzcendens dimenzióba, a túlsó partra mutatott. Szárnyra kelt a lélek, sorjázta az emlékek. Hálaadó szívvel együtt örültünk annak, hogy egész életünket – az „et docete” jegyében – a legtisztább világban, az iskolában, jó társaságban, fiatalok és könyvek között tölthetjük.

Egyéniség, igazi karakter volt: „homlokán feltündökölt a jegy, hogy milliók közt az egyetlenegy.” Mélységesen egyetértettünk abban is, hogy a magyar kultúra ezer év óta, Kelet és Nyugat szintézisében, teljes szellemi-lelki világot teremtő, nemcsak krisztianizált, hanem valóban keresztény kultúra. Öröm volt Velük Sopronról, Pannon-lelkeségről, Tájhazákról, Ráckevéről, Budaörsről, borvidékekről, irodalomról, néprajzról társalogni. Kimondtuk, de nem siránkoztunk: egész életünkben az egészségügy volt legalul, annál lejjebb csak az oktatásügy található!

Életének meghatározó hivatása a tanítás volt – az irodalomtörténeti és helytörténeti kutatás mellett. Húsz éven át Ráckevén tanított az Ady Endre Gimnáziumban. Felesége, Terike mindent megtett, hogy férje számára biztosítsa a kutatáshoz szükséges feltételeket. Rendszeresen együtt szerveztek irodalmi esteket a magyar irodalom nagyjainak műveiből. Számatalan író-olvasó találkozót rendeztek jeles írók, költők meghívásával. (Simon István, Németh László, Baranyi Ferenc stb.) A ráckevői gimnáziumban létrehozták az Ács Károly Honismereti Szakkört. Munkájukat diákjaik 200 helytörténeti, néprajzi dolgozata is igazolja.

A Tanár Úr a ráckevői múzeumalapítás ügyében sem feledkezett el az őt támogatókról: „Áldja meg az Isten érte mindnyájukat!” A múzeumnak, szellemi gyermekének pedig latinul üzent: „Crescat, floreat ad multos annos!” (Növekedjék és virágozzék számos éven át!)

Ráckevén töltötte ifjúságát, alapított családot... Csepel-szigeti magyar, német és szerb (rác) tanítványai sikeresen szerepeltek az országos honismereti felnőtt és ifjúsági találkozókön. Rendszeresen publikált a Ráckevői Újságban. A helyi hagyományokat kutatta (János vitéz, stb.) Középkori kereskedőházak megmentéséért küzdött. Utoljára legkedvesebb költőjéről, Arany Jánosról közölt cikksorozatot.

Németh László pedagógus hite éltette: az ember többre tanítható és jobbra nevelhető. Férj és feleség mindig és mindenütt együtt, egy hullámhosszon munkálkodott, teljesítette hivatását. Sok ráckevői diákot indítottak útnak, neveltek tanítóvá a Zsámbéki Tanítóképző Főiskolán. Tudták: az oktatásügyben minden és mindenki a diákokért van.

Sok szellemi „ajándékkal” lepték meg választott és fogadott lakóhelyüket, Ráckevé és Budaörs polgárait. Családi együttműködésük ragyogó példája a ráckevői molnárceh évszázadait bemutató, Jáki Réka múzeumigazgató előszavával megjelent: „Duna vizén malom forog”. (Ráckevői Múzeumi Füzetek 6.) Egy másik, nekem igen csak kedves könyvük budaörsi keltezésű: Kovács József László – Kovácsné Paulovits Teréz: Budaörsi négykezes. (2007. Szerkesztője: Sarkady Sándor.)

A professzor úr nemcsak járta a budaörsi Ó-temetőt, hanem kutatta is. Az egyik, 1847-ből való sírkövön ezt a gyászoló versikét találta és tette közkinccsé: „Hat der Tod uns auch geschieden / Unser Liebe schied er nicht / Ewig lebt des Herzens Pflicht / ruh in Frieden / Unsere Liebe stirbt ja nicht”. – „Ha elváltatt is a halál, nem szakadt meg az összekötő szeretet, drága hitves, nyugodj békében, hisz szerelmünk most is él.”

Az Arany János-díjas pedagógus tanárságának jelentős állomásai: 1972–73: Kosuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen, egyetemi adjunktus. 1973–74: Tanárképző

Főiskola, Szombathely, főiskolai docens. 1977–1992: Tanítóképző főiskola, Zsámbék, főiskolai docens, majd főiskolai tanár. 1992–96: Miskolci Egyetem, tanszékvezető docens. 1997–2003: Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest, nyugdíjas egyetemi docens. 2003 és 2005 között az ELTE nyugdíjas egyetemi docensként tanított kézirat-olvasástant. 1959-től egyetemi doktor, 1972-től az irodalomtudományok kandidátusa. Szerinte is a főiskolai és egyetemi tanár kötelessége, hogy tanítson és kutasson, szakmája tudományát művelje.

Kvalitásérzéke akkor is jól működött, amikor felkérésemre az ELTE Tanárképző Főiskolai Karán vállalta Jászberényi Sándor Sarkady Sándorról készített szakdolgozatának külsős opponensi feladatát. A dolgozat értékét pontosan határozta meg. Szerinte „A Szerzőből aligha lesz filosz, de nyitva áll előtte számos irodalmi műfaj.” Jóslata valóra vált: Jászberényi Sándor jeles-neves újságíró, költő és novellista lett.

Soproni vonatkozású könyvei közül csupán két összegező opust említek. Kandidátusi disszertációja: Lackner Kristóf és kora. (1971, 2004.) Kvintesszencia jelentőségű a Soproni Parnasszus (Sopron–Ödenburg kétnyelvű irodalma a kezdetektől napjainkig. Lucidus Kiadó, 2003.) Tudta és hirdette: a Soproni Parnasszuson Berzsenyi Dániel ül az asztalfőn.

Egyik legszebb emlékem az a rendhagyó könyvbemutató, egybevont évfolyam-előadás, amelyet Sarkady Sándor tiszteletére szerveztünk. 2006. november 28-án, amelyre délelőtt 10 órától 11,30-ig került rá sor a Múzeum krt. 4-ben, az ELTE BTK F épület. I. emelet. Buzágh-teremben.

Sarkady két szép kivételű, életművet reprezentáló gyűjteményes könyvét mutatuk be: Írom korom. Versek és fordítások és Minden élet szolgálat. Jegyzetek, esszék, kritikák. (EDUTECH Kiadó, Sopron, 2005) A találkozón vendégünk volt Sass László, a soproni – sajnos, azóta megszűnt – VÁRhely folyóirat főszerkesztője, dr. Pereszlényi Zoltán, győri Sarkady-tanítvány, volt nagykövet, külügyi helyettes államtitkár is.

A Tanár Úr „Sarkady Sándor és a Soproni Parnasszus” címen, tartalmas, mégis lakonikusan tömör, nagy ívű előadást tartott. Dióhéjban arra a számvetésre vállalkozott, amelyet a Jelentés 700 év irodalmáról címen publikált a Soproni Füzetekben. (1995) Sopron irodalomtörténetének, összegező, máig egyedülálló, koncepciózus szintézisnek álljon itt legalább a szinopszis-jellegű kivonata:

Korai soproni vázlatok. A Soproni Múza magyarul tanul – Kétnyelvűség. – A magyar nyelv 1850 után szerez nagyobb olvasó közönséget. A Soproni Irodalmi és Művészeti Kör szerepe (1877-től) néhány fontosabb személyiség, közönségszervező lap és lapkísérlet.

Első századok... Rogerius, soproni főesperes, Sopronban írta meg a magyarországi tatárjárásnak, és saját bujdosásának történetét: Carmen miserabile (Siralmas ének). Miért született meg a Soproni szójegyzék.

A Soproni virágének a magyar nyelvű szerelmi költészet legkorábbi emlék-törredéke. A virágének-szöveget Gugelweit János, Sopron jegyzője, 1490 körül jegyezte le. Egy kéziratot pergamen tábláján maradt ránk, amelyet két alkalommal is könyvkötésre használtak. 1530-ban valamilyen vegyszerrel a korábbi írást lemosták róla, amit csak két sor élt túl: „Virág tudjad, tőled el kell mennem, / És te éretted kell gyászba öltöznöm.” Kapcsolatok a magyar reneszánsz művészetekkel.

A reformáció soproni évszázada. Móricz Pál templomgondnok Luthert olvas. Sztáray Mihály Sopronba pályázik. Beythe István, a postilláskönyv szerzője. Magyar

botanikus a Batthyányak szolgálatában. Frankovics Gergely orvosságos könyve. Igény az „illustre gymnasium”-ra.

A Tudós Társaság évszázada (1604-1674) Lackner emblematikája – iskoladrámái, német levelezése, kapcsolata magyar főnemesekkel. Wathay Ferenc kéziratos, rajzos magyar emblematikája, soproni tanulmányai. Nyéki Vörös Mátyás. Esterházy Miklós. Nádasdy Pál és a katolikus restauráció. Vitnyédy István – magyar tanítványai, Zrínyi „főember-szolgája”. Oedenburgisches Abendgebet.

A magyarosodástól a Magyar Társaságig (XVIII. század – 1790) Balog György Cicero-fordításai. Szabó István jezsuita soproni magyar prédikációi. Peregrináció. Rotarides Mihály, az első historia literaria terve. A soproni nyomdászat kezdetei, mini-atúrjei. Széchényi Ferenc monumentális könyvtárjegyzéke. Sopron író vendégei: Barscay, Ányos, Révay Miklós. Dániel úrfi – Dani uraság. (Berzsenyi soproni évei – feltelezhető soproni versei.)

A Nemes Magyar Társaságtól a Soproni Irodalmi Körig (1790-1877)

Dukai Takách Judit – Döbrentei Gábor diákévei – Kis Jánosnál mindenki megfordul. Vas Gereben tudósításai. A bencések jelentősége Sopronban. Rákosi Jenő, Vajda Péter soproni évei. Petrovics/Petőfi a soproni „zöldhajtókás közlegény”. Schlachta Etelka, a magyar naplóról kisasszony. Dóczi Lajos. Frankenburg Adolf. Frankenburg Sopronba költözik. Soproni Irodalmi és Művészeti Kör. Magyarosodásunk története.

(...) Akik új irodalmat akartak (1921-ig) Egy világirodalmi folyóirat és soproni tanárszerzői. Ujváry Béla, a soproni főreál iskolában. Moller Ede, esztéta, tanár, lapszerkesztő. A magyarosodási küzdelmek. Váradi Antal soproni látogatása. Sopronban ülésezik a Történelmi Társulat. Néhány magyar irodalmi lapkísérlet. Egy nyugatos szellemet képviselő tanár: Mészáros Sándor. Gyóni Géza Sopronban. „Caesar, én nem megyek!” A soproni Ady-vita. Mihályi Ernő felfedezi Sopront, reneszánsz és barokk műemlékvárost. Folyóirat a Nyugat ellen – gyönyörű külső, másodrendű szerzőkkel. Népszavazás. Civitas Fidelissima.

Új törekvések a Frankenburg Körben, íróvendégek. A népi mozgalom soproni jelentkezése (1922-1948-ig) Ady-követők, Rupprecht-Marconay Tibor. Pozsgay Géza novellái. Becht Rezső, a kétnyelvű író. Berecz Dezső, a literátor. A Nyugat nagyjai Sopronban. Erdélyiek Sopronban. Szabó Jenő novellaíró. Mészáros Sándor és a Nyugat. Molnár József, az 1927-es Nyugat-novellapályázat első díjasa. Írók a soproni Teológián.

Tatay Sándor Sopron-élménye: Lődörgések kora. „Vagyok a Város sápadt szomorúja”. Kunszery Gyula pályakezdése. Bakó József, a népi tehetség. „Földem”. Kónya Lajos. Első három verseskönyve. Soproni emlékirata. Komor Géza történeti, társadalmi kisregényei. A harmincas évek irodalmi lappróbálkozásai. Fórum, Komor Irodalmi Szemle újságja.

A népiek: „Nyugati Őrszem” (1937-1943) Csaba József és a népi irodalom – Móricztól Féjáiig szinte mindenki Sopronba jön. „Soproni kapu” (Kelet népe) Kónya: „Levél a Donról”. Új hangok a Frankenburg Körben: Erdélyi Tibor. Soproni Magyar szövetség. Hűségdíj. Szabó Jenő és Becht Rezső Lóvér élménye. Papköltők: Magasi Artúr, Endrédi Zoltán Sándor. Írójelöltek a Teológián: Dér Endre, az Erdészeti Egyetemen. Varga Domokos. Bástyánk. 1945. Bombázás, romváros. Soproni Irodalmi Kör. Frankenburg nem volt német! – a név mégis német névként bíraltatott el. Város a drót mögött. Betiltják a vidéki irodalmat.

Sopron sebei (1955-től az újra kezdésig.) „Magyar Sopron” – Irodalmi társaság nélkül – Peéry Rezső cikke a Művelt Népből. Új próbálkozások. Legyen társaság, legyen színház! Két estre összegyűlnek a régiek. Soproni Művészklub. Fiatal író-jelöltek a Jövendő körül. 1962. Öt év múlva új nevet választanak. Soproni Fiatalok Művészeti Kollégiuma. 1977. Soproni Írók Antológiája. Az irodalomszervező Sarkady Sándor. Jelentős költő, irodalomszervező, műfordító.

Az 1955-től újraindult a Soproni Szemle. Majd Sarkady Sándor fényre bábáskodta a Vallomások egy városról. Magyar írók Sopronról című antológiát. (Akadémiai Kiadó, 1978. Szerk. Sarkady Sándor.) A könyv impresszum szerint a kiadói szerkesztő Róbert Zsófia volt, és Illés Endre és Györfly Sándor lektorálta. A jeles lektorok említése azért is fontos, mert Sarkady szomorúan mondta Kovács József László barátjának, a 90-as évek végén Zentai Lászlónak, és másoknak is, hogy a lektorok kihagytak vele a kötetből neves, de az ateista, marxista korszaknak nem elfogadható írókat. Kétségtelen, hogy Sopron hírnevét növelné, ha ennek az antológiának megjelenhetne egy új, bővített kiadása.

Két félbetört pálya: Herbszt Zoltán és Ízes Mihály. Rakovszky Zsuzsa költészetete. Kerék Imre soproni gyökerei, lírája, műfordításai. „Elszánások és vállalkozások.” 1978-tól: Soproni Füzetek. „Senki nem rejtőzhet el mások mértéke elől.” Új arcok. Dallos Margit prózairó. 1995-től VÁRhely címmel megjelent egy „nem vidéki rangú” soproni folyóirat. Csapody István: Sopron és környéke (1992) Korrajz és családlexikon. (Bp., Mécs László Könyv- és Lapkiadó.

Kovács József László Gazdapolgár az irodalomban címmel értekezett az Oedenburger Zeitung német íróiról. Sereg számla és búcsúzás címen, az 1940-es évektől kezdve megírta a soproni irodalom történetét. Liber unae vitae címmel megrajzolta Sarkady Sándor írói portréját. (Soproni Füzetek, 1993. 185-194. 6.) A Soproni Fiatalok Művészeti Kollégiumáról, az 1962-től 1992-ig működő írói körrel külön tanulmányt írt. Nyugati Őrszem, a népi vonal soproni története. Remek soproni író-portrékat közölt az Aranykönyv 2002. évi kötetében. Aranykönyv I–II. Sopron, 1999 és 2001. (Magyar és német nyelvű) Szerk. Sarkady Sándor)

Mindkettőn nagyon szerettük Sarkadynak A soproni Szent Mihály-templomra című, architektúrai szépségű, kőből, fából, mértani vonalokból poézist teremtő költeményét: „Végvári templom, bástya a Szent Mihály! / Fölötte szállton szállnak a századok...” A záró sorait együtt idéztük: „Békével járjon mind, aki jót akar, / Legyen horvát vagy német, avagy magyar – / És bármelyik hit is nevelte, / El ne feledje, hogy egy az Isten.”

Hitte, vallotta, hirdette: „Szeretjük és tiszteljük (...) mindazokat a nagyjainkat, akik idegen névvel s néha tört magyarsággal magukat büszkén magyarnak vallották...” (Cs. Szabó László) Ők is Hungaria lakói, polgárai voltak, segítettek a magyarságnak olyan kulturális értékeket teremteni, amelyek az európai, az egyetemes kultúrkörbe tartoznak.

„Az élet a csodáké, a sorsé, s megrendülni nem szabad sem az életben, sem a csodákon, sem a sorson” – mondja Ady. Szomorú emlék, de nem a véletlen műve, mert olyan nincs is, hanem a jó Isten mosolya, inkognitója, hogy 2014. december 17-én a Kovács-házaspárnak lehettem útítársa.

Nagyra becsült barátommal és asszonykájával Kelenföldről vonaton együtt utaztunk közös barátunk, Sarkady Sándor temetésére. Sok mindenről egyetértően beszélgettünk. A jó ügyeket önzetlenül vállaló Sarkady önjelölt lett soproni szellemi

organizátor. Neki sikerült az írónemzedékek között baráti hidakat építeni. Fiatal írók mentora, szellemi útmutató, jó barát tudott lenni. Arról is szóltunk, hogy Sarkady gyermekversei az óvodások körében mennyire népszerűek. József barátom egyenesen kimondta: „Vörösmarty Csák, den Helden rühm ich... című, német nyelvű eposztörredékének Sarkady-fordítása jobb az eredetinel.”

Találgattuk a soproni irodalmi élet Sarkady után várható változásait. Kifejezte örömét: mennyire jogos Rakovszky Zsuzsa, a szenvedés mélységeit is kifejező költő, író, műfordító Kossuth-díja, és Kerék Imre József Attila-díja is. Dicsérte a Bella István-díjas, negyven fölött is „fiatal soproni költő”-nek számító Both Balázs ígéretet beteljesítő tehetségét...

Rota volat – az élet kereke forog, de Jóska barátomnak semmiféle szellemi termeteket nem kellett letagadnia, visszavonnia. Hitvallása egy életre szól: „Mert tanulni kell, az életben mindenkor helyt kell állnunk.”

A jó Istenben hitt, a munka értelmében bízott. Életvezérlő elve volt a bencés jelmondat: Ora et labora! / Imádkozzál és dolgozzál! Igazi servus fidelis, hűséges, felelősen gondolkodó és cselekvő írástudó volt a Civitas Fidelissima tűztornyos városában, amint Ráckeven és Budaörsön is.

A Soproni Szemlében 1957 óta publikált. A Soproni Füzetek gyakori szerzője volt. Az egyetemi doktori címét követően, akkor lett kandidátus, amikor az még magas tudományos, akadémiai fokozatnak számított.

A Landeskundeunterricht, a regionális kulturális tanulmányok nagymestere húsz önálló könyv, több száz tanulmány, kisebb-nagyobb írás szerzője. Nemzetközi konferenciákon, például Szalónakon (Schlaining, Burgenland) évtizedeken át rendszeresen tartott tudományos előadásokat.

Mély és őszinte magyarságszeretet és más népek és kultúrák iránti elkötelezett tisztelet élt benne: nemzetiségeink és „szomszédaink szellemi értékeit szeretjük és tiszteljük a létfontosságú megértés jegyében.” (Nagy László) Ady példáját követte: „Kitáruul a felé karom, / Kit magyarrá tett értelem, / Parancs, sors, szándék, alkalom.”

Magyarságtudatára, hazaszeretetére Ady gondolata jellemző: „Csak magát ne bántaná vad szilajul / És csak ne volnának buta urai: / Megnöne, szépül, igazulna, javul. // Mit tagadjam? – siratom és szeretem. / Mit tagadjam? – talán ez az igazi / S ez is okatlan, de legszebb szerelem.”

Sok-sok vállalása, sokféle kutatói-tanári szolgálata következetes szellemi-lelki önépítés, tudatos életterv része. Amit elért, átgondolt virtus eredménye: „Ha a legnagyobb lehetőségek mellé szegődtünk bábául (...) – maga a feladat segít és véd bennünket.” (Németh László)

Beteljesedett mindaz, amit benne a Lélek már Sopronban elkezdett. A soproni gépész-édesapa és varrónő édesanya fia kiváló tudományos elkötelezettségű irodalomtörténész, forráskutató (ad fontes), helytörténet-kutató lett. Egészen kiváló nyelvteljesítéssel, német nyelvjárással is ismerő nyelvtudásával a soproni írástudóknak nemcsak doyenje, hanem legendás munkamorálja, szorgalma révén a példaképe volt és maradt.

Kovács József László élete végéig ízig-vérig soproni ember maradt. Ady imperatívuszát követte: „Csak azért se győzhet a Mindegy”, mert „külömben mindennek vége, / Megállni sorsom tisztessége.” Legalább három városban tudott áldás lenni. Bár máshova rendelte sorsa, Sopronhoz hűtlen nem lett soha. Lélekben, kutatói célkitűzéseiben sosem szakadt el szülővárosától. Sopronért – szabadon szolgáló értelmiségiként

– a távolban is eredményesen dolgozott. Sopront annyira szerette, hogy családi körben gyakran mondogatta: „a szívét Sopronban temessék el!”

Két ma is működő múzeumot alapított: egyet Ráckeven, egyet pedig Budaörsön. Méltó és igazságos, hogy 2005-ben Budaörsön, 2011-ben pedig Ráckeven díszpolgárrá választották.

Akiz az emberek szeretnek, arról történetek, adomák, anekdoták, legendák keletkeznek... Kovács Tanár Úr ráckevei tanítványai, maguk közt, fiatal tanárukat „Öcsi”-nek becézték. Amikor ledoktorált, tudatta diákjaival a tény, és hozzátette: „Most már hívhattok »Dröcsinek« is.”

Az egyik találkozásunkkor a humorról is szót váltottunk, arról, hogy mennyire fontos az élethez, a tanításhoz is. A humorelméletben is otthonos volt. Tudta: a komikum kevert esztétikai minőség, a humor pedig minősített komikum, amelyben az együttérzés, a rokonszenv és a megbocsátani tudás rendkívül fontos. Hamvas Béla szerint „Az ember igazságelvelő képessége a humornál kezdődik. Hiú nők, rossz politikusok, elbizakodott művészek rettegnek attól, hogy kinevetik őket.”

Ismerte Arany találó megállapítását a humorról: „Halandó létünk cukrozott epéje.” Tudta: a Gárdonyi-Ziegler család ősi fészke Sopron, onnan költöztek Nemeskérre... Gárdonyi szerint „Csak az igen finom humor becses. Ha könnycseppel van megszentelve.” – „Amelyik műben nincs mosolygás, olyan, mint a sótlan leves.”

Egyszer a kitüntetéséről érdeklődtem. Kiderült, a szülővárosától 2007-ben Sopron Kultúrájáért díjat kapott. Talán ezért is tetszett neki annyira Gárdonyi definíciója: „Cím, rang, tagság (választmány, kaszinó, akadémia, főrendiház stb.) – s más ilyesmiért való kapaszkodás, tolakodás, tülekedés, – selyemnyakkendő csontvázon.”

Dr. Kovács József László életének egyik utolsó nagyapai öröme volt, hogy sikeresen közbenjárt azért, hogy fiúunokája budapesti bencés diák lehessen. Órá valóban érvényes a horatiusi „Non omnis moriar” – „Nem halok meg egészen.” – Műveiben, barátai emlékezetében, sok-sok tanítványa szívében él tovább. Az ő számára is legkedvesebb költő, Arany János szavával búcsúzom: „szent vigaszunk: A LÉLEK ÉL: találkozunk!”

(Az 2018. október 31-én, a ráckevei sírkertben, dr. Kovács József László Tanár Úr temetésén elmondott búcsúbeszéd írásos változata. Cs. V. I.)

TURBULY ÉVA

„MINDEN ÉLET SZOLGÁLAT”

Sarkady Sándor¹
(1935-2014)

Sarkady Sándor magyar-orsz szakos tanár, költő, műfordító Sopron 20. század végi és a 21. század eleji kulturális életének egyik meghatározó alakja volt. Ismertsége és népszerűsége, a város kulturális életében betöltött szerepe az irodalomárok közül talán a két világháború között alkotó Becht Rezsőéhez hasonlítható. A tágabb nyilvánosság elsősorban költőként, a Vallomások egy városról kötet, a Soproni Füzetek, a VÁRhely és a Soproni Szemle szerkesztőjeként, a város himnuszának szerzőjeként ismeri, nagyon jelentős azonban pedagógusi életműve is. 1960 és 1995 között leendő óvónők nemzedékeit oktatta különböző beosztásokban, végül tanszékvezető egyetemi docensként. Első önálló verseskötete, a Télkergető gyermekverseit tartalmazza. Főiskolai oktatóként elmélettel is foglalkozott, számos pedagógiai, módszertani cikke jelent meg különböző szakfolyóiratok hasábjain. (1. kép)

Sarkady Sándor a Hajdu-Bihar megyei Sárándon született 1935. március 7-én. Édesanyja, Kolombár Gizella, édesapja, Sarkady János MÁV vasúti tiszt volt. Öten voltak testvérek, két fiú és három lány: János² (1927), Gizella (1932), Erzsébet (1933), Sándor (1935) és Mária (1940). Mára sajnos csak Mária húga él. Elemi/általános iskoláit 1944-48 között Kunmadarason járta, kisgimnáziumi tanulmányait Karcagon, a Református Nagykun Gimnáziumban kezdte, érettségijét 1953-ban ugyanabban az intézményben, az akkor már állami kézben lévő Gábor Áron Gimnáziumban tette le. Saját visszaemlékezése szerint édesapja hegedült, édesanyja sokat mesélt és verseket is írt. Így a művészetek iránti vonzódásának gyökereit a családi otthonból hozta.³

Egyetemi tanulmányait Szegeden, magyar-orsz szakon végezte. 1956-ban, a forradalom idején nemzetőr, emiatt két félévre eltiltották egyetemi tanulmányaitól. A diploma megszerzését (1958) követően két évig Győrben, a Bercsényi Miklós Gimnáziumban tanított, ahol igazgatója Szabados László volt. Amikor öt év múlva a frissen felsőfokúvá emelt Soproni Óvónőképző igazgatójává nevezték ki, Sopronba hívta egykori kollégáját, aki 1960-ban lett az intézmény tanára, ahol 35 évig, nyugdíjba vonulásáig tanított.⁴

1963-ban kötött házasságot Ecker Magdolna (1941-1995) óvónővel. Felesége adjunktusként játékelméletet és játékpedagógiát tanított az Óvónőképző Intézetben. Gyermekük Sándor (1964 -) és Magdolna (1969 -). Előbbi tudományos kutató, történész, húga végzettsége általános iskolai tanítónő.

Sarkady Sándor kinevezése a Soproni Óvónőképző Intézetbe 1960. augusztus 1-től szült, munkáját a pedagógia tanszéken kezdte. Kezdetben hodegetikát⁵, módszertant, didaktikát, nevelélméletet és neveléstörténetet, gyermeklélektant oktatott,

1 Ezúton szeretnék köszönetet mondani dr. ifj. Sarkady Sándor PhD történésznek és testvérének, Sarkady Magdolnának, hogy rendelkezésemre bocsátották a családi archívumban őrzött dokumentumok és képek digitálizált változatát, türelemmel és a legjobb tudásuk szerint válaszoltak feltett kérdéseimre.

2 Sarkady János (1927-2006) görög-latin-magyar szakos tanári diplomát szerzett, klasszika-filológus, ökor-történész, egyetemi tanár, akadémikus.

3 <http://www.emlekpontok.hu/hu/vetito/egy-szegedi-egyetemista-az-5-es-evekben>

4 Napjainkban a Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kara.

5 Bevezetés, útmutató valamely tudomány módszertanába.

később, a hozzá közelebb álló magyar tanszékre kerülve nyelv- és beszédművelést, gyermekirodalmat⁶ 1970. július 16-ával igazgatóhelyettesi kinevezést kapott, amit 1974 októberében három évre meghosszabbítottak. 1971-ben vezetésével készült el az intézmény nevelési programja. 1975. szeptember 1-én az Oktatási Minisztérium a Gyakorlati Képzési Szakbizottság tagjává nevezte ki, amely a pedagógus-képzés tartalmi és módszertani fejlesztésének kérdéseivel foglalkozott. 1975. november 15-i hatállyal megbízták az intézmény Nyelvi–Irodalmi Szakcsoportjának vezetésével.

1976. január 28-án azonnali felmentését kérte helyettesi megbízatása alól, mivel: „Az Intézeti Tanács 27-i ülésén az „intézet életét meghatározóan érintő kérdésben”, amelyről bővebbet egyelőre nem tudunk, álláspontjával egyedül maradt. Így 1976. március 31-i hatállyal felmentették helyettesi posztjáról, egyúttal további 5 évre megbízták a Nyelvi–Irodalmi Szakcsoport vezetésével. 1976. március 12-én az intézmény igazgatója felkérte, vegyen részt a Közművelődési Bizottság munkájában.

1985-től a Nyelvi–Irodalmi Tanszék vezetője 1995-ig. 1987. július 1-től az Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskola Óvóképző Intézetének docense, ahol többek között beszédművelést ad elő, és írók gyermekkoráról tart előadásokat heti hat órában az I. és II. éves hallgatóknak.

1995. szeptember 6-tól már nyugdíjasként Sopronban a Nemzetiségi és Idegennyelvi Tanszéken oktatói, kulturális-tudományos munkát végez. 1996-tól ugyanitt „asztal használati joggal” szaktanácsadó feladatokat lát el, és konzultációkat tart élete alkonyáig.

Munkáját számos díjjal, kitüntetéssel ismerték el, ezek egy részét pedagógusként, másokat irodalmárként, szerkesztőként, Sopron kultúrájának hű szolgálatáért kapta. Ezek a következők: Győr-Sopron Megye Nívódíja (1969), Szocialista Kultúráért, Az oktatásügy kiváló dolgozója (1973), Sopron Kultúrájáért (1998), Nyugat-magyarországi Egyetemért emlékérem (2002), Pro Urbe Díj (2005), Sopron díszpolgára (2011).

Oktatói munkássága részeként pedagógiai, nyelvészeti, irodalomtörténeti, kritikai és művészeti írásokat publikált különböző folyóiratokban, szaklapokban és antológiákban. Fontosabb tanulmányait, cikkeit a válogatott bibliográfiában közöljük. Igazgatójával, Szabados Lászlóval közösen kidolgozták az óvónők pályaalkalmassági vizsgálatának egy módszerét. Nyelvtörténeti elemzése jelent meg a Halotti beszéd egy kérdéses mondatáról, publikált Vörösmarty Mihály német nyelvű eposztörredékéről, az Ady viták soproni visszhangjáról, Csinszkaról. Megírta a soproni irodalmi és képzőművészeti élet összefoglalását az 1945 és 1985 közötti 40 évről.

Irodalmi, szerkesztői tevékenysége

Sarkady Sándor gimnazista korában kezdett verseket írni. Orosz szakosként első-sorban a klasszikus orosz líra kiválóságait, Lermontovot, Nyekraszovot, Puskind fordította magyarra a Nyugat költőnemzedékének fordítási elveit követve. Első, felnőtt verseit tartalmazó kötete, az Igazság pajzsával meglehetősen későn, 1991-ben jelent meg. Utószavában a rá jellemző szeméremmel így vallott magáról: *18 éves koromban kaptam első leveletem Illyés Gyulától: „Kitűnő verselési készség, nagyszerű kifejező készség. A mondandó még nem egyéni, de ha az is megíró, komoly művészi teljesítmény lehet. Fordításai biztatóak...” Fáj az ítélet, mégsem kívántam más mércét, csak az övét. 1957-ben felhatalmazott, hogy hivatkozzam rá, ha publikálni akarok. (Nem éltem*

⁶ Lásd a 3. lábjegyzet linkjét.

vele.) 1966-ban már ő maga vitte el az Új Írásnak Jövendőnk gyümölcsfái című versemet. Javaslatára szerepeltem 1976-ban és 78-ban a Szép versek-ben.⁷

A 60-as és a 70-es években szinte minden országos folyóiratban leadtam a névjegyet, de kötetre nem futotta. Ennek az oka főként a saját ügyefogyottságom volt, de az őszinte megmutatkozást a politikai éra is lehetetlenné tette.

Jól esett, hogy Debrecenből Kiss Tamás, Szegedről Ilia Mihály, Szolnokról Szurmay Ernő, Miskolcra Kabdebó Lóránd, Pécsről Csorba Győző szeretettel figyelt rám.

Irodalmi és közéleti kudarcaim hatására a 70-es évek közepén abbahagytam a versírást és a fordítást. Megszerkesztettem viszont – 30 évi szünet után – az első soproni irodalmi antológiát, majd a Vallomások egy városról című kötetet, amit Rónay László „világkép-alakító gyűjtemény”-nek nevezett, Illés Endre pedig azt írta róla: „A legtöbbre tör: a magyarságtudatban helyezi el a várost.” (A kötet tartópillére ezúttal is egy Illyés Gyulától kapott írás volt.)

Büszke vagyok két ember, a nemzeti líra két kiválósága, Csanádi Imre és Jánosy István barátságára. Gyermekverskönyvem, a Télkergető vadhajtságait Csanádi nyesegette értő, szigorú szeretettel, az önfeladás tompaságából pedig Jánosy rázott fel a munkáimról írt esszéjével a Délszigetben.

A most közreadott anyag mértéktartó válogatás 35 év verseiből és műfordításai-ból. Visszapillantva úgy látom, különösebb újat nem hoztam: „Szabadság, szerelem”. „Haza és haladás”. – a magyar líra örök témáit írtam tovább a magam idejében, a magam szintjén.⁸

A lapok rejtett vízjelül azért odagondolom az alföldi református temetők fejfái-nak bizakodó betűit: ABFTRA (A boldog feltámadás reménye alatt)⁹

Dér Endre¹⁰ az 1996-ban megjelent Gyöngyhimnusz kötet ismertetőjében írta Sarkady Sándorról: A Tiszatáj-ban 1964-től 66-ig közöltük verseit, melyek ékes bizonyítékai voltak annak, hogy – Juhász Gyula szavával – „Isten kegyelméből való”, tehát született költő, ugyanakkor bravúros mestere a verselésnek, „poeta doctus” is. A klasz-szikus metrum szerint lüktető-zengő strófákat és tündéri rimpárokot is használó költő – kivételes birtokosa a magyar szavaknak. Verselése és érzelmi, gondolati telítettsége okán Kosztolányival, Áprilyval s Nadányi Zoltánnal rokonítható. Rítmus, rím, s nyelvi lelemény dolgában méltó utódja Weöres Sándornak is. Nem akárci: Illyés Gyula ajánlotta 1966-ban az Új Írás-nak verseit, s a Szép Versek antológiába 1976-ban Zrínyi című költeményét.

Aztán – a 70-es évek derekától – irodalomszervezői, antológia-szerkesztői tevékenysége válik dominánssá. Mi – mai és egykori Sopron-rajongók, pannon-kötődésű irodalmárok nagyon hálások vagyunk neki ezért, hiszen özön publikálási lehetőséget varázsolt össze, remek tehetségeknek nyúlt a hóna alá. ... Mégis, de jó, hogy nem veszett bele ebbe a nemes, de túlságosan sok energiát fölemésztő tevékenységbe. Vég-re-végre szinte sorozatban jelennek meg kívül-belül megkapóan szép kötetei.

Másik atyai barátja és mentora, Jánosy István¹¹ Sarkady orosz fordításait ajánlotta kiadásra egy sajnos dátum nélküli levélben, talán a 70-es években: *Költői munkáját a tökéletes formakultúra jellemzi: minden elképzelhető versforma olvasható nála, az antik görög-latin formáktól a középkorban keletkezett dalformákon át a hangsúlyos*

7 Lásd a 3. lábjegyzet linkjét.

8 Kiemelés a szerzőtől.

9 A gépelt kézirat alapján a bővebb, eredeti változatot közöljük.

10 Dér Endre (1922-2004) József Attila díjas- író, evangélikus lelkész

11 Jánosy István (1919-2004) író, költő, fordító, pedagógus, evangélikus lelkész

*magyar verselésig. A formák e tökéletes, virtuóz kezelésére annál inkább fel kell figyel-
nünk, hiszen a ma működő költők közül igen-igen kevesek képesek erre. Költményei
tartalmilag is eléggé változatosak; található köztük eleven jellemportrék, balladás
versek, szerelmes himnuszok, elégiák.¹²*

Dér Endre és Jánosy István fent idézett mondatain túl sajnos nem ismerünk olyan
kritikai elemzést, ami kellő alaposággal és szakmai felkészültséggel dolgozna fel Sar-
kady Sándor irodalmi munkásságát. A fenti idézetben említett Jánosy elemzést a Dél-
szigetben eddig sajnos nem sikerült felkutatni.

Ahogy idézett utószavában ő maga és Dér Endre is leírta, a 70-es évek közepe a
kezdeti sikerek után kudarcokat is hozott a költő számára. Igazgatóhelyettesi megbí-
zását visszaadta, nem kapott lehetőséget önálló vers-, illetve fordítás kötet megjelenté-
tésére. Jelentős eredményeket ért el viszont szerkesztőként, irodalomszervezőként. Az
1976-ban megjelent Soproni Írók Antológiája helyben aratott nagy sikert, ami két évvel
később lehetővé tette a Soproni Füzetek antológia elindulását, kétévenkénti, majd éves
jelentkezését a város támogatásával. A megjelenésre [a kerek évforduló előtt egy évvel]
Sopron szabad királyi városi rangra emelésének 700. évfordulója adott apropót és lehe-
tőséget. A szerkesztői bevezetőben leírtak szerint a kötetben azok az alkotók kaptak
helyet, akiket „parancs, sors, szándék, alkalom” sopronivá tett, akár a származás, akár
„a munka és hivatás dolgos hétköznapi” révén. A cél egyben a város figyelmének fel-
hívása volt „egy irodalmi alkotóműhely létrehozásának szükségességére s a rendszeres
publikálási lehetőség megteremtésének fontosságára”. Az antológia fejezetek alá ren-
dezve közölt részben Sopronhoz kötődő témájú, részben attól független rövid prózai
írásokat, verseket illetve műfordításokat. Utóbbiakat orosz-szovjet, csehszlovák, jugo-
szláv és osztrák költők műveiből válogatva, nagyrészt Sarkady Sándor és Kerék Imre
fordításában. Sarkady Paszternák, Jeszenyin, Vinokurov, Cibin, Jevtusenková verseinek
méltó tolmácsaként mutatkozhatott be. A szerzők között egyaránt olvashatunk mára
elfeledett és napjainkban is ismert, köztük ma is élő alkotókat. Becht Rezső, Berecz
Dezső, Szabó Jenő képviselte az idősebb korosztályt, a valamikor volt Frankenburg
Irodalmi Kör még élő képviselőit, míg Sarkady Sándor, Kerék Imre, Huszár László,
Bősze Balázs, Zentai László és mások az ifjakat, akik a Soproni Fiatalkor Művészeti
Kollégiuma körül gyülekeztek.¹³ A kötet lehetőség szerint az írásokhoz tematikailag
kapcsolódva festmények, exlibrisek, érmek reprodukcióit is közölte. A képzőművészek
közül néhány név: Giczey János, Sulyok Gabriella, Gáspárdy Sándor, Renner Kálmán,
Mühl Aladár, Sterbenz Károly, Szarka Árpád.

Két évvel később – ugyancsak kapcsolódva a 700 éves jubileumhoz –, 1978-ban
az Akadémiai Kiadó jelentette meg a Sarkady Sándor által szerkesztett Vallomások egy
városról – Magyar írók Sopronról című válogatást, amelyhez korának legjelentősebb
alkotóit, többek között Weöres Sándort, Keresztury Dezsőt, Illyés Gyulát, Szakonyi
Károlyt, Karinthy Ferencet, László Gyulát tudta szerzőként megnyerni. A fülszöve-
get Illés Endre írta, a kötet országos publicitást kapott. „Sarkady Sándor érdeme - írta
Illés – hogy szívós szerkesztői ösztönzésére több kitűnő írás ebben a kötetben jelenik
meg először.”

A Soproni Füzetek felelős szerkesztőjeként 1978-tól haláláig, 2014-ig töltötte
meg minőségi tartalommal az antológiát, emellett egyik felelős szerkesztője volt az

¹² Jánosy István dátum nélküli ajánlásának gépirata, a Sarkady család birtokában.

¹³ Kovács József László: Emléksorok Sarkady Sándorról (1935-2014) In: Soproni Szemle LXXII. (2015) 1. szám, 3-7. p.

1995 és 2009 között megjelenő VÁRhely kulturális, művészeti és kritikai folyóiratnak, haláláig szerkesztőbizottsági tagja a nagy múltú Soproni Szemlének. Gyakran forgatott helytörténeti kötetek sok munkával járó főszerkesztői feladatait is a vállára vette. A Sopron és környéke – Korrajz és családi lexikon, valamint az Aranykönyvek két kötete, melyeknek főszerkesztője, részben szerzője is volt, a város történetével, nevezetes személyiségeivel való ismerkedés első lépéseit jelentik az érdeklődők számára, másrészt állandó segédkönyvei a lokálpatriótáknak, ha utána akarnak nézni egy-egy általuk keresett témának, adatnak, személynek.

Oktatói, szerkesztői, irodalomszervezői munkája mellett, és az idők változásával, a könyvkiadás szigorú szabályozásának oldódásával vált lehetővé Sarkady Sándor számára, hogy saját kötetekben adhassa közre több évtizedes költői és publicisztikai tevékenységének eredményeit. 1989-ben a Soproni TIT adta ki Télkergető címen a gyermekverseit, stílszerűen soproni óvodások rajzaival. A gyermekverseket T. Horváth József zenész, zeneszerző zenésítette meg és adta ki CD-n 2007-ben. A Sarkady Sándor verseit és műfordításait tartalmazó Igazság pajzsával kötetet már a Szépirodalmi Kiadó jelentette meg 1992-ben, a címlapon Szász Endre grafikájával. 1996-ban látott napvilágot második verseskötete, a Gyöngyhimnusz, a soproni Edutech kiadásában. Ez a kiadó tette lehetővé Sarkady Sándor irodalmi életművének gyűjteményes kötetekben való publikálását. Az Írom korom verseit és műfordításait, a Minden élet szolgálat cikkeit, esszéit, kritikáit 2005-ben adta közre, lehetővé téve a különböző helyeken megjelent művek egy helyen való elérését.

Sarkady Sándor 2005-ben ünnepelte 70. születésnapját. A kerek évfordulón a Perkovác házban köszöntötték barátai és tisztelői. 2010-ben jelent meg vele egy beszélgetés Pluzsik Tamással a Helyi Téma újságban, a Mit jelent soproninak lenni? sorozatban. Itt hangzott el a mondat, ami összefoglalja Sarkady Sándor Ars poeticáját: Életfilozófiám alappillére volt, hogy ott, ahol élek, azoknak az embereknek a körében, ahol mindennapjaim telnek, ott le kell tenni valamit az asztalra, alkalmasint minél többet, mert különben csak tengünk-lengünk a világban.

Sarkady Sándor 2014. december 11-én hunyt el. A soproni Széchenyi István Városi Könyvtár már 2015 januárjában életmű kiállítással és beszélgetéssel emlékezett meg róla, amelynek résztvevői Both Balázs, Rakovszky Zsuzsa, Huszár László, Sass László, Kerék Imre és ifj. Sarkady Sándor voltak. Kovács József László betegsége miatt írásban küldte el gondolatait. A kiállítást a könyvtár munkatársa, Szabó Attila rendezte. A 2015 decemberében már Zentai László irányításával megjelenő Soproni Füzetek tematikus blokkal, versekkel, visszaemlékezésekkel tisztelgett egykori főszerkesztője előtt. A Soproni Irodalmi Társaság 2019 novemberében irodalmi esttel, a decemberben megjelent Soproni Füzetekben, Zentai László: Már öt esztendeje című írásával emlékezett a költő halálának 5. évfordulójára.¹⁴

Sarkady Sándor egyik legismertebb műve Sopron himnusza, a Laudatio Scarbantiae, amit Soproni József zeneszerző zenésített meg 2002-ben.

14 Soproni Füzetek 2015. Sarkady Sándor (1935-2014) 35-58. p., 2019. Már öt esztendeje 119-120. p.

LAUDATIO SCARBANTIAE

Soproni Józsefnek

Sopron, te lelkünk éltető Láng!
Hú őr az ősi végeken,
Erőt adó múlt, szép jelen
És ébredő jövő.
Új ezredév vár, ám harcát ne féld:
Zengd, hittel zengd velünk a Hűség énekét!

Fenyves süvít, és cseng a csermely,
A lány lankákon rőt borág
Ígéri édes újborát,
A boldog áldomást.
Dúlhatta szélvész, elverhette jég –
Zengd, hittel zengd velünk a Hűség énekét!

Kőcsipkés, ódon várfalakból
A lélek lángja fellobog,
És zúgják tornyos templomok
Az Úr dicséretét.
Új ezredév vár, ám harcát ne féld:
Zengd, hittel zengd velünk a Hűség énekét!

Sarkady Sándor válogatott bibliográfiája, önálló kötetek

- Érlelő, Győr-Sopron megyei fiatalok antológiája Győr, 1973. 164. p.
(szerkesztő Gárdonyi Bélával közösen)
- Soproni írók antológiája, Sopron, 1976. 264 p. (szerkesztő)
- Vallomások egy városról – Magyar írók Sopronról, Akadémiai Kiadó, Bp.,
1978. 176 p. (szerkesztő)
- Télkergető, gyermekversek, TIT Sopron, 1989. 63 p. Új kiadás: Erfaret Kft.
2015. 68 p.
- Igazság pajzsával, Versek, műfordítások, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest,
1992. 323 p.
- Sopron és környéke 1922-1990 – Korrajz és családi lexikon, Mécs László Lap-
és Könyvkiadó, Bp., 1992. 283 p. (szerkesztő)
- Gyöngyhimmusz, Versek, Edutech Kiadó, Sopron, 1996. 116 p.
- Aranykönyv 2000., Quint Kiadó Sopron, 1999. december, 231 p. (szerkesztő,
részben szerző)
- Aranykönyv 2002., Quint Kiadó Sopron, 2001. 263 p. (szerkesztő, részben
szerző)
- Írom korom, Versek és fordítások, Edutech kiadó Sopron, 2005. 575 p.
- Minden élet szolgálat, Jegyzetek, esszék, kritikák, Edutech Kiadó Sopron,
2005. 598 p.

Pedagógiai, nyelvészeti, irodalomtörténeti, kritikai cikkek, tanulmányok

„Csák, den Heldenrühmich” Vörösmarty német nyelvű eposztörredéke In: Jászkunság 1958 1-2.

Mi zuhog, mint Malom a pokolban? In: Irodalomtörténeti Közlemények 1965. 1. sz. Kulcsár János In: Életünk, 1968. 1. szám

Az Ady viták soproni visszhangja In: Soproni Szemle XXIII. (1969) 4. szám Jánosy István In: Délsziget 14.

A Halotti Beszéd egy kérdéses mondatához In: Magyar Nyelv 1971. 4. szám

A pályaalakmasság vizsgálatának egy módszere az óvónőképző intézetekben, Szabados Lászlóval közösen. In: Felsőoktatási Szemle, 1974. 3. szám

Az igazi Csinszka, avagy csodálatosak az értelmezés útjai In: Életünk, 1976. 2. szám

A soproni irodalmi és képzőművészeti élet negyven éve In: Sopron 1945-1985., szerk.: Mollay Károly. A Soproni Szemle kiadványai. Új sorozat 13., 160. p.

Benedek Elek soproni kapcsolatai In: Soproni Szemle XLVII. (1993) 2. szám

Weöres Sándor és Sopron In: VÁRhely 2004.2. szám

Másodközlés. Az írás a Jeles pedagógusok Győr-Moson-Sopron megyében c. emlékkönyvsorozat 11. kötetében jelent meg 2020-ban. A könyv kiadója az „Emelj fel emlék!” Alapítvány (9029 Győr, Gát u. 13.) www.emeljfelemlék.hu

Németh Györgyné Sánta Katalin: Lépcsősor

LÍRA, POÉTICA

Szurokné Strassner Klára: Mályvarózsa (selyem)

BIBOR ISTVÁN

FÚGA

Fenn az ablak négyszögében
leng a szélben leng az ág még
mintha láng leng mintha láng ég
alkonyodván egyre nézem
mintha újra fogna kézen
mégis itt vagy? itt? egészen?
mintha együtt ringanánk
éltető szép tiszta láng
bolyhosodó est szívében

Már nem leng az ág az égen
fennakadt a lassú szélben
megsebezve szárnyait
tudom jól hogy nem vagy itt
és már soha el nem érem?
elkuszálódott egészen?
holnap újra látom ébren
idővé font szálait
durva gúzst a pille léten

A pillanat lángja lengve
lobban el a végtelenbe
hisz tudom hogy nem vagy itt
ahol most is mehtagadnak
rám zárják megint az ablak
négyszögének rácsait

KÉPALÁÍRÁSOK

szabadon választható képekhez

(Csendélet)

Kínos kíséret e szép hervadáshoz
a poshadt víz nehéz bűze.
Pedig hát a benne immár
oly szorgosan munkálkodó
élet is szent,
csakúgy, mint a minap szedett virágok,
s a nemüktől megfosztott tövek.

(... et circenses)

„Nem baj, van másik!”
Ma már nem ez kell,
hanem mi a kenyérnél is fontosabb:
ketrecharc, vér, és az kell, hogy legyen kit
tépni, marni, vagy legalább gyűlölni
ma és holnap s mindörökkön örökké.

(Oremus)

Amíg lehet Urunk, kérünk, ne vedd el
a bor színét, ízét, illatát!
A hegy diófás, mandulás útjait,
a tőkék hosszú, lágyan hajló sorát,
a szemérmes kis hajtások ragyogását tavasszal,
és a fáradtan tisztuló őszt szüret után!

Hitünket egy mégiscsak élhető,
és Teneked is tetsző világban
Urunk kérünk, amíg lehet, ne vedd el!

(Utópia)

„...okos gyülekezetében hányni-vetni meg...”
de szép is volna! Lehetne! Csak hát
hallgatva sok, vákuummal töltött mantrát
nem jut már eszébe senkinek.

(Nárcisz)

Vers lett ez is, ez a délután,
ez a párás, sebzett naplemente.
Még jó, hogy így elvagyok a szavakkal,
bár kétes próbái csupán
beismert gyávaságnak,
eltagadott reménynek.
Kanálisban rothadó nárciszok.

NÉGY TAVASZI VÁZLAT

Dermedő ujjaim a vodkás poháron
- tartalma már szívem melengeti -,
lábam fázik az átázott bakancsban,
Fáradt lelkem égbe,

Testem földbe vágy,
közben egyre az jár a fejemben:
de végül is hol lakik az én?

2.

Visszanéz az őszt utáni
nyirkos, szürke hónapokra,
s - legyen kész a harangszó előtt -
metszi egyre rég leromlott szőlőjét.

S utóbb, már a harangszó után,
kiszolgáltatva jövőnek, reménynek,
mintha csak most, először hallaná
a feltámadást hirdető Igét.

3.

Még jeget őriz lenn a patakpart,
fűzbokor ágán reszket a barka.

Itt van a hó még, zsenge virágát
óvja a fagytól, visszatakarja.

Kék szemű tóról, szél ha simítja,
múlik a jég már, tűnik a hályog.

Mégis: a parton dalt ha farigcsálsz,
volna ki érti, mégse találod.

4.

S míg az ágak szikár rendszerében
a teremtés képletét keresed,
a fákat az ablakod előtt
ellepik,

kis lepkék, a levelek.

BÖRÖNDI LAJOS

MÉG SÜTKÉREZEL

Már tudsz mindent. A vadludakat fent, s lent
a bebábozódni készülő kertet.
Még néhány korty az őszi napsütésből,
s egy másik valóság kezdődhet.

Minden a tiéd volt, amit magadba szívtál,
s az ujjaid közül minden kipergett,
mi fölösleges volt, végül nem kellett.

Még sütkérezel az őszi verőn, ez volt
a cél, de eddig észre sem vetted.

Kassa, 2019. nov. 23.

MEGÁLLÍTOTT SZÍVVERÉS

azt hitted mindig így marad
a múltba ragadt pillanat?
ne hidd egy régi gramofon
megszólal egy hajnalon

mint a pompeii halott
az a hamuba fagyott
közel kétezer év után
is üzen valamit talán

s belőlünk ennyi sem marad
írás se áthúzott szavak
csak zűrzavaros üzenet
amit meg soha nem fejtenek

de mindenképpen hagyni kell
nyomot vagy egy kis jelet?
azt hiszed ha elhiszed
hogyan attól jobb lesz neked?

élni ma kell ha lehet és
ne csak magadat szeresd
serceg a tű a gramofon
vérzik: torkába vert szegek

SOPRON

A Várkerületen kiállított bálnádra emlékszem
a hatvanas évek elejéről.

Büdös volt,
de ekkora halat még nem láttunk mi
répceszemerei iskolások.

Majd később az egyre szebb város
csillogása fogott meg.

De igazán fiad nem lehettem,
hiába a 11-es csemegebolt,
a titokban elszívott cigaretták,
s a szőnyeggyár, ahol
tanultam munkássá lenni.

Egyoldalú szerelem volt ez is,
ahogyan a felnövő siheder bolyong
a számára ismeretlen díszletek között.

Azóta ötven év pergett le a homokórán,
s anyám apám sírja is e városhoz köt,
s néhány kitörölhetetlen emlék.

De a kérdés még mindig kínoz:
én lettem hűtlen vagy a hűség
ennél nagyobb dolog?

Giczi Lajos: A romos Kárpáti malom

BŐSZE BALÁZS

KÍSÉRŐ ŐRZŐK

*„Az Úr ad nekem segítséget, aki az eget és a földet alkotta.”
A zsoltárok könyve 121.*

A szelíd szél
végigzongorázza
a Récényi utat,
meglassítja a futamot
a Deák-kúti csobogónál,
megmártózik a forrás vizében –,
s az alvó város feletti
virrasztó simogatását
kíséri haloványan a Hold,
s a harsány éjszaka
fortissimót intonál.
„Szememet a hegyekre emelem:
honnan jön segítségem?”
Sem a tétova léptek,
sem a bámész tekintet,
szívedben a fékek,
szemedben a kékek,
akár igaz, akár hamis képek,
meg nem inoghatsz,
a szelíd szél
végigzongorázza
napjaid, éjszakáid,
„Az Úr a te őrződ,
az Úr oltalmaz téged”!

Sopron, 1998. június 11.

NAPBASZÜLT FOHÁSZ

Istenem, Hozzád fohászkodunk,
nyomorú gonddal telve minden napunk.
Küldd hozzánk Napbaszült fényedet,
bennünk irgalmas képedet!

Küldd hozzánk üzenettel látnokod,
ki Veled beszélni szokott,
mert árvultan szomjan bágyadunk
szívünket lepte saját-szörnyű fagyunk.

Hadd legyünk vérezve bár –
telve erőddel ki ügyedért kiáll!
Lehessünk bátrak, fénylő arcúak,
kik nevedben: Jézus! Jézus! – kiáltanak.

Rábapordány, 1997. augusztus

ŐSZHÓ ÖLELÉSEIBEN

Piros kis virágok
reppennek,
viszi őket az őszi szél,
hátára kapaszkodnak
a kék virágok, a zöld füvek,
mint bohóc hajlongnak,
s a porond a széles rét,
közepén kút, s körben
az erdő, meg a szelíd gesztenyés.
A szemhatár széléről
közbekiált a kilátó,
polgárvilágot üzen,
térdnadrágos turistákat,
rózsafa gyökér kampósbottal,
hegyes vasaltvégen
öngyilkos fodrokba gyülekeznek
az őszi avar szivárvány színei,
s a langylevegő, gyenge napsugár
szerelem illatot köröz,
kezeitek simogatását érzem
a tarkómon valamennyi lányok,
az erdészház udvarából
vizsla ugatja a leselkedő
hermelint,
s lassú szárnyozdulatokkal
méltóságos kűrökkel
köröz a rétisas,
szigorú szeme vigyáz minden
rezdülésen.
A hegynyergén túl az avarsírok
kivetik magukból a bronzcsatot,
alig csiszolt ékszerekben
távíratoz a múlt,
s a patak ágacsckákat kerget,
s riadtan fodrozik
míg beleszürcsöl

a friss vízbe a vadkan
riadt őz toccsan botló lábbal
a parti tocsogóba,
s az ősz felöltöztet,
körülvész
szerelmes öleléssel
régén volt vágyakat,
régén volt álmokat idéz,
miközben
mindenszentek hava
kopogtat potyogó dióval,
s befogad gyümölcstillatú,
párás reggeleibe.

Sopron, 2001. október 2-3.

RÍMES SOROK A LÉNYEGRŐL

Az Isten lényege mindenben benne van,
a jóban, a rútban, a szépben, a gonoszbán.
Mint a jó és a rossz sokfajta áttételben lehet egy,
a rút és a szép – ízlés dolga, egyre megy.

Bölcsöd s a koporsód egyazon nyughely:
szerelem kéje – homlokod fénye,
romlás nyüge – azonosságod kénye.

Váltakozva így lánghatár
látóhatár a tengerárból.
Évszakot váltva nappal és éjjel
együtt múlsz el az érkezéssel!

Rábapordány, 1997. augusztus

SZÍVEMBEN ÉPÍTETT STÁCIÓK A LENGYEL-KÁPOLNÁTÓL LEFELÉ

Mintha nagy fehér
rajzlapra írnám:
szép vagy gyönyörű
vízi világ, te tenger,
te kéklő,
tanúim körülvesznek,
mint a biztonság,

hogy Te adtad mindezt,
Nemesgulács,
Szent György-hegy,
Szigliget,
s a nádtetős pincék
mélyen a friss bor,
aranylik harangpohárban,
hamiskásan libben,
üvegfalra simuló,
szoknyát redőz
a bor hullámozása,
s a tó fénylő bogarai
a vitorlások,
ringó húsú fürtös leányok,
s a Te szigorú arcod
a töviskoszorús a falról
belebámul poharamba –
mértéket hirdet mindenben,
közben harangszó bukdácsol a vízen,
esti áldásra szólít
Hegymagas tornyából
Tóti-Lengyel família egykori birtokából.

Sopron, 2001. augusztus 6.

Fülöpné Farkas Gyöngyi: Kármelhegyi Boldogasszony kápolna

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN

NE VIGY MINKET...

Az idősödő ember felkelt. Nehéz léptekkel ment fel a padlásra.
Lehozott magával egy viharvert, régi vaspántos ládikót, és az íróasztalra helyezte.
Nagyot sóhajtott, és lassan, óvatosan kinyitotta....
Nézte a leveleket, és arra gondolt, hogy egy szerelem történetét őrzik az elsárgult lapok, két szív regénye bontakozik ki a kopottas papírlapokon.
Föléjük hajolt, s szívta magába a padlásra temetett levelek fonnyadó, mélabús illatát. Szerette volna elolvasni mindegyiket, ezért legelőbb a doboz fenekére nyúlt, és kirántott egy maréknyit a legrégebbiek közül.
Sorra kinyitogatta őket.
Halott emlékek keltek életre, és fölkaavarták a lelkét.
Egyikre másokra tisztán emlékezett, hiszen napokig, talán hetekig is hordta magánál őket, mert a betűk annyi édes szót rejtettek, hogy újra fellelte az egykori elfelejtett szenvedélyeket.
A padláson talált doboz mélyéről a lelke kútja, múltja mélyéről úgy szálltak fel az emlékek, mint a fáradt, elszáradt valóság, mint a levágott fű utolsó sóhajának megfoghatatlan párái.
Azonban volt valami aszott, valami halotti ebben a megsárgult, feltűnően nagy levélhalomban.
Meg is gyötörték a levelek, könnyezett, úgy sírt, ahogyan a holtakat siratjuk, akik nincsenek többé. A levelek nyomán a régi szerelem újra éledt, pezsegni kezdett fiatalos hévvel, a szerelem hevével, megjelent előtte a kedvese ragyogó arca.
Beleszeretett a lányba, mint egy rabszolga, egy öreg, vén rabszolga, akinek a lábára most kovácsolják a bilincset, amelyet sohasem fog többé összetörni. Ezt érezte a lelke mélyén, és megdöbbsent a gondolattól.
Testem, szívem a tiéd... de a lélek nem, az az enyém. Enyém-e vajon? Vagy inkább én vagyok az övé?
„Ajtót nyitok néked, lépj be, de csak idáig, tovább nem mégy.”
Megpróbálta megérteni, hogyan tudta hatalmába keríteni ez a kislány, mert az, kislány. Még gyerek, szíve és a lelke még az ifjúság álmaiban szendereg. Ő pedig már szinte leélte az életét.
Hogy tudta ez a kislány elcsavarni egy éltés férfi fejét, néhány mosollyal, a szép szemével?
Szeretett volna a földre borulni, hogy a fejét a földbe verje. Ki a megmondhatója, hogy mi a kábító a női arcban?
Míntha szemünkkel innánk a látomás édes mérgét, hogy húsunkká és vérünkkelé váljunk.
Részegek vagyunk, örültek vagyunk, varázslatban élünk, és szeretnénk belehalni. Milyen szenvedést okoz néha az a vad és felfoghatatlan hatalom melyet egy női arc, egy küllem gyakorol a férfi szívére.

Olyankor tűz fut végig az ereinkben, égető, perzselő tűz,
és mégis hideg borzongást érzünk, de olyant, amely felszántja az egész testünk.
– Olyan szerencsétlen vagyok – gondolta.
Életét boldogtalannak, jövőjét kilátástalannak, a múltját pedig feketének érezte.
– Hadd gyűljék fejemre egyre több és több szerencsétlenség. Vétkeztem – mondta.
– Vétkeztem és vétkezni is fogok, sohasem tudtam ellenállni a vétkeknek...
Et ne nos inducas in tentationem.

Csak járkált föl–alá a szobában. Késő éjszaka volt már, a kályha is kihűlt.
Sietve ágyba bújt, de csak forgolódott, akár a szélkakas, tanácstalanul,
szétdúlt idegekkel.

Völgyi János: *Titkok kapuja*

DRESCHER J. ATTILA

A ROMLÁS VIRÁGAI ÚJ CIKLUSÁBÓL

Hommage - járványok évadján

Sebre enyhet ők hintenek –
miközben csendre intenek s türelemre
(ritka erény ha közel a vég s mindennek vége)
ők azok kik gyűrt ideggel
s kialvatlan szemekkel
nyöszörgő gyermeket is ágyban hagyva
készen állnak az újabb startra
s tán este jutnak levegőhöz
de akkor más műszak köt röghöz
s figyelmük erejük kifogyóban
A tét naponta:
tegnap még otthon de hol leszek ma?
S ha néha morcos s nyegle a szó
felmentés azért adható,
ápolók, szépek, álmodók
fáradt kezét illesse csók!

ANTAGONIZMUSOK HÉBE-HÓBA

Hova a bókók újmódi fényűzése
ha a lelkekben nincs már béke
vigasztal talán megmarad
pár hóba s néha hébe –

AZ ÉN MÁJUSOM

Micsoda céda táj – a tavasz rácsorog
harapható smaragdzöld
s vízcsepp-lupék alatt
két izzadó hangszál kövérré dagad
pár bámész klottgatyas páncélhátú bogár
a járdafugák között egyensúlyoz vadul
nem megy - elkomorul
a párás bágyasztó langyban
Átfoghatatlan hársfák nyílnak kint a parkban
késik az illatfelhő
s mire majd újra tavasz van
a hárssor ünnepli – együtt velem

betöltött hetvenem
(a tavasz itt zsong már
s Schubertet játszik – nekem)
hajdanvolt tavaszokból túlexponált fotók -
nem volt elég a jóból s elcsattant pár lopott csók?
Gyengeség balítélet
vagy ezt is csak képzeled?
mindez talán meg sem történt veled-?
a radioklinikán a toponári nyárban
megjön az enyhülés s minden csak tévedés?
Lehetsz még hős te is-?
Az út lefele visz

NEMES VAD

ezt a nemes vadat
még el kell ejtenem
legújabb versem ő –
formálom ízelem
éji órán megélt
kínok s jajok között
imaginárius
létembe költözött
mit feledni volna jó
de elvinni sincs hajó
se puhán körül folyó
derűs folyó

EPILÓGUS

Nem is a jellemen bukik el az erény –
ha a kín beléd harap
míg elemészt a kór
s nem bírsz vele magad
pedig még volt remény
(ezzel a padlás tele)
elmosódik az arc
s a kézfogás heve
langyos fuvallatok
tegnap még simogattak
mézes szóölelések
mily naivan biztattak
pár aranyszállal átszótt
gyolcsodként életed
kérted de mindeközben

szorgalmas tumor rágta
s falta fel testedet
Vendégként tán elég
a megélt hetven év
s nemcsak a lelki tájak
fájnak már neked
ezért vált búskomorrá
régte az éneked

...IS?

Lesz ez még jó vagy jobb is-?
dörömböl bent a kétely
úgy szeretném remélni
hogy nem bénít a métely
s mindenre jól emlékszem
ha egyszer elmesélem-

MÁS NÉZETBEN

hanyatt dőlt a világ
már minden menthetetlen
oly szép volt még nemrég
és leszakadt az ég
gyémántnak fénye tört
elvesztetted a pört
mi maradt: dúlt remény
s pár komor költemény -
de életfogytiglan

EGY NYÁRELEJI NAP

mikor megállt az élet
és megnyílt a föld
verembe hullt Kompország
s históriás magyar
lelket s hazát vesztett
Gógös franc s bamba német
e romokon feszített
hát mi nem volt elég?
a másság gyűlölete
pár irígy náció
kontinensnyi bűne
Legott a franciák

kik sokszor becsapták
a szótartó magyart
(egykor Rákóczit is
csalárdul elfeledték
mint fészüket
az eltévedt fecskék)
Falvak és városok
szép családok szakadtak
könnyfolyamok fakadtak
elapadhatatlanul
Európa sosem tanul
Ama nap az Árulás napja
nem ünnep jó szomszédok –
nemzetünknek gyásznapja
mert antant-Európa
rossz talonba dobta-rakta
(lehetőleg örökre)
a tehetséges magyart
s mert kincset s bosszút akart
mint megcsalt féltékeny nő
s hol fű már többé nem nő
nem nőhet a magyarnak
Mi megtörtént száz éve
még mindig kiált az égre
így rakná Európa
Magyarhont bús talonba
ha hagynánk nem lehet
kilóg a históriából -
mert bástya s rajta kereszt
nem enged s nem ereszt

A SZOBA

„Jaj, Anyuka, nem kell ennyi, úgyse megy le fele se!
Éppen olyan... Jujj, de rég volt! Mint a Mámi leveese...
Még a párnát rázd fel, kérlek, s kapsold le a rádiót!
Nótaest lesz, s most valahogy nem vágyom a dárídót...”

Nem tetszett a kicsiny póknak ez a fenti jelenet.
„Lakatlan volt a szobácska eddig. Bátran lehetett
futkározni, tervet szőni (s hálót), most meg ide nézz!
Kérdés nélkül beköltöztek! S lehet bármily csenevész
ez a lányka, jobb lesz, hogyha rajta tartom pár szemem...
Ki tudja..? Ha takarít, még kiseprúzi életem!”
- gondolta az ablakpárkány penészfoltos rejtékén,
de a vendég ottmaradt a szoba túlsó szegletén.
Eleinte semmi egyéb furcsa dolog nem esett,
csak hogy nagyon ritkán kelt fel, s olyankor is keveset,
s fáradt lábbal lépett, gyengén, mint ki kösziklált cipel.
Mosolygott, ha benyitottak, de beérte ennyivel,
s ahogy újra csöndbe hullott, s beszürkült a levegő,
Ő is megint elhalványult, s ajka színe remegő,
fakult szirmok őszi árnyát rajzolta a falra fel.
Egyik éjjel arra riad pókunk: a lány énekel!
Mécses fénye járt kapozva, minden zugba becsapott,
s vele együtt járt az ének, zokogott és kacagott,
s oly tiszta volt, mintha többé nem akarna mást talán,
csak egy hangban örök lenni, Élet, s Halál dallamán!
Napok voltak aztán már csak. Láz még jött, de dal sosem.
Kérdésekre
(„Nem vagy éhes?”, „Hozzak vizet, Kedvesem?”)
nem jött válasz, a leányka némán, s gyorsan elfogyott.
Sokan jöttek még utólszor, s válla mindnek megregyott...

...s egy reggelen a kis póknak újra csak lett otthona...
...s egészen az övé csupán a megszokott, rossz szoba...
Mégis...az a vetett ágy, s a sosem mozduló kilincs...
Minél szebben szállt a dallam, annál jobban fáj, ha nincs...

CSODAVILÁG

Csattog az Irsai, fült nevetés szalad át a határon.
Olvad a hajnali dér, cseppje a tegnapi szép.
Dörmög a vén kocsis, érzi a cidrit az ócska batáron.
Alszik a szelleme még, vágyja a nap melegét.
Vár a leány odabenn, szeme járja a kinti világot.
Izgalom úzi elém, kéri a kék ibolyát.
Lopva dugom be a rácson a reggeli sárga virágot.
Ámul a téltemetőn, habzsolom üdv-mosolyát.

Gyermeki láz-szerelem nyitja ki új tavaszát.

LEHETEK...

Lehetek a ház mögött az öreg hársfa lombja,
akinek, ha elmondod majd azt, mi szíved nyomja,
nem roskad meg, s büszke törzse nem hajlik meg mégse,
csak hogy hozzád közel érjen, s minden szavad értse.

Lehetek a hátizsákod rég megfáradt púpja
fa tövébe lehajtva – véget ért az útja.
Tarkód alatt illatodból nyugodt álmodt festve
nézném, ahogy mosolyodra száll a nyári este.

Lehetek a fűszál, aki harmatvízzel éleszt,
s úgy simítja arcod, mint ki kisgyermeket ébreszt.
Kit ha letépsz, boldog szívvel, vágyakozva bújna
színes-napos szikrát szóró pitypang-koszorúdba.

Lehetek, mit szeretnél, csak... hadd lehessen végre...
Ne gondolj a sok eldobott, kukába szórt évre.
Hadd legyek az ölelés, mi eddig nem lehettem,
s hadd legyek a tett, amit meg soha nem tehettem...

FEKETE JÓZSEF

AZ UTOLSÓ MAGYAR

Szívemben hordozlak hazám,
nyelvemen dalolom nevedet,
százszor e földet választanám,
csak mindig lássalak tégedet.

Más hazám nekem nem lehet,
amíg élek, veled maradok,
földedről mindenki elmehet,
leszek az utolsó magyarod!

Ferenczi József: Hanság

HADARITS VILMOS

AZ ÍRNOK RÉGI DALAIBÓL

1975-ben Kínában, Shuihudiban feltártak egy sírt. A sírban Xi írnok nyugodott. Az írnok szó (shi) alacsonyrangú hivatalnokot jelentett, aki önállóan járhatott el kisebb jelentőségű ügyekben. Xi-t i.e. 217-ben temették el. Koporsójában, holtteste mellett, találtak egy iratmintatárat, melyet életében Xi használt. Kínában akkoriban bevett gyakorlat volt a „szerződések eltemetése”, melyek bizonyítékként szolgálhattak a túlvilági bíróság előtt. Ilyen égi bíróság írnokaként remélte túlvilági jövőjét Xi, s ehhez a munkájához vitte volna magával a jogi segédanyagot. Ennek az anyagnak része a „Minták pecsételéshez és nyomozáshoz” (Feng zhen shi). Az egyik ilyen minta egy feljelentés, a „Mérgező beszéd” (Du yan). A mintafeljelentés arra példa, hogy az írnok hogyan írja le és továbbítsa hivatali főnökének azt az esetet, amikor valakiről kiderül, hogy olyan fertőző betegségben szenved, amely nyál útján terjed. Az iratmintatár nyomán születtek a következő versek:

A RAGÁLY BEVONULÁSA QINBE

Szögezzük le:
nem a lázadó fejedelmek
felett aratott minapi győzelmek
tiszteletére rendezett díszmenet
hurcolta be a ragályt Qinbe.
Az nem a harci szekerek
tengelyig véres kerekén érkezett,
sem a zsírral kezelt küllőkön, kerékagyakon,
nem ült heréltek cipelte hordszékeken,
sem befont sörényeken, sallangos lószerszámokon,
sem a lakkal fényesített zászlórudakon,
sem a katonák súlyos kontyán, porlepte szakállán,
sem a selyemfonatokkal rögzített vértlemezeken,
sem a hadakat kísérő szajhák alig ruháján,
a kibuggyanó melleken,
sem a sárkányoknak öltözött komédiásokon,
sem a szapora csengőkön, tompa kolompokon.
Nem lopakodott be észrevétlen
a menet után szálló por felhőiben,
nem ébresztette fel a paripák szarában
százezer bocskor verte ütem,
sem a birodalomegyesítést dicsőítő dalok,
a recsegő kürtök, a puffogó dobok.
Nem szórták szét fröcsögő vezényszavak,
sem integető kezek, üdvözléskor izzadt tenyerek.
Nem terjedt tovább szónokok nyála nyomán,

sem a fejek fölé emelt jelszavakon,
sem a tribünön pipiskedő kurta főtisztek
sisakjain pompázó tollakon,
a tábornoki baromfiudvaron.
Nem múltott a váll-lapokon kihunytt csillagokon,
sem a hordozható latrinák mellett
a kéjfiúknak tett mocskos ajánlatokon,
a disznóhólyagból készült eldobált kotonokon.

A ragály mellékúton jött be Qinbe,
ott, ahol tiszta ingünkbe
taknyuk törölték náthás rendőrlovak,
bejött és ott is ragadt,
terjedt nyíltan és terjedt fű alatt,
a ragályt mi hoztuk Qinbe,
mi, írnokok,
kik irgalomból hibákat vétettünk,
kevesebbet írva az adóslevélre,
többet a segélyre,
ha fiú jelentette fel az apját,
fiók mélyére tettük az aktát -
a részvét volt az a kicsinyke mag,
melyből a ragály fakadt,
valódira cseréltük a hazug szavakat.

És a ragály elterjed Qinben,
beköltözve minden megszólításba,
köszöntésbe, bizalmas beszélgetésbe,
ágyba, családba, szerelembé, civódásba,
elkapták zenészek, táncosok,
mások lettek tőle a mozdulatok,
a lépések színpadon, utcán,
az emberek magukat kihúzták,
bár még erőből vezényel a zenemester,
már maguktól kerülnek helyükre a hangok,
szépen szólalnak meg a magányos dalok,
majd a flóták, végül a tömegkórusok,
mert ahhoz, hogy földi ország
lehessen az égi mása,
nincs is szükség másra,
csak a szavak helyes használatára.

LEPECSÉTELÉS

(Feng)

Intézkedés nagy járvány idején

Nehéz idők! Az Ég Fia arcát eltakarja,
akár a bűnözők. Az udvaroncok azt suttogják, beteg,
már Aranyvirágot, a kedvenc ágyast sem csókolja meg,
így Ő is elhervad, akár a többiek.
A nemesek szájmaszkban sem élhetnek házasesetlet;
valamennyi közembernek megtiltva
a szeretkezés hatvannégy fortélyá,
tilos a lányok vulvája az aranyeső vesszei alatt,
és máshol is, akárcsak a szerelemben jártas hasak,
szüzek köldöke, anyák emlője
a járvány idejére le van pecsételve.
A hitványakat sem csábítja erőszakra
egy-egy kerek farocska,
életét félti a sok gyáva parázna,
mert fertőz a csillagok nyála,
mikor rácsordul városra, tanyára,
nászsobára, legénylakásra.

A vak papok mivégre
bámulnak fel az Égre,
ha rossz szemük nem látja
melyik csillag vezet
az örök homályba?

A Mennyekben, brokátcipőben sétálgatnak
a halhatatlanok.
Körülöttük fehér tigrisek hevernek,
s míg Ők ezüst késsel őszibarackot esznek
s földre hullnak a magok,
kimondott szavaikból fogannak az alantasok.
Fogannak és aztán rendes úton leszületnek.
Ám ha az asszonyok méhe
le lesz pecsételve,
a sok meg nem született
ott ragad a köztes létben.

Most a csillagok szájából gonosz nyál csorog,
vagy az istenek köptek új halált a földre?
A jó sok dolga lenne,
a baljós jelet miként értelmezze.

A teknőcök páncélját és a tehéncsontokat
a sámán-papok hiába dobták jó parázsra,
a repedések száma és iránya
ismételten mutatott nagy csapásra.
Az Ég akaratát így fürkészsze,
a hivatalosak adtak erős parancsot a lepecsételésre.
Kibocsátották a fatvát minden női méhre:
„Ne nyíljon ki, ne foganjon, meddő maradjon,
tekintettel a veszélyre.
Addig legyen pecséttel lezárva,
míg nem talál a nép
a fertőzött Qin helyett
jobb hazára”.

Az Ég alól hová menjünk?
Hova fröccsen, meddig ér el
a veresen izzó csillagok átka?
Bár lenne köztünk oly erős hős
aki őket onnét lerázza.

„Az út hosszú lesz, a vándorlást
nem élné túl sem szülő nő,
sem csecsemő, kiváltképp, aki beteg.
A várandós elvetélne,
nincs szükségünk vérző öltre,
miattuk nem állhat meg
résztvéből sem a nagy menet.
Az ősz hajúak se jöjjenek,
- az otthon maradókat
védje agyaghadsereg -,
de a fekete fejűek
mind útra kelljenek.
Induljunk az új hazába,
együtt, fel, honfoglalásra!”

Fáradt a lábam, mákos a fejem.
Vajon rossz szívemmel
megérem még azt a napot,
mikor az öröm borától ittasultan
a romkocsmából hazaballagok,
s ragyog rám új ég és új csillagok?
Vagy tart ez az út ezer évig,
s hiába a csókok böjtje,
lesz az, ami kezdetektől
be lett ígérve:
az elérhetetlen
ígéretnek földje.

MÉRGEZŐ BESZÉD

(Du yan)

Az írnok panasza (...)

Nem hív meg senki
húst enni és bort inni,
nem cseresznyézik velem egy tálból,
nem iszik egy pohárból,
távolságot tart ki-ki a párjától,
mert beszélgetés közben
hátha a nyál
a másikra fröccsen.
Ha kérvényt írok,
már meg sem füstölik,
egyből tűzbe vetik,
hiszen, hogy lapozzál
az ujjad meg kell nyaljad,
ujjadról a lapra kerül a nyál,
így terjed tovább a ragály.
Ugyanezen okokból
könyvet sem olvasol,
mióta Ying Zheng
a Felséges Úr
kiadta rendeletét
és a könyvtárakat Qinben
mind felégették.
Azóta az ősök szava
pernyeként hull a magasból
a sok alantásra,
már nem termékenyítő eső -
hamut köpköd tőle a cserfes nő.
Az asszonyok ajka
veresre van festve,
- párducok, tigrisek
nézik irigykedve -,
színe hiába hív fel
a halálos veszélyre,
sok derék férfit
sírba visz a mérge.

Hamis vád lángjánál
süti kenyerét a pék,
hajnalig tart nyitva
és rágalmat mér ki
a sarki csapszék;
gyűlölettől ittas ott

a legtöbb poéta,
mérget okád
ócska rigmusokba.
Fecsegő szónokok,
bagzó uracskák,
ti is megszegették
a nyelv tízparancsolatát,
minden szavatok
rókáktól ellesett csel,
és úton ásott verem.
Hamis tanúságot tesztek
bírák előtt és isteneknek,
magatoknak is hazudtok,
csupa rom minden szavatok.
Az országot méltatlanok kormányozzák.
Azért lettek ilyen aljasok az alantasok,
mert arra példát ti mutattatok.
A hatalmi helyzet
manapság ragályt terjeszt.

Az Ég alatt, a föld felett
Középen és a társult részeken
nem hallatszik más,
csak dühödt acsarkodás,
kígyósziszegés, viperapuffogás,
keselyű rikoltás, hiéna kacagás.
Szátok maszk hiába takarja,
kifröccsen azon
a gonosz szív tartalma.

A hóhérok voltak azok,
akik közületek
először maszkot viseltek,
most meg már a gyászolók
abban is temetnek.
Még az elhunytak arcát
is maszkok takarják,
selyemre varrt
jåde lapocskák.

A katona a csatában
ahelyett, hogy kardját kirántva
az ellent bátran kettévágja,
inkább leköpi,
hogyan megalázva
rábízza a ragályra,
az vigye őt a másvilágra.

Mert fertőzhet bárki nyála,
nem szabad senkit
erőszakkal másokkal összezárni,
ezért üresen konganak a templomok
és mind a nyilvános házak.
Valamennyi, bentlakásos
iskolában tanuló
hallgató hazaköltözött,
tárva-nyitva a börtönök,
és elmarad
az elmaradhatatlan
nagy nyári hadgyakorlat.

Ez még nem a vágyott béke,
csak a félelem következménye,
mert fertőzhet bárki nyála,
akár a haldokló tolvajfogó
utolsó sóhajtása.
Így mikor a pap
a szent kenetet feladja,
nem mártja ujját
kalmárok hozta olajba,
nem keni meg vele
a beteg lázverte homlokát,
mert még saját magát
fertőzné meg,
az apa nem emeli fel
- s ezzel magáénak ismerve el -
az újszülöttet,
csak ha már letörölték róla
a testnedveket.
Mert fertőzhet bárki nyála,
az ágyaslány oboája,
az oltárra tett
áldozati ételek,
a garas, mit kemény szíved
a koldusnak vetett.

Mert fertőz a császár adta
vallás sok papjának ajka,
mikor hirdet új ígéket:
hogy oda hiába törekedel
az Égben is csak az leszél,
aki a földön voltál,
hiába, ha megváltoznál.
Az alantas sorsa

ott is csak a kényszermunka.
Hazudik, ki bűnét vallja,
hazudik, ki feloldozza.
Mert a papok fürge nyelve
ott is tévútra vezetne,
boldogságod megorrontva,
üdvöd is elorozva.

Tisztátalan ajkú nép közt
magam is tisztátalan,
terjesztem a ragályt
kimondatlan szavaimmal.

A CSÁSZÁR KERTÉSZKEDIK

A sárkánytrónról a Felséges szólt:
„Rengeteg a kínai. Ki kellene ritkítani.
Az emberek egymást lessék,
ha vétkezik, bejelentsék.
Aki a másikat besúgja,
számíthat nagy jutalomra.”
Lí Szi, a főminiszter
a választ meggondolva
az alábbi tanácsot adta:
„Az állam erejét
elszívják a gyengék.
Itt van példának a szülőtisztelet.
Minek etetni az öregeket?
Másik nagy hiba a kereskedelem.
Ahogy lyukon keresztül a bor,
rajta keresztül úgy folyik ki
idegenbe az állami vagyon.
A szertartások? Kik az Égre lesnek,
itt a földön verembe esnek.
Nem helyes, ha a szeretet
tartja össze a közösségeket,
biztosabb kötőelem
annál a félelem.
A népet ajánlatos
ostobaságban tartani,
bűnösök legyenek a vezetői.”

A császár a tanácsot megfogadta,
a jót irtotta, a rosszat hagyta növekedni,
emberölésért nem járt semmi büntetés,
szabadon lecsaphatott a balta és a kés.

És az állam erős lett,
a Nagy Fal tovább tekeredett,
a kiterjedt birodalmat
behálózták széles utak,
egységesek lettek a mértékek,
a bronzból öntött pénzek,
a súlyok, az írásjegyek,
egységesek a kocsitengelyek,
a seregben a vezényszavak,
kapott a nép nehéz parancsokat.

„A régi jó szokások
feledésbe menjenek”
hirdette ki a Császár a verdiktet
ezért adott a nemeseknek új ünnepeket
a közembereknek pedig
sok-sok hétköznapot
„Ezentúl munkával töltsék a vasárnapot,
ne áldozzanak többé a régi Isteneknek,
szolgáljanak inkább az új érdemteleneknek.”
Akiknek a Tao
már csak egy adó,
a ravaszabbja
a látszatra adva
a Törvényt persze betartja –
az Erényt mégis megcsúfolja.
A méltóságok akár a tüzes szél –
az alattvalók a fű,
mely tőlük rendre kiég,
mintha nem lenne más idő,
csak izzó dél.

A császár vad szíve gyönyörét lelte
a kegyetlen kertészkedésben.
Munkába ha mész,
csak egy kicsit késs,
mezítláb küldenek forró gerendára
hullj alá a lángba.
A gabonaörlőt, ha belemarkol a lisztbe
tolvajfogó hurcolja a piactérre,
hogy ott mindenki előtt kibelezze.
A másodlagos foglalkozást űző
ha elad egy végnyi selymet,
barbárnak vagy idegennek,
bűnét az arcára tetoválják,
jobb lábára megcsonkítják,
végül falépítőnek sorozzák.

Császárunk a tudósokat,
a kegyelmet javaslókat
a Nagy Falba
élve befalaztatta,
a bölcsek szívét felmetszette
lássa, mégis mi van benne.
Még a kis veréb is a Császár ellensége,
hiszen csőrét feni bármely eleségre.
Ha levertél három verébfészket,
kaphatsz érte nemességet.
Ezért aztán Qinben
elszaporodtak a férgek.
A sárkány, ha felhőkön
lovagol és bömböl,
szavát mindenki issza,
ám ha onnan leszáll,
látod: csak giliszta.

A császár az Ég helyett
a föld alá törekedett,
nekropoliszt építtetett,
és agyagból égettetett
hatalmas hadsereget,
ám nem lehelt beléjük életet,
csak a halált szolgálta,
hiába spekulált feltámadásra.

Barátaim! Leteszem az ecsetet,
nem szolgálok többé
sem mérgező szavú asszonyt,
sem szörnyeteget.
Inkább marcangoljanak
tigrisfogak halálra,
de ne dicsérjen
zsarnokok szája.

HORVÁTH ÁBEL

A SZERELMES APHÉLIUM VERSTÖREDÉKEI

a ki nem mondott százszor jobban fáj
festék cseppen a vízbe
fekete-fehér - szintelenül látok
de az én szürkém gazdagabb mindenkiénél

csönd
hangzavar

kint
bent

menekül
megfog

tart
múlik

épül
hanyatlík

fölr
lezúg

élet
halál

*

Ragyog a hó a nap szirmaitól,
mint az alvó, fehér lepedő az ágyon.

Régóta érnek ezek az ízek,
az élet fűszereivé váltak.
Ehhez jó mag kell,
szerelem, öröm, bánat.
Megismételhetetlen.
Összekulcsolt lábak.

Pórázon nem maradhat lelkem,
mint hűséges kutyát,
ha bízunk egymásban,
elengedem a nagy réteken.

Karácsony előtt, várakozunk.
Mindenki megérkezik.

*

mi tör föl most?
érezem az árnyakat.
vigyetek vissza az éjszakába,
ahol megtaláltalak...

*

Hangzavar tombol idebenn.
Ugródeszkán a csillagok,
Strandolnak az árnyékok
Zajtengerben, idebenn.

Olcsón nem, de ingyen
Napra-évre pontosan
Elmúlhat-e füstben
Gyúló alkonyatban?

*

a nap ragyog, még hideg van
melegszik a föld megannyi magja
felhők fölött egy gép kipattan
vasszárnyát szél bodorítja

szállj csak gépmadár, elvitted a szerelmet
olyan messzire, hol a kötelék elenged
szállj csak gépmadár, mire visszajössz
talán már nincs hova menned.

gyönyörű kék szárnyaiddal égre kapaszkodtál
szálltál-keltél, csiklandoztad, jót kacarásztál
én messziről követtelek az égen

aztán eljött a nap, hazajöttél
minden más lett azonnal
hazahoztad nekem őt is
kit más szorított karokkal.

nem lehet

*

csupa könny és édes szilánk,
lassú vágás, irgalom
platánfák közt, rügyfehéren,
örök-halott fiadon

*

vöröses barna festék, aphélium,
sötét anyagot nyelünk az égbolton
nappal fénye felragyog
hajnal van, még fent vagyok.

*

öblítő és izzadság
betűk sorok ábrák
dallamok szürke hangyák
összehúzóds kitérülködés
dobban majd csöndbe lazul
elharapott szavak
fáradt szemek
ki méri meg az ég pulzusát?

*

Ki néz föl az égre, ha járnai túl nehéz?
Ki hallja a madarakat, ha csak a földre néz?

Az idő elment, én maradtam.
Láttalak leszakadni és izzott, forrott szikrázott,
a tudattalan mocsarába iszaposodott minden.

És láttam elszállni a madarakat, és hallottam
a földek világformáló, lassú csúszását.
És éreztem a lábam, ahogy fölé repül
örökké együtt és örökre egyedül.

*

Őrülten tépte-cibálta, véres húsa nyelte
a mocskos-rozsdás láncokat,
néma űrben zuhant fagyott üvöltése,
a napban érte a kárhozat.

Fényt csókolt a tó fölé,
felhőkkel szállt a rózsaaiany,
lélegzetből éreztem én,
a születésnek illata van...

*

Most van itt az idő, hogy átlépjek az árkokon,
most látom a tájat akkor is, ha lehunyom
mindkettő üveggolyót, hisz illúzió csupán.
Kedvesem, most miért nézel furán?

*

megvagy te aljas bogár

széttaposlak széttaposlak
ha húsból lennél engednélek
de lélekből vagy lélekből vagy

így azt teszek veled
amit akarok amit csak akarok
úgyhogy pusztulj innen
ocsmány lény ocsmány lény

*

közelednek a gondolataim
de miért, de miért
létezel és húz a gravitáció
emelkedés
vajon bárkit?
nem lehet
természetes szelekció

nem hiszel Darwinban
miért voltál az álmomban?

balatoni víztükör
a hátad íve simult el
napszikráktól zöld mélyben
fázunk, melléd ülök
elmúlt és megszületett
múlik és születik
múlik
születik

*

az ósóceán arannyá forrt össze,
kovácsoltvas szívem mintája
kapudon fénylik, felragyog.
aranyos csillagok,

cirmosok, virágok
és minden, mit szeretsz,
díszemmé teszem
földeken és tengereken.

tárd ki kapudat!
oly tündöklésben látlak,
mint királynőt királya
az egész világnak.
És itt lenne a vége. Milyen így?

Csendes Csaba: CRONOS HIEROS

HUSZÁR LÁSZLÓ

JELEK A PORBAN

lebegek az úton
fényszórók kévéje
mint porszemet ringat
és gyáva alkonyokon
elsuttogja még nevem
az ismeretlen valahol

a borzas kerítések
kidőltek körülöttem
és láthatóvá vált
a távolság
milyen rövid

befutott körök
maradnak utánam
és a porban
ostoba jelek

MIKÉNT A HÓ

miként a hó hull szavainkra
a szemünkben szükölő állatok
elfojtott félelmeink
arcunk árnyai az öntudatig nőnek
vagyunk mint tollas magvak
megtelepedni akarva
engedni a tisztas időknek

ám a parancsok halmaza alól
kibújik mint beton alól a mag
lengeti címerét az ember
azt a vélt igazat

olyan időket élünk
melyben palástját suhantva
messzire szalad
a csodákra éhes tekintet
s aki áll megmarad
hogyan felzabálja ezt a nincset

elhullt csatában a derék
no! – halld meg! Eduard!
mielőtt tovább szólna
zuhan már a bárd

RADNÓTIÁDA

bolond ki földre rogyván fölkel s újra lépked
kevés már ő-s-maga a vonzás erejéhez
szemére vad korunk fogyasztás – álmokat hímez
szerelme és reménye már a senki földje lesz
az él meg itt csak ki elég erős hazug bitang
ki holt hírét költi eszméknek fontos hírharang
ne hagyd hát hívni sem magad hagyd hogy alul maradj

Horváth F. Péter: Hazafelé

JUHÁSZNÉ BÉRCES ANIKÓ

SORSUNK AJÁNDÉKA

Napra nap és évre évek,
Szép volt ifjan látni Téged.
Jó volt együtt lenni Veled,
Tudni azt, hogy van, ki szeret.
Az a rég kimondott igen
Örökre szól, én azt hiszem!

Napra nap és évre évek,
Látlak öregedni Téged,
S Te engem, de nincs mit tenni,
Utunkon együtt kell menni,
Megértésben, kéz a kézben,
Csak a végzet téphet széjjel.
Ez sorsunk kegyes játéka,
Egymást kaptuk ajándékba.

Kiss Margit: Előkapu

KERÉK IMRE

HA

Ha nem esik el Voronyezs alatt
apám s nem lett volna hősi halott; ha
örökül rám nem csak megkopott
kofferje és hegedűje marad;

ha nem hallottam volna szüntelen
anyám faltól-falig-sírt panaszát;
ha nem lesöpört padlásunkon át
ordít arcomba a történelem:

akkor talán most lenne rá okom,
volna hozzá helyszín és alkalom,
hogy furulyázzam a pannon derű

mítoszát árnyaltan, cirkalmasan; hogy
nekem ez miért nem egyszerű — ítélje
meg, kinek türelme van.

TRIPTICHON APÁM EMLÉKÉRE

1. apám rögök közé falazva válla
fölött súlyosodó pipaacs
árnyékából kiáltoz pörli jussát a
napvilághoz

2. Fűszálak periszkópjain apám a
földből kifigyel, kémli az eget:
küld-e új esőt, szemléli a határt:
nő-e a búza, szólogatja Tejúton
csatangoló lovait, a szétgurult
kerekeket visszailleszti a
szekérbe, hív engem, kölyköt,
feltesz a bakra, indulunk
fütyörészve, várnak
csillagvirágos kék mezők.

3. A Tejútrendszer
hárommilliárd csillaga körül,
melyikről vigyázod lépteim,
Apám?

KISS DÁVID

ERDÉLY UTOLSÓ ELVESZEJTÉSE

(Apokrif eredetmítosz)

Ti pedig építsetek
bárkát! Vigyetek fel rá
hetet-hetet
a föld s az ég állataiból:
valamennyi
tisza teremtményből;
de kettőt-kettőt
a hegyek meg a síkok
minden népéből,
a városok s a falvak
minden lakójából is,
a maguk neme szerint.

Mert én, az Úr
mindnyájuknak
egy azon Istene vagyok:
Corvin Mátyás Istene,
Vitéz Mihály Istene,
Honterus Istene,
a Gáborok Istene
s az örményeké;
hozzám emelték szívüket,
tőlem kértek áldást magukra
s átkot ellenségeikre
mind.

Nekik adtam tehát ezt
a földet: a Szamos, a Maros,
a Kőrösök s az Olt vidékét,
a Hargita fenyveseit,
Parajd sóját, Abrud érceit,
hogy így szeressék.

De felette megsaporodtak
bűneik egymás ellen,
s utálatossá lettek én előttem
mind az ő bűneikben.
Elveszejtem most azért Erdélyt:
mind, ami földjén áll
vagy földjében rejtetik,

hogy ne mondhasa többé
egyikük sem: „az enyém!” –
így szólt az Úr.
Akkor megnyíltak
az ég csatornái Kolozsvár felett,
felbuzogtak egyszerre
a Kárpátok borvizei,
kiléptek medrükből
mind a folyók meg a tavak:
a Maros, a Szamos, a Kőrösök s az Olt,
Szent Anna tava s a Medve-tó.

Esett pedig negyven nap,
negyven éjjel,
esett száz esztendeig,
ezer esztendeig,
kétezer esztendeig,
s a víz elvitte
a házakra rakódott port,
leoldotta
a szobrok zöld patináját,
márvány alól kimosta
a Házsongárd csontjait,
felszínre hozta
pogány templomok oltárköveit;
elpusztított mindent,
ami a földön állt
vagy abban rejtezett –
leszivárgott
a teremtésrétegeig.

Mikor pedig a föld megtisztult,
elzárta az Úr az ég csapjait,
elapasztotta a hegyek buzgárait,
s visszatértek medrükbe
mind a folyók meg a tavak,
fennakadt a bárka
annak a hegynek a csúcsán,
amelyet Moldovánnak neveznek,
s visszasereglettek az állatok:
az erdők vadai s az ég madarai,
mind a maguk helyére.

De az embert
kiűzte az Úr a Kárpátok közül:
a hegyeken túl tette bujdosóvá
minden nemzetségét,

hogy kárára ne legyen újra
ennek a földnek.

Szivárványt helyezett akkor az Úr
a Kárpátok koszorúja fölé
szövetsége jeléül,
hogy nem pusztítja el többé Erdélyt,
hanem örökül hagyja azt nekünk,
medvéknek:

Ti pedig
szaporodjatok és sokasodjatok,
legyetek új urává e földön
az erdők, a folyók s az egek
minden más teremtményének! –

így szólt. S valóban:
többé nem hagyta elveszni
Erdélyt Istenünk.

ÁGFALVA

Linzerillatú, dohos parasztház.
Recsegő padló, egyenetlenre
meszelt falak, napszíttá festmény.
Paplan, vánkos, vetemedett,
súlyos tölgyfa bútorok.
ORF Kettő: kása, hó, sistergés,
repedt ablakon át támadó tél.
Farakás, cserépkályha, forróság.
Ünnepi asztal, abrosz, kistányér,
dohosparasztház-ízű linzer,
kistányér, abrosz, ünnepi asztal.
Forróság, cserépkályha, farakás.
Repedt ablakon át támadó tél,
sistergés, hó, kása: ORF Kettő.
Vetemedett, súlyos tölgyfa
bútorok, vánkos, paplan.
Napszíttá festmény, egyenetlenre
meszelt falak, recsegő padló.

Linzerillatú, dohos parasztház.

BETELGEUSE

Hogy meg kell vetnünk lábunkat
a kozmoszban, tőled tanultam –
átörökíttetted rám álmaid genomját.

Te meséltél az Esthajnalcsillagról,
fehér törpékről, vörös óriásokról.
Tekintetedet követve pillantottam meg
először a Kassziopéiát.

Konyhaablakunkból elláttunk
az ismert univerzum határáig.

Úgy hittem, saját tervezésű űrhajóddal
hagyjuk magunk mögött a lakótelepet,
megszámoljuk a Szaturnusz gyűrűit,
mi leszünk az első emberek a Marson.

Valahogy aztán a Földön ragadtál.

Egyedül száguldok a Betelgeuse felé
az általad kalkulált pályán,

és míg ötven lettél
torzuló téridőnk onnansó sarkában,

idefent megmaradtam gyerekeknek,
apa.

UTOLSÓ BEJEGYZÉS A BÁNYAŐRNAPLÓBA

Lassacskán széthullik Werdnik
Jakob sírja,
minden faggyal tovább gyengül,
egyre ridegebb a kötőanyag:
elmállik a brennbergi emlékezet.

Jövőre már biztosan leszakad a tábla,
betűkapcsolatokra törnek a kopott nevek,
és a darabokat örökre elnyeli majd
a nyomokban még kőszenes föld.

De ha egyszer a halomra
rátalál mégis egy szerencsés régész, aki
azt értelemszerűen huszadik századi

magyar munkáscsalád
végső nyughelyeként azonosítja,
tudnia kell, hogy

itt
Werdnik Jakob
nyugszik,
egy elnémetesedett szlovén szénbányász,
és felesége,
az apai ágon cseh,
anyai ágon félig osztrák, félig krobót
Theresia,
valamint tizennégy közös gyermekük,
köztük az ükanyám,
a tragikusan fiatalon elhunyt
Rosa –

ha valaki olvassa,
kérem, juttassa el
ezt az üzenetet

Bazsóné Nagy Gabriella: Rózsa utca

KOVÁCS GYÖRGY

SZERELEM TIZENKÉT TANKÁBAN

szemed tükrében
valóságomat látom
nem feledhetem
szerelmeim búcsúját
nyíló ajtóm vagy nekem

*

csak a fény jön át
szívem rettenésein
szemedben látom
tükröződni az eget
remények felhőiben

*

belémsímultál
már nem várom a reggelt
merülök benned
felszín tükörcépébe
mélységesen mélyre

*

tekintetedbe
alélt ölelésekkel
bújok szeliden
átszüremlenek rajtad
a rég nem hallott mesék

*

és akkor te én
és akkor mindketten is
és akkor egyben
és akkor hol az énem
és akkor benned minden

*

csak tekinteted
csak szapora lépteid
csak érintésed
csak a tarkód pihéi
csak mosolyod ráncai

*

csöndes álmaid
betakarják szívemet
mellettem szuszogsz
békés lélekedetben
a hajnal fénye dereng

*

sejlik a tested
lágyan omló takaró
hulláma alól
két fehér talpad árnya
csöndes áhítatra hív

*

éj sötétjében
villan a tekinteted
pillád is rebben
már csak hajnali álom
lassan semmivé válik

*

üres a kezem
nem simítja tenyered
mert vagy hát élek
öntudatlan futó szél
tebenned reménykedem

*

nem látom szemed
nem érzem illatod sem
hiányod éget
a tűz lassan kialszik
hunyorgó parázs marad

*

haldokló parázs
nem világít az éjben
föltámadó szél
lángolásra képtelen
apró csillagokat szül

LOCSMÁNDI LÁSZLÓ

HARKÁLY – HALÁL

és érezte még a meggyzagot
midőn
a hó-hajú meggyfán megfagyott...

VADVIRÁGOK

– KÓCNAK –

szép meleg van: péter-pálos...
fűj-vigyázta búzaszag
bújik kedvesem hajához...
kasza fénylik: az Úr arat
*

szél-szántott kopár hajnalok:
temetőkert: sírhant vagyok...
elszáradt kopjafa helyett
megőriz barna-zöld szemed...
*

csillag csüng az égen
fülemüle ébred...
a hold tüll tükrében
két kis arc: szentképek...
*

elballagott az este
a csillagtalan éjbe...
valahol: nagyon messze
vérezik egy álom vétke...
valami
szűzen-szült
áldott
félelem
vérzi át
arcodon
bóklászó
kézfejem...
*

ősz gondol már a lombokra
dér dermed kócos szemében...
árva álmaim csonk csókra
csöndben csatangol az égen...

*

hull egy levél hull egy másik
le az avar-hullaházig
hull az álmom hull a könnyem
csipkebogyók vére csöppen...

*

csipkebogyó-véres csönd lett
hull az álmod hull a könnyed...
le az avar-hullaházig
hull egy levél hull egy másik...

*

kicsi Kócom szeress engem
vak verejtek már a testem...
varjak verték lelenc-lelkem
kicsi Kócom szeress engem...

*

senki
sem
vette
észre
amikor
két fáradt
madár
és néhány
dália
kékje
átkísérte
egy
másik
mesébe...

*

szemed partján őrködöm
hogy nyugodt legyen álmod...
virradó – szent – szép – öröm
őrizni szuszogásod...

*

harang kondul bennem
kis kezéd kezemben...
est-harangzik lelkem:
és hallgatjuk: Ketten...

*

mintha templomba nyitok:
fehér oltár: szent titok...
örökmécs és biblia
őrző angyal: hit: ima...

*

szolid esti szentbeszéd:
barnulnak a gesztenyék...
barna hajuk tengerét
Kóc kócolja szertesztét...

*

utolsó
barna-zöld
szemű
meleg kis
parazsam...
tarisznyám
csöndjében
álmodó fűj-bújta
nyaram...

*

szentjánosbogárzik
álmomban az álmom...
két kis csillag látszik
messze: egy oltáron...

*

hajnalodik
hajnalodsz...
hiányod
harmat-hűvös
bokra
alól
kócosan billeg elő egy
barázdabillegető
hajnalodik
hajnalodsz...
elhervadt a vadvirág
kékek voltak vagy lilák...
szemed-szép szemük zárva:
álmukban búzatábla...

ŐSZI BÚCSÚZÁS

ősz szellő lengedez
ősz könnycsepp csendje ez:
ráhull egy rozsdafarkra
ősz van már: rozsdabarna...

RAKOVSZKY ZSUZSA

HÁROM KÉP A VÁROS TÖRTÉNETÉBŐL

LÁDÁK

...Sose felejttem el,
tizenöt lehettem, vagy már tizenhat?
Akkoriban én tartottam a frontot
a kisboltban – apám a fronton,
anyámat a köszvény ágyhoz szegezte:
„Elboldogulsz, fiam,
ahogy én is a te korodban!
Úgyszincs túl sok vásárlónk mostanában...”
Tényleg elboldogultam, éppen csak hazamenni,
azt nem szerettem: végig a sötét
utcán, közben az egész faluban szólt
a rádió, az összes ablakokból
az a kiszámított,
nevetséges és hátborzongató
örjögés dőlt – nem értettem, de féltem,
futólépésben siettem haza
a városba. A ládák
ott voltak, már nem is tudom, mióta
az udvaron, kipakoltuk belőlük
a nulláslisztet, pótkávét, a krumplit,
már nem tudom, mért őrizgettük őket,
mit akartunk velük,
újra felhasználni, vagy eltűzteni,
aztán egyszer csak nem voltak sehol.
„Tóth úr, nem látta, kérem,
hová lettek a ládák?”
A szomszédunk, magányos öregember,
a hullott almát szedte össze éppen
a kertjében, nem válaszolt, csak
a vállát vonogatta, és mosolygott
egy kicsit gúnyosan, sokat tudó mosollyal.
Aztán két nappal később,
amikor úgy hat óra tájban
mentem hazafelé – sötétedett,
az ablakok csukva (október vagy november,
nyirkos, hűvös idő volt), már ott jártam a dombnál,
ahol kanyarodik az út, és így először
a hangot hallottam meg – nem, nem azt,

amelyiket máskor a rádióból,
egy pillanatra azt hittem pedig, de
nem az volt, csak az önmagát
hergelő düh emelkedő spirálja,
az volt hasonló –, majd fordult az út,
és akkor hirtelen
megláttam a sötét domb háterén
a lángbetűket. Már nem is tudom,
tíz, húsz vagy ötven lángoló alakzat,
nem betű volt persze: az az idom,
amit akkoriban már
sűrűn lehetett látni krétával fölfirkantva
a házfalakra itt-ott, újságban vagy plakáton,
de most tűzből volt, és a levegőben
látszott lebegni – mintha egy kéz
az esti ég falára írta volna,
mint a Mene tekelt –, aztán közelebb értem,
és láttam már, nem égi jel, dehogy,
csak mint a töklámpás... mindenesetre
nagy munka lehetett kifűrészelni harminc
vagy inkább ötven láda oldalát.
S láttam a lángfényben az arcokat:
azok az ismerős,
gondoktól elnyűtt, korán ráncos arcok!
Esdeklők: „Elsején meghozom...”
Mosolygóság: „Hogy megnőtt ez a kislány!” –
De most valamilyen feszült és megdicsőült
figyelem ült rajtuk: mint akik végre megtalálták
minden szenvedés magyarázatát,
a kulcsot a tulajdon életükhöz,
hogyan szegénység, betegség,
részezes férj, korán elfonnyadt asszony,
adósság, tűz, fagy, árvíz,
vízfejű csecsemő – mindezek nem az élet
természetes velejárói, eltűrendő
bajok, viselendő keresztetek,
hanem okuk van, megnevezhető,
emberi arcot viselő okuk,
hatalmas és erős, de hogyha összefognak –
„Azok ott a mi ládáink” – Tudom, bolondság,
nem kellett volna: kicsúszott a számon.
A hátsó sorból ketten-hárman
hátranéztek: még csak nem is harag,
inkább csodálkozás volt a szemükben,
úgy néztek rám, mint valami marslakóra,
aki egy másik bolygóról pottyant oda,
a mindent megvilágító harag

lángfényű univerzumán kívülről,
és most itt holmi ládáról fecseg.
„Többet nem megyek ki!” – mondtam anyámnak.
És nem is mentem csakugyan,
azóta sem – pedig hány éve is már?
A férjem nevetett rajtam: „Mitől félsz?
Miért pont oda nem mész? Bármi bárhol
megtörténhet.” Nem tudom, hogy vajon
csak csúfolódott rajtam, vagy talán
mégis megnyugtatósnak szánta volna?
Mert ha igen... hát nem állíthatom, hogy
sikerült volna megnyugtátnia.

HALOTT APÁCA

„Az Istenért, csak nehogy visszamenj! Ha ott találunk,
téged is elvisznek, akár a többit,
fölraknak egy teherautóra, aztán
vagy látunk még valaha, vagy sem!”
Váratlanul érkeztek, így beszélték,
a nővérekre rátörték az ajtót,
vagy bezörgettek, én nem is tudom,
egy táskányi holmit vihettek csak magukkal,
vagy annyit sem? Kapkodtak, amazok meg
sürgették őket: „Erre ott,
ahova mennek, nem lesz semmi szükség!”,
mondogatták röhögve, míg kicibáltak ezt-azt
a táskákból. Mit visz magával
az ember, amikor kiűzik
az életéből? Egy váltás fehérneműt,
családi fényképet, egy rózsafüzért.
Közben meg: „Gyorsan! – noszogatták
őket –, gyorsan, ne húzzák az időt,
mindjárt indul a teherautó!”
Zörögve rángatott fiókok,
csapódó szekrényajtók.
Már lenn álltak az udvaron, mikor
az egyikük – öreg, mord,
tüskés szemöldökű, az állán
egy anyajegyből hosszú szőrszál
kunkorgott, nem nagyon szerettük,
elég goromba volt velünk, fiatalokkal,
mi meg, bevallom,
szívesen bosszantottuk és sokszor kinevettük
a háta mögött –, szóval ez a Márta nővér
hang nélkül összecsuclott. A két mellette álló

lehajolt hozzá, hogy föltámogassa,
aztán tanácstalanul összenéztek,
mert az a kis madárcsontú öreg test
hirtelen iszonyú nehéz lett,
mintha valami súly lenne hozzákötözve,
az húzná le a földre, s mozdulatlan
zuhanna. Az apró, sötét szemek a tüskés
ősz szemöldök alól szigorúan meredtek
rájuk, de már
látás nélkül. A főnökasszony
odament azoknak az embereknek
a vezetőjéhez: „Kérem, hogy adjanak még
egy kis időt, csak annyit,
hogy tisztességgel fölrvatalozzuk
a halottunkat!” Az az ember
szemlátomást zavarba jött. „Na jó,
nem bánom!” – dünnyögte, aztán, mintha valami
csorbát
akarna helyreütni, élesen és gorombán:
„De egy-kettő, ne húzzák az időt!
Más dolgunk is van, mint itt magukkal vesződni!”
Én nem sokat aludtam aznap éjjel.
Egy-két dolog – levelek, női holmi,
a bibliám (benne a szentkép,
amit még az öreg papunktól kaptam
hétéves koromban)... rázott az undor,
ha arra gondoltam, mindez azoknak
a kezébe kerül – olyan kezekbe,
melyek talán egy órával korábban,
vagy egy órával később – mindegy,
lesz, ami lesz, gondoltam, megyek, és elhozom
azt a néhány holmit. Nem lehetett több
hajnali négynél – sötét volt az utca,
a téren, a Mária-kútnál, amelyet
csodálatosképp megkímélt a bomba,
amely lehámozta a szomszéd ház elülső
falát, és porig rombolta a másikat,
megálltam, felnéztem a Szűzanyára:
„Csak most segíts!” Egészen addig
eszembe sem jutott: anyámtól
nem is búcsúztam el (persze, ha rájön,
mit tervezek, nyilván eldugta volna
a ruhámat, vagy rám zárja az ajtót...)
Furcsa, de a kapu
nyitva volt. Az a hosszú folyosó,
ahol annyit jártam, most, a sötétben
idegen volt, és mégis ismerős,

mint mikor álmában belép az ember
egy helyiségbe, és tudja: ez itt az első
gyerekkori szobája, ugyanakkor
az x-i pályaudvar váróterme.
Az is lehet, gondoltam,
hogymost is álmodom. A lépteim
visszhangot vertek az üres falak közt.
Az egyik elkopott lépcsőfokon
megcsúszott a lábam, ahogy indultam fölfelé
az emeletre. Máig sem tudom,
miért nyitottam be a refektóriumba,
valami fényt láttam, vagy elvételtem az ajtót?
Kiszűrődött volna az ajtórés alatt
a gyertyafény? Égett egyáltalán még
valamelyik gyertya? Igen, az egyik
még pislákkolt, a többi három
már tövig égett. Abban a gyöngye fényben
alig láttam: vagy inkább
beletelt pár másodpercebe, amíg
fölfogtam, mit látok: két összekulcsolt,
szikkadt kezét, sötét köntös redőit,
a láng miniatűr mását, megsokszorozva
a rózsafüzér gyöngyszemeiben.
Mondom, először
semmit sem értettem: hirtelen az az örült
gondolatom támadt, hogy engem várt itt,
csak elaludt, de mindjárt fölpattan, s rám kiált:
ilyenkor kell megjönni? Tíz napig
nincs kimenő! De persze semmi
ilyesmi nem történt. A láng a léghuzatban
megnyúlt, majd elfeküdt vízszintesesen,
s egy pillanatra az az apró fekvő alak
mintha megnőtt volna holtában, és a sárga,
májfoltos arcon most nem a szokott
bosszús mogorvaság ült, hanem – nem, nem derű, de
valami időn kívüli, érinthetetlen
nyugalom – mintha csak
nem romló test feküdné az asztalon, hanem
sírszobor egy kőszarkofágon.
Aztán a gyertya kialudt, s én ott maradtam
teljes sötétben, csak az ablakokban
derengett a holdtalan éjszaka
hígabb sötétje. Tudtam: sietnem kellene,
föl a hálóterembe, összeszedni
a holmimat, aztán gyorsan haza...
Mégsem mozdultam. Odahúztam
egy széket a sötétben

tapogatózva, azután nem is tudom,
imádkoztam-e végül, vagy csak ültem,
a sötétben magam elé meredve. Azt hiszem,
egész mindennapi, a helyzethez nem illő
dolgok járhattak a fejemben: az, hogy aznap
mosnom kell majd, meg az, vajon fölvesznek-e
dolgozni a kertészetbe vagy eladónak
a kisboltba. De egy dologra biztosan
nem gondoltam: arra, hogy egy világnak
lett vége éppen most, és én vagyok,
aki virraszt a holttest mellett, és hogy
eztán sehol másutt, csak a szívemben –
ott helyben nem gondol ilyeneket az ember,
legfeljebb később, amikor már
csak az emlékezet fordított látcsövén át
nézi a helyzetet,
és benne önmagát.

Alighanem

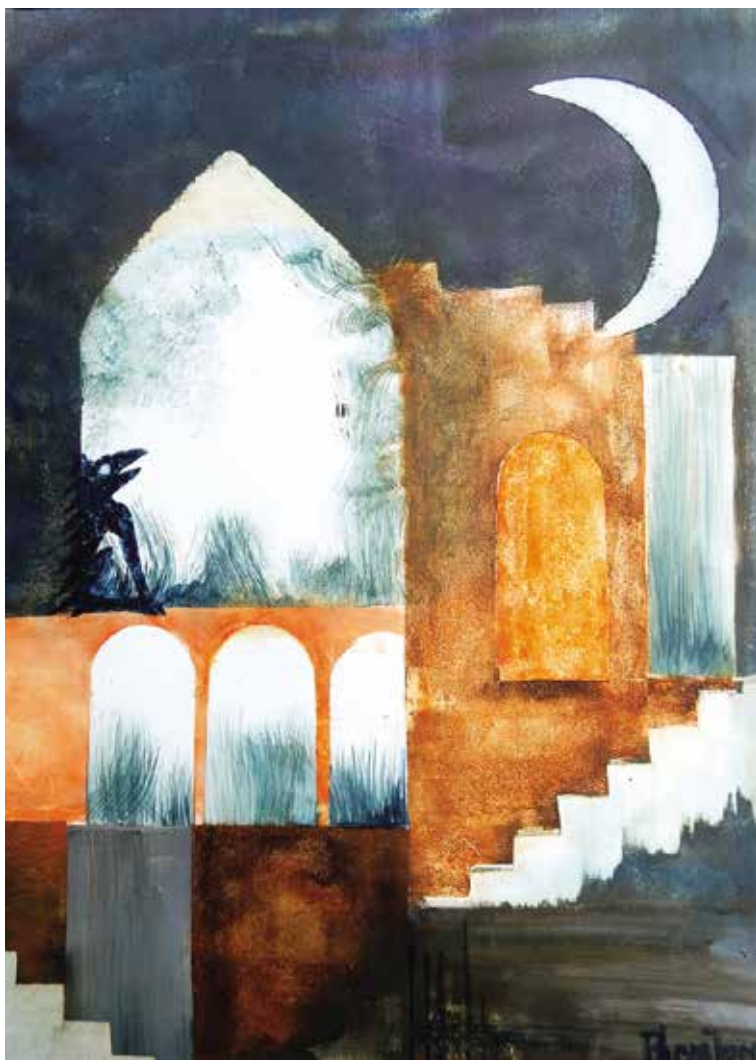
elalhattam, mert aztán már csak arra
emlékszem, ahogyan tisztán kirajzolódik
a terem képe, benne
a fehér abrosszal letakart hosszú asztal,
s rajta az apró,
sötét alak – a két vásott cipőtalp
elé valaki nyilván sebtében s jobb híján
egy cserepes virágot, pletykát vagy fuksziát
állított, amit én majdnem levertem
a sötétben. És nem előbb, csak akkor
tört rám a rémület – hogy hátha közben
rám zárták az ajtót, és nem tudok kijutni.
Fölugrottam, lerohantam a lépcsőn
(nem mentem föl a holmimért sem,
el is felejtettem, hogy miért jöttem).
Lenn sokáig hiába
próbáltam kilökní a nagykaput, pedig
pontosan tudhattam: befele nyílik.
Kinn már egész világos volt: az utca
még néptelen, csak az utcaseprők zörögtek
a talicskájukkal és seprűjükkel.
Anyám aludt még, mikor hazaértem
(szerencsére!), de már a konyha,
a foltosan kopott linóleum, a sánta
hokedli, az öreg kredenc, amelyen
felhólyagzott a festék –
minden síkos és érdes felület
a kora reggel első, hűvös fényében ázott.

KERTITÖRPÉK

Kerülj beljebb! Nahát, igazán kedves tőled,
hogy nem felejtettél el
annyi idő alatt és olyan messze –
abban a messzi országban! Tudom,
persze, hogy a közös gyerekkort
nem olyan könnyű elfelejteni.
Igen, nézz csak körül: itt nemigen változott
semmi: egy- s más, igaz,
kénytelenek voltunk eladni persze
azokban a nehéz időkben – például az ezüstöt
a vitrinből, de látod, maga a vitrin
megvan még, és itt a kis porcelán
táncosnő is – a rosszul megragasztott
derekán ott van még a ragasztó gyantacsöppje.
A zongora? Ott van az is
a belső szobában. Tudom, te nem szeretted,
utáltál gyakorolni! Én még sokáig
játszottam rajta – míg anyuka élt,
szerette hallgatni. Még néha most is
megpróbálok... de aztán, a reumás kezemmel...
Hát igen, én sose jöttem el innét.
És képzeld csak – anyuka még megérte! –,
visszavásároltuk! No jó, nem az egészet,
csak ezt a két szobát, amit meghagytak nekünk.
És méghozzá milyen olcsón! Futotta
a kis félretett pénzből... és a bátyám,
tudod, aki kinn él Ausztráliában,
na, ő is besegített egy kevéssel.
A kert... az már egy kicsit nehezebb ügy.
Emlékszel, mennyit játszottunk a várfal
tövében – ugróiskolát, meg
kivittük a hajasbabát napozni,
és mennyit labdáztunk – igen, egyszer betörtük
a labdával az ablakot –, de ez már
akkor volt, amikor a kertre néző lakásba
betelepítették a hárpíát,
az ő ablakát törtük be – vagyis hát a miénket,
ami akkor már nem volt a miénk.
Micsoda botrány volt – a hárpia rikácsolt,
az ablakot anyuka kénytelen volt
kifizetni... abból a nyomorult kis
gépirónői fizetésből... akkor
hónapokig zsíros kenyeret vacsoráztunk.
Emlékszem, nem is mentünk ki többet a kertbe.
Most? Most a kert elvben közös tulajdon.

Elvben joga van mind a négy családnak
használni, de aki a kertre néző lakásban
lakik most, vágatott egy kertre nyíló
ajtót az egyik ablaka helyén, és
közölte velünk: a kert az övé,
és hogy oda senki ki ne tegye a lábát.
(Nem, ez nem ugyanaz a hárpia,
az már régen nem él. Az unokája.
Jó, nem igazán, csak lélek szerint...) A többiek?
Nem, nem tiltakoztak... azt hiszem, félnek tőle.
A nagy szájától, meg hogy állítólag
valami nagyfejű a rokona.
Még velem is képes volt ordítózni,
mikor egyszer – csakazértis! – kiültem
egy kicsit napozni a kerti székbe.
„Azt képzeli, hogy csak mert valaha,
száz éve vagy mikor itt minden a maguké volt,
hogy magának előjogai vannak?”
„Csak jogaim!” – feleltem,
ő meg, hogy ügyvédhez fordul... „Csak tessék!” –
mondtam.
De azután mégsem mentem ki többet
(jobb a békesség – ahogy anyuka
szokta volt mondani), gondoltam, úgyis
örökké jön-megy, az idő nagyobbik
felében Pesten van – ügyeket intéz.
Majd akkor kiülök, ha nem lesz itt.
Aztán egy reggel láttam
az ablakból, ahogy gurítja a
kerekes bőröndjét, megy a vonathoz,
vártam kicsit, amíg a levegő
felmelegszik – gyönyörű, kora őszi
nap volt –, fogtam a könyvem, az összecuskható
kisszékemet, indultam kifelé,
végig a folyosón – na és ahogy kiléptem,
nem fogod elhinni! mint ahogy én sem
akartam hinni a szememnek!
A kert teljes hosszában – kertitörpék!
Csúcsos sipkás, hosszú szakállú,
kedélyesen vigyorgó kis gnómok, krumpliorrú,
dülledt szemű apró szörnyetegek,
vörösek, kékek, szörnyű gipszszínekben!
Szorosán álltak, hogy egy szék se férjen
közéjük – már ha valakinek lenne kedve
elüldögelni ilyen társaságban...
(Volt egy nagy, pettyes bolondgomba is
az egyik sor közepe táján.)

Egy törpehadsereg, az ő hadserege.
Ez őrzi az elhódított
területet – lehetne persze rosszabb,
de mégis... Hát szóval ez van a kerttel.
Ettől függetlenül egész jól megvagyok.
De most már inkább mesélj te magadról!
Eleinte még jött töletek pár levél,
emlékszem, írtad, milyen sokat sírtál
az első időkben, aztán megszoktad lassan.
Nyilván jó döntés volt végül is, de azért
tudom, nem lehetett könnyű neked sem.
Általában soha semmi se könnyű.

Pócsa Irma: A kutya és a hold

SAITOS LAJOS

BALFI ELÉGIA

Balfra csak menni lehet
majdan visszamenni oda
ahol rózsát szedtél egy kertben
s odaadtad a gazda lányának

Balfra csak visszatérni s visszajárni
kell és érdemes emlékekkel telve
Keneséről Szentkirályszabadján át
mint Radnóti az erőltetett menettel
ám ti már beteglátogatóba utaztatok
a szanatóriumba feleséghez anyához
lányotokkal átzötykölődve egy
Trabanttal Sopron fenséges útjain...

Balfra vissza-visszatérni mindig érdemes
s megszállni éjszakára egy zöldablakos
sváb házban és együtt hálni az
Osztrák–Magyar Monachia
nagy enciklopédiájával
sorsal sorsokkal sorsunkkal
lányokkal fiakkal dolgainkkal
100 év óta is ügyünkkel
emlékezni – emlékeztetni
s rózsát lopni és visszaadni
mindenkori tulajdonosának!

MÁR NEM LESZEL...

*Ozsvald Árpád-reminiscencia
a pozsonyi költő emlékére*

Már nem leszel
híd se, pedig
hajdanán, hogy akartad
nyikorgó szekerek
futottak volna
riadtan végig
rajtad, remegő
gerincedet
megroppantotta
ím az idő, pallónak
se lennél már jó

melyen gyerekláb
még egyszer ügyesen
átszaladna, s vágyakkal
telve vinne át
a túlsó, ismeretlen
partra.

PARAFRÁZIS JOAQUIM PESSOA VERSÉRE

Falun születtem, hol keveredik az akácvirág
illatfelhője
a bodzáéval és a ganééval. Játszottam
veletek kertekben, réteken, és máklevél
cigarettdát sodortunk
újságpapírba.
Befogtuk a cserebogarakat, csúzliztuk a madarakra,
kiszedtük a fészükéből a tököcs-csurikat,
és a macskának adtuk.
Zölden ettük az almát és a barackot, hasfájásig.
Epret majszoltunk a szőlőbe vezető szedres úton.
Maszatosak lettünk a gyümölcsből,
s tisztára mosakodtunk a kanálisban,
a sárgaföldes gödörben,
vagy kiálltunk a nyári záporba zuhanyozni.

Most egy harmadik emeleti lakásban lakom,
és van egy autóm, épp olyan
masszív, mint az életem.
Gyakran autózom faluról falura erdők, mezők
és szántások
között futó utakon.
Minden látvány már csak elsuhan mellettem
gyorsan, ellenkező irányba, mint
a csodás gyermekkor világa, tűnik előlem.

Most kő és betontenger állandó lakója vagyok, lábam
már nem visz szúrós tarlóföldekre,
szemem már nem alkalmazkodik az éj sötétjéhez, hogy
figyeljem a denevérek útját.
Elhalványult képet őrzök arról, milyen is volt apámmal
ekézni a kukorica- és répa-földeken.
Bizony: régen volt...!

Útjaimon így a pacsirták és sárgarigók hangját föl váltotta
a közlekedés menetzaja.
És a fehérlepkék esetlen röpdősése is olybá tűnnek,

mint papírszeletek,
amiket a szél fölkap, s viszi innen oda, onnan ide.
Amint az életemet is élem, megünnepelve ezt a napot,
és a másikat is,
anélkül, hogy valaha is megünnepelném a napot,
amikor a tavasz kezdődik.

Jó napot!, mondja nekem riport-alanyom.
Jó napot!, mondja a postás.
Jó napot!, mondom én is, anélkül,
hogy bármit is mondanék.

Pintér Zsuzsa: Velemér

SURBÁN FRANG ZOLTÁN

ŐSZ A FOLYÓ PARTJÁN

A víg gyerekek hancúrozását elvágta
a füvek sárga éle,
a jókedvű izmok játékát örvény húzta
le a víz fenekére,
a hullámokon ugró labdák pattogását
elharapták a halak,
s a fürdés utáni jó falatokból csak csont
és szétszórt papír maradt.

Ősz van. A szél néhány letarolt jegenyével
söpri a foltos eget.
Ne menjünk most sétálni arra, kedves, hiszen
fázol, remeg a kezed.

FOGANTATÁSOM

A csillagok tüzeltek, mikor anyám fogant,
az égen fűrtös nyájakban szorongtak a felhők,
a szellők tenyerét csókolgatta a sok kicsi hant,
harsonázni kezdtek a megbújt, elfeledt neszek,
mint fülledt, párás rekkenésben az egek,
kerek lett a holdnak viaszsárga képe,
ráfújt a tengerek áradó vizére,
apám vérét megpendítették mágneses kezek,
zengeni kezdtek végtelen finom idegek
valami csodaszép régi, őskori dalt,
és nem volt külön a víz és nem volt külön a part,
tűz volt minden, ég föld, remegő, csodás lobogás,
s a nász piros lobogói megett
seregek gyűltek élém,
mint szívhez az ér:
a múlt, jelen és a jövő,
és minden elemek,
a rétek és a vetések,
csillagai az égnek,
a halak és a madarak,
a fák meg a fészkek,
a fiatalok és az öregek,
a még meg sem született gyerekek,
és a halottak is mind ott voltak,
hogy a szavuk, kiáltásuk legyenek.

A SZOBOR SZEME

A szobor mozdulatlan.
Nem él.
Márvány. Hideg. Kemény.
Nézem.
Szemem rajtakad
titokhideg szemén:
kicsit golyósra vágott márvány,
nincs rajta hártya,
nem fut benne ér,
mégis mélyebbre ér
így alkonyat homálynál,
mint sok vízszemű tályogemberé,
s titkát,
hidegét
szívembe vájja.
Kő.
Márvány.
Csak ráammered
e kőszemgörgeteg
és sodorja
mélyek felé,
titkok felé,
amerre már csak Istené,
lelkemet.

ITT A TÉL

És meghalt a nyár,
az ősz eltemette,
hólepte már a föld,
és nincs madár a fán,
a réten semmi zöld,
csak csend van,
megtört a fény,
és csend van:
itt a tél.

SZEKERES MÁRIA

MADONNA AZ ALKONYATBAN

Bosh Madonnája belebeg a térbe.
Kint tücsökhang, lassan alkonyat.
Eső utáni friss levegő, és percek
sodrása. Tárgyaim csendben feszülnek.
Bosh Madonnája tükörben vibrál,
távolában a földműves szántja a
vásznat időtlenül, mint az én alkonyom
készülődik estembe zuhanni.
Élünk, mintha a karantén körvonalai
is a vásznon élnének, megcsodálhatón,
és lassan elmúlóban. Várunk, a Madonna
szinte üres térben ül, jól láthatón,
emlékembe égve a kinyomtatott papírról.
Mozdulatlan alakja a kiseddel
átlebeg a valóságomon, s hirtelen
váltással, elmélyülve érintem ruhád
szegélyét feltámadottan. Rigófütyty,
és bizonyosság, mely megfoghatatlan,
mint halálom most Benned, s Mária
szívének áradó melege is itt van, miként
lassan itt van már az alkonyat is...

2020.04.29.

NOLI ME TANGERE

átlátszó vagyok, mint az üveg.
karcolások rajtam, s törésnyomok.
ne érints, mert szilánkokra robbanok,
véresre sebezlek...
még átlátszó vagyok.

2020.06.26.

TASCHNER FRIGYES

HAJNALI KÖSZÖNTŐ

Szakad az ég felhője, sötétje,
hasad a bíbora,
csillan a fű szálán vöröslő rubintja.
Kel az ég madara,
vele nótája, dala,
hogy köszöntse a mindenséget,
a fényt, a reményt, a hajnalhasadást!

HÁZ TÖVÉN

... meg utcahosszán hullott, rozsdás levelek,
mit odasöpörtek a szelek,
s továbbvisznek, vagy hagynak,
s sorsukra várva maradnak.

Nemrég még dísz, ékesség voltak,
s színekkel harsogtak, daloltak.
Ma hullanak, halnak,
s mégis... ők lesznek majd alapja,
a tavasznak, az újnak.

KÖDÖK LEPLÉBE JÖTT

...ma a hajnal, de nem maradt, szaladt.
S mit csinált? Hópelyhet szitált.
Mivel tovaszaladt, csak a nyoma maradt,
havas utcák, meg a dér...
Vártuk vagy sem, itt a tél.
A nyírek az ablakunk előtt
levelet már nem terítenek...
ma havasak, fehérek.
Helyettük a tél terít szőnyeget:
tisztát, csillogót, fehéret.

BENNED ÉL

Fenn a bércek, alant fenyők,
kettő között köd-opál...
a ködöknek leple száll.

Fenn a csúcsok magasában,
lenn a völgyek homályában,
parány vagy csak apró porszem.
Lássad meg a kicsinységed!
Benned él a mindenséged!

KÖZÖNNYEL NE MENJ EL!

Láss a szíveddel!
Lásd meg a keservet, bút, bánatot, gondot,
mi a másik arcán sötét redőt hagyott.
Mellette ne menj el!
Segíts a szavaddal, segíts a tetteddel!
Láss a szíveddel... közönnyel ne menj el!

SZAVADBAN TETTEDBEN

...legyen a jó a mozdító.
Ne legyen indulat, vak düh, vagy kárhozat.
Legyen megértés, vagy, ha kell, áldozat.
Nyíljon szíved, segíts, ha lehet!
Nyújtsd hát a kezed!

NYÍLJON A SZÍVETEK

Ki nem mondott gondolatok,
ki nem mondott szavak,
meg nem értett tekintetek,
beléd maró szavak...égő sebek..
miért vannak bennetek?

Miért a hallgatás, miért a titok?
Miért nincs megértés?
Miért nincs szavatok?

Nyíljon a szívetek, szóljon a szavatok...
nem lesztek egyedül, nem lesztek magatok!

TÖLGYESI GÉZA

MÁR CSAK AZ ÉJ...

Az estét várom, és az Istennek
jó csillagait, a töprengő
szavak holdját s egy mennyei szentnek
bús ölet, ki közelegve jó.

És várok egy halk sóhajt, egy messzi
ágnak szorító szép levelét,
ó már nem is az ifjúkor festi
e könnyet, csak az öregedés!

Látom a hazuról jött csillagok
röptét, s az elhulló vágyakat,
míg otthon éltem feledni karolt
a nyár, s ontotta az álmokat...

Már csak az éj kell nekem, csöpp szappan
s a szürke lavórban langyos víz,
térdeidben távol vihar lappang,
sajnálsz, mint kályhán a kapor-íz.

Még bámulnálak s csókolnám térded,
kinyögnéd melyik sajjása vágy
jobban: alszol tán? Átölelnélek!
Vagy fönt vagy, szívem? Megvárhatnál...

MEGBÉKÜLÜNK

Mintha táncolna, muskátlis gyöngédséggel,
a szívünk, leírhatatlan szép kinnal
hervadozva, kedvesen, ifjan és vénen
eldalolja álmunk, s mi hú vállainkkal
megbékülünk a megmetszett szebb reményen.
A szám jóságért tolong, Isten hisz engem,
a szememből bámul, mint kézből pohár,
s tiszta bor, te maradj jó, s élj mégegyszer,
mert fogózkodni kell, s az nem öngyilkosság.
A bűn csínytevés, s írja kitalált énünk,
te fogózkodj, mint gerlék szerelme árad,
fejed emeld fel, s picit megint megtérünk,
aztán újra elcsúszunk a csúszó szájban.
De ragadjon el az a csúszó száj,

s légyen örökös az a kéz, melybe hajolsz,
mert nincs keserű meleg, s madár párban száll,
légy rokon, testvér, szerelem,
mikor vakolsz.

Felelj most, s a semminek is bátran kacagj,
s látszál úgy, mint szerelmes magyar ifjúság,
látszál úgy, hogy mennél mégis ülve haladj,
maradj itt, s hidd hogy belénk bolondultál.

Sopron, 2020. 24. 02. csütörtök

NE HIGGYEM...

Míg imát mondasz értem
Istenhez nyomorgok, át a neveden,
át a szíved lelkén, s könyörgöm
tudjon terólad, s hagyjon a kezeden.
Félek, szörnyen még, így elkápráztatni
az Istent, hogy enyém maradj, s én neki
iszapos, víztelen nászunk kútját
daloljam, s nyíljanak veritékei.
Ne higgyem, hogy elvettettelek,
ne higgyem, hogy nem lehetsz, s e sűrűség
bozótosra rejtse homlokod,
ki áldott vagy álmomból el ne tűnjél!
Talán hallani vélsz s kiáltanál is,
talán sírsz még, ágyadban, s imádkozol,
hálóinged mélyén szállsz s megérzel,
s vakhoz a fény kelsz át, s szivárványozol.
Eső volt, zápor, s Nap vív értünk,
s örületesen szépül a májusunk,
s miként könyörgöm, bús szemedért,
egy nagy fenségbe átjutunk, átjutunk.

Sopron, 2020. 05. 09. szombat

VÖLGYI JÁNOS

ANYÁM, EGYEDÜL

Egyedül vagyok,
közel harminc éve,
kirepültetek a házból mind,
mint fecskék a sárból
tapasztott fészükéből,
s nem csiviteltek
itt körülöttem.
Néha megjelentek,
hozzátok az unokákat,
lássam, mekkorát nőttek,
míg én egyre zsugorodom,
s fogyó napjaimat számolom.
Templomba menni,
már nehéz nekem,
s a boltba menet elakad
a járókeretem.
Körülöttem kihaltak
a rokonok, szomszédok,
ritkán jöttök ti is,
pedig, ma is sütöttem
egy finom meggyes sütit !

ÖT MÁSODPERC

Azt mondják rá, hogy ronda,
de nekem tetszik:
húséges hozzám,
s megfuttat naponta.
Nyolc napja nem eszik,
s nem iszik.
A klinikai orvos szerint,
menthetetlen,
elaltatást javasol:
„öt másodperc,
el kell dönteni,, –mondta.
Beszélek hozzá,
s vigasztalom:
egyszer én is meghalok,
s elvisznek az angyalok.
Csak bujkál a kertben,
bokrok, szőlőtőkék közé,

s ha hívom sem jön elő.
Az állatok elvonulnak,
titokban meghalni.

Buksi kutyám,
keresi a halál helyét.

NEM VOLTÁL OTT

Könnyezve siettem kifele
a kórház hosszú folyosóján,
ahova kezelésre jártunk.
Bús szívemben
cipelem emlékeimet:
a büfében – ahogy szoktuk –
ittam egy latte kávé,
/ez volt a kedvenced/
s leültem a szokásos
asztalunkhoz.
Nem voltál ott.

És nem tudom, hová lettél!

Bokán Csilla: Kedves virágaim

VÖRÖS ÁKOS

HÚSVÉT 2020

Húsvéti korona
Útszéli rokona.
Ne vírusnak locsolj,
Se vírusnak, oszolj!

Ifj Szepes Gyula: A múlt idő nyomában

WINKLER ANDRÁS

A SOPRONI EVANGÉLIKUS TEMPLOMHOZ

Szeretném, ha még egyszer
megtelne a templom
és látnánk mind
a régi arcokat:

az elüldözötteket,
az elhurcoltakat,
az orgona szólna
csendes diadallal,

Isten simogatná
lány angyali dallal
a gyülekezetet.

(Egy kisdíák betűzné
buzgalommal a
fakult neveket.)

BALESET

Tegnap este
elborult az elmém,
verset vizeltem
szomorú vizeldén.

LECKE

Izzad a lelkem
az éji sötétben,
álmokban járok
s a fekete szél
üldöz az iskola
avas szagával.
Kapukulcs csörren,
tanítóm beszél.
Az élet nehéz lesz,
hegyes ceruzával
és jó füzetekkel
járjatok majd
és gondoljatok a
vén iskolára,
ha bajba kerültök
ő megsegít majd.

LÓVERS

Lóversenyen írtam
száguldó verseket,
azóta folyvást
csak lóverselgetek.

A PAPÍR DÍCSÉRETE

Ez a lap
üres marad,
míg rá nem
írom ezt:
a gondolat
mind elszalad
mit nem
rögzítenek.

SZÍNHÁZ

- Szeretnék bemenni az előadásra.
Kérem, engedjenek be!
- Nem lehet Uram, csak, ha jegyet vált.
- Mióta elment az Igazgató Úr,
így bánnak velem!
- Ismerte az Igazgató Urat?
- Jól ismertem. Emlékezzenek csak,
ő beszélt a temetésemen.

AZ UTOLSÓ CELI VONAT

(A Fertőszentmiklós – Celldömölk
vasútvonalra emlékezve)

Araszolt
a celi vonat,
akár az
egylovas fogat.
Pöfögése
egyre oszlott
fent az égben
szertefoszlott.

DALOLÓ LÉLEK

Bő bőfögések
a reggeli csöndben
örömmel zengik
a lélek dalát.

A ZSEBTELEFON

Telefoncsörgés az ünnepi megnyitón. A
szomszédom sietve zsebébe nyúl és elővesz
egy csomag papírzsebkendőt. Füléhez illeszteti,
halkan beszélni kezd. Mikor befejezi,
zsebre teszi a papírzsebkendő csomagot.

ZSIRAI LÁSZLÓ

VÉRVONAL

Nézem a régi albumot.
Hölgyek és urak a képeken.
Néhányuk nevét nem tudom,
alakjuk teljesen idegen,

pedig valamennyi rokon,
mellékági elődöm, őszám,
s ki tudja hányadik fokon
múltba zárt emléküket őrzöm.

S akiről nincs kép, így üzen:
dédapám orgonán muzsikált
száz éve, s hallja a fülem –
Nincs jobb az önkéntes sulinál.

Az egyik képen nagyapám,
bajuszos, izmos karú kovács,
tekintetéből a kazán
hevétől melegszik a szobám.

A másik képen nagyanyám
kimosott ruhákat tereget
és érződik a mosolyán
keresztül ölelő szeretet.

Anyám és apám hallgatag
ballagnak lövéri utakon,
szívük bokrában mai nap
virágzó jövőmet kutatom.

LÉLEK EMELI FEL

Járóka Líviának

Szívéből szárnyalt a beszéd,
szívünkbe talált a gondolat:
ki jóra fordítja eszét,
annak tettéből is jó fakad.

Jaj, a sorsok romhalmazát
megelőzni hogyan lehetne!?
Hogy minden ember legalább
ihatna, ehetne, szeretne –

Szegények sóhaját hallja,
ki segítőkész és nem rest lett,
meggyőződéséből vallja:
lélek emeli fel a testet.

MÁRCIUS

Szívedben várakozó vágy:
fogságból engedjen a tél!
Narfényre éhes szerelem.
Március. Rügyszó remény.

Német Ottó: Fermeda télen

SZÉPPRÓZÁK

Taschner Frigyes: Napnyugta

KIS DUNA, NAGY DUNA, NEM FOLYIK HIÁBA

Naplórészletek

Úgy ezerkilencszázhetvenöt körül foroghatott az idő kereke, már ismert volt ifjúsági klubos körökben a Város–Község–Város társaság, azaz a Soproni Fiatalok Művészeti Kollégiuma, a pannonhalmi Che Guevara és a ceglédi Kossuth Lajos Ifjúsági Klub szövetsége.

Már túl voltunk a székesfehérvári országos módszervásáron, nagy sikerrel szerepeltünk a három klub által bemutatott módszerrel: a művészet nevelje az ifjúságot. Így első hallásra erőltetettnek tűnik, ám nagy igény volt arra, amit csináltunk, általános hiányt pótolta a kádári KISZ-világban. Író-olvasó találkozókat tartottunk Irodalmi félóra az SFMK-val címmel, vagy ha valamennyien mentünk, akkor: Hatan a Lőverek aljából. Jól kitalált alkalmak voltak ezek, elmentünk mindenhová, ahová hívtak, és Kátay Zoltán (Mosonmagyaróvárról) kísérte az SFMK-t kitűnő hangulatot adva megzenésített verseinkkel. Így rajta keresztül kerültünk ismeretségbe Muzsay Andrással, Dinnyés Józseffel és más kóbor énekesekkel, dalszerzőkkel.

A pannonhalmiak között nem volt írogató; ifjú festők, fafaragók, fotósok dolgoztak a klub fénykörében. Felkeresték egymást szerény műtermeikben, megbeszélték a képeikről, amit meg kellett beszélni, a fotós – elsősorban Száraz Lajos – csettegetett mindenhol. Száraz fotói már akkor figyelmet vonzottak. Jó témákat kapott el, könnyen lehetett mondanivalót, filozófiát gyártani munkái mellé.

Voltak közöttük falubeli fiúk, érzékenyek a művészetekre, kiváló pártoló, érdeklődő csoportot alkottak. Szinte valamennyien a hegyen, a bencés gimnáziumban érettségiztek. Az ifi klub miért éppen a tömeggyilkos terroristát választotta névadónak? Mert nem tudtak róla, hogy az. Divatos volt Che Guevara neve, itt, Kelet–Közép–Európában, a kádári akolban azt hitték, hogy a kétes egzisztenciájú elfuserált orvos, valami dzsungelforradalmár, a nép Rózsa Sándora. Hát nem volt az, de hazudták róla, így lett egy jóra való ifjúsági klub névadója.

A ceglédi ifi klubot a városháza boltíves pincéjéből alakították ki. Volt benne minden a mellékhelyiségtől a büféig, az igazgató parányi irodájától a nagyteremig, ahol változatos rendezvényeken épülhetett a ceglédi ifjúság. Amatőr színi egyesületek, verseket éneklő minnesängerek, pávakörfellépések, kiállítások: fotó és képzőművészeti. Szombatonként a nagyteremben diszko volt, a büfé előtti hosszú asztalt körbeülték a helyi notabilitások: tanácselnök, rendőrkapitány, a borkombinát igazgatója stb. Ezek az elvtársak igen jól érezték magukat az ifi klubban, mint egy védelmet is adva érdeklődésükkel, s nem kevés pénzt. Feleségeikkel érkeztek, divat lett a „pincébe” járnivaló, s a feleségek szolidabbá varázstolták a keményen iddogáló férfiak szeszközi állapotát. A klubvezetőt Kovács Pistának hívták, jópofa, tehetséges és rejtélyes alak volt, minden költői–polgári gyanakvásnak megfelelő. Igazából semmit sem tudtunk róla: előéletéről, iskoláiról, utóéletéről sem később.

Ez a három klub, a soproni, a pannonhalmi és a ceglédi adta a Város–Község–Város társaságot. Módszereinken kívül az országos módszervásáron volt bélyegezés, képeslapok, pólóárusítás, verskiállítás. A képeslapokat a fotósok készítették, az alkalmi bélyegzőt linóleumba metszték a képzőművész gyakornokaink, a pólók emblémá-

sak voltak, rajzolta, festette vagy nyomtatta bármelyikünk. Sárközi mester (Horváth Gyuri gölöncsér) mázas cserépkoronájával megkoronáztuk a módszervásár nagyasszonyát, Nórát, és kifütyültük a költészetünket fitymálót. Felkészülést kétszer tartottunk a székesfehérvári rendezvényre, egyiket Sződligeten a Duna-parton, a másikat Szent György-hegyen egy pinceházban. A pannonthalmiak választott vezetője mindössze húsz éves volt, hófehér ősz, a már említett Száraz Lajos. Velem akkor került barátságos kapcsolatba, amikor sorkatona volt Sopronban, többször jött hozzám, sőt civil ruhával is elláttam néha a magaméból. Remek állat- és emberfotói mellett képeiről sugárzott az a pillanat, amelyik a legjobb volt a lehetőségek közül. Többször voltam én is vendége Pannonthalmán, ahol édesanyja sok szeretettel, kedvünkre bővölte a konyhát. Egyszer fellopóztunk a főmonostor rendházba a kedvemért, s bekopogtunk Mécs László ajtaján. Sajnos nem volt otthon, így nem találkozhattam a papköltővel, premontrei szerzetessel, aki öreg napjait a bencések között töltötte. Egy-két év múlva a bencés kripták feletti templomba vitt Lajos, ahova a renoválás még be nem fedett nyílásán másztunk be. A tizenhatodik századi sírokat láttam és egy egészen frisset, az azóta elhunyt Mécs Lászlóét, aki itt kapott végső nyughelyet a bencés atyák között. Sírján apró babérkoszorút találtunk, körbefonva nemzetiszínű szalaggal.

A hetvenes évek második felében Kövesi Gyuri, Schneider Lipót és én Drezdába mentünk. Az Albertinából jövet lassan, bámészkodva, borzongva sétáltunk a mementónak meghagyott Drezda bombázásakor sérült épületek és tplomtorony előtt. Az utca másik oldali járdájáról a turisták özönéből kiharsant egy hang: „Nini! A soproni költők!” – jó volt azt hinni, íme, Németországban számon tartanak bennünket, valahol a világon, de csak felismertek a ceglédi klubosok közül páran, akik éppen arra jártak, akárcsak mi hárman.

A hetvenes évek második felében szerveztük a szigetközi alkotótábort. Nagybajes körül, a Duna egy szigetére, tíz napra. Erre a ceglédiek nem jöttek. Amilyen lelkesek voltak a soproni alkotótáborban, ahogyan végigsodáltak a belvárost, a palotákat, a várostornyot, és kínált kilátását, a Károly-magaslatot, az erdőket, a műterem-látogatást Mühl Aladárnál, ide nem érkeztek. Többségükben pannonthalmi ifik jöttek Száraz Lajossal, ők szerelték fel a tábort. Mi ketten, Kövesi Gyurival – minket vonzott a nomád élet.

Sátrak álltak a sziget egyik tisztásán. Tűznek alkalmas hely, nyárs és bogrács. A nyársra a dunai halászok hoztak halat, a bográcsba a nagybajcsi vegyesboltban vettünk üveges (Globus) pörköltkonzervet, prima bográcsgulyás készült, de sütöttünk szalonát, kolbászt. Pannonthalmi és soproni borok álltak a sátrak mélyén, vesszővel font korszokban. Tízliteres marmonkannákban egészséges falusi kútvíz, amit jobbára külsőleg használtunk. A sátrakban gumimatrac, hálósák, felfújható fejpárna, kempingszékek és asztalok, vadászszék, napozó nyugágy. Minden kényelmünk megvolt. A határórség – mivel a csehszlovák-magyar határhoz voltunk közel – naponta meglátogatott bennünket pár percre, engedélyünk volt a táborozásra, mégis őriztek akkori szokás szerint, el ne lopjanak bennünket az imperialista kémek és talpnyalóik.

Kövesi Gyuri kiült a sziget másik felén a nagy Duna partjára, a fővenyben papírdossziéiban feljegyzései, színpadi tervei, pár órát dolgozott ott, ahol a gondolatokat vígan kergette a dunai szél. Elhajóztak mellette nagy hajóvonták, húzták vagy tolták az uszályokat. Az egy-két fős legénység integetett neki, üdvözlésképpen megbúgatták egy picit a hajókürtöt. Az üdülőhajókról lelkesen integettek a magányos „partőr” felé

a fedélzeti bámészködők. Csak a szárnyashajó suhant büszkén jövet vagy menet Bécs és Budapest között, orrával a bukdácsoló hullámok fölé emelkedve.

Száraz Lajos mindent fotózott, göcsörtös öreg fák gyökereit, parti homokot, lapos kavicsot, bennünket s a madarak szeszélyes röptét. Urillo néha előszedte a vásznait, aztán érintetlenül elrakta azokat. Lelkileg egyelőre raktározta az átélt mindenséget. A pannonthalmi fiúk nyüzsögtek, előkészítették az evéseket, megsütötték–főzték az ebédeket, s néha jól berúgtak. Számháborúhoz készítettek homlokra köthető számozott kartonpapírokat.

Bíró Feri, az egykori győri Kassákos, költő és polihisztor, irodalomszervező pedig órákig hasalt a fűben, és fotózta amint egy pöttyös katicabogár feltornázza magát a fűszál csúcsára, ahonnan lehull, és kezdi a mászást előlről.

A korábbi években, amikor a családjával Győrben élt az Ifjúság körúton (a táborozáskor már Budapesten, de semmire sem jutott a fővárossal), Lipóttal a jó rendezvényeik, ismeretek szerzése és a jelenlét fontossága miatt többször mentünk még a motorkerékpárral Győrbe a Kassákosokhoz. Este aztán Bíró Feri lakásán jöttünk össze a meghívott vendéggel, ifjú íróval, költővel, akiknek belső zsebét feszegette már egy első kötet. Ritkán szoltunk közbe, alig vitatkoztunk, csak megállapítottuk – nem kevés irigységgel –, sem nem okosabbak, sem nem tehetségesebbek nálunk. De nekik már volt kötetük. Nekünk meg még kilátásunk sem volt rá. Nem pusztá vigasz volt az, hogy ismertük a szocializmus kultúrpolitikájának három T–s rendszerét, és azt, hogy a római elv alkalmazása fordította szembe a szekértáborokat egymással, az „oszd meg és uralkodj”.

Bíró Feri szakállá beért a torka alá, majdnem a melle közepéig. Ravasz szemei csillogtak, lehetett mondani, hogy szeretetre méltó figura, aki elég gyatra verseket írt. Ezt ellensúlyozta, hogy minden értelmesnek látszó dologban lelkesen részt vett. A Kassák Irodalmi Kör mint saját vezetőjét megfürta, egy időben a még fiatalabbak felléptével (Villányi, Borbély, Pátkai), akik a hatalomnál elfogadottabbak voltak, s támogatta őket egy kitűnő levéltáros, Gecsényi Lajos. Nekünk olyan kitűnő levéltárosunk volt, akinek a saját munkássága volt csak a fontos, nem a fiatalok támogatása.

Bíró Ferit a családja is elhagyta, s akkor a fővárosba költözött annak reményében, hogy az érvényesülésre több lehetőséget találjon. Nem így lett. Majdnem koldus lett belőle. Nos, Bíró Feri a bogarakat, csigákat figyelte lassú útjaikon, órákig hasalva a fűben, s fotózta az Isten ajándékát, a nagyszerű természetet.

Kövesi Gyurival a szigetet körülölelő Duna fattyú ága fölött, a magas töltésen parkoltunk. A másik partról a pannonthalmiak üdvrivalgásai hallatszottak. Fürdőnadrágban álltak bent a szigeten. A Duna ölelő szakasza olyan széles volt csak (vagy már?), mint jobb helyeken a Rába. „Jöhet a csónak!” – szoltunk át a víz fölött. „Nincsen csónak (nem engedélyezték, ó dicső szocializmus!), gázló van.” – szolt vissza Lajos, s hárman indultak át a vízen az átköltöztetéshez. Gyurival mi is fürdőnadrágba bújunk, kezdtünk kipakolni. Csak az öltönyöm, nyakkendőm és fehér ingem maradt a kocsiban, amiket nem véletlenül hoztam magammal. A gázlónál a víz mellközépig ért, fel-frissülve érkezünk a sátrak ölelte tisztásra.

Én napoztam, csavarogtam a szigeten, próbáltam elképzelni Robinson Crusoe helyzetét. Meg verseket írtam, meg az impressziókból jegyzetet készítettem. Hol Kövesitől jó pár méterre, hogy ne zavarjuk egymást, hol egy víz fölé benyúló famatusálem vaskos ágai között, hol a sátor előtt ülve tartósítva a bogrács alatti tűz füstjétől.

A kis Duna-partra többször kimentem, a gázlóhoz, s megmártóztam a vízben. Egyik alkalommal a töltésen jött két kerékpáros férfi, megláttak, zsebükből karszalagot vettek elő, felhúzták. Jól olvasható volt a piros karpánton fekete betűkkel: „önkéntes rendőr” (az emberközpontú szocializmus segédőrei). Felszólítottak: „Jöjjön ki hozzánk a partra és igazolja magát!” Elképedtem. Derékig állok a vízben fürdőnadrágban, hová kellett volna tennem a személyi igazolványomat? A szóváltásra hamar megjelentek mögöttem a táborozó társak. Száraz Lajos átkiáltott nekik, és a víz egy szakaszára mutatott: „Itt a gázló, jöjjenek át, a táborban majd igazoljuk magunkat.” S jót röhögve faképnél hagytuk őket, eltűntünk a parti bokros részben.

A táborozás tíz napjának közepére esett egy szombat. A megyei versmondó verseny napja Győrben, az ifjúsági házban. Nagy felhajtás, hidegtálak, média stb. Engem hívtak zsűrielnöknek. Ezért volt a kocsiban öltöny, fehér ing, nyakkendő. Átmentem a gázlón, megtörölköztem, felöltöztem, és behajtottam Győrbe, mentem az ifjúsági házba. Rengeteg ember volt, tele a nézőtér. Ekkor mondott verset itt egy tehetséges szavaló – a nevét is megjegyeztem: Csollány Szilveszter. A későbbi olimpiakonunk édesapja.

A rendezvényre a Kisalföld kiküldött tudósítója régi barátom, Gabnai Gábor volt. Hívtam, jöjjön ki velem Nagybajcsra, a szigetre. Pár holmit összeszedett a lakásán, s már pöfögtünk visszafelé a Duna-szigetre. Visszaálltam a töltésre, fürdőnadrágra vetköttem, erre bízattam Gabnait, aki elkerekült szemmel nézett rám: „Hát a csónak? Ne csessz ki velem!” Végre megértette, hogy csónak nincs, de van a víz alatt töltés. „Megmondalak édesanyádnak, beköplek a nagynénéidnek, hogy mit csinálsz!” – fenyegetett félig komolyan, félig tréfásan. Aztán bementünk a sátorközbe a többiekhez. Nyársra tűzve hal forgott a parázs fölött, Gabnait teli vörösboros kupával kínálták, lehiggadtak az indulatok, élménnyé simultak a nehézségek.

A búcsúestére diszkót szerveztünk. Meghívtuk a nagybajcsi ifjúsági klubot. Nagy szalonnasütéssel, szúnyogűző tábortüzzel készültünk. A zene kazettás szalagról, két laposelemmel üzemelő táskamagnóról szólt, a nagybajcsi fiúk és lányok is fürdőruhában bejöttek a sátorközbe. Táncoltunk, énekeltünk, olvadó szalonnazsirt csöpögtetünk friss kenyérre, összekapaszkodtunk, s különféle, úgynevezett klubos játékokban élveztük az estét.

Nem részletezem a táborbontást. Közös sétát tettünk tíz napunk életterén, búcsúzva a fáktól, rekettyésektől, a kis és a nagy folyami szakasztól. Búcsút intettünk az Európát átszelő Dunának. Gabnait a pannonthalmiak vitték Győrbe, mi, Kövesi Gyurival Sopron felé vettük az irányt. A Kisalföldbe Gabnai Gábor írt cikket Ifjú művészek alkotótáborra a Szigetközben címmel.

Sopron, 2014. március 26.

Horváth Judit: Fagyöngy

Czanik Ferenc: Galopp

Keresztes Anna: Csillagvizsgáló

Király Pálma: Big Five

LAUDÉTUR

„Bemegeyek szent templomodba, uram szent oltárodhoz. Száll a konyhán, szobán, udvaron át az anyám hangján, de ha az ablak nyitva van, az utcára is kiszáll a hang, mama főz, mosogat, mos, de hallom a hangján, hogy nem is itt van, hanem a polgári leányiskola tágas folyosóján áll a többiekkel, egyházi ének van, a nagy szünetben jön át a kántor, hogy gyakoroljanak. Ilyenkor átkel a mama visszafelé, észre se veszi, hogy engem is visz, tudom már, milyen belül a polgári leányiskola, most állami általános fiúiskola, valami módosult, valami fontos dolgok mentek veszendőbe. Valamin mindig átkelünk, hol előre, hol hátra, a mama tudja ezt a legszebben csinálni, egyszerre több helyre tud átkelni: ott áll a polgári leány iskola fényes köves, homályos folyosóján hátul gombolható klott kötényben, a gyertya szagú római katolikus templomban fehér matrózbúzban, és az aranyos oszlopok közt a királyi trónusnál. Az aranyos oszlopoknál nem marad más, mint a bűnök, bűnös szomorú elnémulás. Ó már tudom, hogy vannak bűnei a mamának, olyan nagyok, hogy majdnem elnémul tőle, színed előtt leborulok, szegény bűnös elnémulok, és itt szünetet kell tartani, hosszú, lehangolt szünetet. Mindig azt hiszem, hogy már nem lesz meg a hang, de mama mindig megtalálja, nem véti el, sosem hamis, és diadallal, egy lendülettel repül körbe konyhán, szobán, udvaron: tömjénfüstnek illatával néked uraam áldozok. Átkelünk a bűnön, hosszú, néma, szünetes bűn volt, mint amikor valakinek a szíve is megáll, de aztán mégse, nagyot dobbanva lendül tovább, egyenletes, egyforma ütésekkel, csak ott hajlik egyet lágyan, hogy uraam, és ettől a diadalmas tömjénfüst megszeliődül, szerteszállongva puhán lengedezik.

Ezután kell jönni a szárnyaló átkelésnek, kerubinok ékesíték kiterjesztett szárnyakkal. Nagy, hosszú hegyes végű szárnyak, süvít a levegő tőlük, hosszú drapéria-ruhák gomolyognak; túl a polgári leányiskolán, kántoron, klott kötényen, oszlopokon, matrózbúzban, túl a bűnön. Csak el ne feledkezzen róla a mama, hosszú, nagyon hosszú szüneteket tart néha, ilyenkor mintha mindent elfelejtene, forgatja a mosogatórongyot körbe-körbe, késsel vakarja a lábos alját, a VIM-et keresi, visszatért az átkelésből, ide visszafelé, a krumplileves szagba. Ülök a sámlin vagy a magas küszöbön, és várom a bölcs Salamont, a bölcs Salamonra terjeszkednek ki a kerubin szárnyak; az emelkedő szárnyak húzzák szép feszes ívben föl a dallamot: Bölcs Salamon kőtemplomot épített aaz Istennek, hogy ott legyen lakóhelye a szövetség szekrénynek. Mama rászánta magát, repül az ének kiterjesztett szárnyán; ha kérném tőle, minden nap is elénekelné, de az nekem szólna, nekem, ahogy ülök a krumplileves szagban, és akkor nem volna semmi fölrepülés, így meg nem is tudja, hogy ott szállok én is: a kőtemplom fölött, ami vagy az Istennek a lakóhelye, vagy a szövetség szekrénynek. Ezt az elhúzó dallamívben sosem értem, de akinek lakóhelye van, annak szekrénye is van. Elkeríté kárpitokkal, aranyozott szép láncokkal; a kőtemplom zengő visszhangos, kövesebb minden templomoknál, a kárpitok lengenek, a legszebb az arany-kék kárpit, az aranyozott szép láncok. Elértünk, megérkeztünk oda, hogy kerubinok ékesíték kiterjeszteett szárnyakkal.

Ékesíték, és nem ékesítették. A Bibliában ezt mondják: Ismét egyesíté testét lelkével. Jézus Krisztus egyesíté, a kerubinok ékesíték. Máshol vagyunk, valahol egészen máshol, nagy messzeségeken, nagy időközön keltünk át, mama észre sem vette, hogy én is ott vagyok.

Amikor a testvéreim megjönnek, ülünk a krumplileves szagban, és kanalazzuk az ebédet, mintha misem történt volna. ”

Ezt az írást találta meg V., amikor rendrakásba kezdett. Nem voltak ezek nagy rendrakások, inkább a lelkiismeretének kellett egy kis válogatás, ide rakás, oda helyezés. A lelke mélyén maga is tudta, hogy igazán csak olyan dolgokra vágyik, amikről már megfeledkezett, amikre már nem gondol. Hát ez az írás ilyen volt. Emlékezett, hogy hová akarta elküldeni, de aztán meggondolta. Ez évtizedekkel ezelőtt volt, de nem ez az évtizedekkel ezelőttiség volt az érdekes, hanem amit akkor az írásban felidézett. A gyerekkor. A bibliai történet. A történetek közti tudhatatlanságok. A mama éneklése. Hogy tudákos okfejtés nem volt, sose volt, csak a szárnyakat növesztő régi énekek, hol kerubinszárnyakkal, szövetségsszekerényekkel, hol zúgó négy folyóval, és sokszor az éj homályával, mely mindenre rászállott. Az ezekből kigomolygó képek, mozgások, érzemények titokzatosak voltak és borzongatóak, és nagyon sokszor fekete–szürke vonalások, mint az elemi iskolai Kisbibliában a fametszetek, rézmetszetek után készült illusztrációk. Komolyak voltak és megrázóak. Mint az égő csipkebokor. Mint Ádám és Éva kiűzetése a Paradicsomból. Vagy feketén–szürkén elmosódóak, mint a régi képesújságokban a megfakult háborús fotográfiák. Harcok mezején, valahol tetőled távol... Nincs harangszó, csak pár ágyú dörrenés...

V. –t elgondolkodtatta, hogy még most, élete javán is túl mennyire kedveli ezeket a fekete–fehér vonalkázott, vagy éppen gomolygó képkompozíciókat, amiket azóta is magában felidéz, vagy csak úgy hevenyészve újra megalkot.

Igen, a fekete–fehér filmek is! Gondolta, de akkor miért gyűjtötte gyerekként szenvedélyesen a színes, néha túlszínezett szentképeket? Ha néhány fillérje volt, már szaladt a Krsztics vagy a Geblusek – féle papírboltba, néha rögtön egymás után mind a kettőbe (a boltok majdnem egymás mellett voltak), mert itt is, ott is százával árulták a dobozba stószolt csodálatos szentképeket, s mindkét boltban türelmesen hagyták, hogy valamennyit megnézzé, s aztán válogasson. A túlságosan gyermekded képeket nem kedvelte. Igényelte, hogy komolyan vegyék. Egy idő után észrevette, hogy bizonyos képek mintha összetartoznának; a halványságuk, a helyenkénti elmosódottságuk, a szépséges elrajzoltságuk. Ezek olyanok voltak, mintha valamikor ő álmodta volna, s most újragondolná őket. Ezeket az összetartozónak tűnő képeket megjegyezte, és spórolt rájuk, sosem felejtette el, hogy melyik boltban melyiket találja. Ezekről a képekről érthetetlen módon mindig felidéződött a három vagy négy félbemaradt, magára hagyott ház, amiket akkor látott, ha a temetőn átvágva rövidítettek a ritkán adódó hegyre vivő útvonalon, s a felső, keskeny temetőkapun kilépve egyszerre máshol találták magukat; itt már nem ismertek senkit, nem tudták, kik laknak a házakban, és mentek–mentek vég nélkül úgy, hogy nem kellett köszönni senkinek. Innen láttak rá a befejezetlen három vagy négy házra, pontosan megszámolni nem lehetett, mert a kapuk száma is meghatározhatatlan volt, kicsorbulva, bedesztkázva. A falakra kent malter ferdén bevonalkázva, itt–ott a malteron csodálatos színű mázolmányok, ecsetnyomok, a felnőttek azt mondták: színpróbák. A három vagy négy ház a járható úttól messze volt, valami fehér és homokszínű talajon álltak, a homokszínű itt–ott csillant, a fehér meg vakított, akkor is, ha nem sütött a nap. Soha nem mozdult semmi a házak körül, de messziről is érezni lehetett, hogy ezek ontják a meleget, meg isszák is a meleget. A bedesztkázott ablakok nem voltak egyformák, nagyságuk, alakjuk eltért, s a szélen álló két ház sarka nem sarkos volt, hanem lekerekített, mint a templom háta, s a kőfal mögül látóztak a temetői ciprusok.

V. állt az imitált rendrakás közepén a régi, teleírt lappal, amiről már elfeledkezett. Mi mindenről feledkezik meg az ember, mintha ezt hangosan mondta volna, legalábbis később így emlékezett, meg azt is mintha hangosan mondta volna, hogy hiszen a Kassai Tiszitől is kaptam egy szentképet.

A vasárnapi misére vittük az előre megírt igazolást, hogy ekkor és ekkor szentmisét hallgattam, amit esetenként a Kassai Tiszi írt alá a sekrestyében, viccelődve, hogyne viccelődött volna, hiszen az igazolást neki mutattuk be a következő hittanórán. De azt komolyan mondta, hogy a hallgattam–ot két l–lel kell írni. A két t–t a szóból kihallottam, de a két l–t soha. Ma is egy l–lel mondom. Gyerekkorból cipelt konokságok. Laudétur, köszöntek el a sekrestyében a nagyfiúk, akik ministráltak, és ez a laudétur. A majdan elérendő, a vágyott dolgok közé tartozott. Tudtam, hogy mit jelent, én is így köszöntem, csak magyarul, de még nem volt jussom ehhez a szóhoz. Fontoskodásnak, majmolásnak tűnt volna, de vágytam rá nagyon, hogy a laudéturos korba belenőjék. Végül is nem nőttem bele soha. Gondolja valami elnézésfélével. Kinek nézek el, és mit? – tűnődik tovább.

A Kassay Tiszitől kapott szentkép a maga nemében gyönyörű volt, a hosszú hajú Krisztus állt rajta rengeteg szelíd báránnyal, a bárányok sokasága a messzeségben el is mosódott, de ez másfajta elmosódás volt, tudni lehetett, hogy ott is konkrét bárányok vannak, nem maradt tér a képzeletnek, úgy, mint azokon a megszerzett írószoboltsi képeken.

Azokat a boltokat nyomdának hívtuk, mi is, meg a felnőttek is, ötlött eszébe váratlanul. Ez nem lehetett véletlen, ez eleve sugallhatta a képek árusításán túl a titkos megalkotásukat is, valami bolt mögötti rejtett műhelyben, ahonnan egy–egy vevőnek még olyan papírokat is hoztak elő, amiknek ilyen nevük volt: kisipari adó, fűrészgép illeték; és mindenféle bizonylatok. Néha a vevő–megrendelőnek azt mondták, várjon egy kicsit, mert most készítik, vagy úgy, hogy most nyomtatják. Sokmindenre voltak nyomtatott bizonylatok, a szentképek felelősségteljes válogatása közben a fülem is regisztrált mindent, mi–mindent tud egy gyerekfűl regisztrálni, gondolta magában V., és azt is gondolta, hogy a szentképek voltak a léte összegyűjtött, örömteli bizonylatai.

Nem tudta, hogy hová lettek a gyűjtött képek, nem emlékezett rá, hogy hány darab volt igazán szíve szerinti, azt sem látta, hogy a rendhagyó házak felépültek volna a gyerekkorában. Az emberek nem építettek, nem is bontottak, mintha az ilyen tudásuk elillant volna az építőanyagokkal, kövekkel, téglákkal, cserepekkel együtt. A bolti szentképek és a befejezetlen házak a háború előttiiségből maradtak, s ami az időben, a még működő időben összeköti őket, azt alighanem stílusnak hívják.

V. biztos volt benne, hogy ezt már gyerekként is tudta, nem szavakkal megnevezve, hanem csak az érzékszerveivel tapogatózva. Ebben egyaránt segítette a földszinti írószoboltsok már–már templomi homálya, hűvöskés levegője, s a napfényben álló befejezetlen amorf házak délszaki kisugárzása. V. nagyvonalúan bánt a még működő idővel, sosem volt olyan érzése, hogy egyszercsak kifogy belőle, gazdálkodott vele, de ezt a szót nem szerette, kijavította: élek vele, mondta, és hagyta, hogy az idő az ezer féle változatlan vagy koptatva megformált hozadékával kiáradjon benne, partokat alakítson, építsen vagy lebontson, vagy csak szelíden kövesse a meglévő medreket.

Évtizedekkel ezelőtt olyan ajándékot kapott, amire örömeben azt mondta, hogy kitarat élete végéig, ezt nem lehet megenni, kihízni, megenni. Illetve ezt az ajándékot ketten kapták Z. –vel, még helyesebben ezt Z. hozta haza kettőjüknek, maguknak, önmaguknak. Pontosan emlékezik az ajándék időtávokban betöltendő szerepének

átélésére, amelyet már–már boldogság–biztosításnak is lehetett volna nevezni az egyéb biztosítások mintájára. Két kézzel szorította magához a hatalmas albumot, ami tulajdonképpen nem is album volt, hanem egy rafináltan nyitható doboz, a fedél nyitásával az egyik. oldala is felemelkedett, és könnyen hozzáférhetővé tette a pontosan száz darab kifogástalan minőségű reprodukciót. A doboz kétségkívül albumot, nagy könyvet imitált, szép színes védőborítóval, amilyen a legtöbb könyvön van, de nyilvánvaló, hogy ennek nem a doboz védelme volt a rendeltetése, hanem a kíváncsiság, a leküzdhetetlen birtoklási vágy felkeltése. Már–már olyan birtoklási vágy, amilyen a szentképek iránt élt bennem kisgyerekként. Gondolja V. A lapok kivehetősége külön ajándék volt, és most, évtizedek múltán a dobozt újból és újból a nagyszatalra véve, hosszasan emlékezik, hogy mikor melyik lapot emelték ki, tették keretbe, vagy dugták be csak úgy a nagytükör ráma hézagába. Pontosán emlékszik mindegyikre, de a reprodukciók finom, hófehér paszpartúji is árulkodnak; a levegőtől, napsütéstől egészen halványan elszíneződtek; fehérek maradtak, de másmilyen fehérek. Valahogy úgy, mint a másnapos hó. Ha valakit érdekelne, itt nyomon követhetné az érzelem– és ízlésvilágunk változásait, grafikont is készíthetne róla, zenét is komponálhatna hozzá. Túlozta el magában az évtizedek alatt fölszedett lélektani ismereteit; az általa mindig ózdkodva fogadott kísérletek, felmérések, megfigyelések számszerűvé tehetőségét.

Amikor a dobozt kapta, vagyis amikor Z. önmagukat meglepte vele, már túl voltak kettejük nagy olaszországi utazásán, és a gomolygó emlékhalmazban bizonyos rendet lehetett vágni a reprodukciók segítségével. Mit láttak és mit nem, mit hol láttak, melyik város melyik gyűjteményében, mit kellett volna látniuk és mégsem látták, vagy mert valamit elmulasztottak, vagy mert a szem már nem bírta a látványt a telített tudatba áttemelni, de végül is a tudat előbb–utóbb befogadott mindent, igen–igen, emlékszünk mindenre, régen volt, s mintha győztük volna a naponta éledő csodákat, s ez az album úgy működik, mint a csodát megtapasztalt ember imakönyve. Jé, mintha ezt akkor is pontosan így mondtam, vagy gondoltam volna. Vagy nem is én, hanem Z. mondta? Nem. Intette le magát keményen. Ezt egyikünk sem mondta, sosem beszélünk fellengzősen.

És azt sem mondtam akkor, hogy jé, ez mintha a gyerekkori gyűjteményem folytatása lenne, csak nagyban, gyönyörűben és hitelesben. Miért nem mondtam? Eszembe sem jutottak a régi kis képeim, pedig némelyiket mintha emezekről orozták volna, kicsinyítve, elrajzolva, másképpen színezve, összekombinálva, részekre bontva.

Ha eszembe jutnak, akkor sem mondom, tűnődik V., mert Z. gyerekként nem gyűjtötte a szentképeket, ez mintha lányos dolog lett volna, de hát a lutheránus nevelés az ilyesmit nem is támogatja, meg egyébként is Z. falujában nem volt nyomdának nevezett papírbolt, s a komoly tiszteletesek sohasem osztogatnak szentképeket. Bár a Dolfi bácsi, a zsidó rőfös biztosan tartott volna, ha a lutheránus faluban akad rá kereslet.

A gyerekkor komoly dolog, gondolja V., és örül, hogy ezt már akkor is tudta.

Itt vannak a Piero della Francesca részletek a legelváltozottabb fehér paszpartukkal; igen, ezek hosszú–hosszú ideig keretben voltak, s az alacsonyan járó téli nap sugara a szoba ablakkal szembeni falán is érte őket. Sába királynője a kísérő hölgyekkel, felmagasított homlokuk fölött a furcsa fejdíszekkel, Salamont látogatják, de Salamon a reprodukción nem látszik. A hölgyek sem Salamont nézik, az biztos, mert tekintetük azon időzik, amit a fejükben hoztak, s amit kétségtelenül mindenüvé visznek magukkal, ez itt most szemlátomást a belvilág őrzésének ideje, amit talán–talán majd megnyitnak Salamonnak, úgy, mint a kincsesládákat. Piero della Francesca a saját

korának divatja szerint magasította a hölgyek homlokát, mert kifigyelhette, hogy ettől átszellemültebbek az arcok. Révedező tekintetek, révedező színek, már–már korállosba hajló angolvörös, tört fehér és szürkésbe tompított fakó–zöld; egyforma tompa barnák a hajak, a fatörzsek, az irányultság nélküli tekintetek.

Piero della Francesca a reneszánszból visszarévedt a Bibliához, sok és kemény munkával járó révedés lehetett, tűnődött V., visszaemlékezve a freskó méreteire. A félezer évvel későbbi szemlélőket a reneszánszon és önmagán, Piero della Francescán át viszi az ókorba, aztán engedi őket ismét vissza, egészen önmagukig. Igen–igen, nagy magunkra találás volt. Mondja magában V.

Az arezzoi régiségboltban megvettük az öt darab korállgyöngyöt, mert olyan szí-
nük volt, mint a templomi freskón a magas kalapos ifjúnak az inge, kopott, megvásott
időszínű. Sokba kerültek a gyöngyök. Nem voltak egyformák, még kézzel csiszolhat-
ták őket Piero della Francesca idején. A reprodukciót is érlelte annyit a félszáz év, mint
a freskót és a gyöngyöt a félezer. A reprodukció meg a gyöngy a mi időnket őrzi, de
bennük van a Pietróé is, meg a tengeré, melyben a korállállatka virágzott, meg Sala-
moné, meg a királynőé, aki a tudott, majd kétségbe vont, végülis bizonyított Szabából
érkezett. A kincseket ládáiban hozta, a kereskedelmi terveit a megmagasított homloka
mögött, az egyistenhit utáni vágyat a lelkében.

V. emlékezett rá, hogy állt a tenyerén tartva az öt gyöngyöt a San Francesco-
templom melletti régiségboltban, és eltévedt, elveszett abban, amit az imént a falakon
látott; hogy is szól a szentkereszt kanyargós története? És hogy’ szövődik bele Sala-
mon és Sába királynője?

Ahogy most nézte az elszíneződött paszpartus reprodukciót, azt gondolta, hogy
álltam ott révetegen a gyöngyökre meredve, és hagytam, hogy a szavakkal elmond-
ható történetet felülírják a színek, az egésznek a törvényszerű egybetartozása, a pietrói
formák már–már geometrikus és mégis légiesen finom szabályossága, a gyöngyökre
meredtem, de még mindig a templom nagy falait láttam, a baloldali falnak felelt a jobb-
oldali; a mesei, mondai szálát elvesztettem, vagy talán meg sem találtam, de feleltek
egymásnak a színek, a formák, a ritmus, s feleltek nekem is a fel sem tett kérdésekre.
Kissé szédült állapot volt, az ilyenre szokták azt mondani, hogy szédületes, de nem,
jobb a kissé szédült, hiszen pontosan láttam a gyöngyök szabálytalanságát, eltérő színét
és nagyságát, aszimmetriáját, és egymáshoz viszonyulásukat is ott a tenyerem körül-
határoltságában. Szinte vonzották egymást, mint a Nap, a Föld és a Hold. Ezek akár
kis festékp próbák Pietro ecsetjéről, akár kis égitestek, bennük van a kezdet, a nagy mű
indítása, freskó, világforgás, mélytengeri színek, egyik–másik gyöngy kifűrt forgás-
tengelye ferde, mint a Földé.

– Kéne ez neked? – kérdezte Z., egyszerre rám és a gyöngyökre nézve.

– Igen. Mondtam, és ez nagyon hasonlított bizonyos szertartásokra, amelyeket
egyformára sematizál a sokszáz éves rutin.

De ilyen rutinja nem volt senkinek. Ki vásárolt a huszadik század hetvenes éveiben
Itáliában öt darab felfűzetlen amorf gyöngyöt? A két személyre kiszámolt valahány
dollárból, amelyből már húsz napra valót elköltöttünk. Igazából tíz napra lett volna
elég, de mi a vándorlásban szerzetesi böjtben éltünk.

Lehetséges, hogy ez fogékonyabbá tesz a matérián túli világra?

V. ilyesmire még sose gondolt, de ahogy felidézte Z. pénztárcát nyitó, s a lyrás
rekeszt felpattintó mozdulatát, s a pattintás határozott hangját, tudta, évtizedek múltá-

val is tudta, hogy Z. is tudta, már ott a kincses boltban is tudta, hogy a gyöngyöt és a freskót ezer szállal, vonatkoztatással köti össze a város. A megnemesedett korallszín, hogy a gyöngyöket talán már Sábából hozta a királynő az arannyal, mirhával, tömjénnel, egyéb drága fűszerekkel együtt, vagy hogy éppen Salamon viszont–ajándékai közt akadtak korallak, hiszen a Földközi tengerben, s az Indiai óceánban is élnek, és évezredekkel ezelőtt is éltek a csodálatos virágállatok. Ezeket a gyöngyöket Piero della Francesca is nézhette, eltanulva a színük sokféle változatát.

Visszatérve a firenzei szállásukra, a Davanzatiba (amely egy közelben lévő műtárgy-gyűjtemény elorzott nevét írta a bejáratára, vagyis ez volt a Davanzatiról elnevezett olcsó szálláshely egy majdnem toronynak számító épület legfelső, csigalépcsős szintjén), számvetést csináltak. Z. ismét felpattintotta a lyrás tárcarekeszt, rövid számolás és gondolkodás után csak ennyit mondott: Ne menjünk holnap Gubbio. Kevés lesz a pénzünk.

Gubbio, amelyről V. a Mihály nevű utastól már ifjú kora óta tudott, s úgy vágyott a látására, a levegőjébe szippantásra, mint gyerekkorában a sokáig rejtekező titkok megtapasztalására. Tenyerébe tette az öt korallgyöngyöt, az apró varázsgömböket, és nevetve azt mondta, hogy Gubbio elzalogosítottuk. Mint Zsigmond Kassát.

– Meg Lőcsét.

– Meg Lublót.

– Meg Sepesszombatot.

.... – Meg Szepescsütörtököt.

Összesen tizenhárom gazdag szász várost, mondta Z., mert a történelmet mindig ő tudta jobban, és a hangjában benne volt, hogy mi az az egyszem Gubbio a tizenháromhoz képest, és egyszer majd kiváltjuk, még a mi időnkben ki fogjuk váltani.

A mi időnk elmúlt. Maradt csak az én időm, mondta magában V.

Néhányszor eszébe jutott Gubbio, ami maradt kívül a megtapasztaláson, de mindannyiszor megjelent egyéb megélt városok részletei, s az emlékezetében megtartott képek keverékeként; hol a kisbibliai illusztrációk fekete–fehérjében, az eredeti metszetek rovátkolásával, ami mindig éjszakát idézett; a hold körvonalai is feketék voltak, de ez éppúgy lehetett a nap is, s a farkas — a gubbioi farkas — égre meredt, keményen vésett szőrszálakkal, üvöltve rohan a város körül. A sikátorokban lelkek bolyonganak, mert a befalazott kiskapukon nem tudnak hazajárni.

Máskor lengő, a napfényben délibábosan imbolygó színes Gubbio látott, mert ehhez volt kedve, ezt hívta elő az éjszakai álma vagy az időjárás, vagy egy nagy kövekből épített, lepusztult délszakias ház látványa. Ebbe a színes Gubbio beleapplikálta a guggoló Szent Ferencet a hátsó lábain felmagasodó farkassal; szelíd és nyugodt minden; a farkas, az összetömörült város, a messzi, lazúros hegyek, a kibodorított felhők.

Voltak a gyerekkori gyűjteményében szentferences képek? Lehetséges, de farkasos nem volt. A szent és a farkas kettősét már majdnem felnőtként látta egy reprodukción, a háttérben Gubbioval, s akkor a három betűs monogramú alkotóról azt gondolta, hogy talán ő készítette a legkedvesebb szentképeit, melyek egy költőzködésfélében elkallódtak. Hiszen a háború előtt kiadott, kedvelt könyvekben illusztrációkat is látott a három nagybetűvel szignálva. Lehet, hogy a háború után néhány évvel már csak olyan kis zugnyomdákban árulhatták a szentképeket, mint a Krsztics és a Geblusek volt?

Nem láttuk Gubbio.

Nem láttuk Gubbio. Elzalogosítottuk, mint Zsigmond a tizenhárom gyönyörű és gazdag várost, elzalogosítottuk az öt darab gyönggyel. A szász városok háromszáz

év múlva kerültek vissza, hát már nem Zsigmondhoz. Gubbio már kettőnk élménye nem lehet.

Miként festené meg Gubbiot Z., ha élne még, és ha Gubbiot láttuk volna?

Nem, semmiképpen sem csak a pusztát látványt, hanem a tudat alatt görgetett, vagy tudni vélt, de megcsiszálódott időhordalékot. Olajtemperával. Révedező színekkel, már–már korralosba hajló angolvörössel, tört fehérrel és szürkésbe tompított faközölddel, változatos tompabarnákkal. A gubbioi farkas is ott lenne, de csak úgy, mint a szűk sikátorokban sötétlő rettenet. Vagy inkább Szent Ferenc? Egy mindenén átde-rengő világos tónussal? A felhőkből kisejlő égi jellel? Az égi jelre fogékony arcokkal?

Igen. A farkas is, Szent Ferenc is a gubbioi emberek arcából, crescendo mozdulataiból lenne igazán tudható. Vagy sejthető. Az öltözékek, hajviseletek se nem középkoriak, se nem maiak, és nem is az ötven évvel ezelőttiek.

Bármikor megtörténhet bármi.

Szényi Péter: Mágneses tér

TAVIBAJ

Eleinte persze mindenki élvezte, hogy Velence a lagúnák városa lett, de az esküvő napjára már eluralkodott a lakosságon a szorongás.

– Mi lesz? – kérdezte Aszanovtól a tanácselnök – Ha mégis elnyelik a kutak a vizet?

Aszanov csak beletúrta a kezét vörös hajába és megvonta a vállát. Ő nem jós, hanem anyakönyvvezető, az ő foglalkozását nem befolyásolja a rentabilitás. Ő kifejezetten örülne neki, ha a csobogó utcákról levonulna a turistaár. Már nem bírja a rengeteg házasságkötést. Mindenki Velencében akar örök hűséget esküdni. Egyébként is hetek óta igényel új anyakönyvet, mert a régi betelt és kénytelen sajtócdulákon megörökíteni a szerződésköti felek végleges és egybehangzó családjogi akaratát. Az már mégiscsak sok és egyébként sem érti, miként lehetséges, hogy először is a hó belephette a várost, másodszor is egyetlen éjszaka elolvadhatott, harmadszor is nem folyt ki a városból, negyedszer is a kutak kávéjának peremén nem csordul át, és ötödször is, éjjelente a csillagok a kutak fenekén világolnak, mintha ezer fényszóró váгна a levegőbe, miközben az ég sötét és fűszeres szagok áradnak az éjszakában szerteszét, hogy a nők csak sóhajtoznak és a férfiak fölveszik pulóverüket, noha forró a levegő, és a lagúnákban lótuuszvirág nyílik...

Másnap az elnök közzétette a tanács rendeletét, mely szerint a testület a lakosság érdekében szükségesnek tartja, megelőző intézkedésként, betemettetni a kutakat, nehogy azok geológiai lefolyóként szolgáljanak, és e célból társadalmi munkára szólítja a férfi embereket, tekintettel a tanácsi költségvetés hiányára, mely a gondolvásárlás és a lótuuszvirág-telepítés következményeként állott elő.

A férfiak, fiak, lurkók, legények, amint a munkából hazaértek, nekiveselkedtek, ingujjra vetkeztek, laposfenekű katonai rocsókkal szántották a békés csatornákat, föltrancsírozták a lótuuszvirágokat és benzinszaggal pufogtatták tele a levegőt, miközben Velence még száraz határából mázsaszám hordták a rögös földet a kutakhoz, mígnem azok lassan megteltek.

– Én tudtam előre, mondta anyám.

1968. szeptember 23-án, amikor egymással átellenben a világ megint éppen más-sal volt elfoglalva, halála előtt írt korai bejegyzései szerint álmot látott. A víz magasan ellepte a várost, úsztak az utcák, a terek, áramlottak a hétköznapiak és a víkendek, pontosan éjfél volt, de nem volt honnan hova telnie az időnek, míg a lakosság, s én veled, békében lebegtünk, apád szíve alatt Velence magzatjai, Isten iváshoz homorított tenyerén, amíg ő le nem szürcsölte rólunk a vizet.

Aszanov egy nappal a tragédia előtt kérte meg C. Andrea kezét, aki tusakodott ugyan velem, de az elismerő nyilatkozat, mert itt a jog szent, ha korántsem sérthetetlen is, teljes hatályú volt, ezért másnapra – végül is ő volt az anyakönyvvezető – kitűz-hette az esküvőt.

A kisszobában írták alá a sajtócdulát. Andorka alszik, csöndesen,

– Mennem kell – mondta Aszanov, beletúrta a hajába, vörös lett tőle az egész szoba, éppen lement a híres velencei nap, az utcákra nyíló ablakokon szürkén átszűrődött a rocsók motorzaja.

– Hol a kapa, kérdezte.

A kertünk kis csónakázótó volt, az őszi ladikja, falevelek libegtek a víz felszínén. Aszanov derekáig ért a halászciszma, feje fölött tartotta az ásót, mégsem a kapa választott el minket, mosolygott szomorkásan anyám. A kút mellett állt, alulról világította meg a fény, ahogy a víz alól ásta a földet, s megpróbálta – víz fölé emelve – a kútba lendíteni a szivacsos rögöket, nem ment.

Aszanovot már kora reggel saját halottjának tekintette a tanácselnök.

Anyám látta, amint a víz egy pillanat alatt fölforr, örvényleni kezd a kút körül, a teliholdat eltakarja a vágótű felhőkből gomolygó sötét, és szörcsög a kert.

Az első kibukkanó holdsugaraknak nem hittem, mondta anyám, a kertben csak fű és sár, a lagúnák összes vizét Aszanovval együtt elnyelte a kutam.

A rocsókért csak egy hét múlva érkezett egy katonai konvoj, a platókon úgy zörögtek a pléhcsónakok, mint az utcákon a csontszáraz szél alatt ördögsekéreként száguldó lótuszvirágszirmok.

A fő az, hogy van egy tavunk, mondta a tanácselnök másnap anyámnak, túlél-tünk már nehezebb helyzeteket is, és részvétellel szorongatta anyám húszéves kezét, így ő megakadt az új anyakönyv kitöltési munkálatai közben, pedig még tucatjával vára-koztak a salétromos falú előtérben az ügyfelek.

Aznap, szegény, már hajnalban fölébredt a fájásokra, ahogy ismét kinyomott magából, a mennydörgő szörcsögésben a tomboló hold alatt, mert visszamásztam éjjel belé, nehogy befészkelje magát a félelem a lábai közé s föl egészen a méhéig.

Mindannyian belülről ismerjük a nőket, csak kívülről nem ismerjük föl őket.

Anyám beiktatta a 23-án éjjel született csecsemőket, annyian voltak, ahány női név volt apám átázott zsebnaptárában, ami máig sem száradt meg... Lányok, akiknek a csöpp kis réseikből ugyanaz a szag áradt, mint a kutakból egykoron. Apáik csak sóhajtoztak és átkozták a szűk nadrágokat, mert becsípődött mindig a szőr, mikor anyáikra néztek, és az enyém csak nevetett, amikor fürdetés közben meglátta egyetlen fityimét.

Télen költöztek mellénk, anyám éppen befejezte a temérdek kivonat kiállítását, a kislány már hétéves volt és Magdolnának hívták. Anyám sokat beszélgetett az anyjával, a szőke hölgyel, aki az utolsó pulóvert vitte el, együtt gömbölyödtek a kishálóban és annyi kakaót ittak, hogy Magdolna húga és én kakaós tejet szoptunk, amikor esténként a díványon egymás mellé ülve kigombolták blúzaikat és kibuggyantották a Triumph páncélokból súlyos melleiket.

Magdolna és húga apja vízvezetékét szerelt a házban, és nézte, hogyan markolásszák az apró kezek a négy anyamelleket.

Anyám néha elcserejt Magdolna hűgára, ilyenkor a tej íze szőke volt, anyámé gesztenyebarna.

Már volt televíziónk és felvétélről néztük a velencei karnevált, mikor a fürdőszobában Magdolna befeküdt a forró kádba, s magára vonva először csutakolt le minket, visongtunk talán, mint tizenhárom évvel később, de akkor már nem így csiklandozta a hasát valami lelógó rólam, s én sem püföltem már egyáltalán nem pufók hűgát a már nem céltalan vízi viháncolásban, miközben villanybojler melegítette a vizet és már régen nem kályha duruzsolt.

Azon az éjjelen, miután anyám kikapcsolta a televíziót, elmosta a kakaósbögréket, kivasalta lágyan szabott fekete ruháját, ami hajnalra mindig kifehéredett, hogy a reggel ragyogó folyosóin kápráztató menyasszonyként loholjon az anyakönyvek közé, s csak a kelme-festő este mártsa meg ismét a lebbenően könnyű szövetet sötét vizében, és azután, hogy belebökte a maradék fonál csöppet sem töppedő gombolyagába

a megszelídített kötőtűket – amelyekkel követhetetlen tempóban termelte a norvég-mintás kis kezeslábasokat nekem, hogy a nap minden szakához, minden bőfizéshez, minden kakiláshoz legyen –, azon az éjjelen, amikor a magány kamarazenekara olyan vérfagyasztó szépséggel játszott, hogy a hópelyhek egy hulló helyükben belefagytak a levegőbe, hogy csak a húgom születésnapjára olvadjanak le a súlyuk alatt földig görnyedt ég ablakairól, s a jégvirágok rianó pici pattanásokkal az alvó Velence minden lakójának szemhéja alatt kinyíltak, benyitott anyám álmába egy rejtekajtón Magdolna és húga apja, és egész éjjel nézte az alvó Vénuszt, C. Andreát. Azt sem vette észre, hogy egy léghuzat becsapta az ébredéshez vezető átjáró ajtaját. Úgy elnehezedett a szíve, hogy hasmánt fekvé súlyát nem bírták a bordák tartani tovább, átszakította a mellkasát, az ágyat, a parkettát, s Magdolna anyja arra neszelt föl, hogy visszhangosan dobog az emeleti hálószoba, és a földszinten sistereg a fővezetékéből bugyborgó víz, mert a vízvezetékszerelő szíve belezuhant a kutunkból – amely az egyetlen maradt – kivezető főnyomócsőbe.

Magdolna sírt a fürdetés után, és hárman aludtunk a kiságyamban. Én a húga hüvelykujját szoptam, az enyémben már nem volt semmi, éhes voltam. Anyáink elfelejtettek minket megszoztatni, egymás mellére borulva zokogtak, s többé nem szerettem a szőke hölgy emlőit, a tej sós volt, Magdolna húgával együtt inkább anyám bimóit nyomorgattuk.

Hát ez valóban borzasztó, bólintott anyám, miközben a tanácselnök szomjasan kavargatta a teáját, utálta a kakaót, és a díványon anyám mellé ült, mert „alig állok a lábamon”, mondta, „teljesen elfagytak a bütykeim a tóparton, pedig a férjed”, fordult Magdolna és húga anyja felé, „isten nyugosztalja, igazán gyorsan bekorcsolyázott a nádasba”.

A sírásó nem sokkal azelőtt tehetetlenül tárta szét a kezét, csákány sem fogta a gyémántkeményre fagyott parcellát, amely mellett ott feküdt a didergő fakereszt, Magdolna apját tartva merev karjaiban.

– Most mi a fenét csináljunk – fordult Magdolna és húga anyjához és anyámhoz a tanácselnök a város fölött mozdulatlan függő hóesés alatt vacogva.

Lehúzták egy szánkón a koporsót a tópartra, az elnök dermedt bundájához oda-fagyott bal vállán a kereszt, csak egy kis műprémmelel együtt tudta onnan letépní, nehéz a közhivatal, sóhajtott aztán, amikor a rászerezelt korcsolyák pengéin sebesen elsikló kereszties koporsó után néztek, míg a nők szemébe fagytak a könnyek, s a hó légi hárfáin az emlékezet valami ismeretlen dallamot pengetett.

Anyám később esküdni mert volna, hogy a pengék belekarcolták a jégbe, hogy szeretlek.

A város víz nélkül maradt, a szétzúzott főnyomóvezeték ép részeit is szétfeszítette a belefagyott víz, csak a kútban kotyogott gőzölögve tovább. Megengedné-e ezért anyám, kérdezte anyámtól az elnök, hogy a lajtkocsikat a kútjából töltenék meg, mert a tanács nem lelt más megoldást, a kirendelt katonai lángokádók megszégyenülten kullogtak bázisukra vissza, se a jég, se laza öccse, a hó sem engedett, hiába próbálta a tűz beléjük vájni forró fogsorát, a köz érdeke ez tehát, mondta a dohányzásra visszazokott településvezető, nincs másfelé kifolyás, csak ez.

Az első lajtkocsi már a kertkapuban szétfagyott, úgy tolódtott recsegve ki a jég belőle, mint fölfakadt kelésből a genny, és a katonaságnak páncéltörő rakétákkal kellett tüzelnie rá, hogy szétrobantsák az úttorlaszt.

Az elnök áttért a szivarokra, mert az Ötéves Tervtől nem kapott levegőt, és titokban fodrászhoz járt, hogy a csikorgó téiben visszaverje fején a deres ősz egyre hevesebb rohamait.

Az emberek lassan áttetszővé váltak, írta anyám a halála előtt a késői bejegyzéseiben, a vér piros jégbokrai átsütöttek a bőrön.

A második lajtkocsi éppen a kúthoz ért, a lovak nyihogva fújattak, méteres párdárdákat döfködve a levegő csörömpölő üvegébe, amikor a házunk előtt leleplezte az elnök, nehogy elpattanjon a zimankó feszítőerőtől a lakosság erkölcsi gerince, az ismeretlen katona emlékművét, akit tulajdonképpen többen is ismertek, mivel a páncéltörő vállágyút kezelő tizedes fagyott elmozdíthatatlanul az utca közepébe. Ez a lajtkocsi kijutott az udvarból, tartálya alatt vadul lobogott a tűz, de a lovak az emlékmű mellett kilehelték a lelkület, csak úgy csengett–bongott a jégharang felettük. A lajtkocsi kerekeire már az első métereken ráfagyott az úttest, a burkolatból kiszakított párhuzamos aszfaltcsíkok rátekeredtek a hólánccos gumiabroncsokra.

– Nem megy ez – mondta kétségbeesve anyámnak és Magdolna és húga anyjának, mert ők átköltöztek hozzánk, nem bírták tovább a falakat lassan fölmozsoló szívdobogást, az üveglakosság vezetője, mert már csak egy lajtkocsi maradt, ló egy sem.

A tanácsi rendeletet – amit két szivar, két tea, két nő és három gyerek között a szőnyegen hasalva írt, mert az idegességtől kijött búvóhelyéről az aranyere – a padlásunk galambjáró ablakából kiabálta szét, bár szivartól kérgesült hangját többnyire elnyomta a tó felől érkező morgás. Ettől meg–megremegett a velencei föld, csilingeltek a velencei csillárok, és keresztben megrepedtek a velencei tükrök, és valami távoli zaj, talán a megkésített mechanizmus fémsírása, az erőszakos tervinkubátorok túlnyomósos sziszegése, talán valami más, az óév jéghegye, amint végképp belefagy az idő kocsonyájába. Mindenesetre a rendeletet, amely eredetileg arra irányult, hogy az utolsó lajtkocsi elé magukat fogják be az emberek, félelmében lényegében magától végrehajtotta a lakosság. Mindenki hozzánk tódult, még szerencse, mondta anyám, hogy hazahoztam az anyakönyveket, most mivel takarózna ennyi ember, a nagyszoba meg elég hideg.

A takarók alatt a férfiak vacogni kezdtek, amikor a folyamatos szürkületben kislabilabizálták az anyakönyvből kitépelt lapokon saját elhalálozásuk keltezését.

A norvégmintás pulóvereket, miután ők nehéz lélegzettel végül mégis elaludtak, az asszonyok sírva lefejtették róluk, s rákötötték a kislányokra, mert egyedül Andorka volt fiú, mondta meglepődve anyám, nehogy megfázzanak.

Másnap senki sem ébredt föl, a Nap sem. Csak mi és anyám, aki megnyitotta nekünk a kisszobai bölcsődét, óvodát és iskolát. Aztán föllopózott a padlásra, mert tudta, hogy az elnök – persze Magdolna és húga anyjával – a csöndes galambok között alszik. A magasból kinézhetett, mert váratlanul fölsíkított, Velence eltűnt, mindenütt a tó van jégvértben köröttünk.

– Most magánemberként vagyok e padláson jelen – morogta álmosan a föllámpázott elnök. – Különbösen is elzibbadt a karom, és szűr ez a pulóver, amit Magdolnától, Magdolna és húga anyjától kaptam. Legalább kiviheted korcsolyázni a gyerekeket... Ez az... – dűnnyögte háromnegyedrészét már álomban a norvégmintás magánember. – Magyarország legnagyobb jégpályája leszünk, tódul hozzánk korcsolyán a dollár! – bőfögte. Aztán elaludt, és anyám, mondta a szülés után, nem tudta elítélni Magdolnát, aki szép és az ötödik hónapban volt.

Végül is, riadalom ide vagy oda, enni kell, s megböfiztetett minket, keze motolla volt, miután valamennyiünket megszóptatott, más étel nem volt már otthon, Magdolna zokogott, neki miért nincs még melle, s benne tej, mert azt mind nekem adná, a többiek viszont elégedetten gögicséltek, egy nap híján hat hónapot életükből sikeresen túléltek már.

– Másnap 1969. január 23–a volt – mondta az anyám az anyakönyvek tüzdelése közben. Csak azért tudta, mert előző este látta a tévéhíradót. Egy szót sem ejtettek benne rólunk. Bár a Szabad Közép Európa című folklórműsorban – amely a pletykák, népi rémhírek, szemmel verések, s egyéb boszorkánymesterségek ázsióját kívánta visszaállítani – többnyire botcsinálta okkultista etnográfusként megbízható, ámbátor befagyott forrásokra hivatkozva rövid közleményt olvastak föl, miszerint Velence szőrén–szálán eltűnt Magyarország térképéről. Nem találják, a bevezető utakat dinoszaurusz–nagy jégbordák zárják le, mintha Velence évszakvadásként elejtette volna a telet, s annak jégcsontvázas hullája zuhant volna rá, a katonaság lánctalpas szállítójárműveire, amelyek áttörtek a kordonokon, hogy tejet, kenyeret, húst és Népszabadságot vigyenek a városba, az utolsó jégborda átroppantása után a sértetlen első előtt lelték magukat, bárhonnan közelítettek is, s a helikopterek a város feltételezett légtérébe nem tudnak behatolni.

– Aztán se kép, se hang, csak ti szuszogtatok – mondta anyám, és egyéves születésnapomon olyan boldog mosollyal ajándékozott meg, ami még ma is bevilágítja az emlékezet hatalmas csarnokait.

Az esti gyertyafényben hallottuk először a tompa, fájdalmas sírást, mintha a bánat távoli hegláncairól csorgott volna a kisszobába, anyám a hasát simogatta.

Ő tudta, biztosan.

Még délután azonban kinyílt a kert, a kútból nyári tengerillat és előlegben tavasz áradt és meleg. – Talán téged ünnepelt – mondta anyám, a virágokat azonnal celofánba csomagolta a fagy.

Magdolna segített neki vizet húzni, kezdett elnehezülni, s én már emlékszem arra, háromszázhatvanhat napon, hogy úgy nevettek, csak úgy csengettyűztek a kristályok mindenütt, mert a vödörben egy ponty úszkált, s a kútban a tóból mind a többi, mind a hal, ide menekültek a jégdiktatúra elől, meg vagyunk mentve, azt hiszem, énekelte anyám és Magdolna, miközben röpködtek a pikkelyek, s darált halpapat kaptunk az anyám melléből fejt tejszént, számban ma is elárad az az íz, akár egy hosszú tengeri csók egy sellővel a víz alatt.

Az esti filmet Magdolna öléből néztem, a kép homályos volt, mintha a műsort egy másik világból közvetítenék, s alig vettük észre, hogy a mozgókép hosszú percek óta áll, mert a kalózok hajója alatt fenékgig befagyott a tenger, s a képernyő pattog, amint feszíti kifelé a jég.

Anyám reggel, bár a Nap továbbra sem kelt fel, a csönd fogyott el az álom kancsóiból, riadtan szerelte le a hátlapot, s a dobozban csak egy hosszú, furcsán összetekeredett csövet talált, tele elfeketedett fényképpel, amelyek rögtön elporladtak a piszkáló petróleumlámpa mellett, az asztalon csak egy kupac hamu maradt.

És Anna megállíthatatlanul zokogott.

Anyám rosszat sejtve, nyöszörögve – mert a hasa az éjjel a kétszeresére puffadt, és ha megnyomta, a porúsokon kispriccelt valami sós lé – fölvészorgott a padlásra. A sikoly a torkában keresztbe akadt, hogy napokig csak suttogni tudott és inhalált, míg az iszony halai végre beúsztak a kamilla gőzvarsáiba, Magdolna és húga anyja mivel

öthónapos magzata vizébe fagyva kéken feküdt az üveggalambok között, s körötte a vágy jégkalapácsa alatt diribdarabokra tört a tanácselnök, ahogy róla lepereghetett.

– Többé nem mertem a padlásra menni – mondta anyám az utolsó telén, amikor már hét dunyha alatt is vacogott. Azóta se voltam fönt, pedig a helybitorló vadgalambok már úgy tele pötyögtethették a padlóját, hogy állandóan attól félek, ránk szakad egyszer a soktonna madárszar, de tudom, hogy május huszonharmadikán, amikor kinyílt minden jégcsap, s zubogott belőlük a tavasz, lecsorogtak az üveggalambokkal együtt az ereszcstartornán, azért nőnek a ház sarkánál olyan magasra a vérbő ikerkardvirágok.

Talán dél lehetett, mire a kamillaillat elnyomta a pisiszagot.

Anyám nem tett tisztába minket. A legnagyobb lavórban ült meztelenül összekucorodva, mert minden pórúsából, mintha az egész teste sírna, mintha túlfűtötte volna a félelem vagy a magány talán a vágy szaunáját, patakzott az a sós folyadék, és szipogva inhalált és hörgött a fejére bugyolált törülköző alatt. Én mindenképpen mellé akartam mászni, és mindannyian, elmerülni az anyatengerben, a combok puha szirtjein megtörő hullámverésben, belibegni az alvó Vénusz mélyvízi barlangjába, egymás ujjait szopva, mind, de engem Magdolna nem engedett. A kislányok, köztük húga is, Magdolna, ott tapicskolták már a vizet anyám mellett. Sikongtak és selypegtek, csíphette őket a pisi meg a só, anyám mégsem hessegette el őket, nem látott, nem hallott, beszélni nem tudott, csak rájuk is terítette a fürdőlepedőt, meg ne fázzanak, s hadd szopjanak, miközben Magdolna olyan erővel kapaszkodott belém, mintha csak én tartanám, át ne szánkázzon a világ peremén.

Biztos nagyon fájtsz szegénykémnek, mondta később, Anna szoptatása közben, a harsogó zöld forradalmában anyám, ahogy egyetlen délután kinöttek a cicikéi. Talán anyja akarta így, ha mégis megszületne a legkisebb lány, akkor legyen, aki etesse. Talán Isten, talán a megbolydult időben kóválygó vágy. Talán miattad apád, mert az a méz, ami Magdolna vörösre duzzadt bimbóiból csurgott a szádba, az tehette ezt veled. Más nem tehette, tudom, már az illata elsöpört minden más szagot. Már az meggyógyított! Mintha apád csókolt volna, távolról, lehelet finoman, ahogy csak ő tudott.

Magdolna szorított magához, szorította a számát a bennem virágzó bimbóihoz, és talán emlékszem, ahogy zümmögött, zsongott, rezgett, susogva remegett a melle, mintha bennük laknának a szerelem méhrajai, a vágy méhpuha méhecskéi, s virágba borult szívről gyűjtenék a szenvedély himporát, hogy a belőle készített pempővel etessék a méhkirályt: engem, ahogy ott ültem a királynő, Magdolna ölében a kanapén, és egyre távolodtam a testétől, mert a mellei egyre nőttek, egyre duzzadtak, egyre feszültek. S már láttam Magdolna szemét, ahogy bevonta addigra a rettenet, a döbbenet, vagy talán a kíváncsiság vékony jégkérgé, amelyen táncoltak a kikapcsolt, kipakolt, kipucoolt tévé képernyőjén sercegő visszfények, ahogyan Magdolna és húga, Magdolna anyja keringőzött a befagyott tavon, át a befagyott városon, összekapaszkodva a tanácselnökkel. Bele a semmibe.

Anyá, mesélte sokkal később, az emlék hidegében még mindig reszketve, törülközés közben, libabőrözve Magdolna, egyre inkább olvadt, gőzölgött, láttam, ahogy csöpög, s csöppjei a jégre hullva kis gőzbombákat robbantanak, és lassan elcsöpögött, el a saját anyám, elolvadt, elgőzölgött, itt hagyott, és az elnök egyre közelebb ért a képernyőhöz, egyre nőtt, egyre keményedett, és hívott, tudom, magához, és sikítottam, és szorítottalak, és annyira féltem, hogy összepisiltem magam, és szűrt a szaga, és fájtsz, a kis fogatlan tejállkapcád ahogy marcangolt, és végre eleredt a hó a képernyőn,

a hó befoncsorozta végre az üveget, az elnök eltűnt, és a tévében csak téged láttalak, és szétpattanni rajtad a kezeslábasod, és már alig bírtalak tartani, mire anyád valahára megszólalt, tisztába kell tenni a kicsiket.

– Orra estem veled – nevetett Magdolna. – Olyan nehéz lettél és a melleim olyan súlyosak, s amint nagyokat nyögve visszarakalak a kanapéra, mindjárt bömbölni kezdél, talán utánam, talán csak a bimbóim után, és elfoglaltad az egész ágyat, míg én futottam a tükörhöz, párás volt, de alig álltam elé, kitisztult, mintha várt volna rám, és ruhátlanul mutatott és gyönyörűnek, és sokkal hosszabb volt a hajam, mint emlékeztem, és a csípőm íve meglágyította a sztálinbarokk bútorok üres szigorát, és a mosolyomban anyám mosolygott vissza rám.

Kitoltam a fürdőszobába, könnyű volt, a lavórban anyád és mind a kislányokat, begyújtottam a nagy vaskályhába, az ablakokon hálásan csapódott le rögtön a pára, anyádat átsegítettem a kádba, és sorra tisztába tettem a kicsinyeket, tengerszaga volt a kakának, és féltékeny szemed láttára a kiságyadba, mert melletted már alig volt hely, fektettem őket, a húgomat te kérted, odaadtam, ne bőgj s hadd játsszatok. Nekem rengeteg dolgom volt. Fölmosni a padlót, összesöpörni a lavorból kipergett sót, a kútból vizet húzni, mert anyád inni kért, s vödörszám döntötte magába a selymes vizet, halat fogni, megpucolni, reggelit csinálni nektek, míg égett közben végig a bimbóm, rendet rakni mindenütt magam után, anyád alól tán óránként kimerni a lét, ami ennyi idő alatt belőle a kádat megtöltötte, s olyan sós volt, hogy anyád nem merült bele, a felszínén úszott és záporozott, és a sót, ami már merés közben lepárlódott a tenyeremben, eltenni zacskókba mind, mert olyan szaga volt, hogy belesajdult a mellem, a szomszéd szobában fölhorkantak a hétalvó férfiak, és izzasztó bozóttüzek gyúltak a lábam között.

Március lehetett, mire rend lett, a képernyőn éppen elállt a havazás, és láttam, Magdolna ölébe veszi a fejem, ahogy mellém ül a kanapéra, máshogy nem fér el, húga már elfoglalta a hasam, aztán nem láttam semmit, mellei puhán lehunyták a szemem.

Álomvelencémben anyám a magyar tenger forrása volt. Úgy zubogott belőle az erős sóoldat, hogy föltöltötte a Kárpát-medencét. Csonka tengerünkben mélytengeri halakként lebegtünk mindannyian. Csak a kislányhalak úszkáltak körültem, pajkosan áramlott résecske kopoltyúikban ide–oda a kékesen derengő békeidő. Mígnem a rajokban pusztuló szomszédhalak, kik sóltan vizeikből idáig fuldokoltak, be nem temették anyámat, s az ifjúság forrásában eldugult tengerünk, és benne mind megőregedtünk, de úgy megvénültünk, hogy kiszikkadtak mind a nedvek, elfonnyadtak a bimbók mind, a kopoltyúk valahányan beszáradtak, és alattunk csak szik maradt, csak aszály és sós mélyföldek, s csak tátogtunk, mint apáink, némán és fuldokolva, tátogó őseinket átkozva, s várva mint a Messiásra, mikor fejlődik már ki a tüdönk.

A só ízére ébredtem föl, Magdolna telesírta a szám, mert láttam a képernyőn, mondta szípigva, az álmodat, és többet, Andorka, ne álmodj ilyet, most tehetem újra tisztába a kicsiket.

Dedinszky Márta: A természet világa

Borsodi Zsuzsa: A tavasz ünnepe

Cristina Vic Echegoyen: Grotta Azzurra Capri

Győrffy Gabriella: Malomnál

TALÁNYOK

Saci a kávéát óvatosan először nagynénje Juló, majd Lili néni csészéjébe töltötte.
– Csak tudnám, hogy ki lehetett az a magas ős férfi, aki átköszönt a túloldalról?
– mondta – és az ezüst cukortartóból kiporciózta a kockacukrokat.

– Az illatát imádom a legjobban – kevergette meg Juló a feketéjét.

– Azt hiszem, sosem láttam azelőtt – folytatta Saci monológját, kiszolgálva önmagát is.

– Mert nem hordod az utcán a szemüvedet – mosolygott kajánul nagynénje, majd Lilihez fordult. – Meddig maradsz itthon?

– Úgy tervezem legalább még egy hónapig. New York nyáron elviselhetetlen – válaszolta az elgondolkodva. – Miként a tartós magány. Férjhez kellene menned – nézett át a kecses barokk asztal túloldalán ülő Sacira. – Fialtal vagy még ahhoz, hogy egyedül élj!

– Fialtal? – jajdult fel Saci. – Lili drágám, betöltöttem a hatvanhármam!

A két idősebb nő elmosolyodott. – Amikor én annyi voltam – sóhajtott a Juló – Jánosommal akkor jártunk kint az Államokban. Szegénykém, milyen jó erőben volt még! Emlékszel, nálatok is töltöttünk néhány napot!

Lili bólintott, tekintete végigfutott a falakon lógó képeken, a zsúfolt könyvespolcokon, a keleti szőnyegeken álldogáló mives bútorokon, a drága bőrgarnitúrán.

– Kit merjek ide beengedni? – kérdezte a szeme járását követve Saci. – Itt vidéken elég nehéz megfelelő partnert találni... Látod, ő sem ment újra férjhez – mutatott nagynénjére.

– En hetven voltam, amikor megözvegyültem! Az, azért más! Így utólag bevallhatom, mégis volt, amikor megkísértett a gondolat...

– Nahát! – csapta össze tenyerét Saci. – Arról a vasúti tisztről van szó, aki bérelte a balatoni nyaralódat?

– Ez már maradjon az én titkom – nevetett Juló.

– Különben tavaly meghalt szegény. Néha álmodok vele, ilyenkor mindig kosár gyümölcsöt hoz ajándékba a kertjéből...

– Erre legalább jó visszagondolni. Én gyakran álmodom azt, hogy elveszve bolyongok egy idegen városban. A riadtság érzése megmarad bennem felébredve is. Talán van valami mélyebb jelentése – tűnődött Saci.

– Az álmok szerintem nem üzennek semmit, csupán pillanatnyi állapotunkat tükrözik – legyintett Lili.

– Jaj, olyan szórakozott, rossz háziasszony vagyok! – pattant fel Saci. Térült, fordult, színes, virágkelyhet utánzó apró poharakat, tojáslikőrt, tálkákat, tálcán édes aprósüteményeket rakott az asztalra. – Vegyetek, nagyon finomak, én addig töltök mindannyiunknak egy kis likőrt!

A csevegés rövid időre félbeszakadt, majd a sütemények, és a likőr dicséretével folytatódott, egészen a második pohárka ital eltüntetéséig. Ekkor Juló meglegyezte magát egy szalvétával, aztán jelentőségteljesen Lilire nézett. – Azért kedvesem, visszautalva az előbbi témánkra, tudnék neked mesélni olyan álmról, aminek igenis volt üzenete!

– Ezer bocsánat, megszakítottam a beszélgetést a megkésített kínálással – szabadkozott Saci. – Részemről szívesen meghallgatnám!

– Á, kár volt felhoznom, a likőr az oka! Lili olyan felvilágosult, materialista, csak mosolyogna rajta!

Erre Lili biztosította, hogy ő nyitott mindenre, majd mindketten kérelték, mondja el végre, amit akart, ne csigázza tovább a kíváncsiságuk!

– Jó – egyezett bele Juló. – A dolog még a szocializmusban történt. A férjem főmérnök volt egy vasipari szövetkezetben, és mivel jó szakember hírében állt, felkínálták neki a Fehérvári úti gépgyár vezetését. Emlékszel Lilikém, akkoriban Pesten éltünk, Jánosom halála után költöztem ide, a rokonság közelébe. Nos, folytatva a történetet, a kinevezésének volt egy feltétele: be kellett lépnie a pártba. A férjemet ropantul vonzotta az előrelépés lehetősége, másrészt viszont hívó, templomba járó ember volt. Párttagként, igazgatóként ezt nem tehetné volna. Képtelen volt dönteni, dúlt, fült, szólni sem mertünk hozzá. Végül kicsit megnyugodott. Azt mondta imádkozott védőszentjéhez, Lizioi Szent Terézhez, és azt kérte tőle, adjon neki álmában jelet, miképp döntsön. Ha piros rózsával álmodik, akkor belép a pártba, ha fehérrel, akkor nem.

Egyik nap ment a másik után, közeledett a válaszadás határideje, ám az éjjelei e tekintetben eredménytelenül teltek. A döntésre nyitva álló utolsó nap délutánján váratlanul felhívott egy régi kolléganőm. Arra kért, ne nevessem ki, ugyanis amiatt telefonál, mert a Jánossal álmodott, együtt sétáltak a rózsák között egy nagy kertben, és amikor felébredt valami azt súgta neki, erről mindenképp be kell számolnia a férjemenek! Sokat tépelődött míg végül megtette. Gondolhatjátok, megdermedtem. Alig tudtam megkérdezni milyen színűek voltak a rózsák? „Fehérek” – válaszolta.

Juló elhallgatott.

– Ez valódi csoda! – lelkesedett Saci.

– Szép történet – biccentett Lili.

– S főleg igaz! Emlékszem, megrendülve, buzgón imádkozva köszöntük meg az útmutatást... Bár – húzta el száját Juló – bevallhatom, megöregedve hálásabb vagyok a kapott égi jelért, mint mikor ugrott miatta az igazgatói állás!

– A rendszerváltás után így lehetett MDF színekben képviselő a Jani – jegyezte meg a háziasszony.

– Abból nem jött ki semmi! Jóravaló, becsületes ember volt szegény Jánosom, de élehetetlen – töltött magának újabb pohárka likőrt Juló.

– A kommunista rezsim a mi életünket is alaposan befolyásolta – merengett el Lili, süteményt majszolva. – A sok kellemetlenség nélkül – például társbérletben éltünk a saját házunkban – aligha kötöttünk volna ki az Egyesült Államokban. Ott szerencsére elég sikeresen beilleszkedtünk, szép lakásunk lett New York elegáns részén, nyugdíjazásomig egy nagy biztosítótársaságnál voltam osztályvezető, hatvan beosztottal, férjem ékszerészként dolgozott haláláig, Miklós fiam keresett fogorvos volt, mindezt valószínűleg tudjátok.

– Tudjuk – vágta rá Juló.

Lili kis szünetet tartott, ujjaival körbeforgatta a virágkelyhes poharat. – Azt viszont aligha – folytatta aztán –, hogy az országból való lelépésünk előtt átmenetileg Dunakeszin laktunk, s a kis Miki ott járt óvodába. Elég nyugtalan hónapok voltak azok a mi számunkra, így csak idővel figyeltem fel arra: az én kisfiam folyton egy Bancák Gábor nevű barátjáról beszél, akit az oviban ismert meg. Így a Bancák Gabi, úgy a Bancák Gabi – ez ment minden délután és este. Kíváncsi lettem ki az a fiúcska,

aki ekkora hatással van a gyermekekre? Egyik nap, mikor bementem az óvodába a srácért, megkerestem az óvónót. Most figyeljete! Kiderült, hogy ilyen nevű nebuló nem jár az óvodába, ellenben az én Mikikém odabent folyton arról mesélt, odahaza mennyit játszanak szomszédjával, a Bancák Gabival! Jót neveltünk rajt, s a magam részéről napirendre tértem a dolog fölött, hagytam Mikit, hadd dicsekedjen azzal, miket vitt véghez a képzeletbeli társával.

– A gyerekeknek nagy a fantáziája – vetette közbe Saci.

– Az – mondta Lili. – Feleslegesnek tartottam szembesíteni a valósággal, mert tudtam, rövidesen elmegyünk innen – és valóban, hamarosan New Yorkban landoltunk, ahol férjem régi üzlettársai segítettek nekünk megkapaszkodni. Néhány héten belül a fiacskám ismét óvodás lett, méghozzá egy magyar nyelvű óvodában, így azonnal be tudott illeszkedni. Szaladtak a napok, mindannyiunknak minden új volt, élveztük a pezsgést, nem győztünk egymásnak mesélni a velünk törtétekről. Egyszer csak arra lettem figyelmes, a Miklóska újra Bancák Gábort kezdi emlegetni, mint Dunakeszin! Elfutott a méreg, és alaposan leteremtettem miatta. „Barátkozz élő gyerekekkel, ne képzeletbelivel” – kiabáltam neki.

Sírt, de makacsul állította, hogy „a Gabi nagyon is valóságos!” Mutatta a karján a karcolást, amit ez a barátja okozott neki. Másnap berohantam az óvónőjéhez. Kiderült, egy Kárpátaljáról származó kisfiú, Bancák Gabi valóban odajár hozzájuk, és a fiammal sülve-főve együtt vannak! Így legyen az ember hithű materialista – csippengett Lili néni szemével Juló felé.

A beállott csendben Saci gyorsan teletöltötte a poharaikat, hátha az ital újabb mehökkentő emlékeket hoz elő az öreglányokból, ám azok innentől távozásukig csupán egymás történeteiben álmélkodtak. Mikor betette utánuk az ajtót, már csak az érdekelte, ki lehetett az a magas ősz férfi a túloldalon?

A CSODA

Emma a lábait dörzsölgette az ágyban. A lehúzott redőnyök miatt a szobában sötét volt. Tegnap kitakarított, a hűtőben még van fél fazék borsófőzelék. Süt majd rá két szelet angolzalonnát, és kész az ebéd – döntötte el. Bevásárolnia nem ajánlatos a vírus miatt, ami kell, azt nagyjából meghozzák az önkormányzatiak. Sóhajtott. Felkeljen egyáltalán?

A szokásos reggeli kamillatea, vajjas piritós után jött a délelőtti fénypontja, a kávé. Ettől visszatért az életkedve, és a kis szobában álló komódból előszedte az évek óta nem használt, féltett porcelán készletét. Kivitte a konyhába a vízcsap alatt átöblíteni. Próbálta felidézni mikor terített vele utoljára – hiába. Abban viszont biztos volt, hogy anyai örökségének mindentől óvott drága darabjai lánya eljegyzésén ott pompáztak az asztalon! A törülőruga megállt a kezében. Mivé lett az óta az a boldogságtól sugárzó, szép, szőke fruska? Rég elvált, elhízott, jelenleg Amszterdamban lakik, ki tudja kivel?

A keze újra beindult, de már nem talált örömet a mívés csészék, tányérok, alátétek portalanításában. Legalább szegény papa élne – jutott eszébe ma először férje. Befejezve a munkát, óvatosan nekilátott visszarakni az egészet a helyére. Legközelebb vajon ki veszi elő őket?

Elszontyolodva ballagott vissza a nappaliba. Milyen jó, hogy nem cserélte el tavalya a lakását kisebbre, mint akarta! Megbolondulna, ha ennél szűkebb helyre lenne bezárva. Kinyitotta az erkélyajtót, kiment, lenézett az utcára. Sehol egy lélek. Talán kicsit sétálnia kellene?

Mikor visszatért a sétából, nekilátott megsütni a feltétet a főzelékéhez, és megébédelt. Előtte, utána és közben beszédte az esedékes gyógyszereket, aztán elmosogott – és innentől ötlete sem volt, hogy mit csináljon a nap hátralévő részében? Eldőlt a nappaliban a díványon, bekapcsolta a zsebrádiót. Kicsit elszunnyadhatott, mert a hallgatni kezdett irodalmi műsort észrevétlenül környezetvédelmi váltotta fel. Kikapcsolta a készüléket, s csak nézett maga elé. Tegnap felhívta Margitot, előtte nap Krisztit, Zsókat, Hédit, hét elején Zebegeyninét, Sósnet – vette sorba barátnőit, ismerőseit.

Szép kis barátok! – ült fel az indulattól. Ő legalább háromszor hívja őket, míg ők egyszer! Legalább a templom nyitva lehetne... Máshová nagyon a járvány előtt sem járt el, legfeljebb néha a Margittal beültek cukrászdába, igen ritkán színházba.

Feltápáskodott. Marad ma is a facebook. Tett egy kanyart a lakásban, aztán lekuporodott a számítógép elé. Mi lenne vele nélküle? Megnézte a híreket, majd hozzáfogott a neki küldött üzenetek, megosztott bejegyzések böngészéséhez. Zebegeyniné megint a kerti virágjaival dicsekszik! – mordult fel. A templomban is mindig kikövevelte, hogy ámuljanak az oltár díszítésére hozott „csodás” rózsáin, tulipánjain – és a nagylelkűségén! A plébános úr rendre példaként hivatkozott rá, mint aki szívét, lelkét adja az egyházközségért. Akár csak Sósnera, akinek a süteményeiért volt hálás. Hiába, István atya a szép virágoknál csupán a gyomrát szereti jobban – dünyögte. Bezzeg a templom karácsony előtti kitakarításáért – a többiekkel együtt – pusztán egy halvány köszönetet kapott tőle!

Undorral lájkolta Zebegeyniné virágait, de néhány perccel később már nem bírta visszafogni magát, amikor – három ételrecept áttanulmányozása, majd egy humoros videó megtekintése után – megtalálta a Sósne által közzé tett tálnyi gyönyörű sütemény fényképét. „Kicsit szikkadnak tűnik”, írta válaszként. Meg fog pukkadni mérgeiben! – gondolta elégedetten. Megérdemli! – nézett büntudatosan a számítógéppel szembeni könyvespolcon álló Szűz Mária szoborra. Karácsonykor képes volt azt mondani a bejgliére, hogy alig van benne mák! Talán tehetett volna bele többet, az igaz... Mégis, micsoda dolog ezt a többi asszony előtt a szemébe vágni! Dühében alig talált ki a sekrestyéből. És az atya sem kelt a védelmére! Képzletben élvezettel megszorogatta Sósne nyakát.

Jaj, Istenem – kulcsolta össze kezét – most megint mehet más templomba gyónni! István atyának mégsem vallhatja meg, mit szeretett volna csinálni a kedvencével! Mennyivel jobb az evangélikusoknak, azoknál nincs fülbegyónás – gondolta, aztán rögtön elszégyellte magát. Akaratlanul megsértette magányos napjainak egyetlen vigaszát! Bocsánat Szűzanyám – bókolt a szobrocska felé – tudom, ők nem úgy tisztelnek téged, mint mi. Keserű lett a szája. Erről is a Sósne tehet! Gyorsan elmormolt néhány üdvözlégyet.

Ekkor jutott eszébe a nap folyamán másodjára férje. Ha itt lenne vele, akkor megszűröl elkerülné ezeket a rosszindulatú öregasszonyokat! A szemük kifordul az ájtatóságtól, aztán meg élnék-halnak a pletykáért.

Felkelt, kiment a konyhába, bekapott gyorsan két édes kekszet, amiktől lecsillapodott, és a harmadik után elismerte, a plébániára bejárók közül néhány öreglány egész rendes. Nagynéval például milyen jót beszélgettek múltkor a lánykorukról! No

meg a tolakodó, magának kiváltságokat kikövetelő Sósneről, akit férje Mercédesszel hoz–visz a templomba.

Visszatelepedett a számítógép elé, felkereste Sósne facebook oldalát, és egyre pirosabb arccal olvasta a süteményes táltra reflektáló kommenteket, amelyek valósággal magasztalták annak elkészítőjét. Sőt, némelyikük pikírt megjegyzést tett a mások munkáját irigységből ócsárlókra! Még Nagyné is beállt a dicsőhimnusz zengők sorába! – olvasta elkeseredve a frissen érkezett bejegyzést.

„Szívesen fogyasztanám el a társaságokban, akkor kiderülne – akárki, akármit mond – friss, finom minden egyes szelet, mert benne van, aminek illik benne lenni” – tudatta a nagyvilággal ezt követően Sósne.

Ami sok, az sok – tért vissza Emma saját oldalára, ahová épp megérkezett Zsóka barátnőjének a frissen festett csendéletéről küldött fényképe. Micsoda mázsolmány! „Csodálatos! Megint nagyot alkottál!” – pötyögte be, és küldte el válaszáat.

Hátradőlt a széken, kezdett elege lenni az egészből. Napról–napra dicsérgeti ezeket a magamutogató tyúkokat, minden viszonzás nélkül! Mintha ő nem is létezne! Itt tartott, mikor belenyilallt a felismerés: Sósne a „benne van aminek illik benne lenni” fordulattal nyilván az ő karácsonyi bejgliére utalt! A szegyetelen!

Kitántorgott a konyhába, nagy kortyokban nyelte a vizet. Az járt az eszében, hogy az összes ismerőse most lenézően rajta nevet otthonában. A feje nyomni kezdett. Ostobaság ennyire begerjednie ilyen piszlicsáré dolgon – próbálta nyugtatni magát. Hiába. A megalázottság, tehetetlenség érzése valósággal marta belülről. Valamit tennie kell! Olyasmit mutatni a többieknek, amitől lefagy az arcukról a mosoly – vagy legalább tisztelni kezdik!

Izgatottan bevágta a nappaliba, megállt a közepén. A porcelánok! – talált rá a megoldásra. Szépen megterít velük, lefényképezi az egészet, és felteszi a Facebookra! Rohant a komódhoz, ott aztán lefékezett. Teljesen megbolondult – kapott homlokához – házhoz hívja a betörőket?

Csüggedten nekitámaszkodott a falnak, kutatóan körbenézett a szobában, befejezve a szemlélt az ablakban álldogáló cserepes virágokon. A nagy semmittevésben elfelejtette meglocsolni a növényeket! – nyilallt bele. Elügetett a kis locsolókannájáért – közben hátha támad egy jó ötlete! – és kétszer fordulva, módszeresen körbejárta a lakást, megöntözte rendszeren mindegyiket.

Utoljára hagyta a nappaliban a könyvespolc tetején terpeszkedő hatalmas piros pletykát, amihez igazából férje ért fel jól. Lábujjhegyről leereszkedve, kezében a kannával, elanyátlanodva bámult a lába elé. Fikarcnyi elképzelése sem született, amivel felhívhatná magára a figyelmet. Elgörbült a szája. Ő egy ekkora nulla? Hamarosan rázta a zokogás.

Odalépett a Szűz Mária szobor elé, és behunyt szemmel imádkozni kezdett. Feltekintve rá megdermedt. A szobor is könnyezett! Csoda történt?! – hasított bele. Itt nála? Előkapta zsebkezdőjét, végigsimította a szobor fejét, és feszülten figyelte mi történik. A könnyezés megszűnt, miként a szokatlan jelenség felfedezésének pillanatától a fülében dübörgő alleluja. A víz nyilván a dísznövényről csepegett oda...

Néhány perccel később a Facebook oldalán közzétette a könnyező Szűzanya szobráról a felvételt. „Csoda történt a könyvespolcomon! Talán a járvány miatt sirat minket a Szűz?” – írta a kép alá. Kinyomta számítógépét, és hangosan bögve a szobor elé térdelt.

APÁM HIÁNYA

Szülőhelyem, Háromfa község, Dél-Somogy nagyobb falvai közé tartozik; négy kilométer hosszú, több utcás, ma kb. 1300 lakossal. Légvonalban Nagyarád és Barcs járási székhelyek között terül el. Két és fél kilométer választja el a sokkal kisebb kiterjedésű Bakházától, apám szülőfalujától, aki a házasságkötésekor, 1942-ben Háromfára költözött. Huszonhét éves volt akkor. Alig egy hold termőföldünk, csekélyke szőlőskertünk művelésével foglalkozott. Emellett jelesebb napokon, ünnepeken a falu népi zenekarának primása volt. Lakodalmakban, szüreti bálokon, búcsúkon hegedülte a talpalávalót, sokszor hívták őket a környező falvakba is. Anyámat is hegedűjével hódította meg, szerenádot adva ablaka alatt, ahogy az öregek mesélték nekem, de ő maga is így beszélt erről, ha apám neve szóba került.

Apám után kevés adat, tudnivaló maradt: Kerék Imre, született 1915. október elsején, anyja Gombócz Katalin, aki haláláig Bakházán élt. Őt még ismertem, többi családi felmenőimet alig, mire megszülettem, ők már jórészt nem éltek. Nagyanyám nagyon szeretett engem, sokszor átszaladtam hozzá. A nagy ünnepek húsvét és karácsony közeledtével s más jeles alkalmakkor is, egy-egy tízforintost nyomott a kezembe, nagy pénz volt ez akkor egy gyermekembernek. Ezen a pénzen jórészt könyveket vettem, az ő példáját is követve, aki nagyon szeretett olvasni. Kölcsön is adott a saját könyveiből, így észrevétlenül rászoktatott az olvasásra engem is. Így került a kezembe, szinte elsők között Nyíró József A zsbói bölény c. könyve. Biztatott, hogy járjak könyvtárba is. Csak mostanában gondolkodom el sokszor, milyen nagy dolog volt ez egy négy elemis parasztasszonytól.

Visszatérve apámra, néhány konkrét adat még: őt 1942. március 11-én (nem sokkal az esküvője után) vonultatták be, majd április végén a frontra vitték. Előbb Kolozsvárott, majd Ukrajnában szolgált híradósként, miközben én is megszülettem 1942. június 29-én. Egy ízben sebesüléssel kezelték itthon, Budapesten. Felgyógyulása után pár napra hazaengedték hozzánk Háromfára, főként, hogy láthasson engem. Már rossz hírek kerengtek a frontról s barátai igyekeztek rábeszélni, hogy ne menj vissza a frontra, biztos helyen el tudják bujtatni. De ő egyre csak azt válaszolta, hogy neki is dolga van ott még s nem hagyhatja cserben bajtársait. Visszament, és evvel az első látogatásból egyszersmind az utolsó is lett.

Aztán megindult a nagy doni orosz offenzíva, s elkezdődött a visszavonulás az óriási, masszív túlerő elől. (Ahogy Nemeskürty István írta Rekviem egy hadseregért c. könyvében: a menekülő németek "rugalmas elszakadást" emlegettek, s magára hagyták a 2. magyar hadsereg amúgy is borzalmasan megritkított állományát.) Az oroszok rengeteg hadifoglyot ejtettek, katonáink nagyobb része itt esett el. Apámnak is ez idő tájt veszett nyoma a hivatalos értesítés szerint: 1943. február 2-án Kulevka közelében eltűnt. Anyám, szegény valósággal belebetegedett a csapásba, elképzelni sem tudta, mi lesz vele és pár hónapos csecsemőjével. Amikor 1948-ban Sztálinék hazaengedték a hadifoglyok egy részét, anyám még reménykedett, hogy viszontláthatja férjét. A falunkba csak hárman kerültek haza, ez nagyon kevés volt a bevonultakhoz viszonyítva, mégis reményt adott, hogy apám is hazakerülhet.

Anyám szaladgált, érdeklődött, levelezett, kereste a nyomokat, reménykedett a hivatalos értesítés ellenére, azt gondolta, talán csak valami tévedés lehet. Ekkoriban

én már hatéves voltam és bár az emlékek már elmosódtak, ezek az első eszmélések apám (nem)létével kapcsolatban. A falubeli hazatértek közül egyikük egészen konkrét történetet mondott el. Menekülés közben megálltak apám bunkerjánál, ahol ő híradósként dolgozott, és bekiabáltak, hogy ugorjon fel az autóra, mert vége mindennek, bekerítették őket. Apám azt válaszolta, még nem mehet, egy jelentést el kell küldenie.

Várni nem tudtak, barátja ekkor látta utoljára őt.

Mi maradt ránk apám után? Csak szeretett hegedűje és egy megkopott zöld koffer, sűrű levelezőlapjaival és egy barna fedelű notesze is, tele szebbnél szebb népdalokkal, katonanótákkal, ezekből sokra emlékszem ma is még. Nagy szomorúságomra anyám költözéskor elveszett ez a notesz, hiába kutattam utána hetekig, nem került elő. Ma is gyötör a lelki furdalás, hogy nem vigyáztam rá eléggé. A benne lévő nóták, dalok azért ma is bennem élnek tovább, nagyon sokat ismerek közülük. Dúdolgattam őket, tanulgattam a szövegeket, később a halott dalokból is felismertem ezeket. Szenvedélyesen hallgattam életben maradt muzsikustársai játékát, körülöttük ácsingóztam órákig jeles napokon, ünnepeken. Sokáig dédelgettem egy vágyat, ábrándot, hogy apám ha hazajönne, biztosan megtanítana hegedűn játszani engem is. De hát ez bizony ábránd, vágyakozás maradt. Néha még ma is álmodom erről.

Gyerekkoromban kerestem azoknak az idősebb embereknek a társaságát, akik ismerték őt. Jó volt hallgatni újra és újra dicsérő szavakat tehetségéről, kedves, tisztelettudó magatartásáról.

Ami még meghatározó volt számomra: ha nem is lettem muzsikus később, azért közvetve a költészetre ösztönzött így is. Ritmusérzékeket biztosan tőle örököltem, s a dalszövegek könnyen ragadtak rám dallamaikkal együtt. Máig szenvedélyesen hallgatok népi zenét (főként táncokkal együtt), s nem szégyellem meglett férfi létemre sem, ha könnyekig meghat egy-egy dal, amit ő is ismert és játszott. Meggyőződésem, hogy könnyebben éltem volna meg iskoláztatásom éveit s életem további kanyarjait is, ha ő életben marad és sokszor nem könnyű döntéseimben mellettem állhatott volna.

Középköls voltam, kollégista, amikor anyám élettársat talált megának. Nem haragudtam rá, hisz bár még kamaszgyerek voltam, beláttam, hogy szinte törvényszerű, ha a reménytelen évek után társra lel, különösen, ha nagyon fiatalon, húsz évesen maradt magára. Később derült ki, hogy ez az ember nem tudta helyettesíteni – még nyomaiban sem – az apámat, sőt súlyos lelki sérüléseket okozott rabiátus természetével. Anyámat is gyakran szidalmazta egy-egy italozása után, engem pedig akkor zaklatott leginkább, ha könyvet látott a kezében. Ez pedig óriási konfliktusokat okozott, mert én el sem tudtam képzelni könyv nélkül az életemet. Felesleges dolognak, "úri passzióknak" tartotta az írást, olvasást. Éppen akkoriban olvastam Gorkij valamelyik írásában hasonlót, és fájóan ismertem magamra, helyzetemre. Nagy hatással volt rám a történet, hisz a zord nagyapán kívül a kedves nagymamát is megtaláltam anyám szerető, védő, de az erőszaktól elgyengülő személyiségében.

Anyám szabadult volna, tett is néhány kísérletet, de végül is beletörődött sorsába. Én kevés időt töltöttem ekkoriban már otthon, anyám olykor levelet küldött nekem, titokban belecsempészve kevés kis pénzt, csak annyit, hogy ki ne derüljön.

Kerestem apámat, tudtam, hogy csak álmaimban él, és talán ezért is volt, hogy kiváló emberekre, tanárookra leltem, és ezt nagyon nagy szerencsémnek tartom mindmáig. Már az általános iskolai magyartanárom, Szrés János is egy széles látókörű, sokféle érdeklődésű, nagy műveltségű ember volt, aki többek között még hegedülni is kiválóan tudott. S olyan érdekfeszítően tudott előadni, hogy még aki nem is külö-

nőebben szerette az irodalmat, magyar nyelvet, az is feszülten figyelt óráin. Ő kölcsönözte nekem gazdag állományú könyvtárából pl. Goethe Faustját és Shakespeare Szonettjeit, akiknek hű olvasójuk vagyok mindmáig. (Utóbbinak szonettjeiből magam is lefordítottam eddig huszonkét opust magyarra.) Szrész tanár úr bizalmába fogadott, neki mutattam meg első verseimet is. Az egész úgy kezdődött, hogy a házi feladatot, amit az őszről kellett írni, versben írtam meg. Örült neki, megdicséért, és megengedte, hogy a további témákat is versben írhassem meg. Első verseimet az ő biztatására küldtem el Kaposvárra a Somogyi Néplapnak s ott meg is jelentek. Ő javasolta anyámnak azt is, hogy jelentkezsem gimnáziumba tovább tanulni. Így kerültem Curgóra, a Csonkai gimnáziumba. Ottani két évem alatt Kis Dénes magyar és német szakos tanárom figyelt fel írásaimra, s biztatott, hogy adjam be őket az irodalmi önképzőkörnek, és ott adjam elő őket. Felolvasásommal az önképzőköri ülésen nagy sikert arattam, ami nagyon jót tett megtépzott önértékelésemnek. A matematikával és annak tanárával viszont egyre rosszabb viszonyba kerültem, ezért harmadiktól már az időközben létesült nagyatádi gimnáziumban folytattam tanulmányaimat A városi könyvtárban ismerkedtem meg Bertók Lacival, aki ott könyvtárosként dolgozott. Ő adta kezembe többek között Csanádi Imre Ördögök szekerén c. verseskötetét. Ez a könyv, ma is nyugodtan mondhatom, sorsfordító lett számomra, ma is sokat forgatott könyvem, tőle tanultam talán legtöbbet a költészetéről, hiszen tartalmában, formavilágában a mi paraszti életünk, hányatott sorsunk hű tükrét láttam benne.

1961-ben, érettségi után, a Somogyi Néplap újságíró–gyakornoka lettem Kaposváron. Ekkor ismertem meg Takács Gyulát, Fodor András, Papp Árpádot, akik akkoriban már Somogy közismert írói voltak. Részt vettem közös rendezvényeken, baráti beszélgetéseken. Segítő, emberséges példaképeket láttam bennük, sokat segítettek baráti szívvvel, tiszteltem őket. Emberismeretben, valóságérzékben sokat gyarapodtam. Az újságírás nem csak azt jelentette számomra, hogy megismertem a különböző műfajokat, hanem jártomban–keltemben, a Drávamentétől kezdve fel Siófokig bebarangoltam szülőmegyémet. Segített mindez abban, hogy szeretett mentoraim tanácsára hallgatva és általuk bátorságot gyűjtve jelentkezhessek a Pécsi Tanárképző Főiskolára magyar–oros–rajz szakon. Itt új segítőkre, atyai barátokra leltem többek között Pákolitz István és Bárdosi Németh János személyében. Szederkényi Ervin a főiskolán mai magyar irodalmat adott elő nekünk, ezenkívül a Jelenkor főszerkesztője volt, s megmegtisztelt, hogy írásokat kért tőlem, s a sikerülteket közölte is. Jó szívvvel emlékszem rá ma is.

A főiskolán a nagyszerű festőművész–tanár (egyben csoportvezetőm is) Kelle Sanyi bácsi vett oltalmába. Minden gondomban segített, ahol tudott. Szegény sorsomat ismerve, olykor némi szociális segílyt is harcolt ki nekem. Igaz emberségre nevelt minket. Ő is megjárta a Don–kanyar poklát a háborúban, sokat mesélt nekünk arról többek közt, hogyan lehet nehéz időkben embernek maradni az embertelenségben. Nagy erudícióval vezetett be bennünket a festészet titkaiba, formai fogásaiba. Mindannyian lelkesedtünk érte, fogadott apánkként szeretttük és tiszteltük.

Végül nem maradhat említetlenül Dr. Péczely László, másik kedvelt főiskolai tanárom, a verstan tudósának neve. Mindent tudott a líra rejtélyeiről. A magyar népzene ritmusformáinak a titkaiba is bevezetett lassanként (lévén Kodály Zoltán apósa.) Olykor avval is megtisztelt, hogy meghívott lakására, ahol kávé mellett elemezte verseimet. Szinte gyermekként szeretett engem, akár a fentebb említettek.

Igen, ők pótolták elveszett apámat, tőlük tanulhattam a művészetek iránti rajongást, a nyitottságot és befogadó készséget, amit magam is igyekeztem továbbadni tanítványaimnak.

Hála és köszönet Mentoraimnak!

S hogyan történtek velem a további dolgok, hogyan lettem költő, műfordító, kritikus, ez már egy másik történet. Ha visszagondolok eddigi életemre, apám délceg alakját látom, amint hegedül zenekarával az egyik rám maradt fényképen, vagy halk komolysággal néz szembe velem a másik képen. Mintha ma is élne, s figyelne rám: merre visz az utad, fiam? – kérdezné talán. S ha már csak verseimben sikerült néha „feltámasztanom” őt, emléke serkentőleg hat rám folytonosan, mindmáig.

Álljon itt emlékeztetőül ez a vers nem csak rá, hanem sorstársaira is gondolva:

APÁM

apám rögök közé falazva
válla fölött súlyosodó
pipacs árnyékából kiáltoz
pörli jussát a napvilághoz

Z ÚR ÉS A SZENT ÁLLATOK

(Csak erős idegzetű férfiaknak!!!)

Amikor Z úr szájába berepült a légy, ösztönösen becsukta, s nyelt egyet. A légy nem adta föl, hanem torkában kaparászva olyan köhögési rohamot keltett, amelyet Z úr még nem tapasztalt. Gyorsan megivott egy pohár vizet, amitől a roham ugyan gyengült, de a kaparászás nem szűnt. Még egy pohár víz után már alig érezte, s további öblítések után a dolog mintha nyugovóra tért volna, annak lenyomataként élt tovább.

Node... mi lett a léggel? Alighanem elemésztődött a gyomorsavban, mert hogy ki nem jött a nyomorult, az biztos.

Z úrnak amúgy is meggyült a baja a legyekkel, mert a hideg júliusban azt gondolták, hogy már ősz van, s nagyon elszemtelenedtek: ahol pucér testfelületet érzékeltek, oda leszálltak, matatásukkal tönkre téve a délutáni ejtőzést, és a mindennapi teendők nyugodalmát indokolatlan csapkodásokkal tették keservessé.

Erre föl találta ki Z úr a légyvadászatot, melyet vagy egy kettévágott befőttes gumival (érzékenyebb helyekre élesítve – dobozok, nylonzacskók, ilyesmi), vagy gatyagumival hajtott végre (úgy mint falak, szilárd tárgyak élei).

Senki sem hinné el, de a harmadik telitalálat után a legyek egyszerűen eltűntek. Mintha ott se lettek volna. Na, ezt magyarázzák meg az etológusok! Rajta persze nem fogtak ki az ocsmány dögök, mert amint visszatértek (mert visszatértek!) folytatta a vadászatot, s egyszer csak elfogytak.

Segítettek ebben fecskéi is, kik a műhely lámpájára rakott fészükben laktak. Más kérdés, hogy a műhelyt május végétől szeptemberig nem illett használni, mert amilyen hasznosak ezek a jószágok, olyan érzékenyek minden mozgásra. Z úr ellenszenve a legyekkel szemben régi keletű volt. Kamaszkorában a szomszéd száz számra nevelt csirkéket, vagy sajtmарadékok árult (most tekintsünk el a szagoktól), no ott ajtó–ablakot nyitni felelőtlenség volt. Szellőztetés?! Szóba sem jöhetett.

Ennyit a legyekről, melyek azonban mégsem kerülhetők meg...

Most pedig a pókokról nyujtom át kisdéd értekezésemet, mint egyenes folytatását az előzőeknek. Z úr odújában (merthogy lakóhelye otthonnak sehogyan se volt nevezhető) a pókok szent állatok voltak, két okból is: az első, hogy néha titkos, néha nyílt életük misztikus köddel vonta be őket, a másik, a prózaibb pedig, hogy Z úr utált takarítani. Így aztán szentnek nyilvánította őket, elejét véve mindenféle ordas eszme terjedésének, amely a pókok ellen irányult. Z úr mindamellett szenvedélyes vadász is volt: egy csomós végű gatyagumival lődözte a legyeket, úgyis mint ösellenésget.

Ennek az irányultságnak magyarázata pedig a következő volt. Gyerekkora szünidei részét egy zalai faluban töltötte, hol az étkezéseket a tornác padkáján bonyolították, lesöpörve onnan a tyúkszart, a padon féloldalvást ülve, folyamatos harcot víva a legyekkel, melyek kamikázeként ókor–ókor a levesbe zuhantak, s teli hassal, boldog halálban üdvözültek. A másik meghatározó élménye Z úrnak műemlékes korából származik, amikor egy szobrot helyeztek át, – mert útjában volt a TSZ traktorjainak–, és szállást egy disznós gazdánál kaptak. Ott annyi volt a légy, hogy a konyha fala feke-

téltett tőlük, s éjszaka sem lehetett nyugodni vakon repülő dünnögésüktől, ezért az autóban aludt.

Z úr tehát meggyőződéses rasszista volt: a pókokat szerette, a legyeket utálta, holott valamennyien Isten teremtményei vagyunk. Z úr vadászgatott a gatyagumival, –szentségelve, ha mellélőtt–, és a néha még mozgó legyeket az egyik sarokban primitív hálót szövő kaszaspókoknak kínálta. Még sosem látott pókokat veszekedni, ezért nagy érdeklődéssel szemlélte tevékenységüket. Három pók tanyázott azon a helyen, s valahogy mindig úgy adódott, hogy a légy a középső póknál akadt meg. Szép egészséges pók volt az illető, s azonnal a haláltusáját vívó legyet kezdte becsomagolni. Az alsó kolléga ezt nem nézhette tétlenül, s rárontott fajtársára. A harc nagyon szabályos keretek között zajlott: az első két pár lábukkal igyekeztek lebillenteni egymást a hálóról (a másik három pár a kapaszkodáshoz kellett). A harmadik pók csak lesett, s alkalmas pillanatban, –amikor a küzdők egymással voltak elfoglalva–, lecsapott a prédára, –kibic bekapcsolódása a párbajba nem volt szabályos! Aki a legyet gondosan becsomagolta, nem viselte jól a hátbatámadást, ezért nekiesett a zaklatónak, s pillanatok alatt azt is körülszötte, ahogyan kell, majd visszafordult riválisához, hogy immár törvényes keretek közt folytatódjék a küzdelem, de addigra a légy és a támadó eltűnt.

Z úr lenézett a földre, s ott látta a légykonzervet mozdulatlanul, nem sokkal fölötte pedig a másik bunyós pókot, gondolataiba merülve: „hogyan kerülhetett ez oda?” Nyilván elszakadt néhány fonál verekedés közben, így történhetett. A légy már nem mozgott, –talán mert nem tudott–, de elérhetetlenné vált mindójuk számára. Z úr megállapította, hogy a pókok mégsem olyan okosak, mint gondolta, egyszersmind fölmerült benne, hogy szentségük talán mégsem annyira egyértelmű...

„Egy frászt kaptok tőlem legyet ezek után! Semmit se kaptok! Dolgozzatok meg érte!” – gondolta Z úr, s zsebre vágta a gatyagumit. Z úr, – alapos ember lévén –, másnap is megnézte a pókhálót, s látja ám, hogy ott van a konzerv, ahol lennie kell, s jogos tulajdonosa boldogan szivornyázza belőle az életető nedveket. Így menekült meg a pókok szentséges léte Z úr konyhájában...

Z ÚR KUTYÁJA

Z úr megébredt. Próbált valami kapaszkodót keresni, hogy mely napszakban van, s rövid elemzés után azt találta, hogy délután. Megnézte a telefonját, s valóban: 15 óra 18 perc. Neki ilyenkor jelenése van életbeli társa (vigyázat! nem élettársa! – bár ki tudja...) Burkus nevű kutyája ellentmondást nem tűrő tekintetétől provokálva. Aki kutyával szervezi életét, az bizony így jár. Rendbe szedni magát nem volt nagy megpróbáltatás: már hozzászokott az élettársi kötelesség teljesítéséhez. Jajistenem! Hát persze, itt van egy érzékeny pont, hol is a liberalitás egyenlőségjelet tesz a házasság–élettárs meghatározások között. Ez van. Semmi érdekessel nem tudott előállni Z úr, mert hogy is mondjam... ő egyszerűen szerette a kutyáját. Csak így, felhangok nélkül. Tudta, hogy jár neki az a fél óra felhőtlen szabadság boldog kutyaléttel a fertői réteken, pocsolyákkal, megjátszott támadásokkal, botkereséssel, – amitől, ha megtalálta, sosem vált meg!

Fizikai állapotát tekintve Z úr meg sem közelítette Burkust, ezért úgy döntött, hogy a falubeli átkelést autóval oldja meg, lévén útközben óvoda, bolt, hivatal. Ennek ellenére az anyukák boldogan mutogatták a Z úr nyakában lihegő Burkust kicsinyeiknek, hogy: “nézd! Vava!” Ezért aztán mindenki boldog volt, mert Z úrnak nem szakadt

le a karja kutyája állandó örömeitől, s mégis csak egy igazi kutya tekintett ki az autóból. Burkus amúgy valódi K. und K. keverék, mert anyai ágon leonbergi, apai ágon magyar vizsla, hát mintha Sziszi és Adrassy gróf szerelemgyereke lenne, csak így az idők távolából. Meglehet, nekik lettek volna más ötleteik is, na mindegy...

Z úr kileste az egyenessé váló utat, –jár e rajta vadász–, s kinyitotta a hátsó ajtót, hogy kezdődhessen a boldog rohanás. Mindig vigyázott arra, hogy a kutya ne a kipufogó környékén lihegjen, hanem az autó mellett fusson. Eljutottak az akácok sarkáig, ott bezárta a kocsit, s gyalog indult megnézni a laskagomba tenyészetet, van e új termés.

Az akácson keresztülvezető kocsióút végén magasles állt, mint valami állat, figyelőn. A meztelen fák ágai között már éledő napfény tört át, még nem igazán tavaszi erővel, de nem is ködön átszűremkedő léhasággal. Z úr megállt az egyik nyiladéknál, szembefordult a nappal, s elmondta imáját, amit csak az erdőben, nappal szemben szokott elmondani, majd egy miatyánkot, ahogyan illik. Azon kapta magát, hogy könnyezik... nem sír, de olyan fokon elérzékenyült, hogy könnyei csorogtak. Nem látta senki, csak a fák, s a tövükben harsogó étellel teli turbolyaszőnyeg. Hát ez rikatta meg: a turbolya! Olyan elevenséggel zöldellt, az isteni parancsot olyat erővel közvetítette, hogy Z úr elbőgte magát... Templomban ritkán fordult vele elő az ilyesmi, talán csak a Bach passacaglia közben, jó orgonistával. Most meg itt van az akácokban és akaratlanul könnyezik. Örült, hogy büntetlenül teheti, élvezte, ahogyan lelke megtisztul.

Az akácok végiben egy sor vihardöntötte kiszáradt nyárfatörzs rejtje a laskagombát, ami vagy magától telepedett meg itt, vagy valaki áldott lélek oltotta be a törzset. Z úr úgy volt ezzel, hogy így, vagy úgy, mégsem hagyja a zsenge gombafejeket elfonnyadni, ezért amit talált leszedte. Neki persze sok lett volna az egy kilónyi gomba, ezért azon kezdett gondolkodni, kinek is adja? A polgármesterék mellett döntött, mert úgyis fogytán volt a bora, s ahogyan Máray mondta: "Mire megvénül a férfi, nem marad más számára, mint a Jóisten és a bor." – vagy valahogy így, de a két lényegmaradék az biztos.

A napsütés mellé langyos tavaszi szél szegődött, s mit lát az egyik pocsolyában?: molnárkák násztáncát, február végén, – de hát ők tudják.

Volt még egy futásuk a kis közösségi térhez, hol Hanyistók szobor, esőbeálló s tűzrakó hely van, s ahol a túra véget szokott érni. Z úr meglátta egy jó ismerőset, amint tisztogatja az elvadult növényzetet. A föllet eperfákat elágazásig csonkolta, hogy sok fiatal vesszőt növezzenek, a diófákat kiszabadította a folyondárok szorításából, ezért Z úrnak nagyon tetszett ez a tevékenység.

Megkötötte Burkust, s elbeszélgettek a falubeli ismerőssel mindenféléről, miközben a kolléga lapátolgatott. Miért, miért nem, Burkusnak valami nagyon megtetszett, s olyat rántott a pórázon, hogy Z úr elterült, mint egy tehénlepény. Z úrnak ez egyáltalán nem volt ínyére... orra a földben, Burkus kutyája fölötte, s fölötte földije is, aki férfi módra ráhagyta a fölkepeszkedés gyötrelmeit, némi kárörömmel megjegyezve: "cseréld kisebbre a kutyádat."

Z úr csak káromkodott, és csapkodta a pórázzal kutyáját, de azért valahogyan csak lábra állt, kutyáját cibálva elindult az autó felé, s ha csak egy centit is lába elé került Burkus, már csattant orrán a szíj.

Hazaérkezvén Burkus büntetésbe került, nem nézett rá Z úr, mint máskor, lágy tekintettel.

Éjszaka volt, amikor beengedte a lakásba "mars a helyedre!" paranccsal.

Burkus már egy napja nem evett, nem ivott, egész éjszaka sóhajtozott. Z úrnak elpárolgott a mérge, kutyáját pedig föltétlenül szerette, ezért megkínálta hajnali ébredéskor barátfülével. Burkus ránézett, –nem akárhogy! – nyalogatta az ételt, aztán ott hagyta. Máskor egyszerűen eltűnik az ilyesmi a szájában, most pedig fanyalgott. Burkus összegömbölyödve feküdt a helyén másnap reggel is, hiába a teli tányér, a friss víz, nem eszik, nem iszik. Z úr megérintette az orrát, lázas e, de nem volt az. Símogatására úgy felelt a kutya, mint akinek minden mindegy. A varázsütés az volt, amikor Z úr belebujt sétáló cipőjébe, s ez kiváltotta Burkus elemi reakcióját a boldogságra: föluggrott, vastag farkával leverte mindent, amit ért, tekintetével egyértelművé tette, hogy itt már nincs más hátra, csak a kirándulás. Nem volt választása Z úrnak: mennie kellett.

Burkus pedig minden megállásnál parancs nélkül leült, alázatos tekintettel várta a folytatást, és nem rángatott, és olyan volt, mint egy falat kenyér...

Z ÚR, A FELTALÁLÓ, AVAGY A STOLVAJZEN TÜNDÖKLÉSE ÉS BUKÁSA

Z úr egy évtizeden át alkalmazottja volt a régi idők műemlékvédő szervezetének, mi több, csoportvezetője is annak körestaurálással foglalkozó csoportjának. Úgy adódott egyszer, hogy igazgatója (amúgy kőműves és tanácselnök Fehérváron) ennek az intézménynek a vezetője lett, – jobb híján. Mert, – csak közbevetőleg –, masszív alkoholista lévén, még a zempléni gyógyszem, Füzér várába sem volt hajlandó fölmenni, annyira berúgott a hegy alatti tisztáson.

No, ez a munkás igazgató küldött egy utasítást Z úrnak, hogy vonuljon föl teljes fegyverzettel, s személyi állománnyal, a székesfehérvári bazilika romjainak kutatására, –azaz– a megmaradt pillércsonkok szétszedésére. Ezt a műtétet a helyi múzeum koszorús régésze szorgalmazta, történeti adatok megszerzése céljából, s mert nyilván volt alkalmuk többször is együtt berúgni, hatalmi szóval a dolgot munkás igazgatónk elrendezettnek gondolta.

Így aztán megjelent Z úr hatodmagával (szerszámokkal, kötelekkel, miegymással), hogy tegye a dolgát.

Amikor Z úr letekintett az ásatási területre, ahol azok a bizonyos pillércsonkok meredeztek, –köztük királyaink sírhelyével–, elintette maga mellől kollégáit, mert ezen az akción gondolkodnia kellett...

Egyértelmű volt számára, hogy ha ő ezeket a pilléreket szétbontatja, soha a bűdös életben nem fogja tudni még egyszer összerakni. Ameddig ugyanis élt ez a bazilika, többször átépítették, s ezeket a beavatkozásokat rétegenként látni lehetett.

De a koszorús régész még többet akart látni, ezért a tudomány oltárán, –ahogyan tudóséknál lenni szokott–, feláldozhatónak ítélte a valóságot. Akkor azért egy kicsit elbizonytalanodott, amikor Z úr közölte vele véleményét. Nem véletlenül volt koszorús... Különben is rendes ember volt, de a cimboraságot (a kommunizmus mozgató rugóját, –pláne alkoholban oldva) igyekezett a tudomány szolgálatába állítani.

Z úr egyet tehetett, konzultációt kért a témában. No, ezt meg is kapta, s a parancs, – a pillérek szétszedése – változatlan maradt. A konzultáción részt vevő tudós kollégáknak csak annyi erejük maradt a párthatározattal szemben, hogy ragaszkodtak kutatás után az eredeti állapot visszaállításához. Hiába magyarázta Z úr, hogy ez lehetetlen, azzal hárították el, hogy ez szakmai kérdés, oldja meg. Na tessék! Most aztán megkapta a tudományos segítséget! Más helyzetekben, amikor egy rekonstrukción volt

szó például, a történetiséget kérték számon tőle, minden értelmező hozzatétet hamisításnak kiálltva ki. (sic)

A „megoldást” illetően sokáig kaparászott Z úr csökött kis agyában, míglen előjöttek gimnazista emlékei, amikor hetente egy napot gyárban kellett tölteniök, meg gépészeti szakrajzot tanulni, kockát reszelni, tehát csupa életidegen dolgot művelni. Bár sosem volt jó geometriából, annyit azért tudott, hogy egy tárgy térbeli helyzetét három pont határozza meg. Namármost, egy ponthoz három koordináta rendelődik. Z úr ebből indult ki, s szerkesztett egy olyan masinát, amely képes e pontokat meghatározni, számláló segítségével. (Akkoriban egy számológép is komoly dolog volt, nemhogy a számítógép!) Aki egy kicsit is utánagondol, hogy egyetlen kődarabról hány adatot kellene fölvenni, az elborzad, tekintettel arra, hogy egy szétbontásra ítélt pillér hány apró részletből állhat?!!!

Z úr megszerkesztette a masinát, rendes műszaki rajzot is készített róla, technológiai leírással.

Érdekes módon ezt a teljesen lehetetlen vállalkozást a Tudós Társaság teljes mellszélességgel támogatta, –talán mert többségüknek volt humorérzéke–, s a szervezéssel foglalkozó osztályon olyan partnerre talált, aki mindenben egyet értett vele.

A masinát Z úr felesége költői hevületében “STOLVAJZEN”-nek keresztelte, s így is került be a hivatal szóhasználatába, teljes fapofával s még teljesebb komolysággal fogadva a találmányt. Ez a jószág nem volt jó semmire, meg is tettek mindent, hogy még véletlenül se születhessen meg. Szellemi atyja, Z úr reménykedett ebben a legjobban, ami nem is csoda, hiszen ez a „munka” (bontás–visszaépítés) több emberöltőre lefoglalta volna a hazai kőrestaurálást.

Akkoriban az volt a szabály, hogy három cégtől kellett árajánlatot kérni az eszköz kivitelezésére, de Z úr kollégája–barátja gondoskodott arról, hogy mindenünnen értesülhetett a vezetés arról, hogy az kivitelezhetetlen, illetve elvinné a hivatal éves költségvetését.

Drága szerelmetes olvasóim! 1982–ben ilyen vargabetűre volt szükség ahhoz, hogy egyik meghatározó történelmi ereklyénk megmeneküljön a pusztulástól, nem Romániában, hanem itt, Magyarországon!

Z úr nem volt részese annak az örömnak, hogy láthassa, miképpen tajtékozott munkás igazgatója, amikor értesült arról, hogy túljártak az eszén.

Ezek után Z úr fölterjeszthette volna magát Nöbel díjra, de veleszületett szerénysége okán ezt mégsem tette, s elégedetten állapította meg, hogy fél évi munkája nem volt hiábavaló: nem kellett megtennie azt, amit nem kívánt a haza!

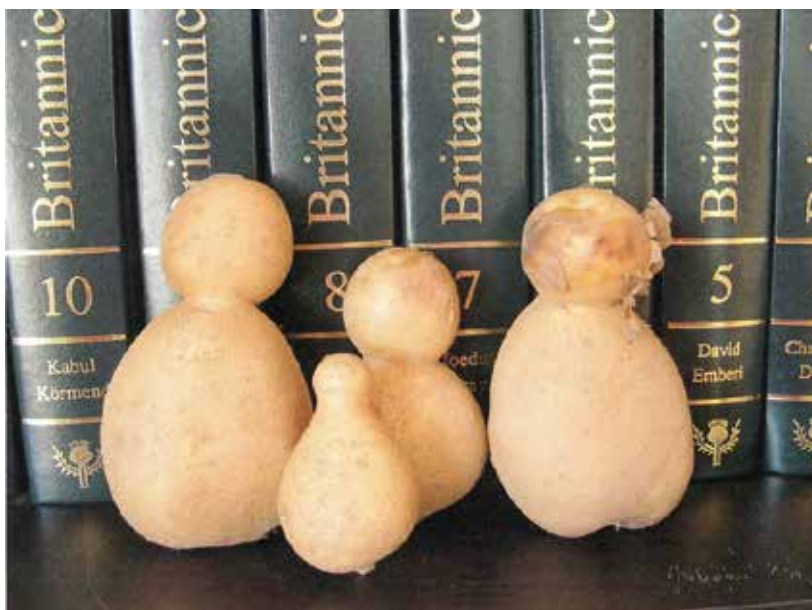
Szabó Katalin: Fátyol

Vörös Renáta: Erő

Szepes Péter: Virágzó almafa

Zsombolyai Mária: Vajon mikor lesz vakcina a Koronavírus ellen

KACSA

Az előzmények alapján nem meglepő, hogy nekem a liba nem tartozik a legszimpatikusabb állatok közé. Talán nem véletlenül vált közhellyé a „buta liba” népies szókapcsolat. Libával soha nem tudtam barátságos kapcsolatot teremteni. Bár, ki tudja, mi lett volna, ha többet tartózkodtam volna libák között?

A kacsának, már a szeméből is több értelmet lehet kiolvasni. Igen mulatságos, ahogy fejüket gyakran oldalra fordítva felpillantanak az égre. Nyilván a felhőket lesik, hogy jön e már az eső. Mert a vizet imádják. Még a pocsolókat is gondosan átcsocsálják lapos csőrükkel. Gondosan átszűrjük a vizet, hátha akad benne valami hasznosítható a gyomruk számára. És jogosan, mert a felázott, eliszaposodott földben, a pocsolókat alján gyakran bukkanhatnak gilisztára, egyéb férgekre, elkorhadt levelekre. Ez a félszemmel égre pillantás mutat némi analógiát egyes emberekkel. Ugyanígy néznek az ég felé, amikor valamilyen adatot akarnak emlékezetből felidézni. A kacsák ugyancsak lármások. Rengeteget hápognak egymás között. És ennek a hápogásnak, mintha lenne valami rendszere, ami információt is hordozhat. Lehet az is, hogy ezek tényleg beszélgetnek?

Én, a házi szárnyasok közül, a kacsákat tartom a leginkább intelligensnek. Bár, naponta hosszabban, megfigyelni azokat, csak tíz nap állt rendelkezésemre. De ennek a tíz napnak, szinte minden óráját (az alvásidőn kívül) kacsák társaságában töltöttem. Húsz éves egyetemista voltam, amikor a Balatonnál, szinte az egész nyári szezont végig dolgoztam. Viszonylag szép pénzt kerestem. Ezért úgy gondoltam, megengedhetem magamnak, hogy a következő szemeszter előtti, még hátralévő időt saját örömökre, a klasszikus gitározásra fordítsam. Jó barátnál szálltam meg. Szinte jelképes, szezonvégi áron. Ugyancsak a Balaton közelében. Barátom háza egy erdőszéli, hatalmas telken állt. A telken volt egy kis faház is. Ezt vehettem birtokba szállásul a faház körüli füves libalegelővel együtt. Ám ott nem libák, hanem kacsák totyogtak. Vagy száz is volt.

„Szevasztok kacsákok!” köszöntem nekik. Nagy seregük láttán, a többes számot szándékosan megduplázva. Mikor kinyitottam az elkerített telekrész kiskapuját, nagy hápogással rebentek szét a kapunyílásból, előlem. Kissé távolabb azonban letottyantak a fübe, és félreérthetetlenül a cókómókat lesték a kezemben. Talán, abból még lepottyanhat valami hasznosítható a számukra! Nem pottyant le, hát kísérték a faház felé. Kíváncsi tekintetük már akkor meggyőzött, hogy az intelligencia első kelléke, a kíváncsiság már megvan náluk. Majd, a kacsacsapat elkísért a faházig. Ahogy a kiscacsák libasorban anyjuk után bukdácsoltak a fűcsomókban, megállapíthattam, hogy meglesz itt a második intelligenciakellék, a játékoság is.

Miután kényelmesen berendezkedtem a faházban, alkonyatig még kiültem a fübe gitározni, de hamar abba hagytam, mert segíteni akartam a gazdának, a kacsákat óljukba beterelni. Nem volt nagy munka, mert a pulikutya is nagyon tudta a dolgát. Ugatott, de nem bántotta, még az anyjuktól lemaradt kicsiket sem. No, ezeket kellett inkább csak összeszedni. Élvezet volt a csupapihe, sárga kis gombócokat kézbe venni, dédelgetni. Mint a teniszlabdák, nagy piros papucsban! Azonban tapintásra sokkal lágyabbak, és kapálódznak, sipognak is a kis kópék. „Li, li, lütylütü, lütü...”

Mire a nyugati égbolt alja sötétvörösbe fordult, szokásomtól nagyon eltérő módon, korán nyugovóra tértem. Rá is voltam erre kényszerülve, mert a faházban,

ahová visszavonultam, már kezdte átvenni az uralmat a sötétség. A villanyáram nem volt bevezetve. Nem is bántam! Úgyis az volt az eredeti szándékom, hogy tíz napot gitáros remeteként élek majd le. Elhatároztam, hogy nem is hagyom el majd a faház környékét, csak a létfenntartásom szükségleteinek kielégítése érdekében. Nem kíváncsi voltam sehová. Nem hiányzott a villany, sem a petróleumlámpa fénye. Pedig ott állt egy, az asztal közepén. Még olvashattam is volna mellette. Volt már benne tapasztaltatom. Elnyúltam hát, hanyatt az ágyon. Szemben a piciny ablakon lestem, hogy talán betekint a Hold és tervezgettem, álmodoztam. De jó lenne majd nekem is, egy hasonló kis birtok, mint ez...

Míntha nem is lett volna éjszaka! Egyszer csak hangos kacsá-hápgogásra, kutyaugatásra ébredtem. Nem akartam hinni, hogy már reggel lett, de az ablakon beáradó napfény meggyőzött róla.

Az ablak alatt a gazdasszony köszörülte a torkát. Én is neszeltem az ágy melletti székkal, hogy életjelt adjak. Majd jött a válasz:

– Jó reggelt! Ha felkelt, várjuk egy kávéra a konyhába!

Amíg a kávé kikotyogott, a gazda egyik markában két kupicával a másikban a pálinkásüveggel jelent meg. (Jelezvé, hogy van még, ha kívánnám!) Letette elém az asztalra, és már töltött is az üvegből:

– Magyar ember pálinkával kezd, nem kávéval! No Isten, Isten!

– Harapjanak is hozzá valamit!– tett az asszony elénk pogácsákat egy tányéron.

Így ment ez minden reggel. Megköszöntem, majd mindenki ment a dolgára. Részemről, tisztálkodás, majd a napi szükséglet bevásárlása az élelmiszerboltban, reggelizés. No de, az ezekhez hasonló epizódrészletek, már senkit nem érdekelnek. Ezért, most már visszatérek szigorúan a kacsá témához.

Észrevettem, hogy a házi kacsák szeretnek az ember közelében lenni. Talán szórakozásukra szolgál annak figyelése, mit tesz az ember. Ennek egy szerény bizonyítéka, hogy ha kint tettem vettem a faház körül, a kacsák egy csoportja hamarosan körém telepedett. Elég volt, ha csak beszéltem hozzájuk. Ha azonban, csendben lefeküdtem a föbe, kisvártatva faképnél hagytak. Legjobban a gitározásom hangja kötötte le a figyelmüket. Ha kiültem a faház elé a föbe gitározni akkor nagy csoportban totygyantak le körém, és el nem mentek, amíg abba nem hagytam. És nem volt hápgogás közben! Csak, a már korábban említett, komikus fejmozdulattal kémlelgették néha az eget. Már azon kaptam magam, hogy ezt a mozdulatot, akaratlanul én is leutánoztam ilyenkor. Talán szimpátiából?

Kutyák zenei érzékenységét csak ritkán, de tapasztaltam. Azt is, hogy némelyik kutya még utánozza is a zenét. A kacsák hangképző szerve, mai tudásunk szerint, alkalmatlan erre. De zenei hallásuk van-e? Nem csodálnám, ha lenne, mert a tőlük rendszertanilag nem olyan távol álló papagájok, dallamokat is képesek utánozva elfütyülni. Ráadásul, az eredeti hangnemben. Nosza! Próbáljuk ki!

A kacsáknak, a következő napokban több, de rövidebb zeneművet játszottam el. Közben, csak úgy nagyjából becsülve, figyeltem a „műélvezők” létszámát. Azt tapasztaltam, hogy a spanyol Tárrega „Adelita” című műve, vagy a hasonló spanyol, olasz, dallamos dalok, számosabb kacsahallgatóságot vonzanak, mint például Bartók Bélának, vagy kortársának, Villa Lobosnak, inkább a zene dinamikájára, változatosabb tonalitásra építő modernebb művei. Érdekes tény, hogy ezek, az utóbb említett zeneművek, kevésbé népszerűek az emberi populációban is, mint az előbb említettek. Ha

nagyon merész lennék, levonhatnám azt a következtetést, hogy a kacsák zenei ízlése hasonló, mint az emberek többségének.

Még két megjegyzés a kacsák fejezete végére:

1/ Ha már a papagájok zenei hallását is említettem az előbb. Érdekes kísérlet lenne, hogy képesek-e a papagájok transzponálni, azaz egy dalt másik hangnemben elfütyülni, mint azt, a gazdájuktól megtanulták.

2/ Csak kevesen tudják, hogy Villa Lobos, brazil zongoraművész és zeneszerző, nagyszerű műveket komponált gitárra is. Bartók Béla Párizsban barátkozott vele össze, és baráti kapcsolatuk, hosszú ideig fennmaradt. Francisco Tárrega pedig, XIX. századi spanyol gitárművész és zeneszerző volt.

LIBA

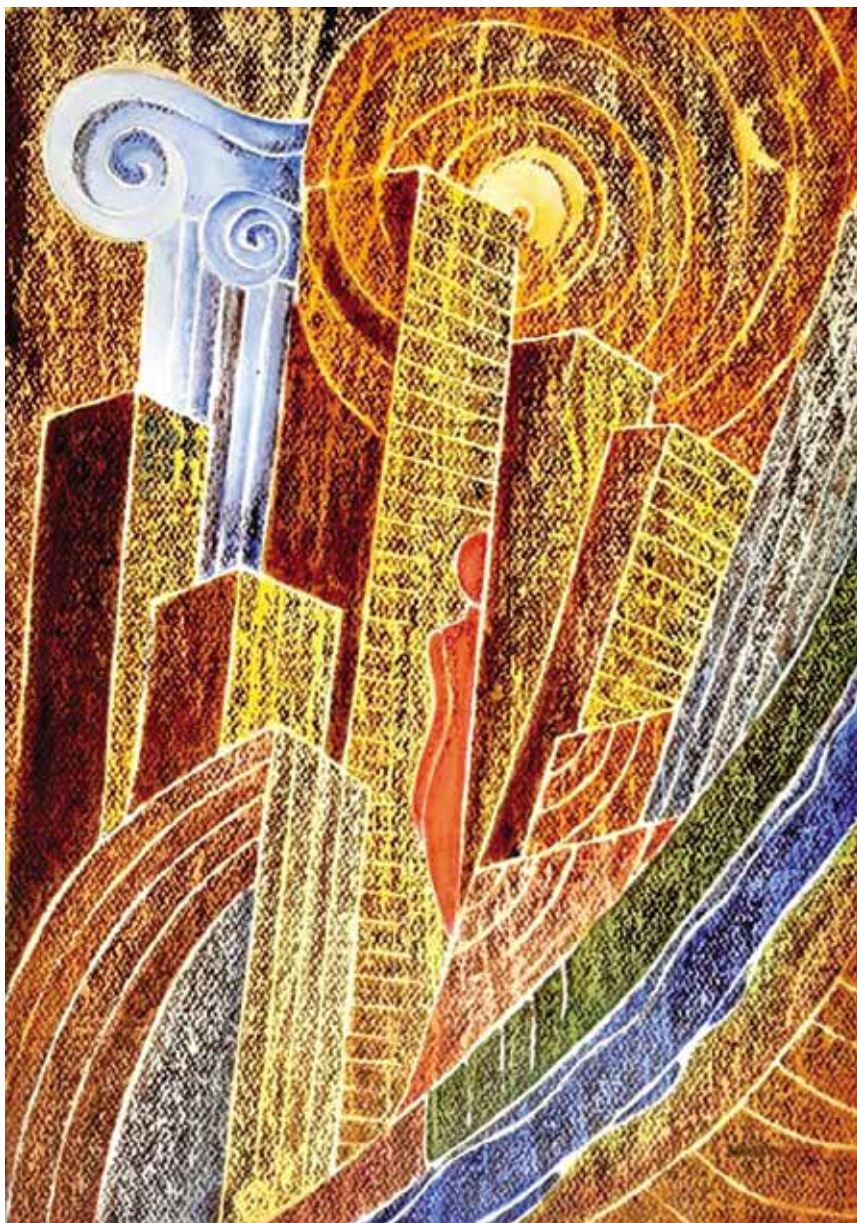
Léván születtem, és még ott is laktunk akkor, amikor alig több mint 3 éves lehettem. Senki nem hiszi, hogy emlékszem rá!

Házunk kertjének végében a Léva patak csörgedezett, de az udvarunkon is volt „hatalmas” kacsászató. Legalább is nekem, mint pici gyereknek, hatalmasnak tűnt. Az udvaron libák legeltek. Nagyon jól érezték magukat a „tó” mellett. Vasárnap lehetett a nap, amelyre pontosan emlékezem, mert a családnak a vasárnap déli misére készülődött. Édesanyám először engem öltöztetett fel. Bátyám, már maga öltözött. Édesanyám, nyilván, hogy nyugodtan öltözhessen ő is, kiengedett az udvarra. Kiöltöztetve. Fehér ing, világoszöld düftin tiroli nadrág, patyolatfehér térdzokni, fehér kamásnibetétes fekete lakkcipő volt akkoriban a gyerekdivat.

Mikor kimentem az udvarra, a libák, békésen a fűbe kuporodva, tollászkodtak. Persze, hogy odamentem volna megsimogatni, a kedvesnek tűnő, szép fehér madarakat. Mentem volna! De két liba (most már tudom, ezek gúnárok lehettek) kivált a csoportból és harciasan támadva közeledett felém. A fejüket sunyin lehajtva, jobbra-balra ingatva, vészjóslóan közeledtek felém. Nyelvüket kissé kidugva a csőrük között sziszegtek, mint a kígyó. Félelmetesek voltak egy ilyen kis gyerek számára, mint én voltam. Most már tudom. Csak karjaimat széttárva, néhány határozott lépés feljűk, visszaverte volna a támadást. Én, akkori oktondi azonban, inkább a menekülést választottam. Be, a kacsászatóba! Derékig!

Édesanyám akkor még nem volt a makarenkói elvek feltétlen követője. Tehát, még jól el is fenekelt ráadásul. De lefürdetett a mosóteknőben és átöltöztetett sebtében. Közben azért potyogtak a könnyei. Már akkor is felmértem, hogy nem a nevetéstől. Talán azért, hogy ilyen hülye fia van? Később megtanultam a libákkal is bántani, és a konfliktus dacára is, nagyon megszerettem az állatokat. De nemsokára már, lengyel katonák ölében keltem át egy csónakkal a Dunán Esztergomnál. Mint „nemkívánatos, fasiszta elemek” lettünk kitelepitve Dorogra. A költözés nem volt gond! A libákat, házunkat, Lévát, apám vasüzetét, egy bőrönddel összecsomagolva hagytuk, akkor már Csehszlovákiában. Lengyel katonák hajtották végre a kitelepitést. Mert valószínűleg nekik volt hozzá motorcsónakjuk. Vagy egyéb diplomáciai okok miatt? Az is lehet, hogy menekültünk, és apám lengyel katonákkal állapodott meg, hogy vigyenek minket át a Dunán. Tőlük tanultam meg oroszul káromkodni. Nagyon megkedveltek, mint kisgyereket, mert tudták, hogy magyar vagyok mégis szláv nyelven, szlovákul szóltam hozzájuk. Apai nagyanyám ugyanis lengyel volt, a dajkám szlovák lány. A katonák

szlovákul nem nagyon tudtak. Ezért, ha oroszul szóltak hozzám, én azt is megértetem. Mégis lengyelek lehettek, mert hosszú idő múlva, egy dokumentumfilmből felismertem a lengyelek bohócsipka–szerű katonasapkáját. Ilyen sapka volt a „költötzető” katonákon. Zűrzavaros idők jártak akkoriban! Nem tehetek róla, hogy most is ez jutott eszembe. Még a libákról is. Elnézést kérek, ha történetemben történelmi, vagy szakmai tévedés előfordulna! Hisz’ egy hároméves gyerek emlékezete szolgált csak forrásul.

Jakabné Tóth Márta: Pandémia

ESTI SÉTA ANYÁVAL

Kését az anyja, pedig azt mondta, csak beugrik felhajtani egy szoknyát, várja meg itt, mindjárt jön. De ennek már jó ideje, mert azóta két busz is elment, s az embereket, akik leszálltak róluk, rég elnyelték a díszfák gömbjei. Nem arról volt szó, hogy a hirtelen lezuhanó sötétségben és a számára nem túl ismerős esti zajokban félt volna, csupán csak szeretett volna hazamenni, mert tökegyedül érezte magát. Anyja is olyan súlytalan volt ma végig, ahogy fogta a kezét, nem is érezte, hogy ott van, mert amikor mutatóujjával megcsikizta a tenyerét, nem is reagált rá. Meg egyáltalán, mióta attól a bácsitól eljöttek, a szavát sem hallotta, csak ment mellette, de mintha ott sem lett volna, a máskor oly eleven anyja, aki néha majd kitöri a karját, úgy rángatja ide-oda, mert mindent meg akar mutatni neki, amiről azt hiszi, érdekelhet egy kisfiút, pedig őt nem is érdekli. Ami őt érdekli, arról az anyjának fogalma sincs, mert nem kérdezi meg tőle, ő meg nem mondja. De ma békén hagyta, aminek kifejezetten örült, csak éppen furcsa volt. Nem szereti, ha az anyja csöndben van, mert akkor mindig bántja valami s annak általában ő issza meg a levét. Ennyit már kifigyelt, nem kellett hozzá nagy ész.

Békésen játszott zöld egyenruhás, barna sisakos katonáival, amikor egyszer csak berontott a szobájába, ráadott kabátot, sapkát, cipőt, és már húzta is maga után. Nem volt szokatlan a mozdulat, máskor is előfordult, hogy se szó, se beszéd kirángatta kedvenc játékaik közül, és vitte magával valahová, ahova semmi kedve nem volt menni. Nem hagyhatja otthon egyedül, ennyit mondott neki, mert még felgyújtja a lakást, beengedi a betörőt, elárasztja vízzel a fürdőszobát. Mintha annyiszor látott volna gyufát a kezében, vagy annyiszor engedte volna csordultig a kádat. Sosem csinált ilyesmit, de az anyja meg volt győződve róla, hogy attól még csinálhat. Mert minden gyerek azt keresi, hogy léphet a tilosba, s ez alól ő sem kivétel, hiszen ő is gyerek. És minden anya úgy rángatja a gyereket, mint te engem, kérdezett vissza, mert látta, hogy például a másodikon lakó Grétát nem rángatja az anyja. Ne feleselj, mert kapsz egyet, volt a válasz, de persze sohasem ütötte meg, inkább elnevette magát és beletúrt a hajába. Ezt jobban utálta, mintha megütötte volna, mert nem igazán tudta mire vélni. Ha egyszer mérges rá, miért szeretgeti? Próbált kiigazodni rajta, de nem volt egyszerű.

Előbb egy fekete kötött sapkás, szürke dzsekis férfi lépett ki az ajtón, majd nemsokára követte egy fehér festőruhába öltözött, szanaszét álló hajú suhanc. Az ember azt gondolta, gondolta, hogy varrodába csak nők járnak, akik leadják a javítanivalót, pletykálnak kicsit, aztán mennek. De már a negyedik férfit látta kijönni, nőt egyet sem, és egyiküknél sem volt semmiféle ruha. Ezt furcsának találta, mert nem egyezett azzal, amit eddig a világról tudott. Általában logikusan követték egymást a dolgok, úgy tapasztalta, túl nagy csalódások eddig nem érték. De itt most megroppant valami.

Két iskolás lány közeledett a járdán, egyikük kezében keskeny, hosszú tok, a másikuk vállán bőrönd. Ismerte őket, zeneiskolások voltak, naponta látta jönni-menni őket a házuk előtti játszótérről. Nem egészen értette, miért jár valaki két iskolába is, igaziba meg zeneibe, ezért furcsa teremtményeknek tartotta őket. Többnyire lányok voltak, fiukat elvéve látott köztük, szépek voltak és jól öltözöttek, s ha ketten voltak, mindig nevettek. Mint ezek is itt most, ahogy – órára se nézve, pedig zsebre vágott kezével nekidől egy fának, ezt látta valakitől és vagány dolognak tartotta – elshantak mellette, mindketten egyszerre mondtak valamit, úgyhogy egy szavukat sem értette,

de a magabiztosságot, ami kiült az arcukra, azt igen. Pedig alig pár évvel lehetek csak idősebbek nála, egyikük, a barna copfos akkor volt nagycsoportos, amikor ő kezdte az óvodát, emlékezett rá. Már akkor sem méltatta figyelemre, pedig ő, ha csak tehetne, ott sündörgött körülötte, annyira tetszett neki. Nem is lány mivoltában, hanem mert olyan... olyan magától értetődő volt. A ruhája, a mozgása, a beszédje – mindene paszszolt mindenével, sehol egy lefegő gomb, egy eltévedt hajtincs, egy eltévesztett mozdulat. Úristen, gondolta, akkor sem merete megszólítani, most meg pláne nem! Mert még az is kiderülne róla, hogy két apukája van, miközben neki egy sincs.

Szerencsére eltűntek a sarkon, újból a varroda kékre festett ajtaját bámulhatta. S miközben bámulta, sorban ezek a betűk rajzolódtak ki előtte: E_S_Z_P_R_E_S_S_Z_Ó. Visszament az elejére, és újból betűzni kezdte: E_S_Z_P_R_E_S_S_Z_Ó. Eszpresszó. Ez lenne a varroda neve? Hülyeség. Nem tudta ugyan, mi az az eszpresszó, de ilyen nevet nem adnak egy olyan helynek, ahol ruhákat varrnak. Talán csak a neve, de nem olyan neve, mint mondjuk az óvodának az óvoda. Máshogy a neve. De azért megjegyzi magának.

Olyan emberek mentek el mellette, akiket napközben nemigen látott. Vagy csak a sötétség teszi, hogy megnyúlik a termetük és közelebb érzi magához őket, mint amennyire valójában vannak? Mintha az utolsó pillanatban mind utána akarna kapni, ahogy elhaladtak, de aztán meggondolták magukat. Mikor jön már anya, dühösködött, de bemenni nem mert, mert akkor megint „tilosba lép”.

A bácsiról, akinél voltak, először azt hitte, hogy az apja, de aztán kiderült, hogy mégsem. Leginkább abból, hogy vele nem kiabált az anyja, nem mondta el mindennek, sőt, ő ordított az anyjával, hogy hol volt ez idáig, s mit akar ezzel a kis tökössel itt. Ahogy eltorzult, undorító arcát figyelte, csak nagy sokára esett le neki, hogy a kis tököst órá értette, őt nem kellett volna magával hoznia az anyjának. Ki is rakták az udvarra, egy összehordott kramanchegy mellé, amit nem bánt, mert addig sem kellett azt az embert hallgatnia, s a sok limlom között igazán érdekes dolgokra bukkant. Arra a rendőrjelvényhez hasonlító, féltényérnyi rézlapra, például, amin két oroszlán néz farkasszemet egymással, s amelyet most is a markában tart zsebre dugott kezében. Titokban azt remélte, amulettet talált, ami megsegíti minden bajban, csak erősen kell szorítania. Szorította is, hogy szinte belevágtak élei a húsába.

Ekkor nyílt az ajtó s a lépcső tetején megjelent az anyja. Már éppen el akart rugaszkodni a fa törzsétől, hogy fölszalad hozzá, de érezte, valami visszatartja, valami belső hang, parancs, vagy talán épp az amulett. Mintha mind arra figyelmeztette volna, hogy ne menjen, várjon még, gondolkodjon, mielőtt cselekszik. Így aztán továbbra is a fa törzséhez lapult, sőt, kicsit hátrébb is lépett, hogy teljes egészében takarva legyen, egyedül csak a fejét dugta ki – így anyja, ha rájön valódi szándékára, akár azt is hiheti, hogy bújócskázik vele. De elterelő mozdulatai feleslegesnek bizonyultak, mert az anyja egyáltalán nem igyekezett, hogy megkeresse. Ahogy ott állt a lépcső tetején, kicsit megroskadva, mint aki elindulni sem képes, egyáltalán nem látta az arcán, hogy keresné. Leginkább mintha saját magát kereste volna, a kezét meg a lábát, s az egyensúlyát, amivel le tudna ereszkedni a három lépcsőfokon, amit most meredten bámult, mint valami feneketlen mélységet, ami ott tátong előtte.

Megijedt, mert szinte biztos volt benne, hogy le fog esni, mégsem mozdult. Valami a fatörzshöz láncolta, ujjaival belekapaszkodott kérének hasadékaiba, arcát hozzápréselte finoman barázdált hancsához, szemét lehunyta, és várta, mi lesz. Mit fog tenni, ha leesik az anyja? Mit kellene tennie? Segítségért kiáltani, hisz ő túl kicsi ahhoz,

hogy bármit is csináljon? De ha ki kell majd eresztenie hangot a torkán, egészen biztos, hogy nem fog tudni megszólalni. Annyiszor tiltotta neki az anyja, hogy megszólaljon, hogy szinte nem tudja, hogy kell. Hogy megijedne a saját hangjától. Meg félne is ebbe a fekete csendbe belekiáltani. És főleg: mit?

Nemes Zsóka: Városi eklektika

ZONGORATEREM

Vasárnap költöztem, épp egy héttel az után, hogy a főbérlővel megállapodtunk. És hétfőn, negyed tizenegykor jöttem rá, hogy miért csak vasárnap ért rá lakást megmutatni, szerződést kötni, kulcsot átadni. Tízkor ugyanis kinyitott a lakás hátsó falával szomszédos zongoraüzlet, és negyed tizenegykor valaki játszani kezdett.

Én meg hogy örültem ennek a lakásnak! Földszinti, udvari, és akkorka csak, hogy a macskám négy ugrással körbeéri, de mégiscsak önálló lakás! Elegem volt a társbérletekből, a koszos fürdőkből és teli mosogatókból, a hűtőből lába kelt vacsorákból, ebből az egész, buli az élet, még mindig mintha kollégisták lennénk filingből. Huszonnyolc leszek szeptemberben. Saját konyhát akartam, saját fürdőt, saját levegőt. Még ha az a konyha csak egy kétlapos rezsó, a fürdő egy zuhanyfülke a vécé mellett, és a levegő egy gangos körház alá szorult is be, közvetlenül a kukatárolók melletti sarokba.

Nem, nem mondhatom, hogy egész nap játszott. Volt ebédidő, cigarettaszünet, néha vevők jöttek, zongorákat hoztak–vittek. És volt, hogy a terem túlsó végén gyakorolt, nem a közös falhoz legközelebbi zongorán.

Én sem voltam mindig otthon. Csak majdnem. Egy építészirodának rajzoló, számlára persze, de mint a gályarab, napi nyolc–tíz órában. Azt meg csak otthon tudok. Nem vagyok zenerajongó, dolgozni csendben szeretek, úgyhogy nekiálltam új lakást keresni, addig meg vettem pár csomag füldegót.

Utáltam. Mármint a kilátástalan keresgélést. Meg a füldegót is, amitől megfájdult a fülem, ha jól bedugtam, de muszáj volt, hogy ne halljam a zongorát. Akkor viszont a saját szívdobogásom idegesített. Alig vártam, hogy este hat legyen, és végre bezárjon az üzlet.

A pasast, ha kiléptem a házból, gyakran láttam cigarettázni a bolt előtt. Ha órákat javított volna, talán még szimpatikusnak is találom, kivéve, persze, ha kakukkosat meg éjjel–nappal a negyedeket ütő is vállal. Magas, kicsit mackós, kicsit hajlott vállú művészfajta, sötét keretes szemüvegben, úgy harmincöt körül. Néha elfogott a kísértés, hogy odamenjek hozzá, és mondjak valami nem túl kedveset a begyulladt fülem meg a szétcincált idegeim állapotáról, de magam is tudtam, hogy egy zongoraüzletben – munkaidőben – zongorázni nem tartozik az extrém aljasságok közé. Így meg kellett elégednem a szemrehányó pillantásokkal. Valószínűleg félreértette, mert egyszer valami olyasmit dörmögött, hogy „próbáltam, de az istennek se tudok leszokni”. Hát ne szokjál! – forrongtam magamban. Bár szívénád reggeltől estig, fülem se fájna!

De eljött a nap, amikor a bennem fortyogó vulkán kitört. Éjjel fél kettőkor zongorasóra ébredtem. Ez most nem a napközben hallott klasszikusok közül volt, hanem valami egészen más: felkavaró, modern zene, nagy távlatokkal, mint az először csak képzeletben kifeszített, hihetetlen távolságokat átívelő hidak egy merész építész álmaiban. Na de éjjel kettőkor?! Hangosabban, mint valaha?! Átdörömböltem a falon, de ő csak zengett és zúgott rendületlenül. Magamra rángattam egy farmert meg egy pulóvert, kiviharzottam a lakásból az utcára, és rátenyereltem a zongorabolt csengőjére.

Ezt azért meghallotta. Most már éjjel is ez lesz? – támadtam azonnal, mielőtt még mentegetőzni kezdett volna. Áthallatszík? – nézett rám a szemüvege mögül némi bünbánattal, szemébe lógó, csapzott hajjal, gyűrött trikóban, mint aki az ágyból kelt ki, mert fültövön vágta az ihlet. És hogy bocsánat, csak elkapta a hév, nem is gondolt

rá, hogy már ilyen késő van. Nem bocsátottam meg. A nyakába zúdítottam az elmúlt másfél hónap minden nyűgét és mérgeát a megviselt hallójárataimról és a megviselt idegeimről. De mert úrinő vagyok, azt elismertem, hogy munkaidőben szíve joga, hogy a billentyűket csapkodja, de könyörgöm, legalább éjjel hagyjon aludni! További bűnbánó bologatások mellett megígérte. És csináljon valamit a hajával, mert borzalmas! Elképzelni sem tudtam, hogy ez hogy csúszhatott ki a számon. Jó, megvan ez a rossz szokásom, biztos a mérnökagyam az oka, hogy nem bírom az összedobált, átláthatatlan szerkezeteket, idegesítenek. Láttam, hogy nagyobbra nyílik a szeme a döbbenettől, úgyhogy gyorsan kiviharzottam, nem vártam meg a választ, hogy mégis, mi közöm van nekem az ő hajához és annak állásához. Órákig nem bírtam elaludni, pedig csak némi motoszkálást hallottam a fal túloldaláról, aztán egy ajtócsapódást, majd csend lett teljesen.

Nem, nem vágatta le a haját, de attól kezdve mindig köszönt, éjjel nem zongorázott, és napközben is a közös faltól legtávolabbit nyüstölte. És igen, ahogy ez a mondvacsinált filmsorozatokban lenni szokott, történt még valami. Távolabbról nézve az, hogy beláttam, esélyem sincs ennyi pénzért másik lakást találni, itt kell berendezkednem. Vettem pár doboz festéket, és undorító halványkékről vajszínűre festettem a lakást. A rozsdás konvektorházat is át akartam fűjni, kivittem az udvarra, hogy majd ott, ne a lakást bűdösítsem. Aztán behúztam magam mögött az ajtót, hogy kívülről se menjen be a festékszag. Fura kattanást hallottam, de hogy ez mit jelenthet, arra csak akkor jöttem rá, amikor a konvektorház már szép vajszínben pompázott, és én vissza akartam menni a lakásba. Ott álltam egy szál pólóban, rövidnadrágban és papucsban az udvaron, festékesen, telefon és pénz nélkül, délelőtt tízkor. Kizárva a saját lakásomból. És persze senkit sem találtam otthon, akitől telefonálhattam volna egy lakatosnak, senkit az egész rohadt házban, még Gizi néni is elment a piacra, pedig ő aztán mindig ott sertepertélt az udvaron, a virágai körül. Most csak a zongoraüzletből üzent az élet egy vidám induló hangjaival.

Mit tehettem, eljártam a bűnbánó madonnát, és megkértem, hogy telefonálhassak. Épp hogy föl nem nyertem, amikor előadtam a sztorit, de hozta a telefont. Még azt is felajánlotta, hogy várjam meg ott a lakatost. Azt már azért mégse, de pisilni sajnos még be kellett kéretőznöm.

Másnap vittem neki egy üveg bort, ne mondhassa, hogy nem volt gyerekszobám. Megint valami modernet játszott, amikor beléptem, olyan hídépítős zenét, mint akkor éjjel. Egy darabig nem is vette észre, hogy ott vagyok, én meg nem szóltam, álltam és hallgattam, ahogy a zene felcsapódik a plafonra, aztán vissza a zongora tetejére, mint egy kiadós főcsőtörésnél. Csak akkor látott meg, amikor felállt a zongorától, és megfordult. Ha nem takarja el a fél arcát a lobonca, azt is híhettem volna, hogy örül nekem. Megkérdeztem, hogy ezt, amit játszott, ki követte el, mert ha már valamit, az ilyen jobban bírom, mint a klasszikusokat. Komolyan mondom, hogy elpirult. Az ő zenéje volt.

Azóta minden áldott nap a saját zenéjével indít, én meg addig be sem dugom a fülem, míg klasszikusokra nem vált, mert fura, de erre jól tudok dolgozni. Rend van benne, merész ívek és feszítávok, mint egy jó hídtervben. Ha vége van, mindig tapsolok, ő meg a szomszédban talán meghajol.

REBEKA, MEG AZ A 66. SENKI ODAFÖNN¹

3

A kis Szeneczey Rebeka szeretett a folyóparton játszani. Mindig akadtak iskolatársai, akikkel a nagyközség iskolájába is együtt jártak. Padtársnője, Hajnóczi Erzsike, a fiatal tanácsitkár leánya, aki – évvesztesként – majdnem egy évvel idősebb volt nála, rajongásig szerette Rebekát. Folyton azokról a közös dolgokról akart vele beszélgetni, amelyek szerinte hatalmas titkokat rejtettek, és amelyeket valahogy mégsem tudott a vékája alatt tartani, mert minden osztálytársa tudomást szerzett róluk, és amelyeket – akaratán kívül – nem volt képes rejtegetni mások elől sem. Már reggel, iskolakezdés előtt ostromolta Rebekát, amikor összetalálkoztak az osztályterem előtt. Megállás nélkül mondta, duruzsolta, hogy „képzeld Rebi, a nagymamám ezt mondta az anyukámnak, meg azt mondta az apukámnak”. Átszellemülten beszélt, nagyokat pislogott hozzá, és jóval gyorsabban hadart, az átlagosnál nagyságrendekkel magasabb hangján. Viszonzásra szinte alig talált, mert Rebeka nem figyelt rá. Meghallgatta, de nem foglalkozott vele. Efféle dolgokat otthon is hallhatott, igaz nem a nagymamájától, hanem az apjától. A Szeneczey családban az ember hordta a nadrágot, az asszonynak a sparhelt mellett volt a helye, a lánygyerek, az meg csak egy lánygyerek volt, amelyik elérhet a fiútestvérei mellett, ha már erre a világra szánta a Jóisten! Rebeka, talán éppen ezért, szívesebben beszélgetett felső tagozatos lányokkal, valahogy sokkal érdekesebbnek találta azokat a dolgokat, amiről velük diskurálhatott, vagy amit éppen tőlük hallhatott. Fiúkról, a közeli nagyvárosról, amelyben olyan tipp–topp a zeneiskola táncterme, meg arról a hatalmas kertről, ahol a szülők tudta nélkül, szabadon lehet csókolózni.

– Képzeljétek – mesélte az egyik nyolcadikos –, az unokabátyám haverjával elmentünk a gyönyörűsége Erzsébetkertbe, ahol a májusi este már erősen sötétedett. Képzeljétek, meg akarta fogni a mellem, tapizni akart, de nem engedtem. – Erősen zihált, ahogy felidézte az élményeit, mintha egy bakfis lány kibomló vallomását akarta volna hatalmas lendülettel megmutatni. Pironkodás nélkül osztotta meg gondolatait. Nem csapongott, tárgyyszerűen, és érzelmekben gazdag monológokkal pergette azt a filmet, amelyikben ő volt a főszereplő. Szinte lubickolt a saját élményeiben. Leginkább abban, hogy a többiek tátott szájjal bámulták. Kívárt. Azonnal észrevette, és fokozni akarta az ámulatukat: – Olyan forrón csókol, hogy belülről kezdtem bizsergni. Melengető érzés fogott el – magyarázta úgy, mintha az egész L’amour frissen, akárcsak néhány másodperccel ezelőtt történt volna meg vele. Fel akarta csigázni, sőt vadul felturbózni a társaság kíváncsiságát. Ezért hallgatott el hirtelen, hogy a csönd is feszültséget keltsen.

– Mi lesz? Ki vele! Azután mi volt még? – türelmetlenkedett a társaság.

– Mi lett volna? Semmi. Azóta is együtt járunk – lebegtette a mondandóját diadalittasan. Attól, ahogy mondta, még kerekebben csillogtak elképzelhetetlenül kék szemei. – Otthon mindig azt mondom anyusnak, hogy elmegyek a városba az unokatesómhoz, de mindig az én drága kis Karcsimhoz visznek a lábaim!

1 Részlet a szerző hasonló címmel készülő regényéből.

– Egyszóval hazudsz? – vágott közbe Rebeka, de meg is bánta, hogy belekotyogott a nagyobbak dolgába, mert mindegyik végzős megvető tekintetében ütközött. Úgy néztek rá, mintha leprás lenne, vagy olyan akadémuskodó féle majom, aki még azt sem tudja, hogy szerelmi ügyekben megengedett a hazugság. A bakfis lányok az ilyen dolgokban nem szeretik a tréfát, mert céljukat az alkalmazott eszközök szentesítik. Rebeka még nem ismerhette az efféle turpisságokat, de azt észrevette, hogy rosszul szólt, mert rögtön módosított: – Akarom mondani, hogy füllesztettél? – finomította kérdését a dicsekvő lány felé. Így már szalonképesebbnek tűnt a többiek előtt.

Alig több mint egy évtized múlva szintén jártas lesz az effélékben. Nem lesznek gátlásai, ha hajtja a szerelem. Tudni fogja, hogy aki miatt bűnbe esik, az nő ember. Már több asszonyt vitt az ágyába, kísért az oltár elé, akit apák és fiútestvérek zezzugos utcákon baltával kergettek, ám az iskolaudvaron ezek a későbbi események előtte még nem játszódhattak le. Bokrosodó, selymes tüneményszépsége a tipegő nádszál kisasszonyok naivitásával párosult, de arcvonásai jelezték, hogy majdan őt is a hálójába fogja az ember. Úgy lehet a következő Nauszikaá! Viszi majd a füllesztés lendülete. Azt sem bánja, hogy az apja úgy félti, úgy őrzi, hogy legszívesebben hét lakattal zárná be abba a bizonyos hetedik toronyba, melyet talpig páncél–vértetbe öltözött fiútestvéreivel őriztetne éjjelente. Az sem lenne baj, ha ott, abban a toronyszobában az arca bánattól ráncosodna meg, csak megmaradjon neki. A Szeneczey család örök dicsőségére, mert az ő lányát csak tisztességes szándékú, lovagias gondolkodású ember közelítheti meg.

– Mondjuk inkább, hogy kegyes csalás! – fordult indulatos szavakkal Rebeka felé a szerencsés nagylány, de látszott, hogy inkább alázni akarta, mert így folytatta: – Tudod, Rebi, csibe koromban én is hazugságnak mondtam volna, de az akkor volt! Érted? Akkor, pisis koromban – nyertem fel gúnyosan. A többi csaj szintén felnevetett, merthogy a gúny megszüli hűség alattvalóit. Minden rosszindulat a csordaszellem kezdete. Ebből fakadt a legyőzött ember rideg megsemmisítése, eltiprása, a gyengébb térdre kényszerítése, a gázkamrák halálhozó tusrózsája, a hadiúton keresztre feszített többezres haláltusája, a gulágok néma kiáltozása, a szabad rádiókban felolvasott rabnévsorok. Az utóbbiakat lassan mondják be, hogy az otthoniak is megértsék. A gúnynak ilyen a magamagából vajúdott, őrző szelleme, mert mindig a hatalomra épít, onnan merít ihletet pillanatot a kínzókamrák működtetéséhez, a szétroncsolt, vérző körömágyak fájdalomához, és mindahhoz, amit az ember rejtett gonoszsága még ezután fog az agyában kiokumlálni.

Az Erzsébet–kertben smároló bakfis gögje csak a kezdet. Az ártatlanság utáni első pillanat. A titkos vágyak labirintusai innen vezetnek tovább. A lepkeszárnyú, könnyed pillanatok kérészerű dicsőségei, mert valahol és valahogy tovább kell lépni, nem lehet kimaradni semmiből, nem lehet megcserélni a stációkat. Ha sikerül is néhányat megugrani, a keresztet akkor is mindenkinek végig kell vinni! A hivalkodó bakfisnak ugyanúgy, ahogy a zsengességében megalázott Rebekának, aki az iskolaudvaron elindult ezen az úton, mert a nagyok közé akart kerülni. Erre vágyott, mivel ki akart emelkedni családi rangsorából, apja béklyójából, egy évtizeddel később a falu esti némaságából, ahol majd egy éjszaka megérkezik az ő hercege. Nem fehér paripán, hanem egy kétütemű műanyagdobozban, mert a kommunizmus erre volt képes. Ezt adta alattvalóinak, meg azokat az NDK–típusú turmixgépeket, melyekkel ezt az egészet kikeverték.

Rebeka az udvaron még nem sejtette, hogy szerelme nem talál őszinte viszonzásra. Hiába keresi később, amikor már esélye sem adódik a felmutatásra, mert törékeny lesz majd az is, miként a határtalannak bízott boldogsága, ami lehetne annyira

egyszerű, amennyire lehetne felszínes is. Alkalmazkodni fog mindenhez és mindenkihez. Az anyósához, akit az a szocializmus nyomorított meg, amelynek pártjába önként belépett a fia. Az a fiú, akinek az édesapja a vasúttársaság köztiszteltre méltó főtanácsosa, és az a fiú, aki már kétszer nősült, hogy aztán harmadszorra Rebeka férje legyen. A szerelem, meg az előnyök a fontosak. Mindegy, hogy honnan, melyik erőteréből, és milyen formában jönnek, csak jöjjenek.

Vajon mi vár majd erre a lányra?

Úgy oldalgott vissza az osztályterembe, ahogy a nagyszünetben kiaraszolt belőle, oldalán padtársával, Hajnóczy Erzsikével, akinek nem állt be a szája. Mondta és mondta, és az egész osztály hallotta. Még akkor is sutyorogta, amikor becsöngettek, és bejött a kézimunkaórát tartó bandza tanárnő, akiről nem lehetett tudni, hogy képes-e átfűzni a cérnát a horgolótűn. Erzsike még az órán is szakadatlanul a nagymamájáról beszélt, mintha ismerte volna a Ki mit tud? győztes dalát. Röhögött rajta az apja, az anyja, a szomszédok, meg az alattuk élő szomszédok, mert az egész ház a szavaitól visszhangzott. A vasbetonelemek acélhegesztései is rezegtek a szokatlanul magasra sikeredett hangjától.

Csak Rebeka nem hallotta meg. Skandalum, de Erzsike nem értette, hogy a padtársa miért lett ennyire magának való, szívtelen fráter, aki soha nem fogja meghallgatni, és aki mellől legszívesebben már régen elülne, de nem teheti, mert a bandzsító tanárnő ügyis észrevenné, és azonnal visszaültetné. Aztán kezdhetné az egészet előlről. A Hajnóczy lány belebetegedett a sikertelenségbe, de Rebeka hajthatatlan maradt. Az endlizés tudományának elsajátítása alatt is arra az undok, felső tagozatos bakfisra gondolt, aki nem engedte az unokabátyja haverjának, hogy megfogja a mellét, de azért eldicsekedett vele, hogy folyamatosan átveri a szüleit. – Borzalmas lehet úgy élni, hogy mindig hazudunk! – gondolta. Nem is sikerült áthúznia az elvarrást, ahogy azt a bandzsító tanár néni mutatta. Többször próbálkozott, de egyszer sem sikerült. Képtelen volt a feladatra összpontosítani. A végén egyszerűen feladta, de azért mérges is volt arra a kancsal, kicsit már hajlott hátú, öszülő tanár nénire, aki nagyon igyekezett, hogy megtanítsa neki az elvarrást. Biztatta is, de Rebekának akkor sem sikerült. Mindez egy csókolózó iskolatársa miatt, aki pimasz és fölényes volt vele. Egyszerre utálta és lenézte azt a felső tagozatos bakfist. Együttal szánalmat is érzett iránta. Ugyanis, ha nem engedte megfogni azt puffadt kis mellét, akkor miért nem mondta meg a szüleinek, hogy smárolni megy abba a kertbe, mert az érdekesebb, mint az endlizés. Van benne varázs, a tiltott gyümölcs feledhetetlen íze, zamatos cuppogása. Meg valami, ami végsősoron semmihez sem hasonlítható, csak a csínytevés kezdeti formájához. Az meg úgysem bűn, csak kísérlet a bűnre. Inkább ösztönös, mint tudatos, mert az ember is önként dalolva megy a jégre, még vinni sem kell. És ha ölni akar, akkor azt tudatosan teszi, nemcsak az éhség kényszeríti erre. Azt a felső tagozatost legszívesebben jégre vinné, hátha beszakad alatta. Ölni meg ölje meg valaki más! Szegény öszülő, kancsalságában is kedves tanár néni mindebből semmit sem sejtett. Azt látta csupán, hogy hiába szeretné ennek a türelmét vesztett lánykának megtanítani az elvarrást. Abból soha nem lesz endli! Rebeka persze igyekezett, mert érezte, hogy a többiek már percek óta őt figyelték, a vacakolását, ahogy folyton megremegett kezében a varrótű. Néha a saját ujjbegyébe szúrt, ilyenkor aprókat sziszegett, de azt senki sem tudta, hogy valójában nem a fájdalom miatt tette ezt, hanem azért, mert haragudott a nagyképű felső tagozatosra, aki már tudott csókolózni, és még hazudott is hozzá. Elképzelte magának, hogy a valóságban cseréltek azzal a bakfissal, mert az a cserfesszájú, pökhendi lány ült az

osztályteremben és endlizett, ő pedig az Erzsébetkert hatalmas gesztenyefái alatt csokolózott azzal az ismeretlen fiúval. Aztán boldogan hazament, és a nagydarab erénycsősz apjának a szemébe mondta:

– Édesapám! Egész délután az endlizést gyakoroltuk a napköziben – hadarta, és boldog volt, hogy ő is tudott hazudni. – Végül is nem annyira nehéz! – gondolta, de aztán ezen annyira elmélázott, hogy észre sem vette, amikor megint kicsöngettek, pedig a padtársa már újra elkezdte, hogy a drága nagymami, meg a nagypapi, aki nagyon beteg, de utálja az orvosokat, akik csak a pénzt veszik el, ám a betegekkel nem törődnek. Úgy mondta, mint egy igazi, bazári verklis!

– Hagyd már abba Hajnóczy! Nem veszed észre, hogy nem érdekel az egész rokonságod! – utálatoskodott a padtársával, fintorokat is vágva hozzá. Erzsike pityergőre fogta, de hiába. A bőgése is hatástalan maradt.

Rebeka a tanítás után elviharzott, egészen a folyópartig vitte az indulata. Nem bírta elviselni, hogy a bakfis volt az Erzsébet-kertben, neki meg csak ez a szikkadt medrű vízpart maradt, meg ez az ostoba liba, meg az endlizés, és hogy őt még senki sem smárolta le a sulis udvarán... Igaz, neki nincs is melle, csak mellbimbója van, az meg ugyanolyan még, mint a bátyjéé. Csak annyiban különbözik, hogy neki nem pelyhedzenek rajra kunkori szőrszálak. Ezt is csak a múltkor fedezte fel, amikor a bátyuskája kimászott a kerti dézsából. Különösebb jelentőséget nem tulajdonított neki, mert hát a bátyja mégis csak fiú. A fiúknak meg erőseknek és szőröseknak kell lenniük. Így van ez rendjén, mert ahogy az a tagbaszakadt apja is mondta: a házban az ember az úr, az asszony meg mindig az emberhez igazodik, és hogy rongy emberek is vannak, akik nem az otthoniakra vigyáznak, hanem a csapszéklet támogatják napestig, aztán hazavánszorognak, végig verik a családjukat, vagy egyszerűen becsúsznak az asztal alá. Az asszonyok meg lehúzzák a csizmájukat és kapcával együtt fektetik őket az ágyba. Látott már ő is ilyen, persze titokban, amikor átkukucskált a kerítéslécek réseit között a szomszédékhöz. Két asszony húzta le az italos ember csizmáját, az meg csak káromkodott, hogy hagyjanak már neki békét, ne tüsténkedjenek körülötte, ő azt nem akarja. Majd reggel, majd akkor tisztább lesz a helyzet, majd akkor minden tisztázódik. Rebeka ilyenkor mégis azt gondolta, hogy neki jó apja van, neki tisztességes, dolgos apukát adott a Jóisten, csak hát azért nem kellene ennyire szigorúnak lennie. A szigorúság nem mindig jó dolog, olykor nehezen viselhető, a családban mindenkit arra ösztönöz, hogy hazudjon neki, mint az a bakfis. Ha egy kicsit, csak egy icipicit engedne a szorításából, már könnyebb lenne, mert mégsem kellene folyton lódítani.

4

A 66. senkiről jogi értelemben megállapítható volt, hogy természetes személy, akinek volt, van és lesz is anyakönyvezett vezetékneve, első és második keresztnéve. Tehát a halotti anyakönyv kivételével a hivatalos nyilvántartásokban, az összes nagy és kicsi könyvben, minden általános és középiskolai naplóban, leckekönyvekben, diplomákban és közhiteles oklevelekben, kiténtetési okmányokban, továbbá a világtűtleveleiben is szerepeltették a törvényes, alapadatokkal beazonosítható nevét. Ez az ember még nem tudhatta, hogy szülővárosa tudatában, ahol meg merészelt születni, ő csak a 66. senki lehet odafönn, akinek a sorszáma után még a nevét is kicsi kezdőbetűvel írták és mondták, ha mondták. Ugyanis Rebeka kétütemű meghajtású, műanyagdobozos paripán érkező lovagja ezt a rosszmájú, valóságosan is epés titulust ragasztotta rá.

Sokan tudtak erről a minősítéséről, ennek a 66. senkinek az „értékcsökkenéséről”, de egyetlen ember sem akadt, aki vette a bátorságot, hogy meg- vagy visszamondja neki. Nem dacból, nem féltésből, mégcsak szeretetből vagy tiszteletből sem akarták visszacsurgatni, mert az nem ildomos, meg kellemetlen is. Hogy miért? Egyszerű a magyarázat. Félték konfliktusba keverődni Rebeka emberével, hiszen tartani lehetett tőle, hogy az nagyon kellemetlen helyzeteket szül. Előbb-utóbb visszajutott volna a feladóhoz, hogy bizony mi elmondtuk neki, és akkor a címzett megkérdézhette volna: – No, kedves barátom! Hányadik is vagyok odafönn?

Nem így történt.

Mindenki tisztában volt vele, hogy Andersen Hófehérkéje ártatlan maradt a mesében, az alma sem akadt meg a torkán, ám azt is tudták, hogy a 66. senki nem tudhatja meg ezt a megtisztelőnek nem nevezhető, a gyakorlatban mérhetetlenül megalázó minősítését. Majdnem két évtized telt el, amikor lassan, egyre többen külön-külön, de szigorúan egyenként, más és más időpontokban mesélték el neki. Pontosabban nem is mesélték, inkább csak odapötytyentették eléje. Odabökték, lassan adagolták gyanútlan lelkébe, hogy Zalyáczai Mihályt, merthogy ez volt a nyilvántartásokban szereplő becsületes neve, a legeslegjobb barátja nevezte a magasságos főváros Parlamentjében 66. senkinek. Nem lett volna ezzel semmi baj, ha azok a mimózaalkú, jószándékú informátorok, akkor duruzsoltak volna, amikor Rebeka szépszál embere még élt, de nem így történt. Mindnyájan megvárták a halálát. Sőt, azt is elfogadták, hogy a temetői búcsúbeszédet Zalyáczai mondja. Így búcsúzva a minősítőjétől! Hogy vajon mit is gondoltak magukban ott, a februári jéghideg ravatalozóban, ahol majdnem odafagyott a seggük a csendes gyászbeszéd alatt, mert annyira fészkelődtek a lócákon, majd a sírnál, amikor a család koszorúja mellé elsőként rakta le búcsúja krizantémrózsáit. A gyász virágszímaiban Zalyáczai elcsukló hangja őszintén sírt, szomorúbb és minden másnál gyanútlanabb volt. Szívából búcsúzott a barátjától. Ki tudja? Vajon röhögtek magukban? Netalántán, együtt érzően bólogattak?

Nem tudni, hogy kiröhögtek-e, miként azt sem lehet tudni, hogy Rebeka férje, még a túl rövidre szabott életében, öblös hangján kimondta-e Zalyáczai Mihályra érve, hogy „Az a 66. senki odafönn!” S ha valóban mondta, akkor a citromsárga öltözetű irigység mondatja-e vele, a gőg, vagy a kivagyiság, a gúny alamuszi bölcsessége, vagy mi a radai rosseb! Kinek számított 45 évi barátság? Zalyáczinak vagy Rebeka férjének? Pontosan ennyi ideje ismerték egymást. Szabályos gondolkodású ember ilyen ostobaságot akkor sem ereszt ki a száján, ha vulkánként akar kitörni belőle. Akkor sem, ha az az epefolyású minősítés, akár igaz is lehetett volna...

Zalyáczai Mihály egészen összezavarodott, amint megmondták neki, hogy csak egy akárhányadik, pontosabban egy valahányadik ember abban a hatalmas, megveszekedett világvárosban, és ezt a számjelzős szerkezetű minősítést pont Rebeka férje állította ki róla. A nagy fenét állította, dehogyis állította, ennél sokkal rosszabbat tett! Lesajnálta, lefokozta, lefitymálta és ledarálta az egész lényét, az életét, a munkáját, a becsületét, a múltját, jelenét, és elkövetkezendő jövőjét is. Mindezt azért, mert neki, a minősített nímánd Zalyáczai Mihálynak akadt bátorsága elmenni a fővárosba. Merészelt elsompolyogni. Nem volt rest odahagyni a szülővárosát, hogy megpróbáljon a hamuban sült pogácsából többet kikaparni, magához engesztelni. Nem kért senkitől tanácsot, csak belevágott. Felment arra a hatalmas országútra, ahol vélekedése szerint meglelheti a szerencséjét, kisütheti a maga gesztenyéjét. Azokat a hamuban sült pogácsákat

nem adhatta az édesanyja, akit már egy évtizeddel korábban eltemetett, a testvéreit saját asszonyaik vezették, öregedő, özvegy édesapját meg új asszony ostromolta estelente.

Ez a 66. senki valóban senkinek számított odalenn, a kisváros lagymatag, erősen frusztrált forgatagában. Élt, miként mások, gatyában, pantallóban, mackóruhában, hol egyedül, hol társak között, hol a csorda végén, hol annak a legelején. Süvölvénykorában elsírta magát, mert az elemi iskola 7. osztályának végén két darab négyes érdemjegy is becsúszott az ötösök közé. Édesanyja vigasztalta az igazgatói iroda előtt, mert nagyon be akart menni hozzá, megmondani neki, hogy földrajzból jelest érdemelt volna, de Piroska néni pikkelt rá, és tudatosan csöbbe húzta. Az utolsó feleltetésnél pedig már nagyon kikíváncozott a kertbe. Akkoriban bomba jó tavaszok voltak. Az iskola mögötti utcában mindig megvárta a barna szemű Zsuzsit, akinek időnként boldogan gitározott az osztályteremben. Ráült a tanári asztalra, elsodorta Piroska néni elől a naplót, hátha megússza azt az utolsó feleltetést, és rögtön egy másik Beatles-dalt, az In My Life-ot és elénekelte Zsuzsinak. Suli után elkísérte a lányt. Nem mert megfogni a kezét, de megkísérelte. Aztán a cseresznyevirág illatú fák alatt hirtelen megcsókolta, vagy inkább csak akarta, mert fogalma sem volt arról, hogy hogyan is kell nyelves pusztit adni...

A gimiben más volt.

Ott már kinyíltak a szemei, ropogós lányokat bámult a szünetekben, és azon, a borzasztóan csúnya aszfaltozott udvaron körbejárt a tekintete, akár a ventilátor rezegő szárnyai. A fiúvécében a negyedikesek vele is kipróbáltatták a cigarettát. A nagyon bűdös mezítlábas Munkást, a Kossuthtól pedig majdnem megfulladt, amikor bejött a Mester, karddal a kezében. Nem merte kifújni a levegőt, mert akkor mehetett volna az igazgató úr elé. A Mester, a tornatanár úr, a város kosárlabda csapatának edzője, fogalommal nemesedett, kezében azzal a karddal. – Asse, hangar! – kiáltotta, amint belépett a fiúvécébe. Huncut mosolya mögött soha nem lehetett tudni, hogy a kardlappal kinek a fenekére fog egy csipőset odasuhintani. Az iskolafolyosón a diákok mindig tudták, hogy a szünetekben a Mester melyik emeleten látogatja meg a mellékhelyiségeket. A kövezeten következetesen csörgő kardlap jelezte, hogy merre tart. A lányokhoz nem ment be, egyenként hívta ki mindet. Megszondáztatta őket is. Később a harmadnegyed éves fiúk rájöttek, hogy a női vécében nyugodtan lehet bagózni, mert a Mester oda úgysem megy be, és hiába hívogatta ki őket, csak akkor hagyták el a helyiséget, amikor már becsöngettek. A Mester gyakran lesben állt az ajtó mellett, s amikor valamelyik fiú kijött a női vécéből, azonnal lesújtott a kardjával, de azt is szelíden, mert akit elkapott, az mehetett raporra az igazgatóhoz. Vegyész tanárként kémia tanított a diri. Szigorúnak akart látszani, de valójában nagyon jó szíve volt. Ha tehetséget, a szakmájához komoly affinitású diákok fedezett fel magának, azonnal a kémiaszertárba irányította. A hatalmas, kénköves illatú terem mögötti kisebb terembe, ahol folyton kénsavban oldott klórgáz terjengett a padsorok között. Zalyáczai attól tartott, hogy felrobbantja az iskolát, de ez a vegyszerillatú direktor arra rettenetesen vigyázott, hogy a reáliskola még nagyon sokáig képes legyen diáksereget fogadni. Imádott kísérletezni. Látszott, hogy élvezzi a kísérletek bemutatását, sőt minden tanulóból vegyészmérnököt akart faragni. „A kísérlet az ember lelke!” – kiáltotta és rögtön továbbfűzte egy karakán kérdéssel: „És fiaim, mi a kémia? A kémia az élet kenyere, dehogya a kenyere, a kalácsa! Ugye érthető, amit mondtam?” A gimnázium falai között talán még ma is ott bolyong ez a kérdés.

Az ifjú, akkor még nem 66. senkiként, csak e nagyhírű középiskola diákjaként valahogy sem a szervesen, sem a szervetlen kémiaiában nem akart vegyészkedni. Ennek ellenére jól kijött az őszülő szakállú, hatalmas bajuszú, és legalább akkora tekintélyű igazgatóval. Hamar megkedvelték egymást. Gyakran beszélgettek a kémiaszertárban. Volt miről, mert az ifjú Zalyáczai gyakran elaludt az órákon. Faggatta is az iskolaigazgató, egyébként reménykék szemű, jólelkű erdélyi ember, és persze eredendően mélyérzésű pedagógus, akinek a lelke is hasonlított „szíromtatóhoz”, mintha szintén a Hargita sűrűjéből érkezett volna. Noha nem a szándék hozta erre. Még csak a szerelem se, hanem az a rohadt háború kergette ebbe a városba. Akkoriban már húsz éve béke volt, az Árpád-vonal is régen elveszett, jöttek a muszkák, hiába várták annyian az angolszászokat. Jöttek és maradtak, miként a direktor is.

– Mondd, fiam! Valami baj van odahaza? – fordult Zalyáczaihoz. – Látom, hogy valami nagyon bánt... Titok lenne, hogy mi, vagy megoszthatod velem?

– Nem, nincs semmi baj – válaszolta, de a lába elé nézett, nem az igazgató reménykék szemébe.

– Ne lódíts, te Zalyáczai! – nézett a gyerekekre, gyengéd kokit nyomva a fejére. Magához húzta, miként az öregebb jó barát a frissen szerzett új cimboráját. Érződött, hogy őszintén kedveli a diákját.

– Apa azt mondta, hogy erről nem beszélhetek senkinek – felelte, de ezt már egyenest a szemébe mondta. Érezte, hogy a tágra nyílt szemű ember azonnal visszakérdez:

– Mi az, amit nem mondhatsz el? Ki vele, gyerek! Segíteni akarok!

Majdnem egy percig nézték egymást. Nem beszéltek, mindkettejük pillantása mélyebbről jött, mint a legmélyebb bánya suttogása. Nagyon hallgattak. A tornatanár szólt be a titkárságra, hogy megint fogott egy bagós gyereket, és mikor hozhatja a reáliskola tekintélyes vezetője elé.

– Most ne hozd, Ferikém! Majd a következő szünetben – szólt ki a kék szemű vegyészdirektor. – Most nem érek rá – tette hozzá. Zalyáczai Mihály megint a szőnyeget nézte. Melegséget érzett a tarkóján, de vívódott. Az apjának megígérte, hogy nem beszél az otthoni dolgokról. Soha senkinek, semmilyen körülmények között. Erre senki sem kényszerítheti, és ha megfogadta, ha megesküdt az élő Istenre, akkor nem is beszélhet róla még az igazgatónak sem. Ugyanakkor érezte, hogy a kémiatanár segíteni akar, talán tud is neki, hiszen az édesanyjáról van szó, aki beteg. Éjszakánként gyakran masszírozni kell a hátát, mert asztmás. Egyre gyakrabban fullad. A pumpa sem segít neki. Az orvosok azt mondták, hogy ezzel már együtt kell élnie. De hát, hogyan lehet ezzel együtt élni? Hiszen szenved, szenvednek ők is. Rettenetes helyzet, örökre megoldhatatlan. Folyton a bizonytalanság, hogy mikor, melyik napon, délelőtt, délután vagy éjszaka jön a mentőautó. Már nem is szíreázik, csak jön, teszi a dolgát, leviszik a lépcsőn, és mindig visszanéz, mintha tudná, hogy többé már nem fog visszajönni. Szívet szaggató érzés látni a tekintetében: nem magát félti, hanem őket, hogy mi lesz velük. Hogyan mondja el ezt az igazgatónak? Egyáltalán el lehet mondani? Aligha.

Amikor hazahozták a mentősök a kórházból, egy darabig jobban volt. Az édesanyák már csak ilyenek, teljes erőbedobással végzik a munkájukat, teszik a dolgukat, mert például a négy férfira mindig akad tennivaló. Édesanyja be akarta hozni a lemaradást. Bizonyítani kívánta teljes értékű emberségét, pedig a házimunkát csak abba lehet hagyni, esetleg újra lehet kezdeni. Aztán hamar visszaesett, újra fulladni kezdett. Megint elvitte a mentő, aztán megint hazahozta. Ez így ment már negyedik éve. Próbálkozott az öreg Zalyáczai mindenfelé. Üzemorvos, körzeti orvos, katonatorvos, akivel

1945-ben Ingolstadtban ismerkedtek össze, ahol együtt dagasztották a sarat az amerikai hadifogolytáborban, de az is csak azt tanácsolta, hogy kímélő életmód, meg a jó levegő, sokat kell fölmenni a hegyekbe a kilátóhoz, meg a Virágvölgybe.

– Igazgató Úr! Az édesanyánk nagyon beteg, már évek óta kéthavonta viszik a kórházba. Tegnapelőtt éjjel én voltam a soros, én masszíroztam a hátát... – vallotta be, amiért azonnal megharagudott magára, mert megszegte az esküjét. Az apja neheztelni fog rá, mert aki az esküjét feladja, az másra is képes.

– Ez bizony komoly dolog – nézett maga elé a direktor. Enyhén remegő tenyerét végigsimította ráncbarázdás homlokán. – Talán mégis lehetne segíteni. Nagyobb családi összefogással ti is segíthetnétek az otthoni munkában – magyarázta. Úgy rémlett, kétszer is megismételte. – Talán édesanyátoknak több ideje jutna a pihenésre. Kímélhetnétek...

– Persze, Igazgató Úr! Amikor anya kórházban van, akkor odahaza, édesapa katonás hadrendet vezet be – vágott közbe Zalyáczi. – A sorosnak azon a napon mindent meg kell csinálnia. Ha mosni kell, akkor mos, ha porszívózni kell, akkor azt – sorolta egyre felszabadultabban. Teljesen kiengedtek a feszültségfűkvei, és a vasárnapot, meg a szombatot sem hagyta ki. – Szombaton a legjobb, mert akkor az ügyeletesnek nem kell fél ötkor felkelnie, hogy elkészítse apának a tízórajját – eresztette ki a hangját, és lassan, nagyon lassan elmosolyodott, mert a kékszemű, kerekszakállú, már erősen deresedő tanár figyelte minden szavát. Aprókat villantak a szempillái, s már utasította is tanítványát:

– Mondd meg apádnak, hogy jöjjön be hozzám! Ne félj, nem mondom el, hogy beszélünk... – nyugtatta meg Zalyáczit, és cinkos mosoly kíséretében még egy kokit nyomott a fejére. Megveregette a vállát, és halkán utasította: – Na, menj az osztályodba, mert mindjárt becsengetnek...

Zalyáczi Mihály majdnem rohanó léptekkel robogott végig az első emeleti folyosón, egészen a hátsó osztályteremig. Könnyebb lett a lelkének. Éppen az orra előtt csukta be az ajtót Tönköly Tihamér, akit akkor még nem ismerhetett közelebbről, mert hogy ő nem a német, hanem az angol tagozatú osztályba járt. Hetente mindössze kétszer találkoztak biológiaórán, vagy néha–néha a rondán aszfaltozott udvaron. Amíg a másodikos lányok tornázni mentek, addig a fiukat összeültették valamelyik teremben, és biológiaórán hallgatták a rettenetesen szigorú, sűrű szemöldökű, hatalmas tekintélyű Frici bácsi előadásait az élő organizmusok fejlődéstörténetéről. Kimért volt az öreg az előadásai közben, de a megtartott órákon kívül is. Ha nagyszünetekben ügyelt a folyosókon, akkor vadabbul tarolt a némaság fürgetegje, mint máskor, és ilyenkor elnémultak a megátalkodott, suta diákpisszenések is. A kéksapkások ilyenkor azt is abbahagyták az egymás közötti beszélgetésben, amit el akartak kezdeni, csak lehorasztott tekintetük maradt velük, amint az öreg Frici elhaladt mellettük. Feleltetéskor annyira csendesen lapozta az osztálynaplót, hogy csukott ablakon keresztül is hallani lehetett az utcán haladó autókerekek tompa pattogását a macskaöveken, meg a folyamatos ajtócsapkodást a szemközti művelődési ház bejáratánál. Az öreg néha megállt a lapozásban, és szinte köszörülő, kéjes hangon ismételte a szavakat:

– Jöjjön ki felelni, kérem... szóval, jöjjön ki... Rubin Aranka! – Fel sem nézett a naplóból csak megismételte magának a lány nevét: – Rubin Aranka jöjjön ki felelni! – emelte fel a fejét. Persze, hogy Rubin Aranka nem jöhetett, mert Rubin Aranka a tornateremben mászott a kötélén. Minden nőnemű lény a második A és B osztályból, ebben az időben a mászókötélen lógott. Fejük fölött mindkét kezükkel erősen szorí-

tották a kötelet, alul meg az összekulcsolt combjaikkal tartották magukat szépen formálódó fenekecskékjükkal együtt. Lassan emelkedtek a popsik. Néha a Mester kardja birizgálta őket, hogy vigyék csak magasabbra a kufferüket. Nem bántotta őket, csak olyan eleganciával, akkora gyengédséggel suhintott el mellettük, hogy azt tanítani lehetne a tornatermi vívőedzésen.

– Szóval, nincs itt Rubin Aranka? – nézett fel Frici bá’. – Ja persze, hát persze, ő most nem lehet itt! – gagyarászta, de inkább csak magamagának mondta, mert a fiúk még nem eszméltek, még nem vették észre, hogy bakizott a szigorú tekintetű, teljesen rezzenéstelen arcú biológus. Persze, hát persze, hogy senki sem akarta „kommentálni”, inkább azt akarták neki ajánlani, hogy talán egy tököscsemetét kellene a táblához kihívni, mert ezen az órán csak hímnemű diákok vannak az osztályteremben. Köhintett egyet, miközben megmosolyogta saját szórakozottságát. Továbblapozott. Egyre unottabban forgatta az osztálynaplót, folyton csak oda, aztán meg vissza. Ahogy a végére ért, rábökött az utolsó névre:

– Hát akkor Zalyácsi jöjjön ki! Hozza az ellenőrzőjét is! – köszörülte, szinte reszelte fogai között a diák nevét.

Zalyácsi csak állt a katedra előtt. Sehogyan sem tudta elkezdni a szedercsírá-állapot körülírását. Csak makogta, hogy az olyan fejlődési szakasza az élet kezdetének, amely olyan valamilyen. Olyan, hogy nagyon olyan, de nagyon másfélének is képzelhetné az ember... Azt sem tudta elmondani, hogy ha tegnap úgysem tanulta meg a definíciót, akkor meg honnan a fenéből tudná, hogy valójában milyen is lehet. Talán olyan, mint a szeder, amelyik idejekorán lehullik a fáról, mert senki sem szedi. Lehullik az útra, és szétkenik a járművek kerekei az aszfalton. Borzasztó színe van, mintha vérezne az út, mintha megkönnyezné a saját bíborvörösre mocskolt sorsát, mert a hátára taposva mennek, csak menetelnek... Télen a jég feszíti a testét, nyáron meg olvadozni hagyják a szürke arcát, pedig nem akar senkinek sem könnyörögni, vagy térdre borulni az életéért. Zalyácsi folyton megkísérelte a feladott biológiai definíciót elmagyarázni, de nem ment, nem bírta Frici bácsinak körbeírni. Az pedig hagyta kínlódni, verejtékezni, főni a saját levében. Talán élvezte, vagy talán esélyt akart adni neki, hátha képes lesz összehozni egy nyomorult kettes érdemjegyhez elegendő meghatározást.

Nem volt képes.

Állt a sötétbarnára olajozott dobogó előtt, és kegyelemért könyörgött az arca. Kereste a kapaszkodót, a biológus szájalomát, talán ő is megérti, hogy egész éjjel az édesanyja hátát masszírozta. Dehogyan gondolhatott a megtermékenyített petesejt, a zigóta szedercsírá állapotára.

– Látom, hogy halvány fogalmad sincs a tananyagról! – nézett Zalyáczira. – Olyan vagy, fiam, mint egy ősember – ecsetelte Frici bá’. – Egy igazi, szőrös talpú ősember, aki még a barlangból sem jött ki! Érted, fiam? – kérdezte, miközben kíváloán érzékelhető volt, hogy kéjben úszott a hangja. A mondatai inkább kielégültségről árulkodtak, minthogy a biológiából levezethető valamiféle szájalomról. Hűvös arccal véste a naplóba az elégtelent, de Zalyácsi meg sem mozdult, nem bírt a helyére menni, mintha meg sem értette volna a dolgot, csak nézett maga elé, kortyolgatta az éjszaka hullott könnyeit, amit akkor sem mutathatott ki az édesanyjának, csak a masszírozás időtlen szüneteiben törölte a paplan szélébe.

– Mit állsz még itt? Menj a helyedre! – dörrentett rá. Látszott, hogy elvesztette a türelmét. Zavarta, hogy még mindig mozdulatlan a gyerek. Megszületett az ítélet, kimondta és beírta a jegyet, de Zalyácsi még csak meg sem szegyenült, mereven nézte

őt, és továbbra is mozdulatlanul cövekelt a katedra előtt. Mint az a mesebeli elátkozott királyfi, akit szoborrá változtatott a vasorrú bába, mert mindenáron el akarta venni a tengerszép királykisasszonyt. Azt ma sem tudni, hogy valóban tengerszép volt-e, dehogy Zalyáczi szoborrá változott, az biztos! Frici bá' meg dühös lett, mert ez a ropant kínos helyzet nagyon felzaklatta, hogy a párbeszédük monológba ment át. Ez a másodéves nebuló az anyagot sem tudta, meg néma is lett, szótlanul szófogatlan, mintha nem is itt lett volna a teremben. De akkor hol volt? Nagy és rendíthetetlen biológianárként kinek beszélt valójában? Egy fantomnak, egy ostoba tanulónak, akit tévedésből hívott ki felelni, vagy maga is csak álmodta az egészet? Esetleg holnap fog erről a mulya diákjáról álmodni? Egymás mellett állnak majd az álmoképben és veregetik egymás vállát? Micsoda pernahajder álmom! A tanár és ez a szerencsétlen diák egymás mellett gyalogolnak a tornaterem körül. Elmennek egész a borostyánfalú házig, amit majd le fognak bontani, mert ott lesz a Mester új tornaterme. Aztán mi lesz? Még mindig itt fog állni a diák, a szedercsírának a bélcsíra állapot közötti állapotában? Csordultig forrt a méreg Frici bácsiban, ennek hatására indulatosan megemelte a hangját:

– Menj már! Menj az anyádba! – ordította. Talán a folyosón is meghallotta valaki, ha arra járt, talán a művelődési ház ajtaja is magától kinyílt, talán odaát, a Berzsényiben is meghallották, talán a majdani magyartanára is csóválta a fejét. Elvégre egy tanárkolléga nem engedheti meg magának, hogy ezt a szerencsétlen Zalyáczit csak úgy elküldje az édes anyukájába, hiszen az nagyon beteg, de ha nem lenne az, akkor sem mondhat ilyet egy biológianár... Sőt egyetlen tanár, egyetlen ember sem. Az ember még akkor is türtőztesse magát, ha bármennyire indokolt lenne az indulata. A méltóság mindig fontos, és minden emberé! Isten adta, Isten ajándékozta földi képmásainak...

Zalyáczi Mihály nem szólt. Évtizedekkel később is pontosan emlékezett, hogy egyszerűen kiment az osztályteremből, ott hagyott mindent, a gimnázium épületét is. Még javában tartott a délelőtt, a lutheránus templom zömök tornyában hallgattak a harangok. Délben kezdtek kalimpálni, amikor hazaért, és felment azon a tizenhat lépcsőn az emeletre, amelyik évekkel később benne végleg járhatatlanul omlott össze, alá, vagy legalább is a lelkében örökre. Édesanyja a belső szobában azon a kanapén ült, amely évtizedekkel ezelőtt még az óturai kastély valamelyik cselédszobájában állt. Azt sem tudni, hogy 1919 tavaszán, abban a nagy vörös felfordulásban, miként hozták át, mert a hintót ott kellett hagyni azoknak a tótoknak, akiket korábban, évszázadokon keresztül ők segítettek, egészen Mátyás királyig visszamenően, aki 1462 februárjának harmadik napján adományozott nekik teljes adómentességet.

Zalyácziné Corviny Ottilia éppen a következő asztmás rohamával viaskodott. Rettenetes volt látni, ahogy a fulladozását próbálta enyhíteni körte alakú gumipumpájával, amelyet a körzeti orvos töltött meg illó párlatokkal. Nagyon lassan enyhült a légszomja, de szomorú szemében már megcsillant a kíváncsiság:

– Hát te, drága kisfiam! Már vége a tanításnak?

– Nem, édesanyám. Én többet abba az iskolába nem teszem be a lábam! – mondta indulatosan. Az arca se rebtent, amikor kimondta. Nem szabadott volna, mert minden izgalom ártott az édesanyjának. Néha a legapróbb, legcsekélyebb dolgok is rohamot váltottak ki nála, de ha már kiejtette, akkor azt már nem lehetett visszavonni, és nem lehetett ki nem mondottak tekinteni. Ottilia asszony nem kapott a pumpa után. Nem szólt, nem feszültek meg a nyakizmai, gyönyörű arcbőrén a fájdalom ráncai kisimultak. Magához szorította Mihályt, a legidősebb gyermekét. Erősen ölelte, ahogy minden anya teszi az első magzatával, akit azért szült meg hét hónapra, mert a kommunista

pribékek a vasgyárban emeltettek vele százkilós kónuszokat. Tudták, hogy gyermeket vár a nemes származású ifjú asszony. A vasgyár öltözőjében szülte meg Mihályt, a majdani 66. senkit odafönn...

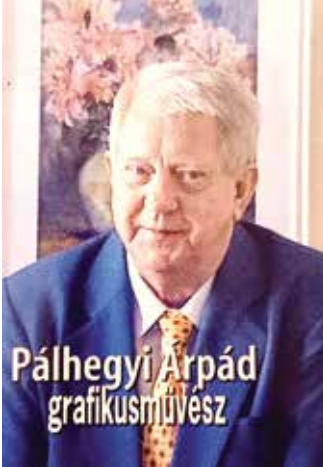
Reinhardtné Bugledits Natália: Vitorlás a tengeren

TÁRLATOK ÉS TÁVFLATOK

Nagy Béla Lajos: Vizparti reggel

PÁLHEGYI ÁRPÁD (1940 – 2017) EMLÉKEZETE SZÜLETÉSÉNEK 80 ÉVES ÉVFORDULÓJÁN

Sopronban született 1940 április 27-én és itt, hőn szeretett városában élte le életét.

„Gondolom többen vagyunk úgy, a művészekkel kapcsolatban, hogy törjük a fejünket, mi az, amittől ők kiválasztottak, ami lehetővé teszi számukra, hogy tűzön–vízen át, minden hátráltató, nem éppen támogató hatás ellenére, előbb vagy utóbb felvállalják az alkotó ember néha ugyancsak nehéz, sok buktatót is rejtő útját? A tehetség az, amellyel élni kell, amely kényszerít, amely utat keres és talál magának.” (elhangzott 1995-ben a Várkerület Galériában rendezett első önálló kiállításán)

Pálhegyi Árpád életében 45 évesen jött el az a pillanat, amikor elhitte, és úgy döntött, hogy amit alkot azt érdemes megmutatni hozzáértőknek és biztatásuk nyomán kiállításra is méltóak. Sokat köszönhetett Mühl Aladárnak, Szarka Árpádnak.

1987-ben a tetszhalálából feltámasztott Soproni Őszi Tárlaton már ott szerepel képeivel és innentől számítható igazi részvétele a város művészeti életében. Kezdetektől tagja volt a Soproni Képzőművészeti Társaságnak, ami fordulópontra életében, alkotói tevékenységének kibontakozását jelentette. Szeretettel méltó egyénisége révén alkotótársaival komoly kapcsolatot létesített és minden figyelemért, tanításért, hálás volt. „Mesterségbeli tudását” Szabó Alajos grafikus csiszolta, Grabner Józseffel pedig örök barátságban rajzolták, festették Sopron csodáit. Aktív tagként, közös tárlatok sokaságának állandó résztvevője lett, így külföldön is ismerté vált. Az 1995-ben rendezett első önálló kiállítását öt éves rendszerességgel követte a többi. Pedig 1998-ban agyi infarktusa, jobb oldali bénulása derékba törhette volna alkotói pályáját. Ám Pálhegyi Árpád elképzelhetetlen akaraterevével megtanult balkézrel rajzolni, festeni, majd újra munkára tanítani a szinte tehetetlen jobbját.

A 2000-es évek kiállításain bemutatótt szépszámmú alkotása, a Soproni Füzetekben mind a mai napig évente megjelenő képei, egy tehetséges, a megpróbáltatások fölé emelkedő, igaz emberségű alkotó hagyatékaként tovább gyönyörködtetnek és tanítanak.

RICHLY ZSOLT

MÍTOSZOK, LEGENDÁK

*Sulyok Gabriella grafikus életmű kiállítása
2019. április 7. – április 27.*

2019. április 7-én nyílt meg a Liszt Ferenc Kulturális Központ Munkácsy termében a PRO URBE Sopron díjjal kitüntetett Sulyok Gabriella Munkácsy-díjas grafikus életmű kiállítása Mítoszok, legendák címmel. A kerek évfordulót ünneplő művészt dr. Fodor Tamás polgármester méltatta, Pataki András ügyvezető igazgató köszöntötte. A kiállítást az ugyancsak soproni gyökerekkel rendelkező Richly Zsolt Balázs Béla-díjas rajzfilm rendező, grafikus, tanár nyitotta meg. Beszédének közreadásával a 2020 januárjában elhunyt kiváló rendezőre is emlékezünk. Richly Zsolt halála fájóan érinti szerkesztőségünket, és a róla szóló megemlékezést a következő évi Soproni Füzetekben jelentetjük meg.

Kedves Hölgyeim és Uraim, kedves Barátaim, kedves Soproniak!

Magyarázattal tartozom, miért éppen engem ért a megtiszteltetés, hogy Sulyok Gabriella kiállítását, mint „állandóan visszatérő soproni,” ebben a patinás kiállítóteremben megnyithatom. Büszke vagyok rá, hogy az egykori „soproni Kaszinó” ezen épületében a legfelső emeleten Sulyok Gabriellával, Ágoston Ernő keze alatt tanultunk rajzolni. Én, a „kisebb”, kockákat drapériával rajzoltam ceruzával, amíg a „nagyok”, köztük Gabi, „már túl a „kockológian” szénnel, pittkrétával, rötlivel élő fejet, azaz portrét rajzolhattak. Azóta kiderült, hogy a soproni „aranycsapat” jó néhány tagja: Sulyok Gabriella, Gyulai Líviusz, Kutas László, Hertai Marika, Hofmann Erika kiváló képzőművészek lettek. Életutunk során mindnyájan hamar magunk mögött hagytuk e meghitt fészket, de hiába a Budapesten, Zürichben vagy Bagdadban eltöltött évek, Sopron mindannyiunkat visszahív és visszavár. E személyes bevezető után, halljunk egy ugyancsak nem teljes felsorolást, tényeket és számokat: Sulyok Gabriella számos kitüntetés birtokosa, köztük a Munkácsy-díjnak, amivel 2004-ben tisztelték meg. Egyéni kiállításai itthon és külföldön 49 alkalommal kerültek megrendezésre. Ezek közül 1982-ben, 2005-ben, 2012-ben és 2014-ben örvendeztette meg városunkat, Sopront. E mai, a „Mítoszok és legendák” című kiállítása az ötvenedik, feltehetően nem véletlenül, ismét szülővárosában látható. Sokat töprengtem, mit is mondhatnék erről a gazdag életműről? Korábbi méltatói: Turbuly Éva, Supka Magdolna, Dávid Ferenc, Földi Péter, Askercz Éva és még sokan mások elemezték, méltatták Sulyok Gabriella zseniális képeit. Ezeket az írásokat Önök is olvashatták a Soproni Szemlében és más kiadványokban. Múterem látogatásom során Gabi engem arra intett, hogy ne unalmas műelemzéssel terheljem Önöket, ne képzőművészeti stílusokról beszéljek, s ne is a grafikai műfaj eredetéről értekezzenek, hanem valami sajátos, egyéni szemszögből szóljak képeiről. Így most a szerző által felhatalmazva, talán szokatlan és legalább annyira énám, mint Gabira jellemző interpretációt fogok Önökkel megosztani.

Sulyok Gabriellának e mostani tárlata bevallottan Életmű kiállítás. Így hát engedtessek meg nekem, hogy én is az életmű egészéről beszéljek, még akkor is, ha némely általam idézett mű nincs jelen a kiállításon. Úgy érzem, nem tévedek, ha mindannyiunkat személyesen érintő és nagyon is aktuális kérdéseket vizionálok Sulyok

Gabriellának az iraki kultúra által ihletett remekművei kapcsán. Az emberiség bölcsője Mezopotámia. Domborműveken istenkirályok, királyistenek és istenített harcosok. A figurák 3000 éve, két lábon, sőt szokatlanul, két talpon állnak a Földön, fejüket az Égben fűrösztik. És ma mi történik? Detonáció, scad rakéta, hangzavar, porfelhő. Allahot dicsérő ének. Kárörvendő pöröly ütése, légkalapácsok sivító vésőhangjai, új meg új robbantások rázzák meg a levegőt. Az iszlamisták „öntudatosan” rombolják a „bálványokat”, az iraki múzeum kincseit. A műemlékek elpusztultak, de itt maradtak nekünk a fekete pókhálóvonalak, királyi kosztümök pontossága, a figurák fensége, a mítoszok foszlányai a mives tuszrajzokon. Bombák robban-

nása, gépfegyverek kepelése, majd szirénák sivalkodása. E rádiós hangkulisszából régóta recsegnek ránk a háborús hírek. Irakban a férfiak ilyen–olyan vallási felekezetek uszításai hatására halomra lövik egymást, mint harcosok. A szülőföldön, a házi tűzhely mellett csak az időtlen, gyászba merevedett, fekete szemű, fekete ruhás asszonyok maradnak. Félig–meddig összehajtogatott vetítívászon, a gyűrődésekre tapadt különféle film–snittek darabkáival. Világfa és csillagok, arcok és szobor–töredékek, virágok és ékszerek. A pusztítás után már csak a szél zúg e lengő textilek felett. Magunk előtt látjuk ezeket a köpenyeket! Az elveszett ezeregyéjszaka mesefoszlányai cénarajzokkal megszöve.

Új tudományág a hálózat–elmélet. Barabási Albert László műveli. A számítógépes statisztika segítségével a glóbuszt átfogó egyes tények millióit modellezik az összesűrített időben, három–dimenziós grafikában ábrázolják és képletekbe gyömöszölik. A tömegek viselkedése, szokásai, élete, mintegy preparátumként válik láthatóvá. E hálózatelmélet generált ábrái néha megdöbbentően hasonlítanak egy jövőbe látó művészeti alkotásra. E falakon is találunk ilyeneket.

Napjaink eseményekben gazdag híradóképei, eme lármás aktuál–panoráma után forduljunk befelé, a legbensőbb világunk felé, nézzük és hallgassuk önmagunkat! Hajszá: fut a gyermek, elbújik egy ólban. Szorosra zárja szemét, hogy ne lássa, ne hallja a közeledő veszélyt. Belső látása ereit (?), idegeit (?), áramló nedveit (?) mutatják. A doboló véráram visszhangja belőle fakad... A Bécsi dombon vagyunk. Egy kamasz dacosan a napba néz. A fény bombázza, szorosra zárja szemeit. Piros fonalak, pöttyök és vonalak úsznak egymásba. Ha hiszik, ha nem, szerintem, ezek a belső élmények is ott vannak a rajzokon.

Meztelenre vetköztetve, kontraszt anyaggal feltöltve az ember fiát betolják egy szűk fémalagútba. MRI vizsgálat. Az egyén elképzeli, mit lát benne a lassan pásztázó, zümmögő gép. Erek hálózata, nyirokrendszerek ág–boga, csontszövetek tektónikája. A tüdő csövecskéi. Szépek. Ha már itt tartunk, én, mint rajzfilmes, úgy látom, hogy ezek

a képek a falakon olyanok, mint egy filmből kiragadott „filmkockák”, azaz fázisrajzok. Egy összefüggő mozgás megállított és felnagyított pillanatai. Számomra eme alkotások drámája éppen abban rejlik, hogy nem tudjuk, hogy a mozgás merrefelé tart. Ránk van bízva, hogyan „gombolyítjuk a történet fonalát”. A „történet” a kiállítás látogatók kezében van. A képen a hasadék repedve kitarul, vagy éppen varasodva most záródik össze? A rajzörvény befelé forog, sűrűsödik, csomósodik, vagy netán most oszlik fel, tekeredik ki a csigamenet? A műalkotáson a fekete gondosan megmunkált tömege nyeli el a papír–fehéret, vagy éppen fordítva?

Mindenkinek rá kell találnia a maga megoldására. Mondhatnám, a képek „eseményét” magunkban hordozzuk. A megoldás a mi tisztünk és felelősségünk. Jó ideje tudjuk, hogy a makro– és a mikrokozmosz bonyolult felépítése azonos törvényeken alapul. Most kezdjük sejteni, hogy a Világegyetem lüktetése, gesztusai és talán indulat áramlásai is a mi hasonmásunk. Az érző Teremtés érzékeny morzsái vagyunk. Én ezeket a kozmikus lelki mintázatokat olvasom le Sulyok Gabriella életművéről, itt bemutatott képeiről.

Visszatérve a soproni hagyományokhoz, versidézettel zárom a fenti gondolat-sort. Babits Mihálytól idézek:

Orfeusz útjain III.

A csillagok örök forgása néked forog
és hozzád szól, rád tartozik, érted van minden dolog
a te bűnös lelkedért.

...

Mert ne gondold hogy annyi vagy amennyi látszol magadnak,

...

s nem ismered föl sorsod és csillagod tükörében magadat,
és nem sejtetd hogy véletleneid belőled fakadnak,
és nem tudod hogy messze Napokban tennen erőd
ráng és a planéták félrehajlítják pályád előtt
az adamant rudakat.

/Babits Mihály: Zsoltár férfihangra – Consolatio mistica – részletek/

Sulyok Gabriella Mítoszok és legendák című életmű kiállítását örömmel megnyitom.

Orfeusz útjain IV.

SZABÓ BÉLA FESTŐMŰVÉSZRE EMLÉKEZTÜNK

Szabó Béla, az 1950-ben az erdélyi Mikóújfalun született, 1989-től Magyarországon, előbb Nagycenken, majd 1995-től Sopronban élő, tanító és alkotó művész és pedagógus 2005-ben hunyt el, a Szent Mihály temetőben lelt örök nyugalomra.

Szabó Béla a Kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskola grafikus-rajztanár szakán szerzett diplomát. 1978-tól Szentkeresztbányán, majd Csíkszeredán dolgozott rajztanárként, később ugyanitt muzeológusként. A főiskola elvégzése után Erdélyben elsősorban rézkarcaival és más grafikai munkáival vált ismertté. Nagyméretű faszobrokat készített egyházi megrendelésre (Mária-szobor Gyergyókápolnáson, feszület Gyergyóremetén, Gyimesközéplokon). Magyarországon elsősorban olajképeket festett. 2002-ben megfestette az erdélyi fejedelmek portrészorozatát, amelyet Magyarországon és külföldön is többször kiállítottak. A sorozat anyagából könyv készült: Csetri Elek – Szabó Béla: Az erdélyi fejedelmek arcképcsarnoka, Művelődés Kiadó, Kolozsvár, 2003.

Jómagam az 1989-es kényszerű és zaklatott áttelepülés után Nagycenken ismerem meg Bélát. Rajztanár lett a Széchenyi István Általános Iskolában. Úgy tanított, hogy a téma megbeszélése után a gyerekek között járkálva meg-megállt a tanulóknál, felhívta a figyelmüket a javítandó részletekre, formákra, színekre. Sokszor bele is rajzolt a készülő kis munkákba, keze nyomát, vonalait ma is felfedezhetjük a cenki iskolában kiállított gyermekmunkákon. És vittük kiállításról kiállításra a kis alkotásokat, nemegyszer szép díjakat nyerve.

Sopronban a Szent Orsolya Római Katolikus Gimnázium és Általános Iskola, a József Attila Nevelőotthon és a Lippai János Kertészeti Szakközépiskola rajtanáraként vívott ki magának nagy szeretetet és tiszteletet.

Halálának tizedik évfordulóján, 2015-ben emlékkiállítást szerveztünk a Festőteremben. Elhatároztuk, hogy számba vesszük, lefényképezzük Szabó Béla festményeit, grafikáit és egyéb műveit, illetve katalógust készítünk. A kiállítás szép sikerrel zárult. Az Erdélyből áttelepült és Sopronban otthonra talált művész életművét ismét megcsodálhattuk, a kiállítás és a szép katalógus méltó emléket állított művészetének.

2020 nyarán, Szabó Béla születésének hetvenedik, elhunytának tizenötödik évfordulóján a Széchenyi István Városi Könyvtár Bánfalvi fiókkönyvtárában rendeztünk emlékező kiállítást. A kiállításon a művészetbarátok a képek megtekintése után kézbe vehették a 2015-ös emlékkiállítás katalógusát, olvashatták Sulyok Gabriella és Eszik Alajos méltatásait.

A bánfalvi emlékkiállításra Szabó Béla fia, a Munkácsy-díjas festőművész Szabó Ábel emlékezésével invitáltuk a művészetbarátokat:

„Apám indulását a pályán nem segítették a körülmények. Nem volt családi példa, értelmiségi háttér, polgári légkör és persze pénz sem. Viszont mindenképpen meg kell említenem Márton Árpád és Gál András festőművészeket, akik segítették fejlődését, hogy felvételt nyerjen a kolozsvári egyetemre. Apámat meghatározó életlélmények egyben művészetének hitelességi garanciái is, amelyek végig vezetnek művészi tevékenységét Csíkszeredától Sopronig.”

Szabó Béla kiállításait legtöbbször Eszik Alajos, a Képzőművészeti Egyetem művésztanára nyitotta meg. E megnyitókból idézünk:

„Kedvelem és tisztelem Szabó Béla barátom művészetét, előzetes ismereteimmel azonban sohasem megyek semmire, amikor Sopronba érkezvén bekopogok Bélához. Sokat sejtető huncut hunyorítással mondja, jöjjenek csak, meg fogok lepődni. És én menetrendszerűen meglepődöm. Béla megint valami egészen újba vágott bele, lelkesen magyaráz, gondjait, örömeit ecseteli.

Jó vele találkozni, mindig a dolgok közepében van, energia és kalandvágy sugárzik belőle. Valóban kalandvágy, hiszen úgy kalandozik, hogy közben alig mozdul el a festőállványa elől. Állandó alakulásban van, forrong, mint egy huszonéves.

Dantével és Babilissal mondván oly sokan mondhatjuk: „Az emberélet útjának felén / egy nagy sötétlő erdőbe jutottam, / mivel az igaz utat nem lelém.” Sokan vagyunk, akik életünk derekán elbizonytalanodunk céljainkban, sötétben tapogatózunk, dolgokat a sötétben felborítunk, eltörünk. De kevesen olyanok, mint Béla, akit jó ösztöne kivezet ebből a homályból. A munkára, a festésre hagyatkozott, és az jó választás volt. Először tájakat festett, amelyekben keveredett a Fertő feletti párás káprázat az erdélyi hegyek sötét emlékányaival. Nem konkrét tájbrázolások voltak, hanem belső tájak.

Béla lubickol a festészetben, amit végre teljesen életformájának vallhat. Várakozás veszi körül, számítanak az új képeire. Ez hallatlan erőt és inspirációt ad. Festészettel kel és festéssel fekszik. Megengedi magának a színeket, megengedi magának a dekorativitást. Micsoda színeket enged meg magának.

Mit akar a képeitől Szabó Béla? Sok mindent. Például rendet. A kaotikus erőnek kitett ember vágya ez. Sokszor úgy csapkodnak a színtoltok a képeken, mintha egy csalitosban próbálnánk utat vágni. Szálfák dőlnek ki. Embersorsunk fordulói csikorognak ezekben a robusztus elmozdulásokban. A fahasáb, a téglák, a cserép, ahogy absztraktabb lesz, útközben felveszi a metaforák jelentéstöbbletét. Ez a rejtőzködő értelem férfias lírává válik.

Szabó Béla: Vörös erdő

Most már több mint egy éve, hogy eltemettük Szabó Bélát. A Jégverem utcai kis szuterénből kiköltözött a panorámás telekre, a Virágvölgy fölé, az új temető végébe. Emlékszem, szörnyű ködben botorkáltunk Pestről Sopronba és vissza, csak Sopronban ragyogott a téli napsugár. A jégkék ég felé szálltak imáink. Riadtan álltunk. Hát ilyen gyorsan, ilyen egyszerűen ki lehet bennünket csippenteni ebből az élet vizéből?

A tanítványok, akik egy szál virágot dobtak búcsúzóul a bezáruló sírgödörbe, talán úgy gondolták, ez egy élet volt. Mi, vele egyívásúak, éreztük, igen, de mégis töredék. Mert „ész, erő s oly szent akarat” mind megvolt benne, és akkor idő előtt mind vége szakadt.

Kicsi, konok, tiszta, székely ember volt. Bizalmatlan, de akiben megbizonyosodott, abban a bizalma végtelen volt. Milyen sokáig és milyen bizalmatlanul méregettek egymást ő és Sopron. Ki ez a vadember? – kérdezték magukban a tősgyökeresek. És lassan eszméltek rá, hogy egy tálentumos ember, egy erős akarat, egy végtelenül egyenes jellem.

Amikor pedig kivívta a szívekben az őt megillető helyet, elment, itt hagyott minket. De én nem siratom őt, én arra a messziről jött és messzire ment emberre emlékezem, akit boldognak láttam.”

Sulyok Gabriella, a 2015-ben a Festőteremben rendezett Szabó Béla emlékkiállítás rendezője így vallott a festőművészről:

„Örültem, hogy személyesen ismerhettem, mert szigorú, karcos, kritikus, humoros – és a legfontosabb: hiteles és egyenes lényét mindig meggyőzőnek tartottam.

Érdekes rátekintés, ha a munkásságával, a művekkel találkozva próbáljuk megfejteni az alkotó lényét, szándékát, világát. A személyes élmény segít, de sokszor ámulatba ejt a Teremtőerő gazdagsága, amit belesűrít az emberi természetbe.

Szabó Béla műveinek olvasatában ott van találkozásaink valósága, íze, s az is, amit Ő nem szavakkal mondott el. Nem könnyű sorsa – igaz ember lévén – ott van a munkákban. Korai festménye – ideköltözése idejéből – szép, kissé komor tájkép, pihenőkeresztel, vándorral. Szürkék, mélyzöldek, fakó barnák vonulata, a felhők súlya földre nehezdedve. Érdekes tanulság, hogy a festés eszköze megváltoztatja a fogalmazást. Sopronról festett pasztellképén színgazdagon tömörítette a házakat, tetőket. Kevés a részlet, világos a szándék: a színfoltok tömörsége erőt, teret teremt.

Sokat festett, az élmények sokaságát – a világot magáévá akarta tenni. Színvilága kinyílt, a rajzolatok a festés szabadságának vonalai lettek. Nádast, napraforgót, bozótokat – költői lazasággal, felszabadult bensőségességgel csinálta. A képek nagyobbak lettek, erővel, egyéni fantáziával, a színek felfokozott nagyvonalúságával megoldottak.

Felfedezte a „legnehezebb” színt: a pirosat.

Piros lélegzetű nagy tájképeiben a Mindenség távlata, túl a reális valóságon, a vörös árnyalatok világos fényekre váltanak, és szinte kilépnek a képből.

Minden illusztratív szándék nélkül – a képet számunkra is élménnyé teszi.

Oldódnak tovább a színek, tömörödik a faktúra, és a természetből is azt a szilajságot szólítja meg, ami őbenne is megvolt: száguldó felhők, sok színnel, sok árnyalattal, érezzük a földet, de eltűnik a horizont és így az égi–földi játék – gondolom – a festő öröme is szolgált. (Nemcsak a miénkre.)

Változott az idő, változtak az élmények, és létrejöttek a kimértebb, szigorúbb ábrázolások: kockák, körök, hasáb-vonalak képei. A kövek a természet részei, Ő festői gondolattal fogja körül, a víz árnyalataival.

Aztán oldódnak a vonalak, a kontúrok, és nagy képein már nem tárgyakat írnak körül, hanem látomásos rétegekbe viszi a nézőt, akár körök, akár szögletes vonalak.

Szabó Béla fiatalon halt meg. Bár köztünk lehet még – képeivel, humorával, szemet–lelket szűrő, érintő igazságával!”

Abban talán bizonyosak lehetünk, hogy Szabó Béla itt, a Fertő–tájon, az Alpokalja erdeiben otthonra talált. S hogy a későbbiekben a művészi életút milyen magaslataira jutott volna, már soha sem tudhatjuk meg, hiszen korán, 55 évesen végső hazájába távozott.

Csontváry Kosztka Tivadar mondja: „Akinek megadatott a képesség az alkotásra, annak megadatott a képesség a halhatatlanságra.” E kiállításokkal Szabó Béla művészetének halhatatlanságához szerettünk volna hozzájárulni.

TÓTH ÉVA

KÉPEK ÉS EPIZÓDOK

„...önfeláldozó munkájával szinte minden képemben benne van ...”

Tisztelt Művésznő, Kedves Eti!

Tisztelt Megjelentek, Hölgyeim és Uraim!

„...önfeláldozó munkájával szinte minden képemben benne van...” –Magyarné Derszib Etitől származik az idézet.

Magyarné Derszib Eti: a művész bemutatásával kellene kezdenem a kiállítás-megnyitót.

Csakhogy ma Eti az egyik legismertebb festőművész, akvarellista a térségben.

Eddigi életpályája gazdag és mozgalmas, festőművészként folyamatosan aktív és nyitott egyéniség.

Képek és epizódok címmel könyvbe foglalva is olvashattuk indíttatása, életét, munkásságát, alkotói énjét, inspirációit egyaránt magába foglaló művet. A web-en, a youtube-csatornákon futnak a kiállítás-megnyitóinak felvételei, digitalizált képgalériái... szóval újat mondani Magyarné Derszib Etiről – főképpen a művészetkedvelő közönségnek – aligha lehet.

Ezért engedjék meg, hogy ismert és közismert művészi életpályája alig néhány momentumát villantsam fel.

Sopron szülötte. Ez fontos? A szülőföldnek meghatározó ereje van. Fontos. Egy életet meghatározó. Egy életpályát meghatározó.

Sopron, a szülőhely, az inspiráló erő. Meghatározó és inspiráló a soproni akvarell-festészet öröksége, hiszen Mende Gusztáv (tanára) még gyűjteményes tárlatban

Magyarné Derszib Eti: Zene és festészet

együtt állított ki Wosinsky Kázmérral, Soproni Horváth Józseffel, Mühl Aladárral, vagy Szarka Árpáddal, aki akkor Csatkai szerint „a legfiatalabb nemzedéket” képviselte akkoriban. (1944–47).

Mindez az indíttatás, a gyökerek, az el- és kiszakíthatatlan soproniság ereje, amely megmarad itt Nagycenken is és bárhol a világban.

Már gyermekkorában, a Mama (Hegedüs Margit) felismerte tehetségét. Gyermekkora óta végig bátorította, segítette, majd Mende Gusztáv soproni festőművész alapozta meg festői munkásságát rajziskolájában. Így köteleződött el a plein air festéssel és ennek köszönhető a francia impresszionisták iránti rajongása. Az impressziók követői villámgyors technikájának alkalmazása Eti alaptermészetével is összeillett, alapvető habitusa szerinti tempóval, ezért aztán jóval többet festett aquarelrel, mint olajjal.

Tanárnak tanult, hogy aztán a soproni Deák Téri Általános Iskolában végzett tanári munkája mellett megszerezze a rajztanári oklevelet is a matematika–fizika mellé.

A mérföldkövek között ott van egy Sopron 700 éves jubileumára meghirdetett képzőművészeti pályázat, amelynek elnyeri alkotói díját 1977-ben, és aztán 1978. május 17-én, a Soproni Pedagógus Klubkönyvtárában első önálló kiállítása.

Majd újabb mérföldkő a Cziffra-ösztöndíj.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Képek és epizódok.

Egy album címe és a mai kiállítása is. Az albumot írta és szerkesztette Magyar Balázs. Egy alkotói korszak képekben, tömör, lényegre törő magyarázó szöveggel.

Lényegében életrajzi elemekkel tűzdelt, a két franciaországi tanulmányi útleírás. Közbevetve a Cziffra Györggyel való megismerkedése és a következmények történetével.

Képek és epizódok. Egy album címe és a mai kiállítása is.

A kiállítás ma már Magyar Balázs emlékét idézi.

Ma, itt „az epizódok” tartalma, – amely Magyarné Derszib Eti alkotói életpályáján vezet végig – nemesül tisztelettel teli emlékezéssé, arra az emberre való emlékezésé, (inkább megidézésévé) aki teljes odaadó személyiségével, erejével, szándékával és tudásával, önzetlen munkájával mindvégig támogatója volt feleségének.

„...önfeláldozó munkájával szinte minden képemben benne van...” – mondja Magyarné Derszib Eti, akitől nagyon megjegyeztem azt, amit egyszer valahogy így fogalmazott meg: azért használom a Magyarnét és nem csak a Derszib Etit, mert ezzel fejezem ki a tiszteletet, a köszönetemet és nagybecsülésemet mindazért, amiként Balázs a pályámon támogat.

Tisztelt Megjelentek!

Immár legenda és egyben valóság Derszib Eti időszámítása, sajátos időskálája, amelyen az eseményeket még Balázssal való megismerkedése előtti, vagy az utániként tartja számon.

„Az időszámításunk előtt és után”. És nincs MÁS időszámítás. NINCS: örökévalóság van.

Igen, Magyaré Deszib Eti képeit végignézve létezik a művészet örökkévalósága. Magyar Balázst nézve, jelenlétét felidézve bizonyítja ez a kiállítás, hogy létezik a szeretettel, a mindvégig hűséges és cselekvő szeretettel megpecsételt élet örökkévalósága.

„Az alkotó hangulat és körülmények megteremtésével, kényelméről és sokszor saját személyes érvényesülési lehetőségeiről való lemondásával mindent az én festői kiteljesedésem lehetőségének vetett alá. Mindig mondogatta, hogy ha már mindketőnk kitörésének kivitelezéséhez nincs elég energiája, legalább az én eddig már elért eredményeim nem engedi kárba veszni.”

Egy kiállításmegnyitón Magyar Balázs ezt vetette közbe: nekem fontos, hogy Eti azt csinálhassa, amit szeret, „én meg annak csinálom, akit szeretek.” (Tanúsítja a You Tube.)

Tisztelt Hölgyeim Uraim!

Derszib Eti festményeit témájuk szerint – hogy utcakép, épület, tájkép, csendélet, portré, állatkép az – külön is lehet és érdemes elemezni.

Aztán azt a folyamatot is, amelyben a megszerzett tapasztalat– és élményhalmazt gyarapítva végig festette Európát.

A technikáit, az akvarell– fény–árnyék impresszió–játékot, a merészebb tónusokat, a költőiségében fenséges színvilágát, a mesteri ecsetkezelését, a portréművészetét is, amelyekben megjelenik grafikus vénája, tehetsége.

Képek és epizódok.

A képek itt vannak, bennük a feleleveníthető epizódok.

(„Epizód: a fő cselekménnyel lazá(bba)n összefüggő (mellék)esemény, jelenet, részlet; kitérés.

Valamely cselekmény, történés, folyamat alakulására lényegében nem ható, mellékes, de érdekes esemény, eset.”)

Nos: Magyar Balázs–Derszib Eti ezt a jelentést átírta örökre. Mert van ilyen ereje a hiteles művészetnek. Mert megvan és hat ez az ereje a művészetnek. Átértelem, átír.

Mert az ő közös életpályájuk annak folyamatában és Eti képeiben rajzolódik ki, úgy, hogy „az epizód” minden esetben a fő cselekményt mozdítja elő. Az epizódot követő epizód a folyamatok alakulására lényegében hat minden esetben (képi megörökítése van) és egyáltalán nem mellékes.

Csaknem minden képhez személyes történet tartozik. A fő epizód, a fő cselekmény maga a mű, a kép lelke. A kép lelke pedig lélekből való, mert aszerinti a természete, hogy nincs más időszámítás, mint az örökkévalóság, az örökkétartóság, ami az érték ismérve. A művészeté.

Magyarné Derszib Eti mindennek a létrehozója a vizualitás világában: akinek önmagában a kancsó, vagy a napraforgó, vagy a táj epizód éppen akkor és éppen azért mert a történetével, a megélttel együtt szép, mert a történetükkel együtt, a történetükkel Balázssal együtt igaz, mert harmóniát sugároz, mert fontos üzenet.

Derszib Eti a közös élmények birtokában a tárgyak mögé lát, minden, amit megfest életérzés, lelki, vagy szellemi élmény, átélt élmény.

Ez akkor teljesebb ki, ha azt másokkal is megosztja. Megosztja átélhető, megélhető módon.

Ebben az értelemben is lelke van a képnek, az anyagnak – a papírlapnak, a pigmentnek, a foltokból összeálló látványoknak.

„...érzek ünnepet, mert Nagycenken vagyunk...” 2003–ban ezen a helyen hangzott el egy Magyarné Derszib Eti – kiállításmegnyitón.

Most 2019–et írunk és igen, „érzek ünnepet ma”..., mert ezen a helyen vagyunk és öröm mindannyiunk számára, hogy a veszteség ellenére is ünnepként élhetjük meg Magyarné Derszib Eti képeit, Magyar Balázssal közösen átélt epizódjait, az örökkévalóságba oltott művészete által.

Köszönjük Magyar Baláznak az örökkévalóságból és köszönjük Magyarné Derszib Etinek, hogy mindezt itt, ma nekünk a kiállított képekkel felvillantották, azért, hogy a művészetben felsejlő, olykor megmutatkozó öröklét bizonyosságáról meggyőződhesünk!

A kiállítást megnyitom.

(Elhangzott 2019. november 14-én, Nagycenken, a Széchenyi István Kastélyban.)

A XXII. ORSZÁGOS ÉREMBIENNÁLÉ SOPRONBAN

A szobrászatról medítálva néha eljátszom a gondolattal: ha az érem nagyobb, ha nagy lehetne, mint egy szobor, akkor szemléletesen feltáruhatna, széles körben meggyőződéssé válhatna, hogy milyen eleven, milyen újításokban és termékeny kísérletekben tobzódó, milyen leleményes és izgalmas, milyen dús élményekkel, felismerésekkel kecsegtető plasztikai világ ez. Láthatóvá válna, hogy a sok esetben parányi vagy jobb esetben a tenyérbe simuló, az ujjaink közé fogható, tapintásunkra váró, bensőséges atmoszférájú kis plasztikai teremtmények az előképei, a forrásai, vagy pompás beteljesítései a szobrászat nívumainak és vívmányainak. Erről tanúskodik az anyagi, a technikai változatosság, a formarend–gazdagság, a tömegképzés, a tárgyiasítás sokrétűsége, a térkezelés és térszervezés megannyi módozata, amely tényezők hol a tradíciók kötöttségeihez kapcsolódva a mesterség magas fokú gyakorlásának tanúi, hol a modernitás és az alkotói szabadság szellemiségét sugárzó műforma–jellemzők. És természetesen nem feledhető, hogy mindez hogyan hordozza a mondandókat, miként fejezi ki, testesíti meg a jelentéseket, szintetizálja a kor művészeti üzenetét. Van hagyományos mintázott, öntött és vert, van a legkülönbözőbb anyagmegmunkálási módozatok lehetőségeit kiaknázó, van sokszorosítható és egyedi, van alkalomhoz, személyiséghez kötődő és van autonóm művészi gondolatot sűrítő, van valóságidéző és van elvont, elvonatkoztatott, és van a különböző ellenpólusok közötti átmenetek tartományaiiban kalandozó érem. Ezt a csodát követi, a nemzetközi éremművészetben is kiemelkedő jelentőségű magyar szobrászati ágazat történéseit dokumentálja, művészeti jelenségvilágát tárja a nyilvánosság elé az 1977 óta, s ebben az évben már a 22. alkalommal megrendezett Országos Érembiennálé: katalógus–sorozattal, rangos díjakkal, gyarapodó múzeumi gyűjteménnyel, alkotói inspirációkkal. Folyamatosan összképet teremtve, kiemelve egy–egy periódus legkiválóbb teljesítményeit, megvilágítva a művészeti folyamatok irányait és jellemző vonásait. Mai, kétségbeesett útkeresésekkel és súlyos válságokkal sújtott világunkban az is egy kisebb csoda, hogy politikai kurzusoktól és változásaiktól függetlenül, a történelmi fordulatokkal szabdaltságot és folyamatok közepette is fennmaradt, hogy él, működik, sőt: virágozik egy művészeti fórum. Folyamatosan együtt élve a jelenkori művészet történetével, amely az idő egyre gyorsuló múlásával egy város, Sopron történetével egygyé fonódva immár kulturális és művészeti hagyományá nemesedett. Talán nem is véletlen, hanem törvényszerű az egybeesés, a találkozás, hogy az emberléptékű művészeti szépségek és értékek városa egy finomságokban, érzékenységekben és bensőségekben tündöklő művészeti ágazat magyarországi fellegetvárává vált az elmúlt évtizedekben.

Eme 2019–es biennálé a korábbi évek és évtizedek soproni éremművészeti szemléihez hasonlóan a hagyományos törekvések és az újító tendenciák békésen egymás mellett élő jelenségvilágáról tudósít, hogy tovább élnek az alkalmi és az egy–egy személyiség emlékéit idéző, leginkább megbízót, megrendelést feltételező érmek és a művészi koncepció, az eredeti művészi gondolat megfogalmazásaként, kifejezésésként megformált, konstruált kompozíciók. Így a múltba gyökerező szabályrendszerek követésének és az egyedi, egyéni alkotói megoldások felfedezésének és realizálásának egyként tanúi lehetünk. Ha a súlypontokra, a dominanciákra figyelünk, akkor a rendhagyó kezdeményezések, a kísérletek, a beteljesített kísérletek túlsúlyát regisztr-

rálhatjuk. Mindez összefügg az ágazat eredendő, a művészeti területet a múlt század hetvenes éveitől éltető progresszivitással, s azzal, hogy a mindenkori nagy öregek és a derékhad mellett mindig integrálta a fiatal nemzedék éremművészeit is. Nincs ez másként ebben az évben sem: a csaknem hatvan kiállító sorában az éremművészeti életművet teremtett sokszoros biennálé–szereplő alkotók, mint Budahelyi Tibor, Czinder Antal, Ézsiás István, Fritz Mihály, Gáti Gábor, Kő Pál, Kutas László mellett itt vannak a hangjukat erőteljesen hallató fiatalok, mint Baráth Fábián, Erős Apolka, Molnár Mercédesz Dorisz vagy Varga Evelin.

A biennálé most is együtt jár az előző seregszemle nagydíjasának önálló fellépésével, tanúsítva, hogy egy–egy kiemelkedő elismeréssel honorált kollektív nem egyszeri teljesítmény, hanem háttérben több éves, vagy több évtizedes munkásság, sok esetben egy–egy oeuvre áll. 2017–ben a Sopron Megyei Jogú Város Önkormányzatának nagydíját Bakos Ildikó szobrászművész kapta, aki ezzel egyúttal a korábbi Ferenczy Béni–díjasok rangos névsorát is gyarapította, amely névsorban olyan nagyszerű szobrászati és éremművészeti életműveket építő alkotók sorakoznak, mint Borsos Miklós, Vígh Tamás, Lugossy Mária, Kiss Nagy András vagy a díjat kétszer is elnyerő ifj. Szlávics László. Bakos Ildikó, aki már 1977–ben, az első érembiennálén is szerepelt alkotásaival, és aki a 2010–es években vált Sopronba állandóan visszatérő éremseregszemle–kiállítóvá, változatos, öt évtizedet átfogó éremművészeti munkálkodásáról ad számot önálló bemutatójával. Kollektívájában – amelyben a legkorábbi mű 1968–ban, s a legújabb 2016–ban született – maga a művész kalauzolhat, aki a műegyütteshez írt bevezetőben fogalmazta meg: „A kezdetekben mintáztam, véstem. Később megkedveltem a játékosabb kifejezési módokat, lenyomatokkal játszottam... máskor rajzoltam és az ujjaimat használtam. ... 1980–ban megismerkedtem a viaszvesztéssel, ami nagyon kedvemre való technika, mivel hatalmas szabadságot ad. ... Úgy érzem, vonzódásom az archaikushoz, a keresetlenhez, az egyszerűhöz és ironikushoz, ugyanakkor a szimbolikushoz, a jelekhez, a mitológiához és az irodalomhoz – letagadhatatlan.”

Hús évvel ezelőtt a soproni érembiennálé kapcsán azt a konzekvenciát vonhattuk meg, hogy a magyarországi művészeti körökben oly erőteljesen kultivált szobrászati ágazat, az éremművészet terén – a tárgyalkotó művészetek forrongásának, folytonos átalakulásának, megújulásának időszakában – rendkívül fontos történések zajlanak, termékeny művészeti kezdeményezések koncentrálódnak, az érem autentikus, korszerű, összegzésre törő, fontos művészeti kifejezésként, korszakjelző esztétikai jelenségeként van jelen. Ezek a fontos tanulságok a 2019–es soproni érembiennálét szemlélve is megfogalmazhatók: s ezért gratulálva a tárlaton résztvevő, műveiket Sopronba elhozó–elküldő alkotóknak, köszöntve a kiállítást szervező és rendező intézményeket és szakembereket, valamint a támogatókat, örömmel ajánlom figyelmükbe a kiállítást.

(Elhangzott 2019. június 30–án, a Lábasházban a XXII. Országos Érembiennálé megnyitóján.)

A XXII. Országos Érembiennálét megnyitó szövegét tördeléskor a számírógép „ördöge” elnyelte. Gondatlanul jártunk el, mert a rovat könyvtárban ellenőrizni kellett volna, hogy beszerkesztettünk–e és betördeltünk–e minden kéziratot. A kiállítást megnyitó Wehner Tibor művészettörténestől és olvasóinktól elnézést kérünk! (A Szerkesztők)

Kutas László: Ebergőci Szent Imre kőszobor (agyagvázlat)

VÉLEKEDÉSEINK

GOSZTONYI MIKLÓS:

KERESZTBEN AZ ÚTON

Mielőtt bárki azt gondolná, minek császkalunk mi a viharos erdőben, előljáróban leszögezem: történetünk teljesen szélcsendes időben, napsütötte vasárnap délután zajlott le. Egyszer csak derékba tört egy természetes fa jókora törzse. Hasonlóan egy ember sorsához, aki hirtelen befejezte életét.

De kezdjük az elejéről. Ahogyan bandukoltunk a bánfalvi erdőben, a csendet csak a madárcsók fel-felröppenő éneke bontotta színesre. Fodor Ákos rövidke versének igaz sora jutott az eszünkbe: „Nincs hamis madárfütty”.

Aztán alig tettünk pár lépést az égbe nyúló fák szegélyezte ösvényen, amikor olyan éles csattanásokat hallottunk, mint a puskalövések. Közelről szóltak a durranások, viszont lépteinket csak akkor gyorsítottuk fel, amikor a már sortűznek is beillő hangok egyre erősebbé váltak. A robaj irányába néztünk, s elámultunk: a békés délutánon tőlünk vagy tíz méterre egy tekintélyes méretű fa daliás törzse szép lassan kettétört – és a fa immár süvítő hang kíséretében lehanyatlott, keresztvezve az utat. Ha nem igyekszünk el onnan egy pillanattal hamarabb, ránk zuhan, s lefed lombos ágaival.

Csuda dolog a sors kifürkészhetetlensége: az a fa miért nem egy perccel korábban vagy később dőlt ki? Miért pont akkor, amikor mértanilag milliméterre ránk zuhanhatott volna? Ahogyan azt a Biblia szavai mondják: „Vigyázzatok, legyetek éberek, mert nem tudjátok, mikor jön el az idő. Kitartóan virrasszatok hát, mert nem tudjátok sem a napot, sem az órát.” De úgy látszik, ez nem csak az emberekre érvényes.

Egyetértek azokkal, akik vallják: az érzelmileg megérintő nagy pillanatok azok, amelyek igazán számítanak. Az időt – időnket – pedig legfőképpen nem tiktakok közé zárva, hanem spirituálisan kellene mérnünk. Még nem késő – legyen időnk erre is.

KORONA

Vajon mit tudhat többet ez a fránya koronavírus az embernél? Hogyan lehet az, hogy a szabad szemmel nem is látható, földi halandó számára nem is mérhető súlyú biológiai organizmus ágyak dönt és akár el is pusztíthat egy nálánál billiószor hatalmasabb szervezetet? A koronavírus „fejére” kell raknunk a koronát?

Át kell értelmeznünk a világmindenség fogalmát, ha ez a mikroszkopikus – és a hozzá hasonló többi vérszomjas – organizmus ilyen könnyedén megijesztheti, legyűrheti a számítógéppel felszerelt nagy emberiséget. Örületesnek hat a kérdés: ugyan, ki képezte ki a koronavírus, hogy ennyire megnehezítse az emberiség hétköznapiit? Vagy csak úgy rájött arra, lapuljon meg és érezze jól magát a számára világméretűnek tűnő óriás egyik sejtjében? Netán olyan önfeláldozó típusú a koronavírus, mint Dugovics Titusz, aki a nándorféhvári csatában magával együtt a halálba rántotta a zászlót kitző ellenséget? Sajnos, nem tudjuk szóra bírni a vírusokat, hogy válaszoljanak a kérdéseinkre. Annyi szent, hogy a tetteik magukért beszélnek.

Miként az is szörnyű, hogy ez a kis piszok beleszól már nemzeti ünnepünkbe, nemzeti lelkületünk kiélésébe. A megbetegedés eshetőségétől tartva, a legtöbb helyen elmaradnak a központi megemlékezések. Mindenki lobogtassa odahaza a piros-fehérvörös zászlókat, mondjon el egy imát 1848-49 hőseiért, vagy vegye elő Petőfi verseit. A „koronázott” koronavírusról ugyan mi más is juthatna ilyenkor eszünkbe, mint Petőfi-

nek e versrészlete: „Hiába ömlik, hősök, véretek, Ha a koronát el nem töritek, Fejét a szörny ismét fölemeli, S akkor megint elől kell kezdeni. Hiába lenne ennyi áldozat? Akasszátok föl a királyokat!” Mit szól e látnoki sorokhoz a koronás koronavírus? Attól tartok, ezt sem fogjuk soha megtudni tőle.

AJÁNDÉK, EGY ÉLETRE

Az a jóember munkából tartott hazafelé az esti busszal. Tisztességes, kétkezi munkás lehetett – nadrágja, felöltője magán viselte mestersége megannyi nyomát. Festék- és mészfoltok virítottak ruházatán; bozontos haját – miként elhasználódott lábbelijét is – gazdagon lepte a por. Kétség nem férhetett hozzá, hogy becsületes foglalatossága után tett egy kis kitérőt. Fáradt tekintetében meg-megcsillant az öröm: le-lesandított kezében tartott hatalmas reklámtáskájára, amelyben ajándékok lapultak. Nem sokat teketóriázhatott, egyazon üzletben vásárolta meg a meglepetésnek szántakat. Emelt fővel, jóleső büszkeséggel, öntudatosan őrizte kincseit, mint mások a kitüntetések. A mellette állók nem is sejthetik, hány gyerkőcnek fog nemsokára örömet szerezni.

Aztán pár megállóval arrébb leszállt, s elnyelte az utca csöndje.

A sajátosan ünnepi hangulatot árasztó jelenet után nem volt nehéz elképzelni a folytatást. Amint felesége és gyermekei őszinte örömmel, a nyakába csimpaszkodva fogadják, nem is annyira a szebbnél szebb játékok okán, hanem azért, mert hazaérkezett.

Ismeretlen jóemberünk gyerekeknek vásárolt meglepetései így váltak nagy lelki ajándékká mindazok számára, akik akaratlanul is elképzelték e család örömét. Akik általuk ráéreztek a jól végzett munka egyenes tartást adó mélységére és magasságaira; a megértő, támogató emberi kapcsolatok minden nehézséget feledtető összetartó erejére. A házasság lényegére, amely voltaképpen belefér egyetlen MarkTwain-gondolatba: „Add meg minden napnak az esélyt, hogy életed legszebb napja legyen.”

Ennek szellemében kezdjünk az új évhez, mindenféle fogadkozás nélkül. A jövő ugyanis – otthon épül.

KORSZELETEK - KORKÉPEK

A következő írások a '30-as, '40-es években országos lapokban megjelent publicisztikák. Íráskéjük a korabeli helyesírást tükrözik. (a szerkesztő)

ÍGY ÉLNEK A SUMMÁSOK ...

Tavasszal ötvenes, százas csoportokban megindul Matyóország. Kapával, kaszával, egy kis magukravaló batyúval. Ki szüleit, ki feleségét, ki csak gyerekeit hagyja otthon. De el kell menni, mert otthon nincs munka, s ha munka nincs, nem lesz kenyér.

Az a csoport, amelyiknek keresetét és életét vázoló, körülbelül az átlagot mutatja.

Ötvenhárman vannak. Munkabírásuk szerint két bércsoportban: egész és félrészesek. Vagy ahogy ők mondják: emberek és félkezesek. Ez utóbbiak asszonyok, lányok, suhancgyerekek. 26 ember és 26 félkezes. A gazda kettős bért kap és disznótartást, kukoricaföldet.

A havi summából* tisztakeresetnek csupán a 140, a félkezeseknél 100 kg. búzát lehet számítani. Mert a többi fölél, amint hogy arra is van szánva.

A szalonna rendszeren a „früstökk” és az uzsonna. Egy-egy étkezésre így is alig jut 7 deka. A liszt kenyérré, tésztára kell: a hús ebédre; a bab a majdnem mindennapos bablevesnek; zsírból 1 napra csupán 8 gramm jut; a burgonya is levesnek, főzeléknek fogy, meg belőle készítik a summából egyedül kitellő „krumpiskalácsot” vagy „krumpislepényt”. Ha marad is valami, kell az cukorra, tojásra, gyümölcsre, hogy legyen kicsit változatosabb az étel. Igaz, hogy amennyivel változatosabbat és ízletesebbet, annyival kevesebbet esznek, hiszen maguktól fogják vissza kenyérben, húsban, burgonyában (egyedül a só és ecet az, amiből nem kell szűkmarkoskodni).

A szintén havonta járó 4, illetve 2 P. elmegy a férfiaknál dohányra, borra, pálinkára, az asszonyoknál gyümölcsre és más apróságra.

Marad tehát a 140, illetve 100 kg. búza ára, amit a hat hónap kitelte előtt három nappal futó középtőzsdei áron fizet ki nekik a gazdaság. Az embereknek összesen 840 kg., a félkezeseknek pedig 600 kg. búzát.

Tavaly 15 P.-vel fizette. Egy egészrészes tehát 126 pengőt, egy félkezes 90 pengőt vitt haza télire. Hat hónapra. Hat hónapig dolgozott érte napkeltétől napnyugtáig. Átlag napi 11 órát. Aratott, kapált, csépelte, trágyázott, kukoricát tört, répát, burgonyát szedett, babot tépett és mindent elvégzett, ami munka csak akadt a gazdaságban a kezére bízva.

126 pengővel indultak haza. Alig néhánynak van otthon. És legtöbbször többtagú család. A 126 pengőből 1 napra 70 f. jut. Ebből kell fűteni, világítani, ruházkodni és – élni. Velük dolgoztam több, mint két hónapig. A legfiatalabb köztük, a két vízholdó gyerek, 13 éves. A legöregebb már elhagyta a hatvanat. Szavát alig veszi az ember. Csöndes. Nem kocsmás. Csupán a pipa libeg a szájából munkaszünetben. Vagyona mégis csak 3 hold szőlő, amit még a feleségével kapott 20 éves korában. A gyerekei is summások.

Néhány család apró gyerekekkel van lenn. Páran iskolába se járnak még, de iskolások is vannak. Május elsején jöttek és itt végzik júniusban. Aztán szeptemberben is

itt kezdik, novemberben otthon folytatják és májusban megint máshová mennek, hogy júniusban ott befejezzék.

Az 53 ember, vegyest férfi és nő egy teremben alszanak. Magasra föltákol, szalmával puhított deszkapricscseken. Itt van elraktározva minden holmijuk.

A férfiak komolyak. Vasárnapi szórakozásuk: football, sakk, kártya. Ritkán a kocsmá.

Hisznek Istenben, de hitük csak hagyományos emlékezés inkább és teljesen értetlenek a másvilág és a parancsok iránt. A papságot csak mint társadalmi osztályt ismerik. És ez nyomorúságuk robotjában és magukra- hagyottságukban nem is csodálható.

Evési szünetekben vagy egyébként, ha beszélgetünk, örülnek, hogy valaki van, aki hallgatja őket. Egészen megnyílik az életük és minden fájdalmuk előzuhog szavuk és nézésük gazdag áradásában.

– Az egyetemisták közt kéne megismertetni a helyzetünket, – mondja a gazda. – Már mi csak magukban bízunk, fiatalúr, hogy csinálnak valamit.

Még egyszer körüljáróm búcsúzóban a határt. Szerne hamukarékjok ülnek a zöld fűben. A summások pirították itt nemrég avas szalonnájukat, hogy izesebb legyen. A nyársat forgatva szemük belerévedt a lángba, ahogy a zsír megcsillant a lángok csókjától, és megtágul innyel lesték az életüké váló sístergést. És hallgattak.

Most ezek a kis hamuemlékek beszélnek helyettük:

– Magyar ifjúság, mi vándorolunk szerne az országban, ilyen kis hamujelek az emlékeink és keresünk Téged, hogy megtaláljuk egymást!

* 30 kg. liszt, 4 kg. hús, 4 kg. szalonna, 14 kg. zsír, 4 kg. bab, 12 kg. burgonya, 1 kg. só, 1 liter ecet, 4 P, 140 kg. búza.

(megjelent: Korunk Szava, 1936: 56)

ÚTI JEGYZETEK AUSZTRIÁBÓL

Nem vagyok hivatalos kiküldött, nem várnak sehol, azt sem tudja senki, hogy érkezem; hogy úton vagyok, azt is csak kevesen. Bejelentett megbeszéléseim nincsenek. Csak megjelenek valahol, mint maga a csend és úgy nyílik felém a sok idegen élet, természetesen és elhúzóadás nélkül, mint a földek kitelt ölelése vagy aszályos szomorúsága.

Az utak? Bizony hosszúak, fáradtságosak, végeláthatatlanok... Aszfalt-, beton-, bazaltutak. Kergeti rajtuk örömet, bánatát, jövőjét, kenyerét, gyalogosan és sokfajta járművei az ember.

A Graz és Bécs felé vivők talán a legtarkábbak. Az autók elhúzó burrogása után nap-nap után fáradtan poroszkálnak a gyalogosok. Munkanélküliek. Naponta találkozik az ember tíz-tizenötlet. Meg-megszólítják az embert. Cigaretát, pár fillért kérnek. Útba veszik az apró kis falvakat és bekérnek a hegyek hónaljában megbújt parasztházakba. Így jutnak el a két városba: Grázba és Becsbe. Országúton sehol annyi munkanélkülivel nem találkoztam, mint e két városba vivőkön. Még nálunk sincs annyi „vagány”, különösen így nyáron, mikor falun jó napszámért akad munka. Itt falun sincs. Panaszkodnak: kosztért, lakásért aratnak legtöbb helyen. Természetes inkább rójják az utat a két város között, gyári munkát keresve, hiszen étel akad a sok apró malom szegény-asztalánál és a jószívű emberek maradékából, éjjeli szállás boglyák, kepék tövében, pajták-

ban, vagy istállókban. Néha pár fillér is kerül. És megvan a remény, a városban talán akad rendes munka!

Ezek a vándorok az én felvilágosítóim. Ezek az útravetettek, akik várják mindig egyazon reménnyel emberektől, rendszerektől, általában mindentől és mindenkitől a megváltást. Mások ezek az emberek a mi városokat járó munkanélkülieinknél, csodálatosképen nem pesszimisták, nem következetesen zugolódók, inkább olyan „apostoli” csavargók, akik megemelik kalapjukat az útszéli kereszt előtt és túlnéznek a hegyeken. Még csavargókban is külön osztrák típus ők.

Amire számítottam, nem találtam köztük egyetlen nácira sem. A hitleristák mind „tál mellett vannak” – mondják ők és inkább diákok, hivatalnokok, jólkereső munkások. Ők szegények, osztrákok és a Kaiser örök reménysugaruk. Most pedig várják a spanyol polgárháború befejezését. Oda kell majd az építő munkás, és mondják, hivatalos körökben is számítanak rá, hogy Franco győzelme után a romok helyén épülő új Spanyolország egy időre leveszi Ausztria válláról a munkanélküliek nagy tömegeit.

Így érünk Grázba. Talán legtalálóbban úgy lehet jellemezni ezt a várost, ahogy egyik ferences atya mondta: Stadt der Barmherzigkeit. A jószívűség városa. Tipikus osztrák város, kirándulókkal, katonazenével a városparkban, dómmal, szerzetesekkel, udvarias rendőrökkel. Az idegennek nem mond semmi újat, nem mutat semmi nagystílust, csupán kibővült folytatásaként tárul ki az apró kis falvaknak és legfeljebb harmonikus nyugodtságával ejt ámulatba. A polgáriasság csendes állomása, ahol megpihenhet az országutak vándora, szívesen, „grüss Gott”-tal köszöntik a kéregetőt és segítik is valamivel, hogy könnyebb szívvel és erősebb reménnyel indulhasson tovább Bécs felé, ha itt nem talál munkát. A város végében van egy régi, omladozó kolostor. „Hullik a fal, vigyázat, közel menni veszélyes!” – ez a felírás tartja tőle távol az embert. Mögötte apró tóvá szélesített hegyipatak és egy vén, hápogó vadkacsa. Lehet, hogy csak azért, mivel kicsit költő is vagyok, de ez a kép fogott meg legjobban Grazban.

Innen Bécs felé a Semmeringen keresztül visz az utunk. Itt már olajosak, portalanok az utak, nem járnak őket kenyer után az életből kikopott emberek; mintha féltelnék magukat a szépség, a jólét és boldogság vágyától. Az Isten Potemkin-vidéke ez. Az emberek ivadékai, akik először csodáltak rá itt a természet szépségében remeklő Istenre és meghúzódtak a fenyvesek és havasok tiszta hallgatásában, most szükségszerűen hasznélvezői ezeknek a gyönyörű vidékeknek. Kizökken itt az ember a földönjáró életből, vagy talán inkább föléje emelkedik annak, és minden kicsit történelem, rajta kívül álló szépség, teremtő kéz lesz körülötte. A rohanó kis patakok csobogásában, mintha a hegyek titkos ölei suttoznának, és reggelente, mikor a szürke ködpongyolán keresztül a nap belecsókol a fenyvesek illatos, sötét hajába, vagy a havasok villódzó, szúzi fehérségébe, kell, hogy kinyújtózzon az ember testben, lélekben az ég felé...

Bécs. Ide torkollanak a kis állam végső útjai. Hangulati és történelmi képe egészen más, mint Grázé. Ez nem a szélesebbé zsúfolt parasztházak folytatása többé, inkább azoknak őrző állandósága és életük alakító, családias irányítója. Ausztria, a németsegnek, de inkább a régi kereszténységnek ez az Ostmarkja, mindig külön szellemi terület, amely idővel nagy szellemi könnyedséggel, magasabb szempontokból és érzékeny lelki habitusával egyesítője lett a nyugat-keleti és észak-déli kultúráknak és nemzeti érdekeknek. Bécs ennek az osztrák, mondhatnám sokszor kulturhatalmi osztrák léleknek és katolikus Ostmarknak fővárosa, általunk fölszabadult órálló szerepe és felelőssége alól és mint büszke császárváros, pompázó barokkba öltözött, nemcsak külsőleg, hanem belső, polgári életében is. Valahogy mindig középeurópa szíve volt

ez a város. Hatalmában sem zord, legfeljebb szövevényes. A Habsburgok családi és hatalmi fészke, országok és tartományok fővárosa most sem veszítette el régi, elkényeztetett gyermek-allűrjeit. Ugyanaz a város, mint volt a német-római császárság és a monarchia idejében, hatalom nélkül, de ugyanazzal a gondtalan könnyedséggel, kihasználva a múltnak dicsőségét és fönmaradt emlékeit. Kicsit el is szomorodik az ember látva a múlttal való kufárkodását.

Maga Ausztria, Seipel, Dollfuss és Schuschnigg Ausztriája, külső formájában és polgárainak egyéni, belső életstruktúrájában semmit, vagy alig-alig különbözik a Habsburgok Ausztriájától, csupán állami berendezése változott meg és politikai, illetve hatalmi súlya tolódott el. Azonban eme hatalmi elgyöngülésében is megmaradt nagy helyzeti energiája, hogy ékül szolgál egyes államok külpolitikai súrlódási területén.

Hogy nagy tömegekben a mostani és előbbeni szociális intézkedések melletti nagy munkanélküliség ellenére sem hatotta át őket a nemzeti szocialista ideológia, sőt attól nagy részben visszavonultak, a német-osztrák szerződésen kívüli tartományba. Ez a szerződés ugyanis nagyon sok náci eltántorított Hitlertől, mivel az osztrák nemzeti szocialisták becsapását látták benne, elmaradt a birodalomból mindaddig havonta küldött hétszáz ezer márka, amely összegnek feléből a keresetnélkül maradt náci családjaik segélyezték, az osztrák néplélek különös, nyugodt és vallásos szellemiségében van a magyarázata. Az osztrák nép ugyanis sokkal inkább kispolgár, minthogy polgári napjai szabadságát fegyelmezett, katonás neveléssel, esetleg masirozással töltse ki; nem hiába volt góca délnek is, átvette onnan a jellemző „slampériát”, átvette azonban a humanitást és a latin műveltséget is. Éppen ezért nem hatnak rá az egyszerű és nyers jelszavak és a mostani német politikai szellem is inkább elriasztóan, semmint csábítóan hat az észak-németségnél sokkal differenciáltabb, érzékenyebb szellemű és mélyebb vallásosságú osztrák emberre.

Azért indultam útra, hogy szomjas érzékkel rászívjam magamat az élet csillag-számpórusú titkaira és megkóstoljam a más országok számára adott kenyeret és bort; – Ausztriában nem részegedtem meg, csupán ábrándoztam kicsit, nem sírtam, csak szomorkodtam, nem ujjongtam, csupán megnyugodtam.

De az osztrák nép megismerésével, egy arccal emberebbé teljesedtem.

(Megjelent: Korunk Szava 1937:216.)

HAZATÉRÉS

Messziről jövök haza, hogy sok év után viszontlássam azokat, akiktől elindultam.

Anyám kint vár az állomáson és nem tudok máshová, csak az ő karjaiba ugrani. Szeme könnyes az örömtől, hogy végre hazahozott aggodásának sok könnye, bánata és imádsága.

Nem kérdez; csak azt, hogy jól vagyok-e, nem fáztam-e meg az úton és hogy nem éheztem-e meg nagyon. Nem, ő nem kéri számon tőlem az életemet, amelyet belőle vettem, ő elfogad így soványan és kopottan, kicsit öregesen és szegényen. Pedig bizonyosan megálmodta, ahogy ringatta a bölcsőmet, hogy nagy, erős férfi leszek, gazdag és hódító férfi, akiről, ha emlegetik, ő azt mondhatja majd anyai büszkeséggel: az én fiam. És most nem szól semmit. Nem mondja, hogy csalódott bennem. Nem kéri tőlem számon az ő fájdalmait, könnyes szorongásait, egész imádságos életét. Nem mondja azt, hogy nem volt érdemes értem dolgoznia és megőregednie a féltésben és hazavá-

rásomban. Nem. Csak könnyezik mellettem csendesen és mosolyogva simogatja arcomat, kezemet, ruhámat. Boldogan és alázatosan, mintha az üdvösség hordozója lennék.

Szeretnék most csodát tenni a kedvéért. De nem tudok, Csak lehajolok öreg, dolgos kezére és megcsókolom annak ráncait.

– Édesanyám!

*

Apám a konyhán vár és újságot olvas a lámpa világánál.

Amikor belépek és az ajtóban megállva köszöntöm, föltojja a szemüvegét a homlokára és alatta rámemeli sok vihart látott szemét. Aztán fölugrik, szinte fiatalosan, kezetszorít velem és megcsókolja kétfelől az arcomat.

Kicsit eltot magától, ő maga is félrelép, hogy ne essék rám árnyék.

– Megjöttél végre – mondja. Szavában, ahogy ejti, van kis öröm is, de már érzik rajta a kérdés, amelyet aztán ki is mond:

– Aztán mit végeztél?

Azt kellene most mondanom, ami igaz, de sablónos; apám, én mindent megpróbáltam, de nehéz az élet és nem sikerült semmi.

– Azt végeztem, hogy hazajöttem. – Ezt mondom kitérően.

De ebből ő megért mindent. Azt is, hogy nehéz az élet, hogy nem voltam szerencsefi, meg azt is, hogy néha magam is gyenge voltam és kitartás nélkül való.

Egy darabig még rám, aztán csak úgy maga elé néz.

– Meghúzott az élet, fiam. – Ezzel vet véget a kihallgatásnak.

És ezekben a szavakban van egy rész a szájalomból, amely a jó pusztulása miatt való és egy másik rész a feddésből, amely a gyengeségemre vonatkozik.

Többet nem szól, csak hogy üljek le.

Ő maga is leül, helyreigazítja a szemüvegét, és ráhajol az újságra. De a szeme – látom – egyhelyben áll. Nem olvas. Rólam gondolkodik. A jövőmről.

Tudom, ezt gondolja:

– Kell, hogy boldog legyen az én fiam.

Én pedig boldog vagyok, hogy itthon lehetek.

(Megjelent: Tolnay Világlapja, 1940. 2:297.)

BÚCSÚ FIA – ANGYALFÖLDRŐL

A haverom angyalföldi, s hát vasárnap – illik, nem illik – ebéd előtt beállítottam hozzá. Három ujjá még nem mozdul a jobbkezén, oroszország emlékként, de azért egészen jó proletár, csinos felesége van és főként az tetszett benne nekem leginkább, hogy a barátsága sem változott meg irántam egy hajszálnyit sem.

Ebéd után, mi is lehetett volna jobb típ, élém állt feleségéstől, hogy most pedig menjünk a búcsúba Mert hát Angyalföldön is van templom, vannak védőszentek s így hát búcsú is.

Ráálltam szívesen, mert őszintén bevallom, Angyalföldön nem láttam még búcsút.

Halló, hölgyeim és uraim...

Látni- s hallanivalóban aztán nem is volt hiány. A legelső bódé, ahova a nagy csődület és láрма odahúzott, természetesen a cirkusz. Fehérre sminkelt arcú, koromfekete szemöldökű fiatalember ágál a sátor dobogóján.

– Halló, hölgyeim és uraim, álljanak meg egy pillanatra! Mindjárt kezdődik az előadás, melyben megláthatják Alfonznak, a kigyóembernek csodálatos mutatványait, a világszép Anci keccses táncát, egy komplett előadást, aminek címe „A műrosztos menyasszony“, a két erőművész törpe hölgyet és legvégül szólni fog önökkel Anette, a csodanő, aki kéz és láb nélkül született, összekötetésben van a csillagokkal és felső hatalmakkal, aki előtt nincs titok és rejtély, belelát a szívek érzelmeibe és a lelkek vágyaiba ...

Izzad erősen, de rekedt hangja bírja még.

– Tessék, hölgyeim és uraim, nem kell annyira tolakodni, jut hely bőven mindenkinek, csak sorjában, lefizetni a bároszt... Csupa ülőhely van benn, szellős, tágas nézőtér, nem kell izzadni és lúdtalpat sem kap Senki, rövid lesz az előadás... A háború se izgassa önöket, ez a világ legmodernebb nézőtere, bombabiztos bunkerekkel, cuki hely és előkelő... Ilyent még nem látott a világ.

Ennyi dicséretre végig is nézzük a műsort. Olyan volt az egész, mint egyéb búcsúkon szokott lenni. Az egyik szomszédom meg is jegyezte.

– Simon ez az egész. De az Alfonz azért egészen hepli dolgokat tud. Kár, hogy púpos. (A hepli annyit jelent: érdekes.)

Egy kis bökkenő azonban mégis csak volt. De ez volt a műsor legnagyobb sikere. A konferanszié, valószínűleg a tulajdonos, bemondja a következő számot:

– Anci, a világhíres táncművésznő tsárdást táncol.

Anci azonban nem jön. Kint a bódé előtt mutogatja magát a közönségnek, csalétekül a következő előadásra. Várunk, várunk, de csak nem jön. Végre is a tulajdonos elveszti türelmét és rákiált a hasbeszélőre:

– Eredj, zavard már be azt a... művésznőt!

(Kacagás az egész nézőtérén.)

Ez a kutya adót fizet

A következő érdekesség, ami üzletnek is jónak látszik, meri nagy a tömeg körülötte, a rajzoló. Potom árai vannak és sok munkája. „Élethű arckép profilba 80, szembe 1.30, színesen 2.50.“ Itt nézelődünk, csodáljuk áhítatosan a művész gyors és határozott vonalú munkáját, ami mindenkinek tetszik, csak éppen annak nem, akit lemintázott. És ekkor majdnem kitör a balhé. Az egyik suhanc a nagy tömegben véletlenül vagy készakarva merugott egy kis kutyát.

– Miért bántja ezt a szegény jószágot? Higyje el, többre való ez magánál. Ez adót fizet, de maga biztosan nem! – kiabált a kutya gazdája.

De persze suhancunk se esett a fejére s nem harapta el a nyelvét.

– Mire való az ilyen stinyó kutya? Minek hozza ide, vigye haza és tegye az ölébe! (Stinyó: kicsi.)

– Fogja be a száját, maga., maga... szép úriember!

– Szép úriember maga! Kutyaival él ebben a jegyes világban!

A halefos ember

Tovább sétálunk, mert a vitának úgyis vége van már, a kutyas ember jobbnak látta eltűnni a lömegben és a barátom régi ismerőst fedez fel.

– Ez a halefos ember – súgja nekem. – A bicskás ember, Angyalföld büszkesége. Meg is szólítja.

– Na, mi van öreg?

– Semmi. Reggel volt csak egy kis balhém. A szomszéd srác csinált valamit. Azt hiszem, cingajon utazott, persze tuján, leimolt a srác és a zсарu kergette. Egy héklis pali aztán segíteni akart a zсарunak. Muszáj volt állon vágni.

– ?

– Hát bevittek, de el is engedtek. Ilyen gyerekség miatt csak nem bukik le az ember.

Rettentő fölényes ez a halefos ember. De azt a cingajos mondatát azért nem értetem. A barátom aztán megmagyarázza, hogy a cingaj az villamos, a tuja az ütköző, a villamos hátulja, leimolni pedig potyázni.

A süketnéma kikiáltó

Már a halefos embernél is volt egy fakanál, de rajta kívül is igen soknál. Hát igen, ez a legkelendőbb búcsúfia. Az egyik sátorasztal előtt kicsi fadobogó, rajta egy ember, fakanál a kezében és azzal hadonászik.

– A... a... a... ő ... ő .., ő .. – ezt mondja és veszettül gesztikulál, emelgeti a fakanalat, mutogatja, ránevet, hol a kanálra, hol ránk, újból nyög egy strófa magánhangzót és aztán megint mutogat.

Süketnéma és fakanalat árul.

Veszek nála egyet a barátom feleségének. Nehéz ugyan választani, mert találóbbnál-találóbb felírásúak vannak a raktárán. „Anyus ne murizz!“, „Apus csitt!“, „Éhes vagyok!“, „Jegyre főzők!“, „Annuska imádlak“, „Le a papucs kormányal!“. Ezt az ulóbbit veszem meg mégis, mert fiatal házasok s ilyenkor, tudom, minden férj papucs alatt van egy kicsit.

Ez Sylvia Ó . . .

Van itt minden. Japán agyagedényárustól kezdve valódi mohamedán törökmézesig. A gyorsfényképész képei még nedvesek, a vattacukorból potom 30 fillérért öt lépésre már csak a palcika marad. A céllövöldében törik a cserép, az öreg, tollahullajtott papagáj mérges karácsozással húzza ki az ember jövőjét elmondó lapot és a babaárus hangosan, rekedten kiabál:

– Van még a törvénytelen babákból! Van még!

Az utolsó sátor a jósa. Rajta ez a sokatigérő felírás:

„Ez Sylvia Ó a röntgenszemű jósnő, megmond multat, jelent, jövőt“.

És ezt még csak megerősíti ugyancsak hangosan élő szóval egy szőke fiatalember is.

– Itt van, hölgyeim és uraim, Sylvia, a csodajósnő. Isten különös adományával van megáldva, bámulatos képességei messzeföldön híressé tették. Megmond önöknek bármit, amire kíváncsiak. Egy rövid beszélgetés vele megvilágosítja önök előtt a jövőt. És mindez nem egy házvétel, nem öröklakás, nem hónapos szoba, egészen csekély összeg: egy pengő.

Bent aztán a jósnő elmondja, hogy ez az év fordulópontot jelent az életében, bármi történjék is, ne csüggedjek, mert minden borúra jön a derű. Környezetemben sokan áskálódnak ellenem, de nagyobb baj nem fog érni, valami vállalkozásba kezdek és szerencsém lesz vele. Ezenkívül pedig hosszú élet áll előttem és mindvégig makkegészséges leszek.

Meg vagyok nagyon elégedve a jövődömmel s így az egész búcsúval is.

Vígan válok hát el a haveromtól meg az élete párjától és miután meg beszéltük, hogy a jövő vasárnap a hepajban (ligetben) találkozunk, fölkapaszodom egy cingajra. Mert az égen megjelentek már a csillagok és a földön hamarosan elsötétítenek.

(Megjelent: Magyar Nemzet, 1943. július 27. 10.)

Weberné Nagykutasi Erzsébet: Shoppingó

EMLÉKEK ÖLELÉSÉBEN*

TÉLI GYAKORLAT

Amikor a téli ruhába öltözött természet jégvirágokkal díszíti az ablaküveget, nincs kellemesebb-hasznosabb elfoglaltság a meleg szobában történő olvasásánál. Ilyenkor, hogy belülről se fázzak, felidéződnek bennem Szathmári István professzor úr stilisztikában eligazító tanórái, meg a rádióban elhangzott előadása a folyópartokról egymásnak üzenő harangok beszélgetéséről. Az irodalmi szimbólumokba rejtett mondanivaló megfejtése lelket erősítő gyakorlat.

A havas faágakat irgalmatlanul cibáló-tépázó viharral, és a televíziók vadulós filmjeivel dacolva az Irgalmas szelek című verseskötetet veszem le a polcról, mert sorain keresztül a szelíd hangulatokat sugárzó bakonyi pedagógus, Pálos Rozita józan-ságot árasztó gondolataiból meríthetek. Helyeslően tudok bólintani már a fülszöveg sugalmaira is: „Harmadszor olvastam a Karamazov testvérek-et, mikor belém csapott Zozsima sztarec mondása: »Vagyok, mert szeretek.« Élet és cselekvésformáló erő lett számomra. Megóvott negatív indulatoktól – bár volt idő, mikor irigyeltem az országot, mert szabadon futhat a Földön. Ismerem a boldogság hatalmát. A szenvedés nagyhatalmát. A megbékélést a szavakban.” A költő számára a szeretet „az élet egyetlen értelme”, akárcsak Thornton Wildernek. A költészet számomra pedig valahol az egyszerűség magas röpte, ami alkalmat ad az áhítatos ámulatra. Vajon lehet-e ennél finomabban fogalmazni, mint ahogy Pálos Rozita az Anyám tavaszban üldögél című versébe szötte: „a lepkeszárny ütötte lég / violák egébe kóstolt / hogy boldoggá avasson téged”. Aki „a szeretet méretlen portékáit” keresi, az Pálos Rozita verseiben feltétlenül megtalálja. Eleven emlékek vonzaskörében mondja ki, amit hajdani csengők csendüléséből, hajdani szánok suhanásából megérzett: „zárójelbe tenni az égit / soha nem érdemes”.

Élednek persze kívánságai is: „olyan ütést gondolj ki Mester / mitől mosollyá rögzül / arcomon a lét”. Mint az Elcsomagolt hangok és imák-ban kifejeződik: „Jövő felett ítélkezők döntéseitől / Ments meg Uram minket // Idő előtt kinyílt virágok halálmeneteitől / Ments meg uram minket // Ki számon tartod a csillagot és hajszálat / könyörülj rajtunk // Add meg nekünk az összetartozás pihe-melegét / Veled és mindenségeddel ámen”. Vagy a mindössze három sorba sűrített Fohász-ban: „találj magadra bennem Uram / hogy létezzen / mielőtt leszáll az alkony”. Pálos Rozita költészetében felérződnek egy madár sóhajai, annyira finoman érzékeny, ahogyan élnünk kell(ene). „Hányan utaznák be a Földet / és a nyugalmas élet délköreit / egyetlen bomba / szállítási költségein” – írja az öldöklő emberi butaság ellenében, az irgalom jegyében. A költő versben igazolt hite szerint széltől, fagytól, vihartól, bajtól, büntől, gonosztól védő „Isten fala hóból / és csodákból épült // álmodtam egyszer / hogy bent lakom”.

Locsmándi László versciklusában, a Téli álmok-ban pedig így villan Nagyapa örökméce: „virrad már: az égen / vén viharlámpa / lángocskát lop éppen / a szivarjára”. S ugyanebben a Képlet: „anyám rózsét tördel / apám már nem él / rózsafüzér-csönddel / betakar a tél”. Kutasi Károly versében, a „zajtalan november”-ben a cinkefehér surranó télnek „cselló hangja van”. S végül, mindehhez záradécul Reményik Sándor, a mindig pontosan felérző és fogalmazó költő sorai a Csendes csodák-ból: „Ne várj

nagy dolgot életedbe, /Kis hópelyhek az örömök, /Szitáló, halk szírom-csodák, /Rajtuk át Isten szól: jövök.”

Aki a Megváltó születésében reménykedő adventi időszak hópelyheiben felismeri Isten üzenetét, az a várakozás szívvel–lélekkel telt boldogságát érezheti–élheti meg.

AMIKOR PÁSZTOROK MUZSIKÁLNAK

Gárdonyi rokonszenves megállapítása szerint: „Az ember bőrbe kötött lélek.” A szépirodalom a lélek tükröként és jelképes akkumulátoraként töltheti be eredményesen a hivatását. Terjedőben lévő szokás, hogy a szeretet tárgyiasult kifejeződése mellett az emberek versajándékkal is meglepik egymást. Erre számos lehetőség adott, hiszen a karácsony témaköre kimeríthetetlen a magyar költészetben.

A várakozás reményteli izgalma így fejeződik ki Birtalan Ferenc Fohász című versében: „Fenyőfatemplom / Gyertyák gyúlnak / Születését várjuk / Jézus Úrnak // Vendéget borra / Friss kalácsra / Küldd a Fiadat / Máriácska // Zúzos szívünkbe / Hozzon békét / Ne fagyjon meg / A hit a reménység.” Karácsony című versében Böröndi Lajos hasonló hangulatot idéz meg: „Almaillat a szállongó csöndben, / hajdani karácsonyok illata./ Dió jó íze, s mákosbejglié, / édesanyám simogató szava! / Énekszó aztán és zene, zene, / muzsika a zöld szemű rádióból. / Karácsony jön megint, s emlékezem: / hogy vártuk a Megváltó születését, / amikor ki sem látszottam a hóból! / Hogy beteljesüljön a csoda végre. // A várakozás még ugyanaz ma is, / mindig kész az ember a reményre.”

Karácsonyváro dalocska című versével Bösze Balázs a nyugati határszél jellegzetes környezeti képét elevenítette fel: „Kicsiny barikák kószálnak / a képzelet zord egén, / fehér bundácskájukba / kapaszkodik a remény. // A Schneeberg már csillog, csillog, / örök rajta a hóhatár. / Gerincéről a sok angyal / mint számolatlan hópihe száll. // A jászlakat friss szénával / töltik a szorgos pásztorok, / szomjas torkokon egy pohár / bor a hidegben lecsorog. // Kétezer éves mozdulat, / zöld fának ácsolnak talpat, / Jézust várja a lélek, / körötte tüskés fenyőgallyak.” Elevenen él bennem az a kisgyermekkorai emlék, amikor édesapámmal az este sötétségében álltunk Sopronban a Damjanich utcai ház udvarán, s a várakozás izgalmában a környező házakban sorra felvilágító csillárok fényét mutatva mondta: „Látod, már közeledik a Jézuska!” S ha már Sopront említem, Sarkady Sándor Háromkirályok című versének ide illő szakaszát sem hagyhatom említés nélkül: „Csillag fénye messze fenn. / Mutasd, hol van Betlehem! / Földön, égen mindenek / Dicsérjék a kisdedet.”

Karácsonyi ének címmel több mű született a világirodalomban, közülük ezúttal Fetykó Judit versét idézem: „Most a legszebb a fenyő zöldje, / ezüst talpban félszegen várja, / lesz-e ma estére belőle / karácsony ékes, büszke fája. / Cukor, angyalhaj, színes lámpák, / kristálygömbök ékítik a fát, / kinn a csillagok muzsikálják / karácsony éje legszebb dalát. / S elindul a messi homályból, / mit hiába kutat a tudomány, / mindenkit megérint, elvarázsol / a meleg szeretetadomány. / Megkapja mindaz, aki kéri, / az is ki hit nélkül ténfereg / s tagadásában nem reméli: / neki is jut égi szeretet. / Csilingelve, millió ajkon / zengve szól az éjféli ének, / ünnep van a hívő világon, / a lélekgyertyák mind fehérek.” Szabó Géza A Jászol ereje című verse az ünnep lényegének állít évről évre megjelenített emléket: „Felejthetetlen kisdted mozdulat, / az újszülöttekkel azonosultál, / kis Jézusunk, széttárod karodat, / lenyűgözőbb a kozmikus azúrnál. / Ez apró jászol földi otthonod, / kicsiny karoddal bennünket nem érsz el –, / világunkat mégis

te hordozod, / s fénylő delünk lett Szentkarácsony éjjel... / Így rádtalálásom sem tétova, / bár két kitárt gyöngéd karod arasznyi –, / mégis maga az Alfa s Omega... / öleld át létem, s engedj itt maradni.”

Meghitt pillanatok átérzése tölti be szívünket Jézus Krisztus születésének ünnepe, az áhítat elemi részét Mentovics Éva a következőképpen fogalmazta meg: „Harang szól az esti csendben, / gyertya fénylik, s halld: amott / apró csengők csilingelnek / karácsonyi dallamot.” [...] „Örömódát dúdol ajkunk, / a szeretet szép dalát... / csilámfényű varázs lengi / át az egész éjszakát.” (Az ünnep csendje) Az összetartozás kifejeződése is ez a decemberi ünnep. Ahogy Kosztolányi Dezső írta Karácsony című szonettjében: „Kik messze voltak, most mind összejönnek / a percet édes szóval ütni el, / amíg a tél a megfagyott mezőket / karcolja éles, kék jégkörmivel.” Vagy a szombathelyi Káldi János Karácsonyi ének-ének jelenlétei: „Áldott az otthon, / a család, / a szívmeleg beszélgetés, ahogy kivirágzik szelíden, / vidáman. [...] Áldott, aki jót akar, / aki utat épít, / akire úgy mosolyog a jövő, akár egy napcsókos, / üde erdőrészet. // Áldott, aki irgalmaz, / s minden szépszívű ácsolója / a békességnek.” Az együvé tartozás élményét legfinomabban Pálos Rozita öltötte Kis téli dal című versének befejezésébe: „Szobában kályha rőt falat hímez / és almaillat-éjbe von szemed – / valóban egy – csak oly kettő lehet, / kiket egy perc örökre összegez.”

József Attila népszerűvé vált soraival búcsúznak mi is a Bethlehemi királyok-tól: „Irul-pirul Mária, Mária, / boldogságos kis mama. / Hulló könnye záporán át / alig látja Jézuskáját. / A sok pásztor mind muzsikál. / Meg is kéne szoptatni már. / Kedves három királyok, / jóéjszakát kívánok!”

A kisded születésének boldog örömét őrző emlékezetes karácsony-élményeink kísérik minket egész életünkben.

SZÍVÜNK AJÁNDÉKA

A szívem fölött hordott levéltárcámban évtizedek óta van egy létfelfogásom motójaként is vállalható idézet Weöres Sándor A teljesség felé összefoglaló címmel kiadott aforizmaiból. A Szembe fordított tükrök című írás gondolataiból: „... Örömom sokszorozódjék a te örömben. Hiányosságom váljék jóssággá benned... Az igazság nem mondatokban rejlik, hanem torzítatlan létezésben. Az öröklét pedig nem időben, hanem az összhang állapotában...”

Ez a néhány mondatnyi filozófia imaként is felfogható. Ima? Legalábbis mi úgy kezeljük egykori iskolatársnómmal. E gondolatokkal kezdjük levelünket, telefonunkat, ha valami velünk történt, különösen érdekes eseményről akarunk beszámolni.

Torzítatlan létezés. Törekvésünk a teljesség irányában. Az emberi méltóság legfontosabb tartóoszlopa, Isten teremtő szándékának lényege: hittel, igazul, szépen, jól.

Kimondani mennyire egyszerű. Aztán következnek a megpróbáltatások, betartani az elhatározott cselekvésekben ezt az elméletet. Hittel, igazul, szépen és jól. Nem önmotogató szoborként a talpazatról, hanem átélve a mindennapokban. Adyra utalva: az álmokat sem hazudva.

Csak szeretettel lehetséges. Természetesen. Előítélet nélkül, bizalommal mosolyogva fordulni egymáshoz. Ember az Istenhez. Ember az emberhez. Legkivált szeretettel. A lokálpatrióta soproniak tudják, hogy az idegenhez is. Feltételezve és megelőlegezve a jóhiszeműséget. Hűséggel létezni Isten és az embertársak szolgálatában. Legyűrni a gyűlölségeket. Kiküszöbölni a szellemi-elvi különbözőségek durva meg-

nyilvánulásait. Megértést és bocsánatot tanúsítani a saját meggyőződés megtartása mellett.

Nem csupán a mosoly, az ölelés fejezheti ki a szeretetet, hanem az aggodás, a másik ember életének, egészségének, boldogságának féltése is. Betegek hozzátartozói, ápolói képesek igazán átérezni az aggodó szeretetet, melynek az önzetlenség a legfőbb jellemzője, mégis legszebb jutalma az elesett rokonunk, embertársunk szemében felcsillanó hála.

Hamvas Bélára azért érdemes figyelni, mert a világon történő eligazodásban önbizalomhoz segít. Három gondolata: 1. „Szeretet az, amikor valakinek létnehézségeit magamra veszem, hogy annak életét szebbé tegyem.” 2. „Önmagadhoz csak a világon keresztül vezet az út, és nem szeretheted magadat, ha mást nem szeretsz.” 3. „Ha szeretem az Egyetlent, a világ egy lesz, csak egyet kell szeretnem, hogy mindent szerethessek, és ebben a szerelemben megnyílik a mindenség titka.” 4. „A léleknek a lélek iránt való érzékenysége: a szeretet.”

Rilke szerint: „Minden, ami szörnyű, a szeretetünkre éhes.” Ez a gondolat utal az idomárok motivációira is, hiszen a vadak megszelídítésében szintén a szeretet igénye rejlik. A nagyravágyás tüzet oltja az emberben Kalkuttai Szent Teréz bölcsessége: „Ebben az életben nem tehetünk nagy dolgokat. Csak kis dolgokat tehetünk, nagy szeretettel.” Gárdonyi Géza missziós küldetést irányzott elő: „menj oda, hol fázik a szeretet.”

Magam a mérícskélés nélküli szeretet mellett tettem le a voksomat. Ugyanúgy vélem, ahogy Szent Ágoston gondolja: „Mindig tud adni, akinek a szíve szeretettel van tele. A szeretethez nem kell erszény.” Természetesen, szívből szeretni, és szeretve lenni, az maga a boldogság. A szeretet a szívünk ajándéka.

ISTEN KEDVÉRE

A '60-as évek első felében, még alsó tagozatú általános iskolás kisfiúként, életemben felfigyeltem minden szokatlanra. A soproni Mátyás király utcai lakásunk erkélyéről bőven akadt erre alkalom.

Emlékszem, telet írtunk már, és egyik este, a vörös ruhában járkáló Mikulásokat megszokott szemem előtt feltűnt a szemközti járdán, a GYSEV Palota előtt gyalogoló, ezüstfehér öltözötű Mikulás. A legnépszerűbb adventi szentként tisztelt Szent Miklós osztogatott szaloncukrot a gyerekeknek.

Nem piros bojtos sapka védte a fejét a hidegtől, hanem püspöksüveg, s a botja is eltért a szokásostól. A pásztorbot csillogott az utcai lámpák fényében, méltóságát viszagörbülő, nemesfémdíszítés emelte. Utólag belegondolva, közterületi megjelenése bátor tett lehetett az uralkodó szocializmusban, ám azt jelentette, hogy a materializmus állami uralkodása ellenére a város polgárainak lelkében élt a legendája.

Ez akkoriban történt, amikor a közeli általános iskola kapuján gépelt szöveg hirdette: hittanoktatásra lehet jelentkezni. Jelentkezésünkre az igazgatónő azt mondta édesanyámnak, hogy a kevés jelentkező miatt nem indul a hittan. Aztán a Szent György-templom hittantermébe alig fértek el azok a gyerekek, akiknek létszáma az állami iskolában kevésnek minősült.

Arra a több mint ötven évvel ezelőtti soproni Szent Miklósról gondolva idéződik fel bennem Fehérvári Gizella aktuális verséből: „Esik a hó, fúj a szél, / Jó Mikulás útra kél. / Nagy bot van a kezében, / Püspöksüveg fejében. [...] Puttonyában sok,

sok jó / Játék, füge,ogyoró. / De csak az kap belőle, / Kinek nevét előre / Az aranyos angyalka / Ezüstkönyvbe beírta. / Istenem, de jó lenne, / Ha a nevem ott lenne! / Édes őrző angyalkám, / Kérlek szépen, gondolj rám. / Írd be majd a nevemet, / Ígérem, hogy jó leszek.”

Korosodván tudtam meg, hogy a patarai születésű Múrai Szent Miklós, Myra püspöke jó cselekedeteire emlékezik a világ a legendája nyomán kialakult Mikulás-kor, december 6-án. A katolikus és a görögkeleti egyház szentje egyes országokban a tengerészek, a kereskedők, az illat- és gyógyszerészek, a búcsújárók, a tanítók, a tűzoltók, a zálogházak, a gyermekek, a diákok, és általában a nehéz körülmények között létező emberek védőszentje. A továbbiak között a pálinkafőzőké is. Hazánkban Kecskemét város tisztelt védőszentjeként.

Titokzatos jótevőként, arannyal telt erszénnyel segített a szegénysorsba került nemesemberen, zarándokútján a vihar lecsendesítésével mentette meg a bajba jutott hajó legénységét, s közelharccal az ártatlan halálra ítélteteket. Éhínségben gabonát szorozott, elrabolt gyermeket „vezetett” haza...

A püspök példája nagyon emberi, mert jó cselekvésre sarkall. Másokon segíteni, enyhíteni vagy megszüntetni a szenvedést a Földön, legszentebb önkéntes kötelezettségünk. Mindannyiunkban létezik ez az ösztön, akik jóra és szépre születtünk. Ha nem feledkezünk meg róla, ha józanul gyakoroljuk a hétköznapi életben is, nemcsak a cukormázás ünnepek idején, akkor lesz Isten kedvére valóan mosolyogós a világ.

MENTES

A címben lévő szó nem ásványvíz jelzője, hanem vezetéknev. Mentés Mihályé (1891 – 1960), a süttöri származású papé, aki tanár, és költő is volt, teológiai doktor. (Személyes vonatkozás, hogy tanítványai közé tartozott dr. Hetény János kanonok-néprajzos, akit gyerekkoromtól elhunytáig lelkipásztorként tisztelhettem.) A Papnevelő Intézet rektoraként dolgozott, címzetes prépost már gimnazistaként kezdett verseket írni, kezdetben a Zászlónk közölte. Hazafias versei mellett fő tématerülete szülőföldje természeti szépségeinek megjelenítése. A „Fertő lírikusának” több kötete jelent meg, legutóbb (2001-ben) a Magyar imádság. Művein kívül utca, alapítvány, és idősek otthona őrzi nevét az utókor számára.

Mentést a két világháború közötti időszakban népszerű katolikus költőként jegyezték. Olyan ismert és ma is gyakorlatban lévő egyházi énekek szövegét szerezte, mint a Kezdődik az ének az Úr fölségének, Isten, hazánkért térdelünk elődbe kezdetűek. A liturgikus dráma és az iskolai színjáték hagyományait folytató színművei hatásos erkölcsi tartalmakkal bírnak. A Kisfaludy Kör társelnökéként az irodalmi élet szervezésében is jeleskedett. (Életrajzában eligazító forrásom a soproni Széchenyi István Városi Könyvtár honlapja.)

Az Úr bennem című verse továbbsugárzóan példázza mindazokat az érzelmeket, tapasztalatokat, amiket a költői lélek összegyűjtött. Iránymutatás a léthez. Micsoda fenséges teljesítmény mindezt nyolc versszakba sűríteni! Isten teremtő erejéből fakadó sorai egyértelműen fejezik ki lírai képességét. „Vette a gyenge nádat az Úr; / Állította a magas hegyre. / És szólt: Tölgy légy, kemény, erős. / Ezer apró virágot fedj be.” – kezdi a verset. A második versszakban pedig erre int: „Viharok zúgnak, meg ne hajolj. / Villámok zengnek: meg ne reszkess. / Túl viharon, túl fellegeken / Emeld fejedet az egkekhez.” Majd ismét megállapítás következik, amit a következő versszakban az ildo-

mos viselkedésre biztató vigasszal folytat: „Vette a csöppnyi kis ibolyát; / Tette a kertnek közepére. / S mondotta: Rózsa légy, piros / Az ajkad, arcod, szíved vére. // Lila bánatok könnye ha mos, / Te mosolyogj, míg mások sírnak. / Égi kertemnek szépsége légy, / Mosolygás, béke, öröm, illat.”

Ebben a versében, mint annyi másban, kifejezi, hogy az isteni jóság minden megkövetése ellenére kitartóan példamutató kíván lenni, s ebben állhatatosságra biztat: „Fogta a tudatlan koldust az Úr; / Elindította messze útnak. / S mondotta: Légy az apostolom, / Vezér, ki után ezrek futnak. // Rajongnak érted: vissza ne nézz! / Kövel dobálnak: menj előre! / Akarom koldus, hogy Te vezess / Ezer lelket a hegytetőre.”

A költő, aki 1945-öt követően önkéntesen elhallgatott, s akit a társadalom feletti uralmat gyakorló hatalom agyonhallgatott, szellemében felülemelkedett a ködös közegen. Versének zárásaként, alázatos hangon bizonyítja: „Kemény derekam, arcom ragyog; / Zeng a szavam: életem oly dús... / A nád vagyok, a könnyes ibolya / S az útszéli tudatlan koldus. // De magamban hordom Istent, / Az Eget minden sugarastól: / Ő az Erő, Jóság, Igazság, / Ő a tölgy, rózsa és apostol.”

A napjainkra megteremtett keresztény szabadság lehetőségének kiaknázásához, az évtizedek óta annyira áhított, jó irányú morális változáshoz szükséges pillérek a szívből keletkezett, ilyen és hasonló sugalmazású írások, mint Mentess Mihályéi. Bőségesen józan felelősséggel ellensúlyozzák egyes másként „gondolkodó” írástudók felelőtlenségét.

SOROK

„A regényt elolvasom, – elvetem. / A verset szívembe elteszem.” Kezdetben meglepődtem, hogy Gárdonyi Géza, a regényírás klasszikusa így vélekedett, később beláttam: a vers, ez a sűrített miniatűr műfaj alkalmasabb a megjegyzésre. Szakmámból fakadóan rengeteget olvasok készülő könyvek korrigálása közben. Legszebb pillanataimban, ahogy Gárdonyi mondaná: „aranyrögre” bukkanok. Ez az aranyrög nem más, mint egy-egy megérintő sor, szakasz az agyamon átáramló szövegek garmadából.

Örök érvényű például Kerék Imre tanítása, Vesd le magadról című szonettjének befejező szakaszaiban: „Benned ne ünnepelje senki hőségét, / te légy szerény, tanulj alázatot / az érett búzakaralásztól, ahogy / köszönetet, bókot nem várva, önként, / mint kenyér teljesíti be a törvényt, / mit mag-korában a lét rászabott.” Annyira egyértelműen üdvös tanács, hogy szükségtelen kommentálni. Vasadi Péter pedig az Itt ez a kert-ben egyetlen sorral képes megbabonázni; ami a szépirodalom esszenciája lehet: „A szó tükrén lélek hajózik.” Időnként mormolom magamban József Attilától a Hazám kezdőversszakát: „Az éjjel hazafelé mentem, / éreztem, bársony nesz inog, / a szellőködő, lágy melegben / tapsikolnak a jázminok”. A hangulatfüggő emberre felüldítően hat az efféle metaforák kedveskedő szimbóluma, minthogy a jázminok tapsikolni tudhatnak. Másféle hangulatról számol be Bösze Balázs az Esőfélhók terpeszkednek-ben: „Lehajtja fejét az áfonya, / immár az alma is / hullni kész, / ősz bogarássza a fák kontyát, / – ördögi kéz. // A ciklámen elvirágzott. / A szél borzongatva / jár-ke, / bánatvirág az erdő. / Tele frissen vágott / sebekkel.” Jellegzetesen soproni életérzést tükröz. Szinte úgy érezzük e versből, mintha lelki idegenvezetőnk lenne, s mondanivalójával tipikusan helyi lírát idéz.

Édesapám unokatestvére volt dr. Zsirai Kálmán, a hévízi kórház laborvezető főorvosa, aki korai halálával meglehetősen nagy ürt hagyott maga után a tudomány-

ban, családja szeretetében, és verseket. Meglepetten vettem kézbe a halálának centenáriuma alkalmából összegyűjtött verseit tartalmazó, *Miért regélek?* című füzetet. Abból a következő sort hordozom magamban: „Nap csókjától szikrázik a harmat”. A líra kitűnően alkalmas arra, hogy ne az értelmét keressük, hanem művészet voltában mehökkentő szépségét.

Egy szépirodalmi pályázat zsűrielnökeként ismertem meg Jámbor Magnettát, aki az Isten kavicsa címet adta akár lelki életrajznak is beillő versének: „Kavics lettem, hűvös és sima. / Kisiklottam minden markolásból – / s ha túl szorosan zárult rám a sors, / csak csikorogtam hideg-élesen, / mígnem elunva, bosszúsan kiejtett, / magamra hagyva – újabb földmarásig. // Zúdult velem a víz, mélyebb folyómederbe, / majd partnak csapva zúzott szüntelen: / mint pattintott szív, sebzetten alakultam, / hogy rajtam majd kényelmes hely legyen / életre keltő, megváltó ujjaidnak.”

Jelentős igazságot fogalmazott meg Arany János 1847-ben, amikor a kontár kerész kezek által el nem torzítható természet nyájas tavaszi virágzását, Egykori tanítványom emlékkönyvébe című versében így toldotta meg: „Hintsed, virágszál, most hintsd bájjaid. / A hervadásnak messze napjait / Rettegnek nincsen ok: / Érintsen bár a hervadás szele, / Dús illatod, lényednek szebb fele, / A szellem élni fog!” Hiszen a költő pontosan tudhatta, hogy a remény, a bizakodás a jobban, szebben, erkölcsösebben, minden időben az értelmes emberek sajátja. Aki a nemes versekből veszi lelki táplálékait, annak a helyes kiválasztása is megadatik, mint a szép érzelmek visszaható megbecsülése.

EGYETLEN

Fizikumát tekintve filigrán, törékeny alkatú asszony volt az édesanyám. Lelki erejének köszönhetően azonban sok megpróbáltatást, súlyos betegséget vészelt át. Orsolyita apácákhoz járt iskolába, ahol háztartástant is tanítottak. Ernyedetlen szorgalma, feddhetetlen erkölse családi örökség, amit a nővérek csak erősítettek benne. A II. világháború alatt a kisvárosi laktanya fogorvosi rendelőjében dolgozott asszisztensként. Egyik reggelen rosszul érezte magát, nem tudott eljutni a rendelőig. Paradox módon életmentőnek minősíthető az a rosszullete, mert aznap bombázták a laktanyát.

Kitűnően főzött, folyamatosan pedáns rendet teremtett a lakásban. A fegyelem és a figyelem teljes életében egyformán jellemző tulajdonságává vált. Szemefényeként szeretett engem. Asztmás kisgyerekként ismertem meg általa az aggódó szeretet gondos simogatását. Lázas napjaimban orvosért rohant, s én tudtam, hogy nemcsak az orvosság gyógyít, hanem anyám megnyugtató szava, tekintete is. Mindig védett. Esőtől, vihartól, rosszgyerekektől, s az osztályfőnöki fogadóórákon. Nem tanított, hanem szépre-jóra nevelt. Szóval is, meg főleg a példájával. Méltán érezhettem Dsida Jenő Hálaadás című versének sugallatát: „Köszönöm, Istenem az édesanyámat! / Amíg ő véd engem, nem ér semmi bánat! / Körülvesz virrasztó, áldó szeretettel. / Értem éjjel-nappal dolgozni nem restel. / Áldott teste, lelke csak érettem fárad. / Köszönöm, Istenem az édesanyámat!”

Élményessé tudta tenni családunk életét. Ünneppé az ünnepeket, boldoggá a hétköznapokat. Kirándulásainkat úgy szervezte meg, hogy egy-egy város felkeresése, az ottani látnivalók gyönyörűsége élénk nyomott hagyott bennünk. Akkor is, ha Nap sütött, akkor is, ha eső esett vagy szél fúj. Zongorázott, templomi kórusban énekelt. A zene szeretetét kántortanító nagyapjától örökölte. Ötletének köszönhetően, baráti áron

megvásárolhattuk tanítónő keresztanyám hatalmas, bécsi, fatőkés zongoráját. Munczy Lenke zenetanár magánoktatásában zongora-főtanszakos növendék lettem. Amíg az utcabeli gyerekek fociztak, kirándultak, kergették és verték egymást, addig én a zongora mellett ültem és gyakoroltam. Édesanyám ösztönzésének köszönhetően a muzsika gondolatokat előző világa nyílt ki előttem.

Imádságos lélekkel szerette Istent, és ez a szeretet kölcsönösnek bizonyult. A költő nem ismerhette, mégis mintha őt mintázta volna verse: „Köszönöm, Istenem az édesanyámat! / Köszönöm a lelkét, melyből reggel, este / imádság száll Hozzád, gyermekéért esdve. / Köszönöm a szívét, mely csak értem dobban / – itt e földön senki sem szerethet jobban! – / Köszönöm a szemét, melyből jóság árad, / Istenem, köszönöm az édesanyámat.” Istentől áldott életet élt. Gondoskodó szeretetét elhunytá után is máig tapasztalom.

Járvány idején is igyekszünk biztonságban élni az Isten szent anyja, Mária oltalmába Szent István által ajánlott országban. Mindannyiunk közös édesanyjához a reggeli imában így fohászunk: „Szűz Mária, Jézus anyja, / Te mindnyájunk anyja vagy, / Oltalmazz meg minden bajtól, / Kísértésben el ne hagyj! Amen.”

Május első vasárnapja az egyetlen édesanya ünnepe. Lelkünkben hordott, soha nem homályosodó fényképét szívünk hálája keretezi, mert létének folyamányai vagyunk. Ahogyan az idei, 91. Ünnepi Könyvhéten megjelent kötetem Örökség című verse tartalmazza: Mama már más mesében él, / álmát őrzik a csillagok – / szeretetéből létezem, / mit örökségül rám hagyott.

HÚSÉG

Pajti a kutyám volt. Sima szőrű keverék kan. Mellénye és tappancsainak alja fehér, különben fekete. Szeméből áradt a szeretetése és maga a szeretet. Gyakran játszottunk a kertben, mászkáltunk a soproni fenyves erdőben, s térden mászva, hason csúszva együtt róttuk az utat a másfél méteres hóba ásott alagutakban. Gyerekoromban sok vidám pillanattal, perccel, órával ajándékozott meg.

Jött utánam, amikor iskolába indultam. Megfordultam, erélyesen ráparancsoltam: Menj vissza! Maradj otthon! Egy alkalommal mégsem hallgatott rám. A tanórák után, csodálkozó meglepetésemre az iskolaudvaron találtam a kerékpártárolóban várakozó biciklínél ülve. Farkát csóválva ugrándozott, és mosolygott, amikor meglátott. Ki tudja, mióta várhatott. A bicikli mellett boldogan futott haza hűségese kíséretem.

Eladtuk a házat. Az új tulajdonos átvállalta Pajti gondozását, mivel nem hozhatuk el a kertben szívesen futkározó kutyát. (A fővárosi kis lakásban nem jutott számára hely, a bezártságban kényelmetlenül érezhette volna magát.) Nem tudom: neki fájt-e jobban, vagy nekem... Talán hűsége kibírta, s felülkerekedett kényszerű hűtlenségemen.

Csak az emléke élhet már. Az elválás negyvenhat éve történt. Lelkiismeretem legbelsejében azóta mégis folyamatosan kondul a rejtett büntudat figyelmeztetve emlékeztető vészharangja.

MESSZE TORNYOK

Édesapám biztosítási intézőként a Soproni járás valamennyi templomának tornyába felmászott, üzletkötői kötelessége volt meggyőződni az állagukról. Úgy hozta a

sorsom, hogy érettségi vizsgámat követően, éppen negyvenöt esztendeje, közel kétszáz kilométer távolságra kerültem. Ám szellemi téren – szülővárossal behelyettesítve az „országom”-at – felzengnek bennem Ady sorai: „Föl-földobott kő, földedre hullva, / Kicsi országom, újra meg újra / Hazajön a fiad. // Messze tornyokat látogat sorba, / Szédül, elbusong s lehull a porba, / Amelyből vétetett.”

Sopron. Márai szerint a nyugalom városa: „Valami van ebben a város-ban – tapintat, okosság, leszűrődött szemlélet, szenvedélymentes élettapasztalatok –, ami megéri az idegent.” Gondolatban gyakorta felidézem magamban a soproni utcákat, tereket, a sétáló vagy a házak ablakai mögött rejtőző/rejtőzött emberek egyéniségét. És persze a tornyokat, melyek a város meghatározó igazodási pontjai, jelképei.

Feltevések szerint a Johanniták kórháztemplomaként alapított, bensőségesen barokk hangulatú Szentlélek-plébániatemplomba mindig betérek, ha arra vezet utam. A lelki élet origója számomra ez a házak közé simuló, diszkrét tornyú templom, ahol szentelt vizet hintett homlokomra a pap, aki keresztelt. A Várkerületre szimbolikusan őrző szemmel tekintő Szent György-templom eklektikus tornya, első áldozásom színhelyére emlékeztet, ahányszor a várfal bástyája előtt haladok. Hazánk legősibb orgonáját, Johann Wöckherl bécsi mester művét őrzi 1633 óta. Az alsólövéri villából kialakított Árpád-házi Szent Margit-kápolnának nem lévén tornya, harangláb kondította a gyülekezőt a szentmisére igyekvő híveknek. Ott, a „Julianeum” falai között tanultam Isten igéit, ahol emlékezetes hittanóráin készített fel Dr. Hetény János a középkort megidéző, neogótikus tornyú Szent Mihály-templomban történt bémálkozására.

E templom körüli temető csendje régmúltba vezet, gótikus sírfeliratai a szorgalmas svábok életének néma tanúi. Ahogy Sarkady Sándor A soproni Szent Mihály templomra című, versének intelme hangzik: „A Szent Mihályban szól a harang szava, / Akárha Sopron szózata hangzana: / Te háromjékű, egyszívű táj, / Múltadat óva teremts jövendőt! // Békével járjon mind, aki jót akar, / Legyen horvát vagy német, avagy magyar / És bármelyik hit is nevelte, / El ne feledje, hogy egy az Isten!”

Szürke kosztümös apácák igazítottak útba a pozsonyi Mihály-kapu kimagasló tornya felé. Évek múlva, mínusz 7 fokban róva Bécs utcáit, a Szent István-székesegyház tornyának méltósága nyűgözött le. A Stephansdom óriáskapuja a jáki templomot idézi, s szintén magyar vonatkozásús benne a máriapócsi Madonna többször és hosszasan könnyező kegyképe. Jártam két Tűztoronyban. A veszprémi környezetében IV. Béla és Laszkarisz Mária dalmáciai Klissza várában született Margit lányát domonkos apáca, Olympiades nővér nevelte. A soproninak pedig Tillai Aurél ünnepi kórusművének szövege, Sarkady Sándor A soproni Várostoronyra című, jövönket előérző verse állított örök emléket: „Eljön az új ezer év, véle eljön az új Magyarország; / Óva tekints le reá, soproni hú Kapuőr! / Bástyánk voltál, jelkép lettél; lélek, erő légy, / S tette hevítve a mát, múltra, jövőre vigyázz!”

A messze tornyokról jut eszembe az egykori Soproni Tanítóképzős hallgató Kónya Lajos, (első könyveit ottani nyomda készítette, Soproni harangok címmel írt versciklust), aki méltó módon fejezte ki a sokak szívében, így az enyémben is élénken élő érzést: „Húségem kölépcsődön ül”.

FEJEK

Németh László nem véletlenül állapíthatta meg: „Minden fej Isten kápolnája. De a Széchenyié székesegyház.” Hogy miért találó ez a jellemző megállapítás? Azért,

mert minden cselekedetünket gondolataink irányítják, s Széchenyi István gróf esze járása máig érvényesen jelenlévő hagyatékot teremtett, önzetlen módon, alkalmat adva a későbbi korok embereinek boldogulására is.

Berzsenyi Dániel, a soproni líceumban tanult költő a mennyiség ellenében minőségpárti elvet fogalmazott meg 1807-ben, A magyarokhoz című versében: „Nem soka-ság, hanem / Lélek s szabad nép tesz csuda dolgokat.” A lélek eredendően lényegi szerepét nem lehet eléggé hangsúlyozni. A jó lélek kiterjeszt, előbbre visz, míg a gonosz lélek visszahúz, romlásba dönt. Elsősorban szellemileg, de anyagilag is.

Kortárs költészetünk terméséből azokat a verseket kedvelem, melyek a nyugalom boldogságát hirdetik, mint Bárdosi Németh János Nézni és mosolyogni című versének érthetően fogalmazott sugalmi: „Teheted szíved szerint / a dolgot a földön, / szétszórni mind a szépet, / nézni és mosolyogni.” Hihetetlenül nagy szüksége van korunkban az emberi léleknek az ilyen biztatásokra.

Tudósaink világhírű és ma is gyakorlatban alkalmazott találmányai, fejlesztései, mind-mind abba a kategóriába sorolják alkotóikat, amit a köznép manapság egyszerűen így fejez ki: fejek. Bíró László József golyóstolla, Jedlik Ányos szódavize, Puskás Tivadar telefonközpontja, Bánki Donát és Csonka János porlasztója, Asbóth Oszkár helikoptere, Bláthy Ottó, Déri Miksa, Zipernowsky Károly transzformátora, Kandó Kálmán villamosvasútja, Mihályi József filmfelvevő-gépe, Sellye János nyugtatója, Szentgyörgyi Albert aszkorbinsava, Béres József cseppjei nélkül kényelmetlenebb volna az életünk. (E kiragadott felsorolás korántsem teljes!)

Művészeti vonatkozásban sincs szégyenkezni való. Olyan kimagasló teljesítményre képes alkotó- és előadóművészi listát lehetne itt felsorakoztatni, amire e jegyzet rövidke terjedelme nem enged teret. Legtöbbjük a művészi teljesítménye mellett igen nemes lelkű emberségéről is tanúbizonyságot tett/tesz életében.

Fekete István böles megfontoltsága kimagasló létszámú olvasótábor eredményezett. Olyan író volt, akinek művei napjainkban is méltán élnek, mert nem erőszakoltan, szinte észrevétlenül, egy-két eligazító gondolattal nevelnek, mint ez a két kiragadott idézet bizonyítja: 1./ „A berekben nincs protekció, és a tél nem ismer pótvizsgát.” 2./ „...az erdőben – úgy érzi a vadász – mindig egyformán közel van az Isten.”

E gondolatokkal csupán arra szeretném irányítani a figyelmet, hogy mennyire fontos tudatunkban tartani a „fejek” jelentőségét, akik az emberiség javára léteztek/léteznek, gondolkodva-cselekedve a Földön. Nem rongáltak, nem bontottak, nem a romboló izmok, hanem az ész és a szív szeretettel erejét alkalmazva jó irányú, hasznos dolgokat kigondolva-kifejlesztve építettek. Az Isten teremtette emberi szellem tette/teszi mindezt, emberek az emberiség javára. A gondolkodva cselekvés sok kudarcról megóv.

Milyen nagy áldás, hogy Gárdonyi Géza Titkosnaplója nem titok. Gyakrabban kellene forgatnia a kütyük billentyűit nyomkodó, képernyőit bámuló nemzedéknek. Örök érvényű megállapításai lelki iránytűk: „Minden, amiben lelkileg gyönyörködünk, kapcsol a végtelennel. Természeti szépségek, művészi alkotások, költészet.”

Fodor András verse, a Köszöntő elárulja a legfőbb lényegi titkot, amikor az ember méltóságáról így beszél: „És nem lehet nagyobb / akármilyen szerzett győzelem, / mint a te / csalhatatlanul / megőrzött méltóságod, / mely boltokban nem kapható.”

JÓSÁGOS TEKINTETEK

Gyakorlatban tapasztalható bölcsességű közmondás: „A szem a lélek tükre.” Az ember szándékát még szavai kimondása előtt kifejező tekintetéből olvasunk. Óvakodnunk kell a gonosz tekintetűektől, de nem szabad félnünk a szigorúaktól. Ugyanis utóbbiak az érdekünkben parancsolnak fegyelmet, a szigorúság értéket teremt, rendet a lelkünkben. Egykori plébánosom egyénisége gyakran példaként idéződik fel bennem. Szigorú atyaként ismerték, miközben utánozhatatlan szeretettel fordult bárkihez, aki azt magatartásával megérdemelten kiváltotta belőle. Eredménynek könyveltem el, ha sikerült szigorúságát mosolyra váltani, hiszen az elismerés tüneti jelének számított. Mégis inkább a szigorúságát őriztem meg magamban, mert a fegyelmezettség minden tevékenység alapja kell hogy legyen.

Vasadi Péter említette pályakezdesem idején, a '70-es évek végén az Új Ember szerkesztőségi fogadószobájában egy verseimről köztünk zajló beszélgetésben: „A tekintet mellett a nézés szó halvány stíluselem lehet csupán.” Az egyetemen kívül is vonzható a tudás, vagyis mindenből okulhatunk az életünk során, hiszen kódoltan működik bennünk a holtig tanulás vágya-motorja.

A megismerés alkalmas terepe a közterület. Elöttem van a hajléktalan érdeklődő tekintete, amikor kiléptem egy kiadó épületének kapujából. Előzetes beszélgetésünkből tudta szándékomat, hogy munka reményében keresem fel a szerkesztőséget. Nemleges fejbiccentésemnek szólt szolidaritásáról árulkodó tekintete. Az elesetteket, betegeket gyámolító-istápoló Teréz anya angol szavait nem értettem ugyan az Üllői úti Örökimádás templom előtti járdán, mégis képesnek bizonyult, hogy érthetően szóljon hozzám, amikor beszédes tekintettel, mosolyogva búcsúzott a hívektől, a megértés békességét hirdetve közöttük. Ma méltán nevezzük így: Kalkuttai Szent Teréz.

A megmaradás, a betegségek túlélésének, vagy éppen a halál előszobái a kórházi műtők. Dermesztően vagy akár borzongatóan izgalmas, különben rideg helyszínek. A műtőasztalon már fekdütek a megmondható, hogy mekkora reményt életető támasz lehet a sebész megnyugtatóan biztató tekintete az altatás előtti pillanatban. Az egyetlen kapaszkodó a gyógyulásba vetett hitben, aki Isten feltétlen bizalmához társulva előlegezi meg az operációt követő ébredést.

Amikor a megtagadott Jézus az áruló hűtlenség bűnét elkövető tanítványára, Péterre tekintett, nem harag és megvetés áradt tekintetéből, hanem talán a Péter könyveit kiváltó számonkérés. Jézus Krisztus iszonyú magányán túlmutatóan életerős példáját aztán a szenvedés elviselésének fegyelmével, csodálatos túlélésével bizonyítja, hiszen feltámad... Mária rettenetes fájdmát is oldva feltámadásának hírével.

Meghatározóak az édesanyák állandóan féltő, gyakran gyermeküket parancsolóan fegyelmező, vagy az elismerés boldogságát elősegítő tekintetei. Zentai László, kortárs költő a következő meghatározó szakasszal, emlékezete szerinti első versének felidézésével zárta Mozaikok a gyerekkorból – című versét: „Anyám szeme / páros büszke csillag / paraszából / kék virágok nyílnak”.

A szerelmesek napsütéses tekintete, mintha a mással összetéveszthetetlen boldogság bizonyosságaként örökké izzó gyertya lenne... Ady megfogalmazásában: „Nem tudom, miért, meddig / Maradok meg még neked, / De a kezdet fogom / S őrizem a szemedet.”

A jóságos tekintetek sokszor pillanatokig tartanak csupán, mégis emlékezete-
sek. Lélektől lélekig hatolnak. Javítják közérzetünket. Szívünk múzeumában lelik meg
végső helyüket.

Részletek a szerző **Üdvös példák címmel készülő publicisztikai könyvéből.*

Sarkady Antal: Figyelmeztető harangok

Hartner Vilma: Covid 2020. április

Herczeg Anikó: Ady - Örök vágy

OLVASÓNAPLÓ

FRANG GIZELLA

LÁZADÁS ÉS MEGALKUVÁS

Zentai László regénye, a Bolhasípok Jankó városában egy igazi tükör – hogy mennyire görbe, azt ítélje meg majd a kedves Olvasó! Még akkor is, ha a cselekménye fikció, ám a szereplők megformálása, a helyszín mozaikjai nagyon is valóságos világot ábrázolnak.

Mert a kisvárosra szinte már az első sorokból ráismerhetünk, s később egyre több konkrét helyszín igazolja feltevésünket: Sopron, a vasfüggöny mögötti álmos, poros kisváros elevenedik meg a könyv lapjain. Nemcsak a megidézett határsáv, hanem a ma is létező, emblematikus helyek is azonosítják: a karmeliták hegye, az Erzsébet-kert, a Schmauser, a Rák-patak, Bánfalva vagy

éppen Brennbergbánya. Jól körülhatárolható tehát térben, sőt, időben is a történet. Az 1970-es évek adják a fő vonalat, még akkor is, ha néha egy-egy visszaemlékezés nyomán visszaugrunk az időben, vagy a regény végén a már felnőtt Anna tér haza szülővárosába.

A történetet indító időpont sem lehet véletlen: 1977. november 8. Éppen a kötelezően és sablonos lózungokkal megünnepelt Nagy Októberi Szocialista Forradalom másnapja (november 7. – „november hét a szabadság zászlódíszes napja” – ahogy a kötelezően zengett dal mondja)! A kötelező diktatórikus szabadságé, amely megszabja a viselkedést és a gondolkodást, ugyanakkor a holnapok tömege mégis bizonytalanságot, morális válságot mutat.

A lírai cselekmény főszereplője a címben idézett Jankó, a regénybeli Sárosi János, aki a '60-'70-es évek Sopronának valós és jellegzetes figurája volt. Alakját G. Nagy Béla fotója is megidézi a könyv borítóján. Hiszen ez a télen-nyáron az utcákat járó, „imbolygó járású, cájgnadrágos, magas ember, kivágott orrú gumicsizmában” min-

dennapunk része volt: hol cikláment, hol hóvirágot árult a „nagyábécé” árkádjá alatt, hol gondolataiban elmerülve baktatott a Várkerületen. Volt, aki tartott tőle, más sajnálattal figyelte, sokan pedig egyenesen tudni vélték, hogy a kommunista diktatúra tette tönkre az egykor jobbra érdemes férfit, ahogy apám, aki olykor szóba is elegyedett vele – két deklasszált elem jól megérti egymást – szokta volt emlegetni: A Csiszárt... Különc figurája tehát, valós vagy felruházott üldöztetésével, remek választás volt az írótól, hogy főhőssé váljon.

A történet többi figurája közül is jónéhány felismerhető az idézett kort átélte soproniak számára. Ilyen például Tóth II. Zoltán rendőrzászlós, aki még nevében is nagyon hétköznapi, s még abban sem lehet első. És mint ilyen, a munkahelyén kiemelkedni nem tudó, otthon is csak másodiknak számító csehovi kisember a mások megalázásában leli örömét. Ezért gyűjti be, vagyis viszi a fogdába minden szocialista ünnep előtt Jankót, hogy éreztesse: a korábbi rendszer embere ab ovo lázadónak számít, a népi demokrácia ellensége. Még akkor is, ha emberhez méltatlanul nyomorúságos körülmények között él. A szocializmus fosztotta ki Jankó családját, működik hát a rabló lelkiismeret: a kiraboltat gyűlöli a saját bűnei miatt. Jankó pedig állja a sarat, olykor a pártbizottság épülete előtt flangál, piszkálva a proletárhatalom öntudatát, máskor pedig megvető közönnyel és cinizmussal tekint arra a világra, amely ebbe a helyzetbe taszította. Egyszersmind felül is emelkedik rajta, teljes lelki és szellemi szabadságban, önmaga deklarálta függetlenségben, hajlíthatatlan gerinccel. Ez teszi rokonszenvenné az olvasó számára, s a valós alakját és a regénybeli alteregóját ez tette félelmetessé a rendszerrel megalkuvó hétköznapi emberek előtt. Az emberét, aki megéli még a „vasrácok között is a lélek szabadságát.” A bolondnak tartott, kigúnyolt és félt hétköznapi figura így a következetes erkölcsiségével válik igazi hőssé.

Ebben a világban mindenki függ valamitől, valakitől. Még azok a Sopronból Pestre szakadt magas rangú, arra hiú, azt fitogtató rokonok, barátok is, akiknek élete éppen olyan sivár és kisztílu, mint Sopron lélekben kisembereié. Nem polgárok ők a szó valós értelmében, csupán kisvárosi emberek, hiszen hiányzik belőlük az a kulturális affinitás, öntudat és morál, ami a városi polgárság jellemzője kell, hogy legyen. Álmosan élnek egyformán szürke mindennapjaikat, minden magasztos idea, testi-lelki tartás, gondolkodás nélkül. Egy céljuk van: meghunyászkodva, minél jobban túlélni a kort. A kort, melynek mentalitása önmagában abszurd. Ostoba megalkuvása köszönő viszonyban sincs a keresztényi türelemmel, alázattal. Ahogyan a vörös zászlóra „tűzött” szolidaritásnak sem annak valódi tartalmával. A cenzúrázott gondolat is oly’ távol van a szabadságtól.

Ebben a korban is emberek éltek, születtek, gyűlöltek és szerettek, s azután meghaltak. Ebben az életben nincsenek nagy dolgok, ám a kis hétköznapi események is megteremtik azokat a helyzeteket, amelyekben kirajzolódnak nemcsak az adott korra jellemző magatartásformák, hanem az általános emberi vonások, a jellemek vagy éppen a jellemtelen tulajdonságok, kicsinyes indulatok, nagylelkűség nélküli, beszűkült vonások. Itt is pletykálnak, fecsegnek, vannak mindet nagyon tudó emberek - ezt jelenti a címéli „bolhasípok” kifejezés.

A realista ábrázolás sajátos emberi jegyeiken keresztül kiemeli őket a szocializmus időszakából, s így napjaink szüklátókörű, kicsinyes alakjainak lenyomataiként is felfoghatók. Természetes ez, hiszen egy regényíró csupán díszletként választ helyszínt és történelmi időt. A szereplők azonban szükségszerűen korokon átívelő jellem-

vonásokat hordoznak, legyenek azok heroikusak vagy karkai abszurdak, hogy minden évszázad embere ráismerhessen saját gyengeségeire vagy erőnyeire.

Egyúttal nemcsak a társadalmi, de a családi elidegenedés fokozatait is megmutatják a kisváros megidézett családjai.

Zentai László alakjai is ilyen sérülékenyek és groteszkek. Hibáik és felismeréseik azonban nemcsak az átlagos emberi létből, hanem egy sajátosan abszurd és tragikus korból is fakadnak. Félelmeiket a diktatúra nyomása erősíti. Tömegemberek, jellegtelenekek, mint a tömegárúk és tömeglakások voltak abban a korban. De ugyanúgy tudnak gyűlölni, a hatalomnak éppúgy meghajolnak önként vagy kényszerből, a túlélésért, mint bármely más kor embere. Aki nem áll be a sorba, azt ugyan irigylik, de meg is vetik, kitzasztják, erkölcsileg megsemmisítik. Látélet tehát ez is, az izmusok korokat átívelő szakaszának tragédiáit tükrözve. És az olvasóban Jankó alakja mellett felrémlik azon kevesek alakja, akik meghunyászkodás nélkül maradtak emberek. Büszkén vállalták hajdani polgármesterként vagy tanácsosként az utcaseprést, vagy íróként a raktárosi munkát. Az általános „internacionalizálódással” szemben megőrizték erkölcsi tartásukat, hitből fakadó derűjüket... És felsejlenek még sokak, akiket agyonvert, agyonlőtt, felakasztott, megkínzott a karhatalom...

Még a regényben szereplők neveinek többsége is beszédes: a rendőrzászlós, aki csak második, „otthon bizonytalan balekként mozgott saját házában”, „alacsony, öntelt, rosszindulatú, csökönyös” ember. A titkárnő, a Hajlékony elvtársnő. Tóth II. Zoltán neje a felvágott nyelvű, az urát folyton csúfoló Magdolna, aki aztán majd lánya eltűnése után elsőként döbben rá arra, hogy a legfőbb érték, amire leánya vágyik, a szeretet.

De a kommunizmus jellegtelen valóságában élők mégis nagyon különbözők, s a túlélési módjaik is markánsan eltérők. Tóth II. az otthoni sikertelenséget éli ki foglyain. Felesége a karrierjében keresi házassági konfliktusainak ellentételezését. Karakai úr, a főbérlo halott felesége szellemét idézi mindennapi cselekedeteiben. Nagysimonyi Jenő, a hittantanár a négy fal közötti politizáláson keresztül fogalmaz meg múlt iránti nosztalgiát. A pestiek a csempészett fogyasztási cikkek megszerzésével és a megvesztegetéssel szerzett előnyökkel próbálnak kitűnni az egyformaságból. A nagypapa pedig párttitkárként azért eljárt a templomba is. Szucsánszky elvtárs, a főmérnök, aki a város korabeli elitjéhez tartozik, titokban kéri a rendőrkapitány segítségét lánya eltűnésekor. És nem az emberek szájától fél, hanem a párttól...

Jankó, a ninestelen, kismemizett, deklasszált alak, akinek szintén egyformán múlt mindennapjait felborítja Anna, a diáklány feltűnése, rendíthetetlen jellem. Nemcsak politikai lázadása, hanem férfiúi tartása is kortársai fölé emeli. Tökéletesen megérti a kamaszlány lázadását, szeretetét, sem szóban, sem tettel nem él vissza az egyetlen közös éjszaka kínálta helyzettel. A legtermészetesebb könnyedséggel képes uralni emberi ösztöneit a legnagyobb kísértés közepette is. Nem tesz mást, mint meghallgatja a lányt, olykor szűkszavúan válaszolgat is neki. És Annának ez fontosabb lesz, mint a be nem teljesült egy éjszakás szerelmi kaland.

Mert Anna, a nővé válás időszakában még maga sem tudja pontosan, hogy férfira vagy egy valódi apára van-e szüksége. Az átbeszélgetett éjszaka után döbben rá, hogy az őket körülvevő sűrű világban egy olyan férfiideált keres, akire felnézhet, aki figyel rá és meghallgatja. Jankó ilyen. Ezért marad meg emlékeiben ez a közös éjszaka, szívében pedig az a hűséges, tiszta, különleges érzelem, amely majd visszahozza sok év után is az Erzsébet-kert öreg mamutfenyőjéhez.

Anna lázadása egyszerre a kamasz kor természetes velejárója és az élet mókuskerekével szembeni lázadás. Vagy talán félelem az olykor egyhangú mindennapoktól és az ismeretlen, mégis jobbára kiszámítható jövőtől, a felnőtté válástól? Jankó az, aki rá tudja beszélni a hazatérésre és sorsa vállalására.

A szerző, a regénybeli narrátor, a külső körülményekben látja a két ember szerelmének legfőbb akadályát, mint mondja: „két mély lélek még mélyebb sztoriját élték meg együtt, ami nem mondható szokványosnak, ám ettől még hétköznapi. Egy izgalmas éjszaka története, de ennél nem sokkal több. Egy olyan kapcsolat, ami úgy végződött, hogy el sem kezdődött.(...) mert esélytelenségre ítélte a világ.” Maga a történet, a két lélek alakulása azonban ezt cáfolja. Nem a világ, hanem a belső és örök morál teszi beteljesíthetetlenül e kapcsolat szerelmi szálát. A lelkiismeret és a felelőség egymás iránt.

Ugyanakkor ez az éjszaka mégis mindent megváltoztat: látszatra pörögnek tovább a napok, mégsem folytatódik semmi sem úgy, ahogy volt korábban. Két, lélekben meg erősödött, teljesebb ember köszön el egymástól a mamutfenyő alatt...

Anna lázadása a cselédsorba taszított nagynéni számára lesz igazán sorsfordító, hiszen ő a sok évtizeden át tartó szomorú behódolását képes megváltoztatni, és teljes jogú családtaggá válhat. Talán éppen az ő példája cáfolja azt az állításként megfogalmazott kérdést, miszerint a lázadás „szűkíti le leginkább a mozgásterünket”. Az otthon felütött Hemingway-kötet Anna szemébe ötlő idézete is az önállóság, egyéniség, morál erejét bizonyítja: „néha éppen azon a ponton leszünk erősek, ahol legjobban megtört az élet”. Rájön, hogy minden rossznak a félelem az oka. A magánéletben is, hiszen a családtagok félnek kimondani vágyaikat, érzelmeiket. És a hatalom is fél, ezért akar megsemmisíteni minden korábbi és örök értéket. Az emberek pedig félnek a hatalomtól, holott éppen nekik kellene ez utóbbit szabályozni. Ezért altatják el lelkiismeretüket és válnak – sokszínű közösség helyett – szürke, unalmas tömeggé...

Zentai regényének valós külső helyszínei mellett ott vannak a családi otthonok. A vezető réteg akkor luxusnak számító házai, a középréteg egyszerű otthonai és a szegények szuterénben lévő megkopott albérlete, amelyben megállni látszik az idő, dohos levegőjével, lepattogzott zománcú lavórjával, vaskályhájával. A belső élettér – megannyi sajátosan zárt világ – mellett ott a természet a maga romlatlan mivoltában. A regény legfontosabb helyévé is a természet, jelesül az Erzsébet-kert válik. Az Erzsébet-kert, amely egyike az ország legrégebbi közkertjeinek. Az erkölcsös, kulturált, öntudatos polgárság kertje, mely a hagyományos, „ántivilágbeli” polgári létforma jelképévé nemesül a maga abszurdításában. Hiszen a szocializmus uniformizált tömege jár ide kikapcsolódni, s csodálja meg az öreg kaliforniai óriásfenyőt, amely évszázadnál is régebben dacol itt büszkén és megtörhetetlenül az elemekkel.

Minden a mamutfenyőnél kezdődik. Itt időzik Jankó, s ide menekül Anna is. Itt találkoznak, innen mennek a nyomorúságos albérletbe, és ide térnek vissza, hogy elváljanak útjaik. Maga a fa így nemcsak fontos helyszín, hanem jelkép is. Az embertelen hatalommal szembeni lázadás, a tömegből való kiemelkedés, a testi-lelki tartás jelképe. Korok tanúja és túlélője. Hasonlóan Jankóhoz, aki a régivágású polgár deklaszszált képviselője, a nép nevében megtaposott értékek őrzője, a hit erejével mindent túlélő nincstelen.

S hogy milyen szálak bonthatók ki a történetből, azt csak az olvasó asszociációs hajlama határozhatja meg. A nosztalgikus hang pedig megpendülhet mindazokban, akik a regénybeli időszakot átélték, itt, Sopronban, a határsáv öblében. És bár Zentai

látásmódja értékmérő és -ítélő, de megbocsátó is. Hiszen hogy' ne lehetne szeretni a szülővárost, a gyermek felnövekedésének helyét, mégha poros, szürke, megnyomortott szellemű is volt.

Valóban álmosan unalmas és kopott volt? A regény sugallata szerint a külső képet a lélek és a megélt élet festi olyanra, amilyennek az egyes emberek látják. Saját életünket mi tesszük jellegtelenné, ha nem vállaljuk egyéniségünket, sorsunkat, ha mindenben megalkuszunk...

E gondolattal is több Zentai regénye, mint korrajz és szerelmi történet. Több, hiszen a felismerés katarziséhozza. Ezt megélni nem is kell más, mint az Olvasó nyitott ráhangolódása...

(Civil Flotta Kiadó, Budapest, 2019.)

ZENTAI LÁSZLÓ: BOLHASÍPOK JANKÓ VÁROSÁBAN

A soproni helyszíneken játszódó regény a hetvenes évek második felébe repít vissza. Már túl vagyunk az 56-os események megtorlásain, a kádári gulyáskommunizmus látszólag lusta és unalmas időszakában járunk. A kerettörténetben keveredik a fikció a valósággal. A cselekmény ugyan kitalált, a szereplők a korszak tipikus karaktereit hordozzák. Ugyanakkor önéletrajzi vonatkozásokba is belebotolhat a figyelmes olvasó.

Lehet ugyan, hogy „Jankó nem ismerte az évszakokat, a napszakokat, a sógorokat és a sógornőket, talán még az anyját sem ismerte”, viszont ösztönösen rendelkezett azzal a lelki, mondhatnánk gyermeki tisztasággal, mely csak nagyon keveseknek adatik meg. Megmaradt nagybetűs EMBERNEK abban a korban, amikor talán még a saját anyjukat is feljelentették volna sokan, csakhogy némi előnyhöz jussanak a szocializmus göröngyös útjának egyengetése közben. Persze, aki kilóg a sorból, az mindig gyanús, pláne, ha télen-nyáron „ugyanabban a szakadt munkásnadrágban, barna rövid újjú ingben, és legalább 47-es, lyukasorrú gumicsizmában caplat”. Ő volt a város élő emlékezte vagy inkább lelkiismerete, ezért aztán egész lénye és létezése irritálta a kisvárosi (párt)hatalmasságokat, így a „vörös” ünnepeken mindig a helyi rendőrkapitányság „vendégszeretetét” élvezte...

A főhős, Sárosi János, az akkori felfogástól gyökeresen eltérő, ma úgy mondanánk, deviáns gondolkodást, illetve életformát követ. A különc és sajátos látásmóddal rendelkező, élete delén járó Jankó és az otthonról megszökött gimnazista kamaszlány, ugyancsak különös találkozására és kapcsolata áll a cselekmény középpontjában.

Zentai László beszédes neveket ad szereplőinek, ironikusak és kifejezőek a jellemábrázolásai. Még a mellékszereplők magánéletébe is bepillantást enged. Tóth II. Zoltán szolgálattevő zászlós elvtárs, akinek a feleségét Mérges Magdolnának hívták. Főnöke Harangozó-Földházi Tamás főhadnagy elvtárs, a kapitánysági titkárnő pedig Hajlékony elvtársnő...

A helyszínek, napszakok és hangulatok aprólékos leírása megeleveníti előttünk az egykori Sopront. S mintha mi is ott járnánk a sörgyár felé vezető úton, a szőnyeggyár előtt, szinte arcunkba csap a szenesgőzös füst, amint a reggeli személyvonat befut Nagykanizsáról, aztán betérünk a Schmauzer Sörözőbe, de a következő pillanatban már az uszoda fölötti utca dohos szuterénlakásában, Jankó otthonában vagyunk...

De bármerre is járunk, mindig akad egy-egy „igazi bolhasíp”, aki csak kellemetlenkedni tud. Persze mindig lesből támadnak. Akár a halott felesége emlékeitől szabadulni képtelen főbérlő is lehet az egyikük. És vigyázni kell, mert „már a tenni akarás szándéka is gyanút kelthet”.

Jankó egyik kedvenc törzshelye az Erzsébet-kerti sequoiadendron giganteum, azaz a kaliforniai mamutfenyő alatti pad. Innét indul a regény tulajdonképpeni cselekménye (és itt is ér véget). Hiszen a jelzett napon itt találkozik a szülei veszekedése elől, otthonról megszökni szándékozó gimnazista lánnyal, a szőke Szucsánszky Annával. Előbb érdekes, sokat mondó párbeszéd, majd egy különös kapcsolat bontakozik a találkozásból. A sörgyári főmérnök lánya és a „cserzett bőrű” egyformán egyedül érzi magát a világban. Egyik sem tud mit kezdeni a kommunizmus hazug ideológiájával, amely nem tűri a másként gondolkodást és nem csak a társadalomra, de az egyénre is kegyetlenül rátelepedik. A másik pedig a kívülről aranykalitkának látszó börtönéből

szeretne kitörni, menekülni a családi perpatvarból, miközben mindketten elfogadásra, szeretetre vágnak... A találkozás közben sok minden a felszínre tör. Emlékek sorjáz-
nak egy másik korszak megfakult képei sejlenek föl.

A párhuzamos síkok bővülnek, amikor – látszólag talán oda nem illő módon –
belép a történetbe a Budapesten élő Nagysimonyi Jenő, a Szucsánszky lány apjának
egykori osztálytársa. Éppen a lány eltűnésekor érkeznek Sopronba, hogy ismét talál-
kozzanak a régi barátok. Átaluk a szocialista társadalom felsőbb szintje jelenik meg,
akik mindennapjaiban keveredik az „új ember” típusa a (nagy)polgári létből átöröki-
tett életérzéssel...

A több idősíkon futó szálak, mint egy jól megkomponált film képsorai peregnek
előttünk. Aztán a rendőrség is belekeveredik az egyre kényelmetlenebbé váló ügybe...
Mindenki mást, többet gondol, mint, ami történt. Pedig Sárosi János igazi úrként visel-
kedett és ismét a hatóságokkal gyűlt meg a baja...

Az évek elrepülnek. Az a novemberi találkozás mindkettejük életében nyomot
hagyott. Talán ilyen az igazi szerelem? Érinthetetlen, plátói, őszinte és igaz...

A diktatúra árnyékában két igaz, őszinte ember. Körülöttük a sok megfelelni
vágyó, néha önmagával is meghasonlott csupán (túl)élni vagy a rendszerből hasznot
húzni akaró...

A sorok között átdereng a történelmi igazságtalanság. Többen akár hajdanvolt
önmagunkra is ráismerhetünk... Jankó a miénk, mert néha titkon szeretünk volna mi
is – egyik-másik helyzetben – olyan szabadok lenni, mint ő. De aztán ismét elénk tola-
kodik az a bántó közöny, melynek szorításától gyakran szenvedünk. Ám vannak az
életnek olyan különös kegyelmi pillanatai, amikor nem csak Anna szívében, de a mi
szívünkben is kigyúlnak azok a rőzselángok...

A regény zárófejezetének temetői jelenete mestermunka. A gyermeki lélek naiv
őszintesége ütközik édesanyja, Szucsánszky Anna kegyeletével, a névtelenek sírhant-
jára helyezett fehér rózsák emlékezésével.

A kötetet ugyanaz a költészeti és tipográfiai igényesség jellemzi, amit már meg-
szokhattunk a Zentai-könyvekkel kapcsolatban. Az ezúttal is méltó köntösbe öltözte-
tett, tetszetős, keménytáblás kötet, kellemes méretével és szemet vonzó, jól olvasható
tipográfiájával vonzza magára a tekintetet és irányítja figyelmünket a tartalomra.

(Civil Flotta Kiadó, Bp. 2019.)

A SOPRONI
FOTÓMŰVÉSZETI KÖR
FIKCIÓ CÍMŰ
KIÁLLÍTÁSA

Ambrits Tamás: Fikció

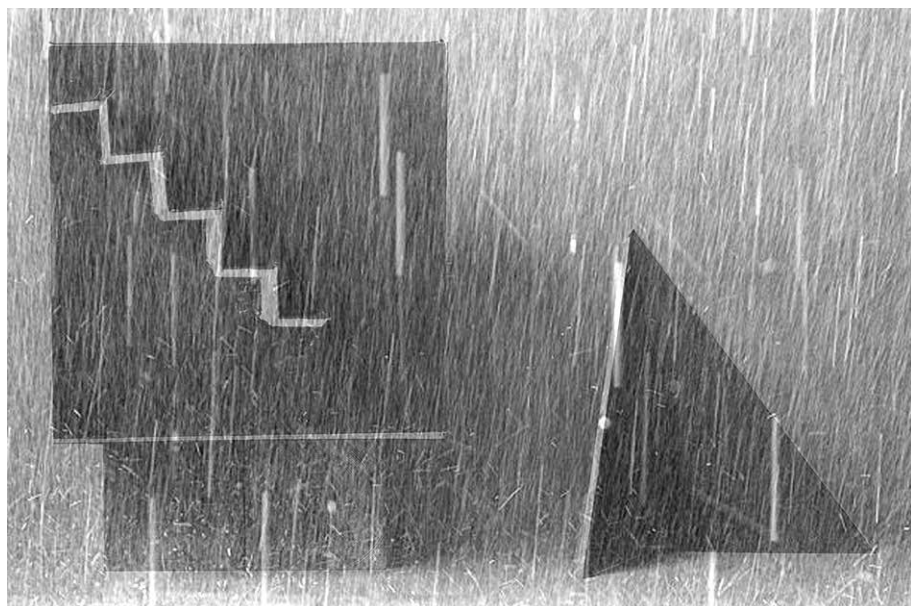
G. Nagy László: Fikció

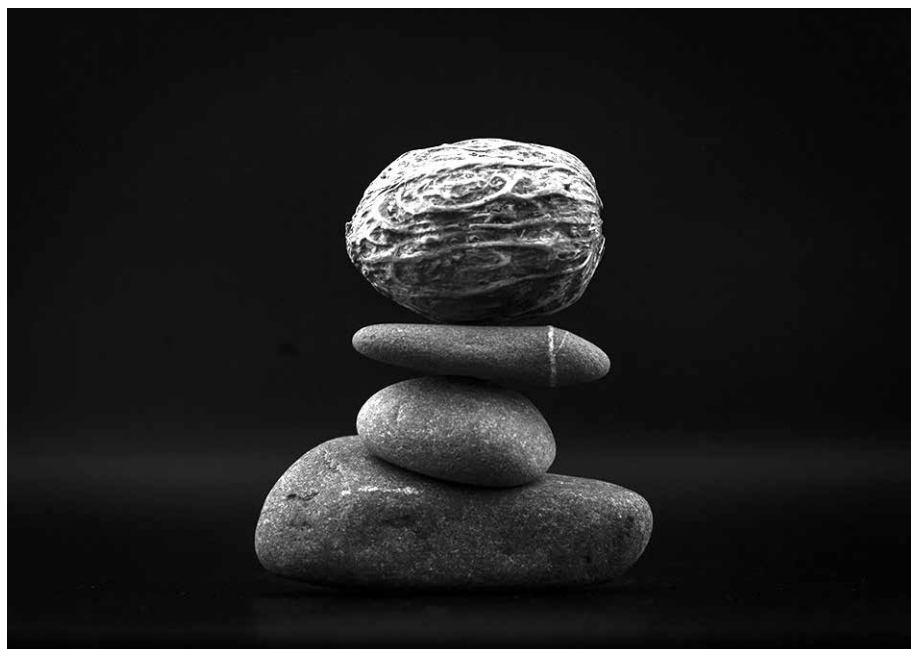
Hainer István: Fikció

Hajdú László: Fikció

Herr József: Fikció

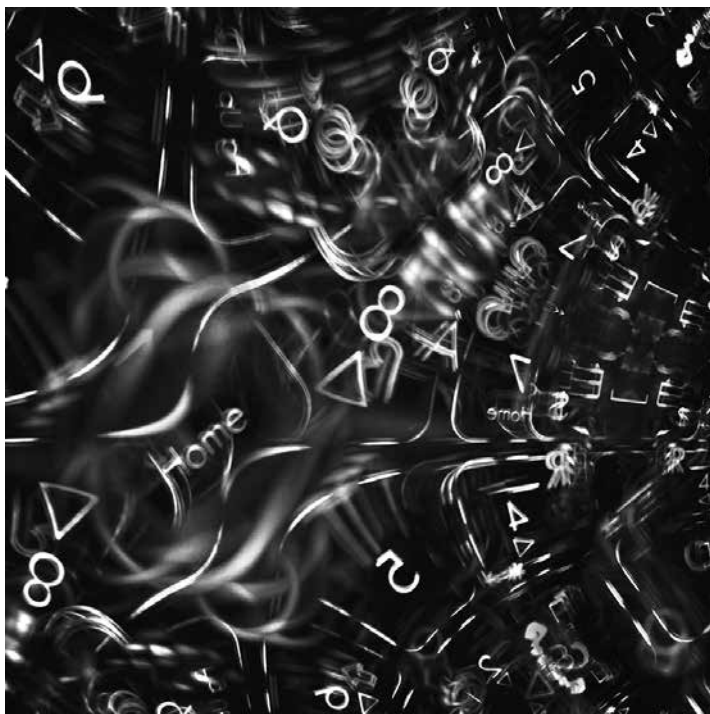
Kiss Péter: Fikció

Kránitz András: Fikció

Mayer Kornél: Fikció

Molnár Zoltán: Fikció

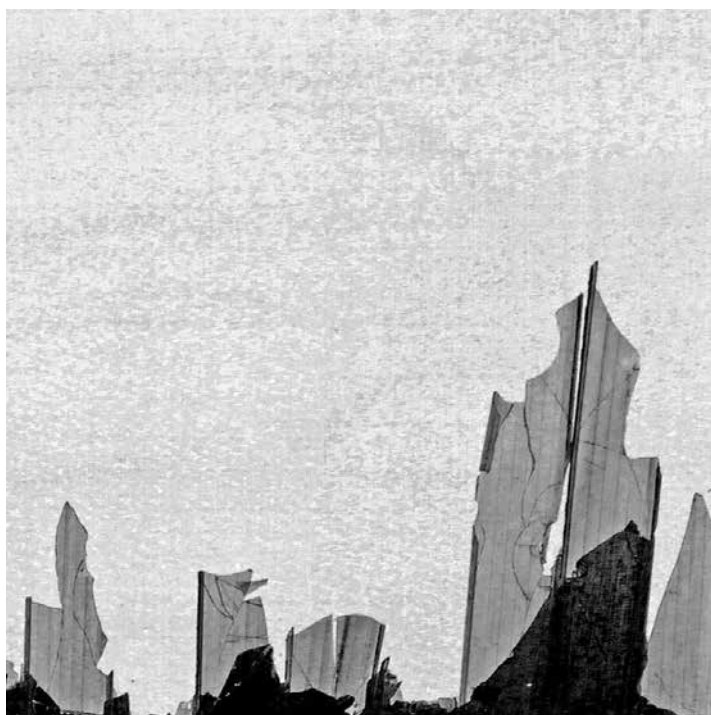
Németh Béla: Fikció

Németh Csaba: Fikció

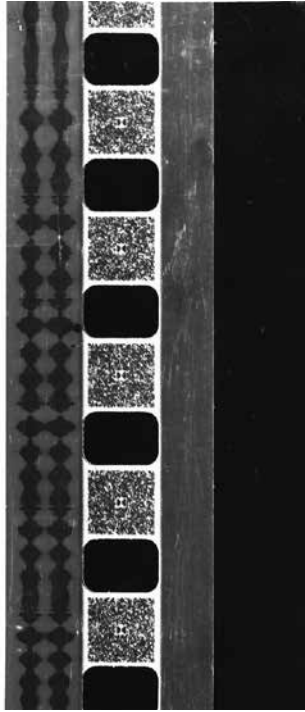
Pócza Gábor: Fikció

Simon Tibor: Fikció

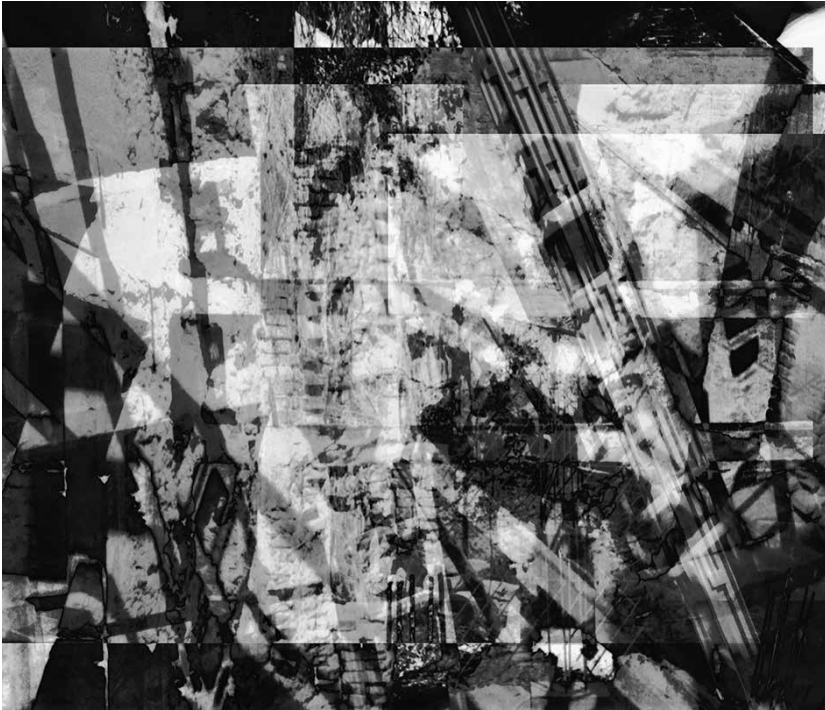
Süveg Gábor: Fikció

Szabó Márton: Fikció

Tóth Tibor: Fikció

Ujvári Gábor: Fikció

TARTALOM

Tartalom

ALKOTÓMŰHELYEK 2020	5
T. Horváth József: Interjú Fejér Zoltán festőművésszel	6
T. Horváth József: A szépség hatalma - Horváth Endre fotóművész	18
Füzi Edit: Rendhagyó interjú Grabner Józseffel	27
Dr. Simon István: Köszöntőféle Grabner József kiállítására	39
Grabner József: Tisztelt tárlatlátogatók!	41
DIÁKKÖLTŐK, DIÁKÍRÓK	43
Ben Sassi Yasmin	45
Utolsó cseppek	45
Dudla Zsolt	46
Kívülálló	46
Hawkins Lili	47
Sopronról	47
Horváth Rudolf	48
Telefon	48
Kicsi Flóra	49
4. Fejezet	49
Kovács Borbála	50
Írásjelek a peronon	50
Szójáték a múlttal	51
Négy fal közti tavasz	52
Az idő tenyerén	53
Kovács Noémi	54
Between the wolves*	54
Árnyak dallama	54
Márkus Boróka	55
Az erdő ébredése	55
Körtánc	55
Az erdő hangjai	56
Esélyek	56
Parrag Liliána: A felelősség elévülése	57
Parrag Liliána: Mese a kislányról, aki eltévedt a számok erdejében	59
Szalay Nikoletta	61
A reményről	61
Varró Hunor Koppány	62
Isten színe előtt	62
HELYI MEMOÁROK	65
Gottschling Gyula László: Egy torony négy haranggal	67
Keller Péter: Egy életmentésre szánt regény	77
Kiss Jenő: Soproni licistákból lett nyelvtudósok Gombocz Zoltán és Zsirai Miklós	92

Nagy Alpár: A jótékony Liszt Ferenc	107
Nyakas Szilárd: A szabadság felé	112
Cs. Varga István: „Az igazak emlékezete áldott”	116
Turbuly Éva: „Minden élet szolgálat”	124
LÍRA, POETICA	131
Bibor István	133
Fúga	133
Képalírások	134
Négy tavaszi vázlat	135
Böröndi Lajos	136
Még sütkérezel	136
Megállított szívverés	136
Sopron	137
Bösze Balázs	138
Kísérő őrzők	138
Napbaszült fohász	138
Őszhó öleléseiben	139
Rímes sorok a lényegről	140
Szívemben épített stációk	
A lengyel-kápolnától lefelé	140
Böszörményi Zoltán	142
Ne vigy minket	142
Drescher J. Attila	144
A romlás virágai új ciklusából	144
Antagonizmusok hébe-hóba	144
Az én májusom	144
Nemes vad	145
Epilógus	145
...is?	146
Más nézetben	146
Egy nyáreleji nap	146
Dylan D. Tides	148
A szoba	148
Csodavilág	149
Lehetek	149
Fekete József	150
Az utolsó magyar	150
Hadarits Vilmos	151
Az írrok régi dalaiból	151
A ragály bevonulása Qinbe	151
Lepecsételés	153
Mérgező beszéd	155
A császár kertészkedik	158
Horváth Ábel	161
A szerelmes aphélium verstöredékei	161

Huszár László	166
Jelek a porban	166
Miként a hó	166
Radnótiáda	167
Juhászné Bérces Anikó	168
Sorsunk ajándéka	168
Kerék Imre	169
Ha	169
Tryptichon apám emlékére	169
Kiss Dávid	170
Erdély utolsó elveszejtése	170
Ágfalva	172
Linzerillatú, dohos parasztház.	172
Betelgeuse	173
Utolsó bejegyzés a bányaórnaplóba	173
Kovács György	175
Szerelem tizenkét tankában	175
Locsmánci László	177
Harkály – halál	177
Vadvirágok	177
Őszi búcsúzás	179
Rakovszky Zsuzsa	180
Három kép a város történetéből	180
Ládák	180
Halott apáca	182
Kertitörpék	186
Saitos Lajos	189
Balfi elégia	189
Már nem leszel	189
Parafrazis Joaquim Pessoa versére	190
Surbán Frang Zoltán	192
Ősz a folyó partján	192
Fogantatásom	192
A szobor szeme	193
Itt a tél	193
Szekeres Mária	194
Madonna az alkonyatban	194
Noli me tangere	194
Taschner Frigyes	195
Hajnali köszöntő	195
Ház tövén	195
Ködök leplébe jött	195
Benned él	196
Közönnyel ne menj el!	196
Szavadban tettedben	196
Nyíljon a szívetek	196

Tölgyesi Géza	197
Már csak az éj...	197
Mebékülünk	197
Ne higgyem...	198
Völgyi János	199
Anyám, egyedül	199
Öt másodperc	199
Nem voltál ott	200
Vörös Ákos	201
Húsvét 2020	201
Winkler András	202
A soproni evangélikus templomhoz	202
Baleset	202
Lecke	203
Lóvers	203
A papír dicsérete	203
Színház	204
Az utolsó celi vonat	204
Daloló lélek	204
A zsebtelefon	204
Zsirai László	205
Vérvonal	205
Lélek emeli fel	206
Március	206
SZÉPPRÓZÁK	207
Bösze Balázs: Kis Duna, nagy Duna, nem folyik hiába	209
Dalos Margit: Laudétur	215
Farkas András: Tavibaj	222
Hegyi Ferenc: Talányok	231
A csoda	233
Kerék Imre: Apám hiánya	236
Kovács György: Z úr és a szent állatok	240
Z úr kutyája	241
Z úr, a feltaláló, avagy a stolvajzen tündöklése és bukása	243
Magyar Balázs: Kacsa, Liba	247
Ross Károly: Esti séta anyával	251
Turbuly Lilla: Zongoraterem	254
Zentai László: Rebeka, meg az a 66. Senki odafönn	256
TÁRLATOK ÉS TÁVLATOK	267
Füzi Edit: Pálhegyi Árpád (1940 – 2017) emlékezete, születésének 80 éves évfordulóján	269
Richly Zsolt: Mítoszok, legendák	270
Szabó Attila: Szabó Béla festőművészre emlékeztünk	274

Tóth Éva: Képek és epizódok	278
Wehner Tibor: A XXII. Országos Érembiennálé Sopronban	282

VÉLEKEDÉSEINK 286

Gosztonyi Miklós: Keresztben az úton	286
Korona	286
Ajándék, egy életre	287
Surbán Frang Zoltán: Korszeletek - korképek	288
Zsirai László: Emlékek ölelésében	296
Téli gyakorlat	296
Amikor pásztorok muzsikálnak	297
Szívünk ajándéka	298
Isten kedvére	299
Mentes	300
Sorok	301
Egyetlen	302
Messze tornyok	303
Fejek	304
Jóságos tekintetek	306

OLVASÓNAPLÓ 309

Frang Gizella: Lázadás és megalkuvás	310
Kovács András: Zentai László: Bolhasípok Jankó városában.	315
A Soproni Fotóművészeti Kör FIKCIÓ című kiállítása	317

KÉPEK ÉS ALKOTÓIK

<i>Ambrits Tamás: Fikció</i>	318
<i>Bazsóné Nagy Gabriella: Rózsa utca</i>	174
<i>Bokán Csilla: Kedves virágaim</i>	200
<i>Borsodi Zsuzsa: A tavasz ünnepe</i>	229
<i>Búzás Tünde: Névtelen</i>	64
<i>Cristina Vic Echegoyen: Grotta Azzurra Capri</i>	230
<i>Czanik Ferenc: Galopp</i>	213
<i>Csendes Csaba: CRONOS HIEROS</i>	165
<i>Dedinszky Márta: A természet világa</i>	229
<i>Dorosmai Erzsébet: Téli hangulat</i>	61
<i>Ferenczi József: Hanság</i>	150
<i>Fülöpné Farkas Gyöngyi: Kármelhegyi Boldogasszony kápolna</i>	141
<i>G. Nagy László: Fikció</i>	318
<i>Gerhard Cervenka: Kapu</i>	58
<i>Giczi Lajos: A romos Kárpáti malom</i>	137
<i>Győrffy Gabriella: Malomnál</i>	230
<i>Hainer István: Fikció</i>	319
<i>Hajdú László: Fikció</i>	319
<i>Hartner Vilma: Covid 2020. április</i>	308

<i>Herczeg Anikó: Ady - Örök vágy</i>	308
<i>Herr József: Fikció</i>	320
<i>Horváth Judit: Fagyöngy</i>	213
<i>Horváth F. Péter: Hazafelé</i>	167
<i>Ifj Szepes Gyula: A múltó idő nyomában</i>	201
<i>Jakabné Tóth Márta: Pandémia</i>	250
<i>Keresztes Anna Csillagvizsgáló</i>	214
<i>Király Pálma: Big Five</i>	214
<i>Kiss Margit: Előkapu</i>	168
<i>Kiss Péter: Fikció</i>	320
<i>Kránitz András: Fikció</i>	321
<i>Kutas László: Ebergöci Szent Imre köszobor</i>	284
<i>Magyarné Derszib Eti: Zene és festészet</i>	278
<i>Mayer Kornél: Fikció</i>	321
<i>Mezei Zsuzsa: Regőc és Munkács vára a Rákócziak korában</i>	106
<i>Miklós Horváth István: Sopron, Fő tér</i>	115
<i>Molnár Zoltán: Fikció</i>	322
<i>Nagy Béla Lajos: Vízparti reggel</i>	268
<i>Nemes Zsóka: Városi eklektika</i>	253
<i>Német Ottó: Fermeda télen</i>	206
<i>Németh Béla: Fikció</i>	322
<i>Németh Csaba: Fikció</i>	323
<i>Németh Györgyné Sánta Katalin: Lépcsősor</i>	130
<i>Örökös Mária: Valami</i>	47
<i>Pálhegyi Árpád: Utolsó harangszó</i>	76
<i>Pintér Zsuzsa: Velemér</i>	191
<i>Pócza Gábor: Fikció</i>	323
<i>Pócza Irma: A kutya és a hold</i>	188
<i>Reinhardtné Bugledits Natália: Vitorlás a tengeren</i>	266
<i>Sarkady Antal: Figyelmeztető harangok</i>	307
<i>Simon Tibor: Fikció</i>	324
<i>Sulyok Gabriella Orfeusz útjain III</i>	272
<i>Sulyok Gabriella Orfeusz útjain IV</i>	273
<i>Süveg Gábor: Fikció</i>	331
<i>Szabó Béla: Vörös erdő</i>	275
<i>Szabó Katalin: Fátyol</i>	245
<i>Szabó Márton: Fikció</i>	325
<i>Szényi Péter: Mágneses tér</i>	221
<i>Szepes Péter: Virágzó almafa</i>	246
<i>Szurokné Strassner Klára: Mályvarózsa (selyem)</i>	132
<i>Taschner Frigyes: Napnyugta</i>	208
<i>Tóth Tibor: Fikció</i>	325
<i>Török Bernadett: Oltalom</i>	45
<i>Ujvári Gábor: Fikció</i>	326
<i>Völgyi János: Titkok kapuja</i>	143
<i>Vörös Renáta: Erő</i>	245
<i>Wéberné Nagykuti Erzsébet: Shoppingoló</i>	295
<i>Zsombolyai Mária: Vajon mikor lesz vakcina a Koronavírus ellen</i>	246

